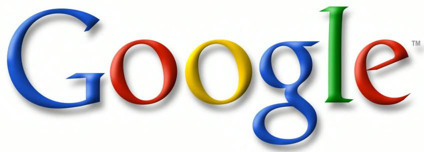
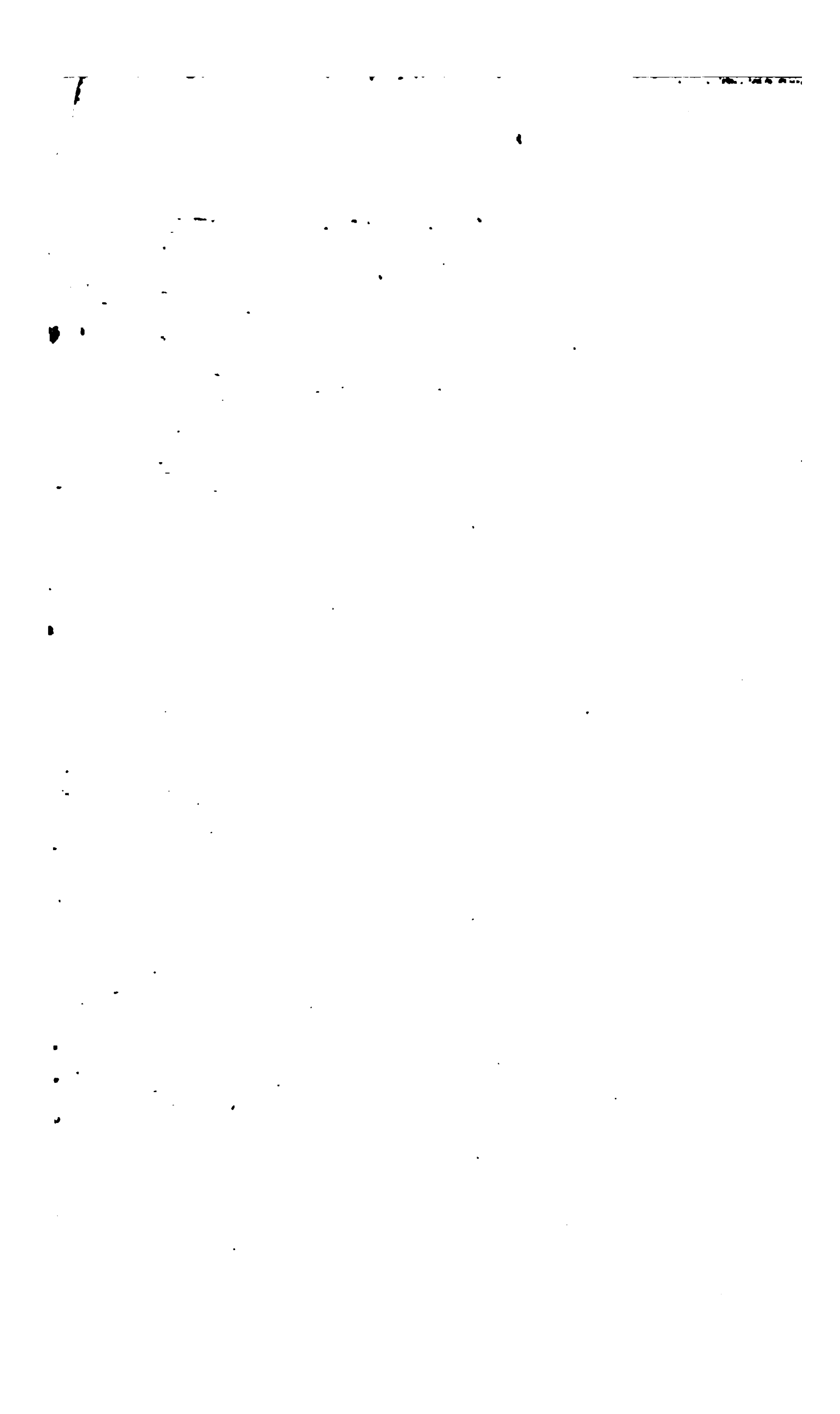

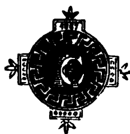

CAMILLA COLLETTS

SKRIFTER

NY, FORØGET OG OMARBEIDET UDGAVE

V.

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN
ALB. CAMMERMEYERS FORLAG
1893

CENTRALTRYKKERIET, KRISTIANIA

ERINDRINGER

OG

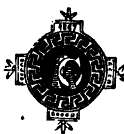
BEKJENDELSER

AF

(Wergeland)

Jacobine CAMILLA COLLETT

FØRSTE DEL

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN
ALB. CAMMERMEYERS FORLAG
1893

ERINDRINGER

OG

BEKJENDELSER

FØRSTE DEL

Brev til Fru Amalie Munch.

Forord springer gjerne enhver over, naar de staar der paa egen Regning. Hvorfor gjennem den tomme, kolde Forhal, naar man nemmere kan slippe ind? siger Besøgeren — Læseren, der maaske har knap Tid nok til Besøget.

Men om en venlig Haand ledede ham gjennem den tomme Forhal, om han derved blev opmerksom paa, at der fandtes en Indskrift at læse, Symboler at tyde, der maatte tydes og læses, vilde man ret forstaa det øvrige?

Jeg søgte efter en saadan Haand, og min Tanke stansede ved Dem. Jeg dreves dertil lige meget af en personlig Hengivenhedsfølelse, da De har beredet mig saa mangen nydelsesrig Stund, som ogsaa ved den særegne Stilling, De

har indtaget i vor Kreds. Som en god Fe kom De op til os. Meget er det allerede at bringe Lykken did, hvor den først skal kaldes tillive; uendelig meget mere er det at vække den paany; hvor den engang er udslukket, synes det haabløst for denne Verden. Og at dette var en Digters Hjem, der, naar saadan Skjæbne rammer det, dobbelt forarmes, dobbelt forødes, at det var i et saadant, De traadte glædebringende ind, giver det noget sært betydningsfuldt, der endog kaster et Skjær over de faa Tanker, jeg føler mig kaldet til at udtale.

Derfor stiler jeg mit Forord til Dem, eller rettere gjennem Dem til velvillige Læsere. Det vil indeholde Betragtninger over Tilstande, som vi begge jo maa siges at staa nær. Det gode, der kan møde Dem hos os, ved ingen bedre at skatte end De; men hvad der ikke er godt vil De ogsaa klart og meget snart gjennemskue. Ogsaa er der Betragtninger, vi oftere i Samtale har berørt, men som jeg her kun vilde stræbe at give en Oversigt over. Jeg ved, at De med Velvilje vil prøve alt, maaske betvile og misbillige noget, men lige meget, mit lille Manifest skal dog nu komme som en Hilsen til det Hjem, hvor der er godt at være, hvor man føler sig

beriget ved at være enig, og hvor man **kan** — ikke være det og dog forblive gode Venner.

«Ja, se dig kun om paa den fattige Plet,
Hvor Træet led og blev torneklædt.»

Idet jeg sender disse Optegnelser ud i Verden, hører jeg allerede den Dadel, der vil møde dem fra en stor Del Læsere: De er for sterkt knyttede til en Personlighed, eller for at bruge et populært Udtryk: Man taler deri for meget om sig selv.* Men om Feilen var den, at man ikke gjør det nok, at man streifer ind paa Selvbiografiens Grænser uden at turde gjøre sig det bekvemt der? Reiseskildringer, hvoraf den største Del af de følgende Blade bestaar, danner en slem Mellemting mellem saadan Autobiografi og al anden upersonlig Digtning. En Forfatter skal være tilstede, men heller ikke mere; der paaligger ham den stille Forpligtelse at tale saa meget og saa interessant, som han formaar, om alt andet, og saa lidet og beskedent, han formaar, om sig selv. Man ser ham da staa i Krogen af sine egne Oplevelser, ilde tilmode, som en, der

* En Bebreidelse, der merkelig nok ogsaa er gjort om «I de lange Nætter».

er kommen uforvarende ind i et Selskab, hvor han ikke var buden, men hvor han nok syntes, han kunde været det. Han er øiensynlig generet med sin Person, gjør Kunster for at undgaa at tale i første Person singularis og kalder sig af lutter Beskedenhed: vi. Og under alt dette skriger det maaske i ham: Det var noget andet, da jeg oplevede det. Dette er blot den tomme Larve. I mit dybere selv, i mit Hjerte, der bankede deri, maa I skue det, jeg her fortæller, vil I forstaa det ret.

En Forfatters Individualitet udtaler sig altid gjennem hans Digtning, vil man sige. Gjennem hans Livsbetragtning, de Principer, han vil gjøre gjældende, den Form, de fremtræder i, vil man kunne drage Slutningen tilbage og, forsaavidt som Personligheden er et Udtryk af hans indre selv, ogsaa paa hans Væsen, Optræden, Handlesæt. Intet er mere vildledende. Gjennem ethvert Aandens Produkt gaar der vistnok et dunkelt noget, en Grundstemning; men hvor mange er de Læsere, der agter paa denne og følger den som den ledende Traad? En Forfatterinde kan f. Eks. tale den kvindelige Befrielsessag med selvforneg-tende Kjækhed, men man vilde maaske meget tage feil ved at slutte tilbage paa, hvad man kalder «en emanciperet Dame». Ak, mangt et

Liv vilde, saa man nærmere til, byde en sørgelig Parodi paa store, høitstemte Opgaver. Thi dette, Livet, Virkeligheden med sine ofte knugende Vilkaar, er det, som her staar imellem og virker i begge Retninger: kuende mod det indre og ud ad i Produktionen forplumrende, forvrængende — vildledende. Hvor meget virkelig stort og dybttænkt kommer ikke, drevet af denne Nødvendighed, forceret, forkvaklet, uklart frem i Lyset; — hvor megen Bitterhed peger tilbage til det dybeste, ømmeste? Faa, saare faa er de, hvem deres Livsbetingelser tillod en ikke altfor uharmonisk Udfolden af sig selv.

Hos os vilde Livshistorier, udgivne i levende Live, gjøre god Virkning. Man kjender dem næsten ikke, man har en vis Sky for dem som for det nøgne. Det er ikke fra Digtningen, man skal slutte hen paa Digteren — til hvilke Modsigelser og Feiltagelser fører ikke dette, der igjen virker tilbage —; men det er gjennem Digteren, man skal tilegne sig Digtningen og lære at forstaa den ret.

Men hos os indtager Personligheden kun en altfor stor Plads og virker ofte forstyrrende! Ganske vist, og netop derfor. Da dette er et uundgaaeligt onde, der klæber ved alle smaa Forhold, gjælder det kun at indsætte den sande

Personlighed i sin Ret. Lukker Graven sig over Individet, er det dog denne, dets egentlige, alt tilfældigt afstreifende jeg, der skal for en Dag; man har da Møie nok med at sammenflikke Stykkerne. Kunde det ske før!

Men hvorledes? Gjennem Selvbiografien? O, hvem har Mod til en saadan! Afklæde sig Stykke for Stykke, som for Guds Aasyn! Skrifte sig selv, med sine Anlæg, sin Natur, sin Udvikling, sin Forkvakling, det ømmeste, det saareste, det sterkeste, det kleineste, rive op i de Vunder, der behøver et helt Liv for at læges!

Og dog, gid han kunde! Ethvert Stykke saadan levende Bekjendelse vilde være mere værd end den bedste Biografi bagefter, vilde være det eneste og kraftigste Besvergelsesmiddel mod denne Dobbeltgjænger, der, en uhyggelig Affødning af Døgnopfatningen og Tilfældigheden, dog, saalænge han aander, gaar og spøger under hans Navn.

Gid han kunde!

Jeg læste engang Maurits Hansens Fortællinger, læste dem med en halvvoksen Piges kritikløse, inderlige Fornøielse, vidste ikke det mindste om Forfatteren selv, uden at han var Overlærer paa Kongsberg. Jeg har senere læst disse Fortællinger i Belysningen af en tilfældigvis

meget nøie Kundskab om hans Liv og Personlighed, og de rørte mig nu ganske anderledes, uagtet jeg havde faaet et Øie for Feilene, ak, maaske netop paa Grund af dem. Naar denne Mand, der selv gav sine Døtre en lærd Opdragelse, men maaske ikke havde Raad til en Søndagskjole til dem, denne geniale, hjertensvarme, langtfra ikke nok paaskjønnede, Mand, der har skrevet *Keadan*, *Moderen*, har skrevet en Fortælling, *Tapetet paa Fossesholm*, som jeg har hørt mere kompetente end jeg erklære for uplettet mesterlig, — naar han pludselig falder ned i Ynkværdigheder og Smagløsheder, som en nogenlunde vel indrettet Urtekræmmer neppe vilde gjøre sig skyldig i, saa vækker dette noget andet end det sedvanlige overlegne Smil.

Naar han f. Eks. skal skildre en elegant Komfort — ak, han har en fortvilet Hang dertil! —, og han da udstyrer denne Herlighed blandt andet med et «kostbart Bronce-Ur», eller en «smagfuld Mahogni-Kommode», saa fristes man jo over Evne. Men i det samme hulker det saa smertelig mellem Linjerne; man studser og lytter; — man ler ikke. Hvilke Savn maa den have kjendt, for hvem en smagfuld Mahogni-Kommode danner Grænsen for det opnaaelige! Gid hans Folk havde foræret ham en!

Det var i de gode, gamle Dage, hvor man levede i den dybeste Fred med hverandre. Digterne skrev blot uskyldige, behagelige Ting, og Publikum lønnede dem med ikke personlig at bekymre sig om dem. Man læste dem flittig og troede forresten, at de var agtværdige Embedsmænd og skikkelige Mennesker.

Vi taler ikke om den Tid. Der kom en anden, som vi kalder vor Litteraturs Gjenfødelse. Der gik ingen Varsler forud. Som vildtstormende Kongsemner sprang dens første Digtere frem paa vor Scene, omstimlede af en tvilende, truende eller hyldende Mængde, selv brynjeklædte, beredte til at hugge sig igjennem for at falde eller erobre Pladsen.

Dengang var der aaben Krig; den er bekjendt nok. Forholdene er nu ganske anderledes. Freden er oprettet, den gyldne Fred, og der mangler ikke paa Lykønskninger dertil.

Er Freden virkelig oprettet? Er denne Kulde, denne dumpe Misstemning mellem Parterne bedre? Hvori har den sin Grund? Deri vil man sige, at Digterne staar stille, de unddrager sig sin Opgave at følge med Tidsinteresserne og opkaste sig til deres Bærere. Fordi det ikke er vor Opgave, vil disse sige. Det er sørgeligt

nok, at vi maa træde polemisk vergende op, at vi maa misbruge Plekteret til Pegestikke og Ferle.

Kunde Misstemningen ikke have en almindeligere Grund, ligge i noget dybere, deri, at vore Forfattere i det hele bliver sig en skjæv Stilling til Mængden bevidst? De maa nødtvungne opgive Fjernhedens Fordele ligeoverfor den, for at modtage Nærhedens, og de høster kun Nærhedens Onder. Hos os kan Digterne af gode Grunde ikke indtage det olympiske Standpunkt, som er tænkeligt andensteds. Der kunde de maaske soutenere denne *qvasi*-Guddom i Skyen, der kun giver sig tilkjende ved den Manna, de i passende Mellemrum lader regne ned. Guderne i Skyen er stegne ned i Gaderne, hvor man kan se dem daglig spadsere omkring i Skikkelse af Mennesker, der har faaet en ubegribelig Mængde Skrøbeligheder fremfor alle andre dødelige. Venerationsforholdet er opgivet; det patriarkalske, Familie-Pietetsforholdet skulde træde i Stedet. Hvad Digterne kan gjøre for at befæste dette, er allerede antydet. De giver allerede sit bedste, Blomsten af sin Aand, de maa endnu give Tydningen dertil i sit eget selv.

Skulde her ikke være en gjensidig Forpligtelse? Har vort Publikum nogensinde følt en saadan, følt, at det havde nogen anden ligeoverfor

sine Skalde end, naar det kom høit, at kjøbe deres Bøger og læse dem og maaske lukke Butikerne den Dag, de begraves? Har det nogensinde tænkt, at det ogsaa havde den, som en god, humantsindet Familie har ligeoverfor eiendommelig begavede Børn, den ikke at skræmme dem? — At det ovenikjøbet havde den at fordrage det egne, saavidt mulig jevne Veien for dem, tro i Kjærlighed paa det udmerkede, med Stolthed modtage det og skaanende prøve Hindringerne? Hvor er Pietetsfølelsen, hvor Overbærelsen, hvor den Tillid, der skulde være Frugten deraf?

Idet jeg har givet min Opfatning af en Forfatters Stilling, har jeg tillige skildret Forfatterindens. Kun vil hun i en tidobbelt forøget Grad lide under Nærhedens Onder, under Savnet af den manglende Pietet; — hun vil med et Ord mangle den Tryghed, hun skulde føle ved at ombytte Arnens Dunkelhed med et helt Folks beskjermende Anerkjendelse.

Thi en Kvinde, der hos os træder offentlig op, har fra det Øieblik intet Privatliv mere, ingen Fold, hvori hun kan skjule sig. Hendes Handlinger, hver Bevægelse, hendes huslige Stilling, aandelige Tilstand, kort, hendes Forhold

til Gud og Mennesker, er derved indviet til en almindelig Overveielse og Bedømmelse.

Det er overflødigt at opsummere alle de Angrebspunkter, hun byder fremfor Manden, Angrebspunkter, uopregnelige i Antal, vanvittig absurde i sin Intethed, forfærdelige i sine Følger.

Lad os tænke os i hendes Sted.

Hun er altsaa berøvet Dunkelheden, den ensommes, ubeskyttedes Ven; hun har opgivet den mod en — o jeg vil ikke spotte — Navnkundighed, hvis Konsekvenser hun maa bære.

Bliver hun delagtig i dens Fordele? Nei, hun bliver ikke delagtig i dens Fordele, ialfald kun betingelsesvis. Hun har faaet en Kunstners Kald og en Mands Ansvar; som denne har hun sit ofte høist vanskelige privat e Kald ved Siden, maa hun bære Chancen af en offentlig Kritik — her tages intet Hensyn —; men hun nyder ikke Lønnen som denne. Her menes naturligvis Lønnen i en høiere Forstand, at der indrømmes hende Plads sideordnet med Kunstnermanden, ligeberettiget til den Agtelse, de blot formelle Hensyn, der vises ham, til den Opmuntring, den Hæder, der dog i den store Almenhed ikke godt kan unddrages ham. I vor Nationalbevidsthed er der endnu ingen saadan

Plads for Kunstnerinden; der har aldrig været nogen; der vil maaske gaa et halvt Sekulum hen, inden der beredes hende en saadan. En Kvinde eksisterer hos os kun gjennem Familien, det er — Manden; berøvet dette Adgangstegn til Livet og dets høiere Interesser og Gevinster, er hun intet, intet, var hun end aandrig som Aurora Dudevant og statskløgtig som Madame Staël. Over den enlige Kvinde har Aarhundreder udtalt sit *mene tekel*: «du skal dø,» — Savnets, Ensomhedens, Glemselens Død.

Deres Tid er blot ikke kommen i vort Land endnu. Der burde gaa 50 Aar hen, inden en kvindelig Forfatter viste sig paa Scenen. De, der forinden dukker op, vil føle sig enlige, afmægtige, ikke sluttet til Rækkerne, ikke kaldet til et Fremad med dem, naar Raabet lyder, for at dele Faren og Æren. Som Forposter vil de regne sig, vaagende, speidende, ventende, rede til at falde, men falde uden Mod og uden Hæder.

. . . .

. . . .

For eget vedkommende, jeg, som har foregrebet Tiden og er styrtet ud med Rækkerne, kan jeg kun sige: «Jeg burde ladet det være.» Jeg kunde saa godt ladet det være. Aabent vil

jeg tilstaa, at jeg eier faa af de Betingelser, der gjælder for et samtidigt Publikum. Ingen Lethed i at skrive, ingen stor Produktivitet, ja jeg er tilslut uvis, om min Optræden paa Forfatterbanen kan kaldes Frugten af et uimodstaaeligt Kald.

Jeg ved egentlig ikke, hvordan jeg er kommen til at skrive. Fangen, der med sit Blod optegner sine Bekjendelser paa en Strimmel Tøi, kunde maaske ligesaagodt svare derpaa. Jeg sad dog længe, længe i den Varetægtscelle, som kaldes Kvinde, inden det faldt mig ind at skrive paa Lappen. Forvandlingen foregik pludselig og i de Aar, man mindst tænker paa, at den kunde foregaa, da man allerede afslutter med Livet. Jeg havde indtil da kun levet for mine Pligter inden Husets Grænser. Jeg havde oplevet den største Sorg, der kan ramme et Menneske, og jeg beredte mig allerede muligst fattet paa den Skjæbne, der forestod mig: en Enkes Lod. En Enkes Lod, og i vort Land! Dette endnu! Jeg beredte mig dertil; men selv den kjækkeste kan ikke indestaa for sig, naar han staar Ansigt til Ansigt med det forfærdelige, og saa er der i Afgjørelsens Øieblik undsluppet mig et Skrig, mit Livs længe tilbageholdte. Man fortalte mig, at dette var en Digtning, at det stemplede mig til Forfatterinde.

Det er i Belysningen af de Bekjendelser, jeg her har aflagt, jeg ønsker, man vil læse de Bøger, jeg har skrevet. Det skal ikke tjene til en Forklaring, hvorfor jeg ikke har ydet mere; det skal kun tolke en Smerte over ikke at have kunnet give det bedre.

Ogsaa disse Blade, jeg her byder, vil i dette Lys bedre forstaaes. Disse Træk af en inderlig opfattet, men indsnævret Virkelighed, disse lukkede Vuer, udfyldte med Drømmerier, Brudstykker af Enetaler i menneskétomme Dage, de trænger mere end alt andet til det oplysende Fingerpeg.

Og til dem, der forstaar at læse mellem Linjerne, vil jeg sige: Lytter til Grundtonen, der klinger mellem dem; den vil fortælle Eder bedre, mere indtrængende, hvad jeg vilde sige, end hvad der er sagt i ufuldkomne Ord.

Berlins Gader.

Berlin den 24de Okt. 1863.

Det bliver mere og mere almindeligt, at Norske, der reiser, skriver Korrespondancer til Hjemmet. Naar man sidder der, kan man næsten ikke begribe, hvorledes Folk, der pludselig slippes ud i saa meget broget og nyt, faar Tid og Samling til ofte lange, grundige Afhandlinger. Sværme, samle, det falder af sig selv; men Bearbeidelsen maatte netop være for Hjemmets lange, stille Dage. Naar man selv kommer ud, begriber man det. Vi Nordmænd forstaar ikke at reise i den Forstand at slippe sig løs. Englænderne forstaar det. En Englænder tager netop saa meget af Hjemmet med, som han kan pakke paa en Vogn; men saa vil han hverken høre eller vide mere

om det, og Landsmænd skyr han som Pesten. Vi indbilder os, at vi reiser, vi ogsaa; vi maatte saa meget bedre kunne det, vi, for hvem Overgangen er brattere, og hvem det fremmede Liv i sin Mangfoldighed maatte gribe sterkere og mere skillende end noget andet Lands reisende. Men nei, det er ikke saa. Under disse fremmede Indtryk bliver vi os vor Art først rigtig bevidste. Moder Norge ved, hvad hun gjør, naar hun sender sine Børn saa langt bort og paa saa farlige Tumlepladse; hun kjender sin Magt. Vi føler samtlige ligesom en usynlig Traad om Benet, der rykker i os, hvergang vi griber efter noget, der ligger ude af al Forbindelse med Hjemmet. Har vi en Nydelse, som dette ikke kan byde os, maa vi tænke paa det og paa nogle, som ikke kan dele dem med os. Man kjøber ikke et Baand, en Vest, en Cravatte *à la* det eller det, uden at der uvilkaarlig knytter sig en Forestilling om Carl Johans Gade eller Slotsparken dertil, ikke et Billede, uden at man allerede ser det cirkulere i en taknemmelig, fornøiet Kreds omkring vort eget Bord, netop det Bord. Falder der os et kvikt Indfald ind — man ser ikke engang, om det er rigtig modent, eller om det bare er «rødt paa den ene Side» —, det undes dog ingen her. Og saaledes kommer det lidet an paa, hvad og

hvor meget vi oplever, om i stor Rigdom og Fylde eller saa godt som slet intet; — hjem maa det. Vi ligner Børn, der ikke under sig et eneste Bær paa Engen, men skal endelig trække det paa Straa til Moder hjemme; men saa hænder det nok ogsaa, at Moder istedenfor den varme Tak, vi havde ventet, siger: «Det er noget Klus, Barn, spis det selv!»

Til den sidste Klasse reisende, der saa godt som slet intet oplever, regner nærværende Korrespondent sig, og han kan kun undskylde denne sin Indtrængen i Rækken af de megetoplevende Korrespondenter med at henvise til hin Lov, der ubønhørlig byder over os alle. Nei, merkelig nok! Jeg har hverken truffet Grevinder eller Prinsesser, der, Feerne lig i gamle Dage, bortfører en i en Sky. Jeg har hver Dag ventet, at det skulde vederfares mig. Jeg taler hverken med lærde, Videnskabsmænd, store Kunstnere eller Statsmænd, og det kongelige Bibliotek, hvor man maaske kunde træffe saadanne, har jeg kun seet i en respektfuld Afstand. Venter man derfor, forvænt som man er, paa grundige og alsidige Oplysninger, maaske i statistisk, belletristisk, geografisk, topografisk, historisk eller kulturhistorisk Retning, saa vil man blive skuffet. Korrespondenten nærer en næsten følelsesløs Lige-

gyldighed for saadanne Spørgsmaal som, hvorfor Berlin netop blev lagt paa den Plet midt i det Brandenborgske Sand, hvorfor det overhovedet blev lagt, og af hvem det blev lagt der, naar blot .dette Sand vilde være lidt mindre slemt inde i Gaderne og ikke flyve ham i Øinene; — og denne Mangel paa videnskabelig Sans strækker sig beklageligen hen i alle Retninger. Hvis den Sætning holder Stik, at jo mere man lærer, jo mere opdager man, at man saa godt som intet ved, maa jeg allerede paa mit Skolestandpunkt 1830 have været saare tilfreds med, hvad jeg vidste, og har siden ikke fundet det fornødent at stræbe op til det Stadium, hvor man gjør den Opdagelse, at man intet ved. Hvad jeg kan meddele, indskrænker sig for Øieblikket til nogle Observationer, jeg har havt Anledning til at anstille paa min Vandring et Par Gange ugentlig ned til Centrum af Byen: *Unter den Linden.* Veien er lang, det vil da sige til Museum. Har man Hast eller er træt, stiger man i en Omnibus, hvoraf der hvert femte Minut gaar en forbi. At kjøre i Omnibus er ikke gentilt, vil man mene' men det hører ogsaa til de Anskuelser, man maa kassere, naar man kommer ud. Vil man reise, maa man lade nogle af sine fornemme Vaner være hjemme. I Hjemmet har man let

for at være Aristokrat; der koster det ingenting; man behøver blot at sidde inde ganske stille og kjede sig; det er aristokratisk. Ude paa Reiser er det derimod meget kostbart at være det. Man gaar altsaa i Omnibus, hvilket er billigt og ofte meget morsomt. Man bliver altid høflig behandlet. Overhoved synes Tyskerne, at dømme efter Berlinerne, at være et artigt og høfligt Folk, i det mindste i den udvortes flygtige «Verkehr» med dem. Heines Udraab, da han kom til Paris: «Süszer Ananasduft der Höflichkeit! der ich an heimathliche Rippenstösze ohne Entschuldigungen gewöhnt bin!» kan en Nordmand, der nu engang ikke kan bare sig for altid at tænke paa sin egen Nation og henføre alting til den, for det første blot overflytte til Danmark eller Tyskland. At kjøre i Omnibus er som sagt morsomt og underholdende. Hvor kan man bedre i Ro og Mag studere en Befolknings Fysiognomi og i en mere vekslende, dog ikke for hurtig vekslende, Mangfoldighed? Man føler sig ordentlig alle disse Figurer, som stiger ud og ind, forpligtet, man gad takke dem, som om de gjorde det alene for vor Skyld. Hvilke udprægede Typer af de forskjelligste Klasser, Bestillinger, — Individualiteter, alle dog betegnede med et vist usynligt Fællesmerke: Tyskheden.

Slipper der en Englænder eller en Sydlænder ind, merker man det straks. Dette nationale føler man allerede saa sterkt i de danske Omnibuser; der træder det gemytlige mere frem. Selskabet i en saadan giver ofte Indtrykket af, at man, fremmed, er sluppen ind i en Kreds af gode Venner, der har forenet sig til et Lystparti; man skammer sig næsten over, at man sidder der saa stiv og taus. Et saadant fornøieligt Præg af snakkesalig Tilfredshed og et sandt blomstrende Velbefindende tror jeg ogsaa kun den danske Nation fremfor alle andre er benaadet med; — Gud lade det være sagt i en god Time! som Tante altid sagde, naar hun talte om, hvor rask hendes gamle Mand var. Hvordan mon vi vilde te os i Omnibuser hjemme? Mon ikke som en Transport Straffanger, der i taus Mistænksomhed ser paa hverandre? Livet i de tyske Omnibuser er ikke fuldt saa kordialt som i de danske. Det er alvorligere, formellere. Dog mangler det ikke heller her paa gemytlige Scener, især hvis der er smaa Børn med, der altid gjør sin Forret gjældende, at knytte og holde Konversationen vedlige. Igaar var der saaledes en ung, pen borgerlig Kone med, der holdt en prægtig Tyksak af en Gut paa to—tre Aar paa Skjødet. Han aad, alt hvad han kunde, af en uhyre Vindrue-

klase, som Moderen paa ingen Maade maatte tage fra ham. Han spiste og krystede den, saa det sprøitede omkring ham, og jubilerede dertil som en liden kaad Bacchus, og smuk var han, saa han kunde ypperlig tjent til Model for en saadan. Jeg saa efter, om der var en Kunstner tilstede. Jo mere de andre lo, jo mere fornøiet blev han, og Moderen var lyksalig; og at være lyksalig en hel Fjerding, er det ikke meget for en Silbergroschen — $2^2/_3$ Skill. norsk? Forleden, da Selskabet netop var ualmindelig fint, steg der en Torvkone ind med sin Kurv og sit Varmefyrfad. «Aber, liebe Madam, das Feuerbecken soll doch wohl nicht mitgehen?» sagde en gammelagtig Herre, der saa ud som en Litterat. «Dat soll auch nicht jehen, dat soll fahren heute,» svarede hun og nedlod sig med sit Fyrfad under Skjørtet. Den tynde lille Mand rykkede tilside, saa langt han kunde. «Ach, Sie brauchen nicht so weit zu rücken, Sie sehen jar nicht darnach aus, so leicht Feuer zu fängen.» En ældre fint klædt Frue ligeoverfor faldt her ind og sagde: «Meine liebe Madame, mit Ihren Sachen dort dürften Sie eigentlich nicht im Omnibus gehen, Sie nehmen zu viel Platz auf.» «Meine liebe Dame,» svarede Madamen, «mit einer solchen Krinoline sollte man auch nicht im Omnibus

jehen, er nimmt jar zu viel Platz auf.» Paa dette Svar fulgte endelig en forbløffet Taushed, og Freden syntes i det mindste diplomatisk oprettet. Men dermed var ikke Scenen forbi. Hun trak et Tørklæde frem, hvoraf hun krammede noget ud. Det var umuligt at gjætte, hvad det var, en blød Substans, som hun gav sig til at elte og trille til smaa Kugler. Selskabet, ikke lidet spændt paa, hvad dette skulde være til, blev ikke længe i Tvil. Op af Kurven drog hun en levende Høne, som hun gav sig til at made med en Ugenerthed, en fuldkommen Sindsro, som om hun var hjemme hos sig selv. Hønen opførte sig eksemplarisk; thi hvorledes det var gaaet, om denne ogsaa havde begyndt at meddele Prøver paa Berlinerkvikhed, staar jo egentlig ikke til at beregne.

Omnibuskonduktøren tager altid en opmerksom Del i, hvad der foregaar indenfor. Det lille Rum er hans Dagligstue, Passagererne hans Familie, hans Børn; han morer sig over dem, dømmer mellem dem, kort, varetager deres Tarv paa det bedste. Den Omhyggelighed, hvormed han hjælper Damer og Børn op og ned, er ordentlig rørende. Denne stadige «Verkehr» med Mennesker gjør ham selskabelig, forekommende; han synes at være i jevnt godt Humør. Omnibus-

konduktøren danner en komplet Modsætning til Droschkekusken, der ser menneskefiendsk og godmodig-brutal ud. Visse Grundelementer fornegter sig aldrig hos en Tysker; — jeg er vis paa, Priess* er sentimental. Droschkekusken er tilbøielig til Drik, og han vækker Mistanke om, at han prygler sin Kone, naar han kommer hjem om Aftenen. Der stod forleden at læse i Avisen, at en Droschkekusk sent paa Natten havde hentet en Læge; hans Kone havde faaet et Slagtilfælde, sagde han. Lægen kom og fandt hende med et temmelig betydeligt Hul i Hovedet. Men hvilken skrækkelig, aands- og gemytsløvende Bestilling er ikke en saadan Kusks? Sjauerens og Terskerens Lod er at misunde mod hans. At sidde naglet til en Kuskebuk hele Dagen fra 8—10, 11. Nogle kjører endogsaa om Natten — Sommer og Vinter, i ondt og godt Veir. Man ser dem næsten aldrig i Samtale med hverandre eller med noget Menneske. Ikke engang, naar man stiger ud, forlader de sine Sæder paa Bukken; kun naar der holdes, aabnes Døren, og man ser et Par glorøde, tykke, drikfældige Næver ligesaa maskinmæssig række sig ind; den ene aabner sig for at modtage Pengene, den anden overrækker os et lidet Papirmerke, som vi altid med et: «Led os

* En for Mord i Christiania henrettet Tysker.

ikke udi Fristelse!» omhyggelig stikker til os. Fristelsen bestaar her i, at man fristes til — at lede Kusken i en Fristelse. Han har nemlig kun at svare sin Principal Penge for saa mange Ture, som han har afsat Merker. Agter nu en Kunde ikke paa et saadant lidet Tegn, men lader det ligge i Vognen eller undlader at kræve det, naar det ikke leveres ham, hvilket vist hænder, især den Fremmede, da — ja da er det et Spørgsmaal, om den menneskefiendske Ensomhed, hvori en Droschkekusk henlever paa sin Kuske-buk, virker saa styrkende paa hans Redeligheds-følelse og Agtelse for Næstens Rettigheder, at han formaar at modstaa denne Fristelse; man skulde næsten frygte for, at det ikke er Tilfældet. Man har ondt af disse Stakler, der ser saa brutale, saa bidske, saa ensom-forstokkede ud, medens man slet ikke har ondt af Droschkeeierne, som skal være pene, dannede Folk, der ofte blive rrige.

Endelig kommer Turen — Sympatierne ude paa Gaden gaar altid i nedadstigende Retning — til Hestene, der indtager samme Plads i vor Medfølelse forholdsvis til sine Herrer, Kuskene, som disse til sine. Ja Hestene! Skulde det ikke være en humanere Fremtid forbeholdt at udfinde, hvorledes Drikkepenge kan komme Hestene tilgode? Skulde det virkelig ikke blive muligt at

give til det menneskelig-noble Dyr, medens vi nu saa ofte med undertrykt Harme ofrer til den menneskelige Dyriskhed? Maaske det blot ligger til frie Nationer at behandle Dyrene godt og stifte Foreninger til deres Beskyttelse! Hvor Trykket ligger over Menneskene, er man ikke endnu kommen til at tænke paa at skaffe de Umælende en lykkeligere Tilværelse. Dette er den mildeste Fortolkning til de Scener, man ofte med blødende Hjerte bliver Vidne til her i Berlin. At læsse 24 Personer paa 2 Heste er meget almindeligt, og dog taales dette Syn bedre end at se Hunde, spændte i Sæletøi, trække belæssede Vogne. De fleste Bønder bringer sine Varer tiltorvs ved Hunde istedenfor ved Heste. Mange af disse arme Dyr synes at føle sin Fornedrelse, der forholder sig til Lænkehundens som Galeislavens til den ensomme Fanges; de ser glubske og vilde ud, og det vil just Føreren: jo sintere de er, jo bedre gaar det. Jeg kom engang paa Siden af et saadant Kjøretøi. En med alskens Kjøreler og Sække sterkt belæsset Vogn blev trukken af et stort markbrandenburgsk Bondefruentimmer og en liden Hund, knapt en Alen lang. Det arme Best trak, saa det laa næsten fladt, med Tungen langt ud af Halsen. Det var i et temmelig stille Strøg, saa det var

muligt at indlede en Samtale med dem. Den gik naturligvis ud paa en Beklagelse af Hunden og et Spørgsmaal til hende, om den nu ogsaa blev pleiet godt hjemme og fik nok at æde. Hun knurrede blot og viste Tænder, og jeg synes, Gud forlade mig, at Dyret, der saa paa mig med sit næsten menneskelig-lidende Blik og dog med en vis vred Skyhed, som om det skammede sig, stod høiere end hende. Man fortæller dog, at disse Hunde, naar de bliver godt behandlede, er villige til denne Bedrift og stiller sig selv frem til Opsadling.

Den 30te Oktober.

Berlinerne har engang faaet det Ord paa sig, at de er et saadant forsorent-geistreich, raffineret, hjertekoldt Folkefærd. Jeg kjender for lidet til det egentlige Selskab, hvem denne Beskyldning vel nærmest rammer, til at vove nogen Paastand, om den er sand eller ikke. Det Indtryk, man faar af Berlinerne i Almindelighed, bestyrker den ikke. Der hviler meget mere en tillidvækkende, spidsborgerlig Bonhommi over dem, der virker paa Nordmænd, under et længere Ophold her, som en Vallekur. Et artigt Folk maa ogsaa det kaldes, hvor der knapt kommer

1 Grobian paa 100 Individer. Med en sand godmodig Overbærelse møder de fremmed Ubehjælpelighed; for at vise en Fremmed tilrette, naar denne har ondt for at orientere sig, gaar de gjerne lange Strækninger. Allerbedst kan man dømme om en Befolknings Maade, naar man iagttager den, hvor der er Tilløb af Mennesker, f. Eks. udenfor visse Butiker, især Fotografibutikerne, ved Ind- og Udgange af Theatre, Museer etc., og navnlig hvad Mænds Forhold mod Damer angaar, hvilket er et meget belysende Punkt. Og her har vi aldrig erfaret eller seet noget, der kunde støde endog den sarteste Følelse. Overalt synes enhver kun at skjøtte sig selv, dog under en stilfærdig Indrømmelse ogsaa af Næstens Rettigheder.

Til denne offentlige Velopdragenhed knytter sig en Kjendsgjerning af en dyberegaaende Beskaffenhed, der, hvorvel Pladsen neppe er den allerbekvemmeste, dog frister til nogle Betragtninger, den, at Damer kan gaa alene gjennem Gaderne, endog temmelig silde, uden at udsætte sig for Tiltale eller Paatrængenhed af nogen Art. Jeg beundrer denne Frihed uden selv hidtil at have vovet at gjøre Brug af den. Men her gaar alle alene som noget, der falder af sig selv, hvorved man dog

maa tænke sig Berlins brede, prægtige Gader, lyse som om Dagen. Det er mere, end man kan sige om de tvende større skandinaviske Hovedstæder og desværre ogsaa om vor egen lille Parvenu af en saadan, der noksaa flinkt allerede har tilegnet sig denne de store Byers Vanart. Mændene har ofte underlige Begreber om Ære. Naar en Kamerat har begaaet en Formalitetsfeil, maaske betænkt sig paa for èn ussel Bagatels Skyld at lade sig lèmlæste eller ekspedere ind i Evigheden, tror de at have Grund til at foragte ham. Men de samme Herrer, der maaske er ivrigst i at støde en saadan Synder ud af sin Midte, skammer sig ingenlunde ved at fortælle, at de har skræmt en vergeløs Kvinde paa Gaden paa den eller den skammelige Maade, og hvo ved, hvem det saa har været! Maaske en Søster, der har vaaget hos sin syge Broder, eller en stakkels Syjomfru, der, udmattet af sit pinlige Dagverk, gaar hjem for — ogsaa at sy om Natten. Det er kjækt! Det kunde være paa Tide, at denne Handling, der ikke kan indstævnes for nogen juridisk Domstol, fandt en Anklage i Mændenes egen Bevidsthed. Skulde de ikke begynde selv at anse den for lidt . . . . nedrig? Gives der noget feigere, uslere? Det er umuligt at finde nogen Undskyldning for den. Feilta-

gelse? De ikke-honette Kvinder vil altid røbe sig, og røber de sig ikke, saa fortjener ogsaa de at respekteres. Skal det maaske være en Demonstration, en Tilrettevisning, udtrykke et dydigt Misnøie fra Mændenes Side mod, at Damer gaar alene? Oh! oh! Jo, det er vist et dydigt Misnøie, paa en Maade altsaa et Agtelsesbevis! Maatte vi da bede om Kareter til at kjøre i; kan Mændene give os — det vil sige sine Koner, Døtre, Søstre, Myndlinge, Mødre og Bedstemødre — Kareter til at kjøre i, saa gaar vi ikke mere paa Gaden. Jo, vi vil gaa. Vi vil gaa alligevel. Vi maa gaa. De Kvinder, som altid sidder i sine Kareter, kjeder sig tildøde. De Tider er forbi, da Kvinden var for Manden kun en Luksusgjenstand, halv et kostbart Legetøi, halv en Gudinde, der skulde tilbedes. De har selv stødt os ned paa Handlingens Skueplads, hvor vi maa arbeide, erhverve, stride og tumle os, med et Ord: vi maa gaa. Dyrt har vi kjøbt denne Selvstændighed. Vi ænses ikke mere, vi elskes ikke mere, vi bortføres ikke mere, vi dyrkes ikke mere; skulde vi nu opgive alt dette og ikke engang beholde en Smule kold Agtelse igjen? Ikke engang have Lov til at gaa i Fred paa Gaden? Hvad har denne Generation gjort? —

Berlin maa man helst se første Gang, kort efter at det har regnet. I tørt Veir ligger Støvet, denne Berlinernes værste Plage, som en Sky over de mest befærdede Gader. Det var en klar Oktoberdag, da vi drog ind paa *Unter den Linden*, denne saa berømte Promenade. Solen stod sin Nedgang nær, netop ligeover Brandenburgerthor, og kastede sit Skin opad den hele brede Gade. I dette grelle, støvede Lys, midt under en sommerlig Varme, saa «die Linden» med sine gamle, skimlede Stammer og faa halvvisne Blade ret traurige ud. De syntes, selv livstrætte og blaserede, at skue ned paa den kunstige, blaserede Verden, for hvilken de i saa mange lange Aar havde ageret Natur. Nu gad de ikke mere. De agtede overhovedet ikke at blive grønne mere.

Unter den Linden er det, at Kafé- og Driverlivet har sit fornemste Sæde. Indenfor kan man se Forretningsmanden nyde et Øiebliks Pusterum mellem Kontoret og den huslige Lyksalighed. Man kjender ham paa den Hurtighed, hvormed han sluger Aviserne og sit Glas Toddy. Udenfor Dørene i sorte, ubevægelige Klynger, som Fluer over Spunshullet af et Mjødanker, sidder Eleganterne, Driverne *ex professo*, disse Arbeidere i Tidens Vingaard, der ikke kjender Pusterum

eller Afbrydelse, hverken Kontoret eller huslig Lyksalighed. I stum, paschaagtig Ro røgter de sit Aftenkald: Cigaren og at se paa de forbi˙ gaaende. Og saaledes veksler Kaffehuse og Butiker, indtil man kommer op mod Østenden, til Slotsbroen med sine hvide Marmorstatuer. Omkring dette Punkt grupperer sig en Mængde prægtige Bygninger, kongelige Paladser, Universitetet, Operahuset, det gamle Slot, Domkirken, Museet, til et sandt storartet Parti, der i smuk Belysning, og især, hvis die Linden betænkte sig og blev grønne igjen, vilde tage sig prægtig ud.

Og Museet! Ja Museet! Vær ikke bange, jeg skal ikke komme med noget fra Museet. Ikke fra Operaen heller. Jeg kjender den Art Beskrivelser; de klinger næsten, som om man bad hungrende tage tiltakke med Spisesedlen istedenfor Retterne. Kun lad mig sige, at den, som skal bese Museet paa den Maade, reisende i Almindelighed beser det, det vil sige, jage det udaset igjennem, den gjorde rettest i ikke at gaa derhen.

Museet alligevel.

Berlin den 17de Decbr. 1863.

Nei, Museet, nei, det er for deiligt, jeg maa faa Lov til at tale lidt — ganske lidt om det. Jo oftere man gaar did, jo mægtigere drages man did; jo mere man ser, jo mere aner man, at der er tilbage, og føler sin Utilstrækkelighed; her var Stof for et helt Livs Betragtning.

Man staar svimlende foran disse Kaulbachske Kjæmpebilleder, der dog springer en saa bekjendte imøde fra de smaa Afbildninger, man har seet af dem. Første Gang sank jeg ganske overvældet ned paa Trappen, hvorfra man bedst overskuer dette Storverk. Museer har blot den Feil, der klæber ved alle store Samlinger, — der er for meget at se; vor psykiske Modtagelsesevne kan

ligesaalidt som den fysiske taale Overmaalet, skal man kunne optage og rigtig fordøie det modtagne; man gaar træt og nyder tilsidst intet ret. Saa har jeg sat mig selv paa den Diæt at tage en Sal af Gangen; har man Tid dertil, gjør enhver bedst deri. Trods denne Forskrift ender jeg altid, som dreven af en usynlig Magt, i en af de indre Sale, som jeg vilde kalde dette Kunsttempels allerhelligste.

Det er et mindre Rum, der neppe ganske tilfældig er kommen til at gjemme det herligste af det herlige, Blomsten af al antik udødelig Kunst. Omkring den midt i Rummet placerede Kolossalgruppe af den farnesiske Tyr, som jeg desværre ikke er kunstforstandig nok til at finde Behag i, grupperer sig Apollo af Belvedere, den florentinske Venus, hendes ikke mindre deilige Navnesøster fra Melos, den elskelige Muse med Dobbeltfløiten, Diana *chasseresse* (D. de Versailles) og endelig i Nischen paa Forhøiningen den sovende Endymion!

Sku ned, Diana! Sku ned endnu en Gang! Vend dig ikke bort, o strenge Gudinde, fra Billedet paa din eneste Svaghed! Fortørnes ikke paa den dødelige, der har formastet sig til at forevige den i dette himmelske Skjønhedsbillede! Han har ikke berøvet dig en Straale af din prude

Jomfruglans, af dit isbræskinnende Renommé; han har blot villet vidne, at du var Kvinde og ikke bar en Sten, som man har beskyldt dig for, men et Hjerte i din Barm; han har villet vidne dette for de kommende Verdener, og han skabte denne Endymion! . . . . . Hvor mange dødelige Dianaers Læbe har stjaalent fæstet sig paa denne Marmorpande! Jeg gaar, og jeg kommer, jeg gaar, og jeg vender tilbage til Endymion. Han er altid det sidste, jeg ser paa, naar jeg endelig maa bryde op for at gaa hjem. Det er, ligesom om jeg maatte gjøre Korsets Tegn over ham hvis jeg ikke frygtede for at se dette Ansigts søde Fred og paradisisk gladstraalende Uskyld forsvinde og Sorgens og Syndsbevidsthedens Skygge leire sig derover i Stedet.

Og til al denne Herlighed har alle og enhver, der blot pyntelig kan skjule sine Pjalter, Adgang. Det er paa denne Maade, et Folk opdrages, man indpoder det Skjønheden. Man vækker den stolte Bevidsthed i det, at alle disse Rigdomme tilhører det, og i dette Fælleseie føler det sig som Nation.

Jeg maatte tænke paa mit fattige Land, der ingen saadanne Opdragelsesanstalter har, og hvor bittert Savnet deraf spores i Folkets Sindelag. Den simple Klasse har endnu ingen Kjærlighed

til, ingen Agtelse for Kunst, har neppe Begreb om den. Hvad vi eier deraf, deler vi ikke med det, og det hevner sig i den Trang, den føler til at ødelægge de faa Kunstfremtoninger, der stilles blot for den, vore offentlige Anlæg, og hvad der skal tjene dem til Pryd. Hvor ondt har vi ikke for at redde disse fra Vandalisme.

Svaret ligger desværre nær. Vi har ingen Museer, ingen Samlinger, der kunde aabnes for alle. Hvad vi har eiet af Kunst- og Oldsager, er for længe siden plyndret; hvor intet er, har Keiseren forloret sin Ret. Vistnok er Kunsten endnu i sin Barndom hos os, Folket ligesaa. Men netop derfor burde der gjøres noget for dette unge Folk for at more, adsprede, forlyste det efter sit tunge Dagverk. Et Barn opdrages ikke ved lutter Lærdom og Bank, et Folk heller ikke. Har man ingen rige Taffeler at byde det paa, saa lad os brede Dugen i det grønne for det; har man ingen Skulpturer og Malerier at vise det, saa giv det Marionetter og Pierrot'er saa længe. Men vogte os skulde vi for at gjøre det hadsk, surt og trevent, ligesom det Barn, der vanrøgtes, tydelig bærer Præget af, at man ikke bekymrer sig om det, aldrig tænker paa at glæde det.

Christiania er en By paa nær 60000 Mennesker, og dog er det bekjendt nok, at der gives ikke et Forlystelsessted, hvor en anstændig simpel Pige kan gaa, ikke et Sted i dets Nærhed, hvor en Haandverksmand med Kone og Døtre kan gaa hen en Søndag efter en gjennemtrællet Uge for at faa sig en Kop Te og et Bord at sidde ved. Om de laveste Klasser vil vi ikke tale.

Det var et vakkert Syn at se «das gute Berlinerfolk» vandre gjennem Museets Haller, vandre under disse Kolonnader af Gude- og Gudindeskikkelser, alle i et stille, næsten andagtsfuldt Alvor. Der var unge og gamle, fattig- og velklædte, Sømænd, Soldater, Haandverkere og Arbeidsfolk; men aldrig, uagtet jeg delte min Opmerksomhed spændt mellem de skuende, og hvad der var at skue, aldrig saa jeg en Mine, et Smil, der kunde bragt en af disse Marmorskikkelser til at rødme.

At det komiske undertiden let parodisk dukker frem af dette lutter ideale — *du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas* —, er næsten uundgaaeligt. Jeg hørte to dannede Gaminer disputere foran den døende Gladiator om, i hvilken Krig han monstro var falden. Den ene holdt paa Syvaarskrigen. Kun var de enige i, at han tilgavns var bleven udplyndret. Men er ikke

saadant bare en Fornøielse at høre paa? Havde den døende Fegter ligget bekvemt nok for nogle af vore Gaminer fra Briskeby eller Enerhaugen, saa havde de vist ikke disputeret om, hvor han var falden, men vilde i skjønneste Enighed bestræbt sig for at faa Næse eller Øren slaaet af ham.

Forleden befandt jeg mig ganske alene i min Yndlingssal, da der stødte en Madame til af et ualmindelig grovt og plumpt Udseende. Hun saa ud til at være kommen lige ud af en Høkerbod eller en Forretning med gamle Klæder.

Hun stod først gabende forbauset foran Tyregruppen, inden hun begyndte sin Runde i Salen; gik saa noget stursk forbi de letsindige Gudinder — maaske tænkte hun paa, hvor vel de vilde være tjente, om hun kunde udstyre dem med nogle af sine Lagerartikler — og stansede saa igjen foran Gruppen i Centrum.

«Med Forlov, har det Dyret dræbt Fruentimmeret, som ligger der?» spurgte hun og viste paa den til Hornene bundne Circe.

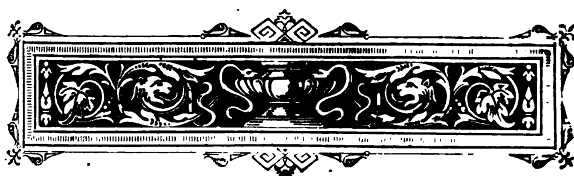
Jeg kom ikke lidet i Forlegenhed; thi sandt at sige var jeg selv ikke sikker i min Lekse ligeoverfor dette verdensberømte Kunstverk.

«Kun stanget hende,» svarede jeg resolut; men nu har de langbenede Karle der været

saa heldige at fange og binde den, saa den bliver slagtet.»

Jeg talte her kun ordret efter det Indtryk, denne Gruppe gjør paa mig. Hun var ogsaa fuldkommen tilfredsstillet; især syntes den sidste Forsikring at berolige hende. Hun nærmede sig derpaa Endymions Nische, hvor jeg havde taget Post, og truede allerede med at se paa ham og beundre ham; men jeg fik afverget det ved at fæste hendes Opmerksomhed hen paa de smaa pudserlige Dukkefigurer, der er anbragte i Hjørnet af den farnesiske Tyregruppe. Madamen og jeg undrede os høilig over, hvad mon de kunde betyde.

Besøge eller ikke besøge?

Det er en underlig fremmed, næsten nedstemmende Følelse at staa paa Skuepladsen, hvor navnkundige Personer har levet, af hvem vi har draget en stor Del af vor aandelige Næring, og som vi tildels har vænnet os til at se saaledes i Afstandens Nimbus, at vi har ondt for at tænke os dem i deres almindelige menneskelige Forhold. Nu staar vi ved den Fokus, hvorfra disse Straaler gik ud; men de lysende Skikkelser selv, hvor er de alle henne? Er de alle borte? Eller, hvis nogen af dem endnu er til, er de til for os? Lader de sig finde af os?

Fanny Lewald fortæller i sin Livshistorie, der netop faldt mig i Hænderne lige ved min Ankomst til Berlin, at *Rahel* og hendes Mand,

Varnhagen v. Ense, boede i «en stor, meget gammel Gaard i Mauerstrasze, beliggende midt foran Mundingen af französische Strasze.» Her var de begge døde, dog med et betydeligt Mellemrum af Aar, hun allerede i 33, han næsten tredive Aar senere. Den samme fromme Trang, der bringer en til at besøge Grave, drev mig til at opsøge det Hus, hvori dette merkværdige Menneskepar havde boet. I det ovennævnte Verk heder det:

«Det var et stort, paladsmæssigt Hus, der syntes at være skabt til at modtage Selskab. Den anselige Portal, den brede, magelige Trappe, de med Speilglas maskerede Indgangsdøre, Bænkene for det ventende Tjenerskab havde noget fornemt, gjestfrit ved sig. Traadte man fra Forstuen ind i Værelserne, befandt man sig i et Bibliotek, der straks antydede de tvende Elementer, der raadede i Varnhagen, Verdensmanden og den lærde.»

Efter denne greie Anvisning gik jeg ud en af de vakre Solskinsdage, vi i hele Oktober har havt hernede. Det betegnede Punkt af Gaden var let at finde; men her laa ikke mindre end tre paladslignende Huse foran Udløbet af «französische Strasze», og Husnummeret, som jeg tydelig havde merket mig, begyndte at vakle

mellem ligesaa mange forskjellige Talstørrelser. Det gjaldt at gjette sig frem. Instinktet skulde lede mig. Jeg gik ind i et af disse Huse. I Vestibulen stod jeg pludselig foran en kjæmpestor Person i Liberi. Underlig nok havde jeg ikke tænkt paa at træffe Mennesker; hele Gaarden havde foresvævet mig mausoleagtig tom. Liberimanden stod der imidlertid, som det syntes, paa Post; han saa min uvisse Mine, og for dog at sige noget spurgte jeg, hvem der boede der i Gaarden.

«Hier wohnen viele hohe Herrschaften,» sagde han med al den Selvfølelse, Bevidstheden derom meddeler Lakaien.

«Tør jeg spørge, hvem De søger, skal jeg straks» —

«Ingen — — jeg vilde kun — —» svarede jeg og lod Blikket hjælpsøgende fare op mod en befaklet Amor, der sprang frem af et Basrelief i Muren — — «Vær blot saa god at sige mig, om der ovenpaa findes Døre med Speilglas i?»

Han rystede betænkelig paa Hovedet.

«Heller ikke Bænke til det ventende Tjenerskab?»

«Nei,» brød han ud, som om visse ubestemte Tvil begyndte at samle sig til Vished. Men nu saa jeg den lille Amor tydelig vende sin Fakkel

og pege opad; jeg fór op ad den gammeldags, brede Trappe og stod foran Speildøren.

Det var Rahels og Varnhagens Bolig. Over denne Terskel var de gangne ud og ind, herfra bares de bort for aldrig mere at vende tilbage. Der stod ingen Bænke mere for ventende Tjenere.

Ja, her havde hun boet, denne Kvinde, der var merkelig ved den Stilling, hun indtog i sin Tid, ved en Sammenhæng med den, en Vekselvirkning, saa omfattende, saa levende, at en Digter, for ret at betegne hende, har kaldt hende Tidsbegivenhedernes Hovednerve. Hun, der gjennemskuede alt, gjettede alt og forudsagde ofte forunderlig alt, hvad der i en lang Fremtid vilde komme. Hun, der stod med sin Sondringstrang og et sandt frygteligt Afslørelsestalent midt i en forskruet, af alskens Usandhed laborerende Periode, — der øste dybest af sit eget Hjerte og gav det hen for at vise sin Samtid, hvordan det virkelig ser ud inde i et Menneskehjerte. — Dette store, kjække, uforkvaklede, egte Menneske, *Rahel Levin* kaldet, har her havt sin Bolig. Derinde flokkedes man om den nye Pythia, der i Sprudlen af en Salonkonversation eller i rask henklattede Breve — de var temmelig ulæselige — udslyngede sine Sybillesprog. Dette Speil har altsaa mere end én Gang gjengivet

Bettina v. Arnims lette Skikkelse, naar hun, den evig unge syttiaarige, kom farende til den ensomme Varnhagen med alle sine Planer, sine Haab og sine Skuffelser. Derinde har de siddet, disse to gamle, der skulde overleve sin Tid, har de sværmet sig tilbage i den og i ungdommelig Lidenskabelighed gjennemheglet den nye. Der samledes alle hine Aarhundredets frisindede Veteraner, der havde gjennemhaabet, gjennemstridt og lidt alle dets Omslag, alle dets Overgange for tilsidst, bittert skuffede og mistvilende om alt, at se sig ved Enden af sin Bane, og her sad endelig den sidste af dem — *Varnhagen*, som en Troldmand paa Ruinerne; harmfuld, rugende, uden andre Vidner end de misfornøiede Skygger, har han støbt en for en disse giftige Smaakugler, som det blev *Ludmilla Assings* Sag siden at lade eksplodere, en datterlig Kjækhed, for hvilken Demoiselle Assing endnu bøder paa sit Forvisningssted ved Comosøen eller *Lago maggiore*, med Tilladelse dog til at spadsere frit omkring, kun ikke over Grænserne af det preussiske Monarki.*

Af Respekt for die hohen Herrschaften vovede jeg mig ikke længere end til Entredøren.

---

* Se Varnhagen v. Enses Dagbøger, udgivne af hans Søsterdatter.

«Nu er jeg sluppen vel fra Lakaien,» tænkte jeg; «men man kan ikke vide, hvordan det vilde gaa, hvis jeg stødte paa Herskabet, om det virkelig vilde blive saa meget lettere her at forklare Grunden til mit Erende.»

Natten derpaa havde jeg en besynderlig Drøm. Scenen gjentog sig, jeg gik op ad den brede Trappe; men denne Gang trængte jeg indenfor. Gjennem Speildøren kom jeg ind i Biblioteket, derpaa gjennemskred jeg en Række store, høie, kirkelignende Værelser. Ja saadan maatte de Rum være, der havde huset en Sjæl som hendes! Der var tomt overalt. I det inderste Værelse sad Rahel. Jeg nærmede mig med en Følelse af bange Ærbødighed. Hun sad ubevægelig.

«Hun er jo død,» sagde den, der havde fulgt mig; men hvem dette var, ved jeg ikke, maaske ingen anden end den Genius, der leder ethvert Menneske. «De ved jo, at hun er død allerede i 33.»

Jeg var mig denne Kjendsgjerning fuldkommen bevidst, og jeg gjorde min Undskyldning med al den Iver, hvormed man i vaagen Tilstand afbeder en ubegribelig Glemsomhed.

Og, min Læser, Drømmen er sand. Den vil altid gjentage sig. Naarsomhelst det fremmede Aandsliv har trængt sig hen til os, har glædet

og styrket og beriget os, da lader os være taknemmelige for denne Vinding; men vi skal ikke opsøge det i sit Udspring. Lad dette staa for os som de kjære, fjerne, blaa Fjelde, vi har seet, saa længe vi kan mindes, fra vor egen Sval. Ved dem hviler sig vort Øie, naarsomhelst vi skuer ud; de vækker vel milde Længsler, men ingen dragende Uro; — de maa blot staa der saa. Hvor fremmede, hvor barske, maaske utilgjængelige mon de vilde synes os, kom vi dem nær! Søg ikke Personerne; men støder du paa en Grav, da bring din Hyldest did! Søg ikke Personerne. I det sjeldneste Tilfælde vil du drage noget godt deraf, men meget ofte en Skuffelse. Disse fremmede Digtersjæle! Vi har optaget saa meget af dem. Ingen forstaar dem, saasom vi har forstaaet dem; vi synes, de maa kjende os, at vi behøver blot at komme for at indtage vor Plads hos dem, og — andre Seder, andre Livsformer — Smaaligheder og Lidenskaber, der ofte klæber ved de største, vil stille Kløfter, der maaske kunde udjevnes, maaske slet ikke. Vi har netop læst deres Livshistorie, vi ser dem endnu i det varme Gjenskin af disse Begivenheder, disse Lidelser og Kampe, for vort indre Øie staar de, med neppe tørrede Taarer, færdige at tumle i Armene paa os, der ikke kan

komme tidsnok, og — vi støder paa kneisende, længe siden trøstede. Vi kommer, elektriserede af den Ungdommelighed, den Livslyst, de har meddelt os, og trætte, gamle, triste Mennesker modtager os, maaske de tristeste af alle, de, der fornegter sin Fortid! Vi kommer endelig med den hele Skat af Kjærlighed og Beundring, og de modtager os — ikke. De stakkels store Aander; ogsaa de bliver kloge. De har det tilfælles med Fyrsterne, at den banale Hyldest, de lever i, har gjort dem kloge, det vil sige mistroiske. Og just fordi det uegte aldrig mangler Dristighed til at træde op, skorter det den egte Følelse derpaa. Det er den for store Diamant, man ikke tør tage paa, af Frygt for, at den skal holdes for Bjergkrystal.

Besøge eller ikke besøge? *That is the question!* Oehlenschläger har ikke engang kunnet besvare det, da han sidste Gang skiltes fra Goethe og han krænket sneg sig bort fra Fru v. Staël. Den gamle elskværdige «Gabrielis» sees ogsaa at fortabe sig i en Hamletmonolog over samme Spørgsmaal, hvis Resultat blev, tror jeg, ikke besøge.* Hvad man kan sige herom bliver vel, at det betinges af noget individuelt

* Breve fra F. C. Sibbern. Kjøbenhavn 1867.

paa begge Sider. Der gives nok af dem, der ikke er forknytte, sande Pæleborere, der altid borer og altid borer sig igjennem. Der gives andre, hvem Natur eller Opdragelse eller begge i Forening har meddelt en Skyhed, der aldrig forlader dem. De aander ligesom i en Sky af Ensomhed, der hemmer Tilnærmelsen udenfra og vanskeliggjør enhver Nærmelse for dem selv.

Om dette passer paa mig, ved jeg ikke; men jeg har saare ondt for at gjøre Bekjendtskaber. Maaske den moderlig delende Natur til Erstatning for denne Ufuldkommenhed har forundt mig den lykkelige Evne at holde paa dem, jeg engang har sluttet mig til; jeg mister ingen af disse kjære, uden naar Døden berøver mig dem.

Ganske fattig i ovennævnte Erfaringer er heller ikke mit Liv hengaaet; jeg kunde citere nogle enkelte. I Danmark har jeg truffet en Digterfamilie, hvis Bekjendtskab blev til en Vinding. At jeg har lært Johan Ludvig Heiberg, denne store Digter, denne elskværdige Mand, at kjende, at jeg har været Gjest i hans Hus og der turdet udfolde mig frit, at jeg har nydt hans Raad og Opmuntring, regner jeg til en Velsignelse i mit Liv.

Tyske Forfatterinder.

Rahel, Bettina von Arnim, Fanny Lewald! — Hvor ofte støder man ikke paa disse Navne; men hvor mange har i Virkeligheden læst noget af dem? «Rahel, Rahel, hvem var da denne Rahel?» spørger man ganske ærgerlig. Ja saare faa i vore nordiske Lande har nogen Idé om, hvem hun var, og hvad hun var for sin Samtid, og dette af ganske naturlige Grunde. Rahel var egentlig ikke Forfatterinde. Det eneste, hun har efterladt sig, er hendes Breve, og disse var ikke bestemte til Offentliggjørelse. Har man endelig overkommet denne merkværdige Bog — hos os eksisterer den, saavidt mig bekjendt, kun i et eneste Eksemplar, der er at søge paa Universitets-biblioteket —, saa vilde man sandsynligvis finde

sig skuffet ved den. Der skal en vis Udholdenhed til at arbeide sig igjennem det blot lokale og tilfældige i en Brevveksling, der er ført for et halvt Sekulum tilbage, for at finde de Guldkorn, der gjælder for alle Tider. Det halve bliver uforstaaeligt, fordi det knytter sig til Personer og Tilstande, der er os fuldkommen ubekjendte. Men er man udholdende, finder man i Rahels Breve Guldkorn, der rigelig erstatter Møien.

Rahel Levin fødtes i Berlin 1770 af en gammel, streng, jødisk Familie. Hendes Liv byder et merkeligt Eksempel paa, hvorledes Begavelsen, støttet og hyldet af Tidsaanden, ogsaa uden de sedvanlige Løftestænger, som Skjønhed, Stilling i Selskabet, Rigdom, dog trænger igjennem og kommer til sin fulde Ret.

Rahel eiede ingen af disse Fordele og blev dog en af sin Tids berømteste, mest formaaende Kvinder. Den Magt, hun udøvede paa andre, maa have ligget i noget ganske individuelt, som ikke lader sig beskrive. Man kunde maaske betegne det nærmest ved at sige: hun var Umiddelbarheden selv, det dybe, rent menneskelige personificeret. En Evne havde hun til at drage det skjulte i Menneskehjertet og i Tingenes Sammenhæng frem og uforfærdet stille det i Lyset; hun eksperimenterede saa at sige med sit

eget Hjerte i Haanden, en forfærdelig Art Oprigtighed, som blev mildnet ved en stor Elskværdighed og en varm, altid parat Menneskekjærlighed. Ingen blev mere elsket og beundret; men ingen blev heller mere misforstaaet, mere plaget end hun. Plaget især af Skarer af hendes eget Kjøn, der trængte sig om hende for af denne nye Sibylle at søge Bod mod de Skuffelser, den Fortræd, Verden havde voldt dem. De færreste taalte at se i det Speil, hun holdt for dem, taalte at se Tingene, som de virkelig var.

Rahel stod i Brevveksling med næsten alle sin Samtids fremragende Personligheder. Med Hensyn til Form og Stil, da spotter disse hendes Breve alle Regler; men de sprudler over af Vid, dybsindige Tanker og Refleksioner, der dels knytter sig til Menneskelivet i Almindelighed, dels til hendes Tids store, vekslende Begivenheder, dem hun med et merkværdigt Seerblik gjennemskuede og bedømte.

I Aaret 1806 saa den som Statsmand og Forfatter senere bekjendte Varnhagen v. Ense hende for første Gang. Han var dengang 24 Aar, hun 14 Aar ældre, altsaa 36, og fra samme Øieblik omfattede han hende med den varme Kjærlighed og Beundring, der først endte med hans Liv. Deres Korrespondance vedvarede

indtil 1814; først da, efter Frihedskrigen, hvori Varnhagen deltog, blev hun gift med ham. Hun havde allerede da i Daaben antaget Navnet Friederika; men Varnhagen, der efter hendes i 1833 indtrufne Død udgav hine Breve, indledede med en kortfattet Biografi, har dog givet denne Samling det Navn, hvorunder hun var mest bekjendt; han har givet dem Titelen *Rahel.* Varnhagen v. Ense døde 1860, nær 80 Aar, i Berlin.

Om *Bettina v. Arnim* kan man blot sige: «Læs hende.» Karakterisere hende, klassificere hende under nogensomhelst Art eller System hører til Umulighederne; man kunde ligesaagodt tænke paa at udstoppe en Sommerfugl.

Fanny Lewald er en Skribentinde, der ligeledes er meget lidet kjendt hos os, uagtet hun har et stort Navn i Tyskland. Et Besøg, jeg gjorde hos denne Dame, bestyrkede mig i, hvad jeg ovenfor ytrede om at søge den Slags Bekjendtskaber. Jeg kan ikke bare mig for at stille denne lille Illustration foran den flygtige Karakteristik, jeg vil forsøge at give af denne berømte Forfatterinde. Først et Ord om Anledningen dertil.

Nogen hjemme havde, uden at jeg vidste derom, oversat *Amtmandens Døtre* paa Tysk. Det er her ligegyldigt, ved hvilken Omstændighed

jeg kom i Besiddelse af Manuskriptet. Det blev imidlertid liggende i flere Aar, uden at Sagen blev fremmet. Da jeg dog nu var i Berlin, vilde jeg gjøre et Forsøg paa at faa en Forlægger til det; maaske jeg i det mindste kunde faa mit Udlæg dækket. Fuldkommen uøvet i den Slags Negotiation og paa Forhaand belavet paa, at den vilde løbe uheldig af,* følte jeg Nødvendigheden af at raadføre mig med nogen, der var kjendt i de berlinske Boghandlerforhold. Jeg havde netop læst en Bog af Fanny Lewald, hendes Livshistorie i 6 Bind, der havde rørt mig meget, og jeg fandt pludselig, at hun var den eneste, jeg burde søge og forlange Raad af. Saa forknyt kan en oprigtig følt Hyldest arte sig i et Menneske, at den begjærlig griber et keitet Paaskud; — Raadet kunde jeg paa ti Steder faaet lettere og bedre.

Fanny Lewald og hendes Mand, Professor Adolf Stahr (Heines Biograf), boede i et af de nye, meget stille Kvarterer udenfor Potsdamerthor. Jeg havde sendt hende mit Kort iforveien med et derpaa antydet Ønske; da jeg kom, blev jeg modtagen og ført ind i en stor, rigt udstyret Salon, hvori der brændte en Mængde Astral-

* Hvori jeg heller ikke bedrog mig; en anden Oversættelse kom min i Forkjøbet, og min maatte spadsere i Ilden.

lamper. En liden, noget før Dame, hvis endnu ungdommelige Træk og livlige Øine stak besynderlig af mod det ganske hvide Haar, der hang i fyldige Lokker ned om Kinderne, modtog mig her. Det var Digterinden.

Det var første Gang i mit Liv, jeg aflagde en fremmed et Besøg uden nogen saadan Tilskyndelse, der gjør dette, hvad man kalder selskabelig berettiget, for ikke at sige til en Pligt. Skriftlige Anbefalinger har jeg aldrig behøvet, og jeg hader skriftlige Anbefalinger. Kan ens Personlighed ikke tale for sig selv, kan den ikke godtgjøre den indre Berettigelse, man har til at komme, kan den med et Ord ikke dokumentere sin «Ridderbyrd», saa vil der ikke komme stort ud deraf, om man bringer et Skudsmaal med fra en Tredjemand. I de fleste Tilfælde er disse Veksler, udstedte paa fremmed Interesse, fremmed Gjestfrihed, dog vist uvelkomne. Præsenterer man sig derimod selv, saa sker det i det mindste uden Fordringer. Synes man da ikke om hinanden, og dette vil det første Indtryk dog vist temmelig sikkert afgjøre, saa kan man gaa hver sin Vei igjen, og da — skal man ikke beklage det. Vær vis paa, at Instinktet her har vist rigtig: Grundtonen til den rette Forstaaelse har manglet. Disse Anskuelser er noksaa smukke

og rigtige, ikke sandt? De er fuldkommen tilfredsstillende, NB., naar man sidder vel fortøiet i Bevidstheden om sin borgerlige Anseelse og Hæderværdighed hjemme. Men ak, de holder ikke Stik, naar man kommer ud. Der vil man merke, at de ikke er holdbare, at de er upraktiske, med andre Ord, man løber en dobbelt Fare: at tabe et smukt Billede, man har næret i sin Sjæl, og at føle sig saaret i sin egen Værdighed. Faa, saare faa, selv blandt de overlegneste Aander, er de, der besidder denne næsten divinatoriske Evne til at skue i Sjælene, hvis Menneskekundskab endnu overgaaes af deres Kjærlighed til Mennesket. Rahel, og atter Rahel har havt denne Evne, og Aurora Dudevant, dette store, varme, miskjendte Hjerte, maa have den. Hende skulde jeg trygt opsøge. Men upraktisk, uholdbart bliver Principet i Almindelighed, og dette følte jeg først med al Vegt, da jeg sad der ligeoverfor den vildfremmede Dame, rigtig uhyggelig tilmode, ifærd med den Opgave at skulle legitimere mig paa én Gang som Beundrerinde og — selv Forfatterinde. Da denne sidste ominøse Forklaring var gjort, til hvilken der ovenikjøbet knyttedes et prosaisk Krav paa hende, var Broen med det samme afkastet, der

førte fra min Sympati over i hendes, og det var mig en Umulighed at nævne hendes Bog.

Hun sad ganske taus; men jeg følte hendes sorte Øine hvile paa mig med det Blik, hvormed de etruriske Prester fordum af Offerdyrenes indre søgte at udgranske dunkle Gjerninger og Fremtidens skjulte Hemmeligheder. Ja, hun var saa forbistret taus og stirrende, — hendes Tanke borede sig saaledes ind i mig, at den saa at sige borede mig selv ud, saa at jeg kom til at indtage et Standpunkt, som *Fichte* vist vilde erklære for det ene rigtige: Standpunktet uden for mit eget «Ich», og nu begyndte ogsaa jeg at mønstre og ret med ubarmhjertig Skarpsindighed udlægge enhver Enkelthed, hvoraf dette mit Ich var sammensat. Jeg saa paa mine Handsker; de var nye; men den ene havde faaet en Revne, idet jeg trak den paa, og, Landsmænd, hvad der lader sig uddrage af revnede Handsker, naar man ellers mangler alle Forudsætninger om et Menneske, undtagen den saare tvetydige, at man er Forfatterinde, det giver jeg Eder selv at betænke. Mest Bekymring voldte min Hat mig. Ved I ikke, hvilken Betydning en Hat kan faa, naar man er ude blandt fremmede, saa har I aldrig været det. Al den Ære, alle de Hensyn, Hovedet ellers ubetinget kræver for sig, bliver nu

nøiagtig tilmaalt det gjennem Hatten; det nytter ikke, hvor dybt det føler denne Uret. Jeg har tre Hatte, og de indbringer mig alle, naar jeg er ude i Byen, en efter deres Fysionomi forskjellig nuanceret Tiltale og Titulatur. En ungdommelig, rund en et «mein Fräulein». I en anden sank jeg ned til «liebe Madame». Den blev straks kasseret. Saa tog jeg en fiffig, moderne Hat paa og se! — da steg jeg øieblikkelig til «gnädige Frau». Gnädige Frau! Det lod sig høre! Det er dog maaske noget tilfældigt, tænkte jeg, og jeg anstillede nogle Prøver. Nei, det holdt Stik. I Handskebutiken, hos Skomageren, hos Fotografen og hos Frugthandleren var jeg «gnädige Frau» og har, siden Hatten blev lagt i Æsken, slet ikke opnaaet at blive det mere.

Men ingen af disse Hatteindividualiteter vilde hjulpet mig i den nævnte Situation ligeoverfor hine granskende, etruriske Øine. Jeg saa tydelig, hvordan den skulde været: Baand i graat eller en resigneret lilla, en af disse i sin Negativitet pretentiøse Hatte, der indgyder en tillidsfuld Forvisning om, at det Hoved, den repræsenterer, indtager en sikker og omhuldet Stilling i Selskabet. Og jeg tænkte: Havde jeg dog havt en saadan Hat paa! Og saa tænkte jeg paa, hvor mange, mange Taarer disse sorte, koldt-

blikkende Øine havde grædt, inden de — blev saa kolde, og paa, hvor mangen og bitter Smerte der maatte rase i en Sjæl for saaledes at udtørre Lokkerne og gjøre dem blendende hvide! . . . . Saa tænkte jeg: Hvorfor bliver nogles Haar hvidt, andres ikke? . . . Og saa ønskede jeg, at hun kunde se, hvad jeg tænkte, læse det i mine Øine . . . Havde hun blot seet til! Som i disse Brønde, der ingen Bund synes at have; — først ser man intet, saa et dunkelt Punkt, saa noget som et Ansigt, og se, det er jo vor egen Smerte, der stirrer paa os op fra Dybet!

Besøge eller ikke besøge?

Hun viste mig ingen Deltagelse, gav intet Raad, men henviste mig koldt til andre. Hun bad mig artig om at komme og besøge dem, sendte mig endog senere et Indbydelseskort. Men Broen mellem os var afkastet; — maaske der slet ingen fandtes? Og jeg gik der aldrig mere.

Fanny Lewald er maaske den betydeligste Forfatterinde, Tyskland for Tiden eier. Skulde hun være den sidste i Kjeden af hine glimrende Kvindeskikkelser, der begyndte med Henriette Herz, begge Damerne Schlegel m. fl. og naaede sin Blomstring i Rahel og Bettina v. Arnim, — disse Kvinder, der paa forskjellig Vis, ved Aand, Skjønhed eller selskabelig Talent, gjennem et

halvt Sekulum beherskede sin Samtid? *Les grands esprits s'en vont* er nok et temmelig almindeligt Løsen over den hele Verden, og i alle ideale Retninger, desværre. At dette er Sandhed og ingen misantropisk Indbildning, udsprungen af Lyst til at klandre paa sin egen Tid, vil enhver let kunne tælle efter. Man se kun til Theatrene, til dramatisk Kunst og Digtning, hvad disse har været, og hvad de er nu. I Geniernes Verden, navnlig de store Digteres, heder det ikke som i Staternes: «*Le roi est mort! Vive le roi!*» Tronerne, hvorfra disse Aandens Suveræner er stegne ned, kan maaske det næste Halvaarhundrede staa ledige, medens andre Interesser, andre Kræfter, materielle Fremskridt fører et Slags Folkeregimente og stræber at bringe den noget ustø blevne, aandsdrukne Klode i Ligevegt. Naar man ser hen til, hvad der er produceret, hvad der ligger ophobet af aandeligt Foder, skulde det ogsaa synes, som om Menneskeheden havde nok for lang Tid. Mig forekommer det endog i al Enfoldighed — jeg er rede til straks at tage saadan næsvis Formening tilbage —, at den kunde været tjent med meget mindre, og at Verden slet ikke vilde staaet stille, hvis meget af det, der er skrevet, var forblevet uskrevet. Her menes naturligvis ikke det

slette og middelmaadige, som falder bort af sig selv — for dette kan enhver hytte sig —, men netop, hvad gedignere Forfattere har efterladt sig, hvilket ikke saa let kan overspringes, da enhver dannet paa en Maade er nødt til at gjøre sig bekjendt dermed. Det har altid forekommet mig som en Lyde hos en Forfatter, at han er frugtbar, og en Forbrydelse, at han er vidtløftig. Skulde der ikke forestaa en Revolution i Formen, der indsætter Kortheden i sin Rettighed? Hvem har vel Tid til, i vore Dage, at læse tykke Bøger? En Tankens Stenografi? Menneskene er jo dog nu blevne saa kloge, saa lærdfødte, at der kan overlades meget til Gjetninger. Vi stakkels Mennesker, der skal læse saa meget, og som ofte paa 100 Sider maa samle et tyndt Indhold, der magelig kunde gaaet paa 30! Bogbinderne og Papirhandlerne vilde tabe noget derved; men det læsende Publikum vilde vinde. Selv den største Forfatter burde tage dette *ad notam* og erindre, at han er et Led og intet andet i den hele gjennem Modsætninger evig sig vindende, evig sig suplerende menneskelige Udvikling, og ikke lade, som han var Diamanten, der sluttede Kjeden. Vilde enhver, der skrev, beflitte sig paa at være saa kort og sammentrængt, som hans Natur og det Stof, han be-

handler, tillader det, saa vilde den Dumhed falde bort af sig selv at beregne en Forfatters Værd efter Omfanget af hans Produktioner.

Disse Betragtninger rettes ikke til den nævnte Forfatterinde, af hvem jeg vel endnu ikke har læst meget, men heller ikke noget, man kunde ønske uskrevet. Hendes Romaner behager mig mindst. De deri behandlede Themaer, Egteskabsskilsmisse og Jødernes Stilling, ligger os norske for fjernt; det maatte da ske med en Iklædning som f. Eks. den, Goldschmidt har givet sin *En Jøde*. Det forekommer mig, at Tendensen i disse Romaner træder noget for høimælt og mægtig op, og at den savner denne inderlige Sammensmeltning med Begivenhederne, der ligesom os selv ubevidst smigrer de Sandheder, den vil udtale, ind i os. Personerne holder for lange Taler til at faa Tid til at være rigtige Personer. Desto mere gribende ved Sandhed og Dybde er hendes Livshistorie, fattet i seks Bøger. De to første skildrer hendes Barndomsaar og Forhold til Familien. Fanny blev overordentlig strengt opdraget; hun maatte lære og arbeide forfærdelig meget, forat hun, som Faderen sagde, kunde baade være et Mønster og tillige Opdragerinde for de andre Søskende, hvem han ikke kunde give denne Opdragelse. Moderen døde,

og hun saa sig i Spidsen for et stort, gammeldags strengt Hus, som Moder for omtrent et halvt Snes yngre Søskende. De næste to Bind omfatter hendes Ungdomsaar og bærer det betegnende Navn *Leidensjahre*, og endelig skildrer hun i sidste Afsnit, *Freiheit und Wanderleben*, hvorledes hun, løsrivende sig fra det dobbelte Tryk af et forkuende Smaastadsliv og en langvarig, ubesvaret Lidenskab, i Forfatterskabet finder Sundhed, Frihed og Lægedom. Fanny L. havde ikke behøvet at skrive mere end denne Bog for at opnaa det Navn, hun har i sit Fædrelands Litteratur. Her er hun paa sin Plads, hvor det gjælder at gribe og haandtere Virkeligheden. Man kan have Indvendinger, men man tvinges til at anerkjende, at saa kan kun et overlegent Digtertalent og et ualmindeligt Menneske skrive og tænke. Man støder overalt paa djervt udtalte Sandheder og Anskuelser af Forhold og Ting, der bunder i en dybere Sedelighedsfølelse end Vedtægtens. Der rinder i det hele et sundt styrkende Element deri, som uvilkaarlig meddeler sig til Læseren og vækker det Ønske, at man kunde handle saa kraftig, saa kjækt som hun. Hun er ret en Hader af, hvad der er halvt, uklart, af alt tilsløret og mystisk. Noget skarpt, bentfrem, ofte hensynsløst røber det jødiske

Element; — hun er en døbt Jødinde. Dette betager hendes Skildringer noget af den maleriske Ynde og Blødhed, men giver dem til Gjengjæld det plastiske, der lader hendes Personer og Scener fremtræde som Skulptur, seet i fuldt Dagslys.

Trods disse Fortrin, eller maaske netop paa Grund af dem, er det et Spørgsmaal, om Fanny Lewalds Skrifter vilde gjøre Lykke hjemme. Fordomsfrie Læsere, de, som bekjender sig til et: «Prøv alting og behold det bedste», vilde nok forstaa at vurdere dem; men hvor mange af saadanne aandelig karske har vor allerede i sig selv snævre Læsekreds vel at opvise? Hvor overveiende er ikke deres Antal, om hvem dette ikke kan siges? Vi vil ikke engang tale om dem, hvis Valgsprog er: «Prøv intet, aldeles intet». De, som slet ikke læser, uden hvad de nu engang regner til det ene fornødne, og som tror ved et saadant totalt Stængsel udenfra at have sikret sig imod Fienden, — ligeoverfor dem har Keiseren tabt sin Ret. Men der gives en Klasse Læsere, der ikke stænger aldeles for sig, men som heller ikke har Mod til at lukke rigtig op, til hvem derfor den friske Luft udenfra kun naar i Form af en ubehagelig Trækvind, der volder dem idelige Anfald af Snue og fromme Gysninger, — en Sort Læsere, der hverken

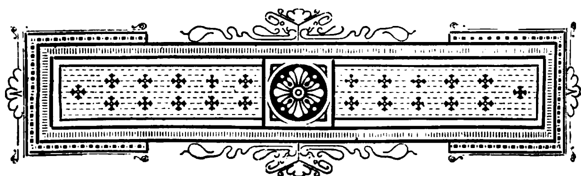
mangler Skjøn eller Dannelse, og som dog ikke er istand til at bedømme en Forfatter fra dennes, men kun fra sit eget ensidige Standpunkt, — der ikke kan, ikke vil anerkjende noget godt og dygtigt i en Bog, naar den i visse Punkter udtaler en anden Anskuelse end deres egen. Dyret forsmaar dog ikke Engen, fordi der findes Urter i den, der ikke er det tjenlige. Skulde vor Forstand og Viljekraft være daarligere end de umælendes Instinkt? Ikke forstaa at sondre det gode fra det ikke-gode, det farlige og skadelige fra det nyttige, naar vi virkelig gaar ud for at søge det gode? Intet er farligere for et Menneske end Fienden i hans eget Indre. Lad os stænge for den! Ingen Frihed, intet sandt Resultat for Aanden og Livet kan vindes uden gjennem en Erkjenden, Viden, med andre Ord en Prøven, og Resultatet, Vindingen er og bliver dog tilsidst at naa op til at blive et virkelig humant, mildt, overbærende Menneske, og gjennem dette til Gud.

Med alt dette mener jeg kun, at for den aandelige Kuldskjærhed hjemme vilde denne Forfatterindes Skrifter maaske være for friske og djerve, selv naar man ikke tager de egentlige saare Punkter i Betragtning. Hendes religiøse Anskuelser — man erindre, at hun er født Jød-

inde — staar omtrent paa Negationens laveste Standpunkt. I dette Stykke gaar hun endnu et Skridt videre end Rénan, der dog, formoder jeg — thi læst hans Bog har jeg ikke —, indrømmer en Udødelighed. Tilstaaelser som disse, der undslipper hende, maa forekomme enhver smertelig ubegribelige med en Sjæl som hendes. Fanny Lewald er en selvstændig Natur, der med en mageløs Viljekraft og denne fuldkomne «todesmüthige» Ligegyldighed for andres Domme, der karakteriserer Individer og Nationer, som har lidt grænseløst, bekjender sine Meninger og gaar den Vei, hun anser for den rette, og som paa den Maade — saa forsikrer hun — har arbeidet sig op til Klarhed, Fred og Enighed med sig selv. Men uden Troen paa et hinsides! Den arme! Jeg synes, hendes hvide Haar, hvoraf hvert enkelt kunde fortælle om en Skuffelse, en Lidelse, maatte reise sig og protestere derimod! Hun ofrede i streng Pligtopfyldelse Familien sin bedste Ungdom; hun elskede med hele sin mægtige Sjæls Energi en Mand, som hun dog maatte opgive (den bekjendte Folkerepræsentant Simon, der døde ung) . . . Og ikke haabe paa et andet Liv! Havde hun havt Børn, vilde hun have troet paa det. Havde hun havt Børn, som hun havde født med Smerte og maaske seet dø — ja da!

Fanny Lewald siger ensteds, hvor hun taler om de forskjellige Anskuelsesstadier, et Menneske har Lov til at gjennemgaa og vedkjende sig uden at sigtes for Vankelmod: «Vi ved aldrig, hvilket er vort sidste Ord.» Og saa vil hint mørke, haabløse Ord ikke blive hendes sidste; — maatte hendes og vort alles sidste Ord blive et godt sidste Ord, fuldt af sand Fred og Fortrøstning!

En Aften i Charlottenburg.

De udskudte.

Farvel, farvel, mit Fødeland,
Farvel, du min Moder strenge!
Jeg gaar, saa langt, saa langt jeg kan,
Gud ved hvorhen, og hvor længe.

Jeg gaar . . . jeg nøler . . . jeg stanser brat,
Jeg skuer mig om til det sidste,
Ak, ved ikke selv, hvordan det er fat; —
Det er, som om Hjertet vil briste.

Jeg ved ikke selv, hvorhen jeg vil gaa
I Verdens videste øde.
Ét fatter jeg kun, ét kan jeg forstaa:
At du vil mig, o Moder! forstøde.

Thi mindes jeg vel, fra min tidligste Stund
Du kunde ei rigtig mig lide.
De første Ord, jeg fornam af din Mund,
De vare ei synderlig blide:

«Hvor vil du vel hen, du uselig Ting?
Og hvem skal dig skjerme og hytte?
Det Sommerfuglstøv hist over din Ving,
Det spaar mig saa liden en Nytte.

Her trænger vi ikke til Poesi,
Ei til Kunstens gjøglende Varme,
Vi trænger til Hjerner med Malm udi
Og en Hoben dygtige Arme.

Jeg har nogle før af selvsamme Art,
Unyttige, brydsomme Stakler,
Der, frister de Liv, er det mer end rart,
Det næsten maa ske ved Mirakler.

Der skal til Jer alle sligt Pas og Stel
Og en ganske apartelig Spise,
Thi søg dig helst dine Veie selv;
Mig er det altid en Lise.

Maaske det histude dig bedre gaar,
Det skal glæde mig rigtig at høre;
Kom saa igjen om hundrede Aar,
Saa ser vi, hvad vi kan gjøre.»

Ak, Moder, Moder, min Moder kjær!
Jeg kan ikke bie saa længe!
Saa saare jeg ikke mer er dig nær,
Mig Længsel saa haardt vil trænge.

I dit Øies Dyb der luer en Glød,
Og selv din barskeste Stemme,
Den eier en Klang saa egen, saa sød,
Som man siden umulig kan glemme.

Da munder mig ingen Læskedrik,
Der mig bydes i fremmede Lande.
Mig lokker den søde, den bedske Drik,
Som du kun forstaar at blande.

Ak, Moder, skal jeg da virkelig gaa?
Og kan jeg ei blive herhjemme?
Jeg leve skal glad i den dunkleste Vraa,
Naar det kun er herhjemme . . herhjemme!

Jeg gaar . . jeg gaar jo! . . men naar jeg er død,
Min Moder du vil dig forbarme;
Da vugger dit Barn du ømt paa dit Skjød,
Og gjemmer det i dine Arme.

Behøver jeg at nævne de forskudtes Navne? Disse Moderlandets udsatte Børn, som det trøstig overlader til en eller anden Muse at tage op og forsørge? En prægtig Forsørgerinde! Ikke

sandt? Javist, ja, man kan nok være stolt af hende. Hun er saa velsignet, saa varmhjertig, saa underholdende, saa ubeskrivelig amusant. Den himmelske! Naar hendes Kjøkken blot ikke mindede fuldt saa meget om det gamle Sparta, og hun ikke af og til havde den olympiske Ide, at man ikke behøver andre Fornødenheder end dem, man kjender i hine Egne, hun stammer fra, hine velsignede Egne, hvor man som bekjendt hverken brugte Kjoler, Vinterfrakker eller Skotøi, og hvor man kunde spare betydelig paa Brændet. Hun minder undertiden, denne Forsørgerinde, om Eventyr-Sara, der fortalte sine Børn de smukkeste Eventyr, naar de intet havde at spise. Det er ingen Sjeldenhed at træffe denne Sort Landsmænd; man behøver ikke at gaa til det store Asyl ved Rhinen for at finde dem, — nogle i en lykkelig, andre i en mindre lykkelig Stilling, nogle, hvis Bestemmelse det er at vende tilbage, andre, som for bestandig har fæstet sig til det fremmede Land. I Düsseldorf tilbragte jeg tre herlige Dage hos de elskværdige Tidemands. Han — Senioren for vore i Eksilet levende Landsmænd — og hans Kone bebor ganske ene et smukt, af ham selv bygget Hus, — ogsaa et Tegn paa, at Tanken om at flytte tilbage til Hjemmet er opgivet. Hjemlig Hygge og Hjemmets

Skikke mødte mig her igjen vederkvægende efter et flere Maaneders Ophold i fremmed Land. Dybt grebet stod jeg foran hans netop dengang fuldførte Jetteverk: *Manddrab i et Bondebryllup,* bestilt i England. Jeg gik fra Atelier til Atelier, overalt hilset af det norske Tungemaal; fra hvert Staffeli aandede en frisk Luftning fra Hjemmet mig imøde.

I Berlin kom jeg til at bo sammen med to unge Landsmandinder, der i længere Tid havde opholdt sig der for at studere under Kullak.

Hører det nu overhovedet til de tvetydige Fordele at træffe Landsmænd i Udlandet, kan man ikke nok takke Guderne, naar de sender os de rette imøde. Fællesskab i Interesser er her meget, men ikke nok; der fordres endnu noget mere; men hvad dette er, hvad det er, der binder disse Sympatiens finere Traade, er ikke godt at sige; man føler det blot. Og saa kom jeg til at holde ret meget af de to Søstre. Vi har delt saa meget baade af det uundgaaeligt onde ved Opholdet paa et fremmed Sted og det, som giver Erstatninger, det meget herlige, der er at skue og nyde. Saadant glemmes aldrig.

Ogsaa Mausoleet i Charlottenburg havde vi aftalt at ville se sammen. Enhver vil have hørt eller læst om dette Mausoleum; mange af vore

Læsere har maaske besøgt det selv. Et lidet Tempel, opført i antik Stil, i en ensom, skyggerig Trakt af Slotshaven, og som indeslutter Mindesmerkerne — de berømte hvilende Portrætstatuer i Marmor — over *Frederik Wilhelm III* og hans Dronning *Louise*. Det er især denne sidstes Monument, der er blevet et sandt Helgenskrin, hvortil det hele fromme, loyale Preussen valfarter. Denne Dronning Louise, der til sin Glorie af uopnaaelig Skjønhed og Fortræffelighed endnu føiede en Martyrstraale! Det er almindelig antaget, at hendes tidlige Død, der indtraf 1810 i hendes 34te Aar, var en Følge af de Strabadser, de Sorger og Krænkelser, hendes Lands Ulykke voldte hende. I tretten Aar arbeidede Kunstneren Rauch, hvis Velgjørerinde hun havde været, paa ovennævnte Monument. Naar Geni, Kjærlighed og Beundring forener sig om Arbeidet, maa der ogsaa komme noget ud deraf. Intet Menneskeøie maatte i disse tretten Aar beskue hans Verk. Da det var fuldendt, aabnedes for første Gang Dørene for den sørgende Gemal — dengang gjenformælet med Fyrstinde Liegnitz —, denne ugeniale, stive, skikkelige, grundprosaiske Gemal! At det skulde times ham at opleve en saadan Tid som den, han oplevede, og eie en saadan Dronning! Han overlevede

hende meget længe og døde lykkelig og i Fred med sit Folk, der holdt af ham, som man holder af og skaaner en gammel Kamerat, med hvem man har gjennemgaaet og oplevet det utrolige, og med hvem man derfor ikke tager det saa nøie. Først omtrent tredive Aar senere gjorde Dronningens Sarkofag Plads for hans. Begge er de bisatte i en Hvælving under Kapellet, ligesom ogsaa den sidst afdøde Konges Hjerte, efter dennes derom ytrede Ønske.

Den hele Høst havde vi talt om at gjøre denne Tur. Det skulde ske, medens Naturen havde en mild, solblank Dag at spendere, forat vi ogsaa kunde nyde lidt godt af Omgivelserne. Men Ugerne gik, og det var ikke blevet noget af. Aarets korteste Dag nærmede sig, Afreisedagen var forhaanden. Da overfaldt det mig igjen som en Bebreidelse: Men at forlade Stedet og maaske aldrig mere komme der, og ikke at have seet Mausoleet i Charlottenburg, — nei, det gaar ikke an! Om Formiddagen kan man intet foretage sig i Berlin, da der spises Kl. 1, og vi maatte da betro os til Decembereftermiddagens stakkede Solskin og stole paa dog altid at kunne naa derud ved Dagslys. Men Veiene er lumskelig lange her i disse fremmede Byer; inden vi havde naaet Brandenburgerthor, hvor vi skulde

tage en Vogn, var der ingen Sol mere at se, og Veien medtog endnu henved en Time ud til Slottet. Dyrehaven er en kjedelig Park og vil neppe om Sommeren være meget interessantere. Man maa ikke tænke paa den danske Dyrehave, til hvem den forholder sig som den rigeste, flotteste Poesi til saa egte prosaisk en Prosa, som nogensinde brautede sig i en kunstig- korrekt, snorlige Ordform. Har man uden synderlig Debat faststillet den Betragtning af en Ting, en Person, at den er kjedelig, saa er ogsaa Emnet afskaaret; der er intet mere at sige om den. Og dog var vi livlige og vel tilmode, vi ensomme, hjemløse tre, der skulde finde sig sammen en Aften som denne, i saa uvante Omgivelser. Vi talte om norsk Julekage, den af den rigtige Sort, som kun bages paa Landet, og som ingen Bybager eller Konditor kan gjøre efter; om, at der var et Sted i Berlin, hvor man kunde faa noget, der lignede. Vi talte om norsk Ærlighed og Paalidelighed, hvoraf man ikke nogensteds kunde faa noget, der lignede; om Juleballer, om klingende Dombjelder, om Fakler gjennem Skovene, om Julesolen, der glitrede paa Skaren anderledes end den almindelige Sol; — thi det var Jul, det var netop anden Juledag, den 26de December 1863.

Da vi naaede den lille By, skumrede det allerede sterkt. Man begynder at tænde Gaslygterne, og Slottet med sin mægtige Kuppel laa straalende oplyst foran os inde i den dunkle Have. Vi kunde tælle alle Lysekronerne gjennem de høie, buede Vinduer. Ak, den, som var derinde! tænkte jeg i det samme og gav et Øieblik efter for den Lokkelse, Synet af et saadant Slot øver paa mig, — jeg tror fra Eventyrene. Men inde i det Slot der bor dog ikke Glæden. Enkedronningen bor der, — hun, den dobbelte, tidobbelte Enke, der skulde overleve alt i ham, hun begræder: Krone, Hæder, Aandens Gnist og tilsidst det sørgelige Irrlys, der var igjen af ham. I dette Slot huser hun sin dybe, evig sorttilslørede Sorg. Hun hang med den høieste Ømhed og Beundring ved denne sin elskværdige, aandrige, fantastiske Mand, der kun havde den Feil, at han var dette for meget til at være Konge, og være det under saadanne Tidens Braadsøer som hans; derfor skyllede de ham væk. Den evige Gjengjældelse har skiftet det saa: de elskes, disse høitbegavede, men konfus uheldige Individer, hvortil Frederik Wilhelm IV hørte, — de elskes, savnes og begrædes, medens den lykkekronede Storhed maa nøie sig med Lykken og, naar det kommer høit, en Beundring i Erts eller Marmor.

Man fortæller, at Dronningen var den eneste, han lige til det sidste kjendte. Hun elskede ham; derfor kjendte han hende; — og endnu en til kjendte han. Naar han troede sig alene, bad han, — han bad høit og med en brændende Inderlighed, og Bønnen forklaredes til fuld Bevidsthed hos ham, Bevidsthed om ham selv, hans Stilling. Sank han tilbage i sig selv, eller andre traadte imellem, forvirredes igjen hans Begreber.

Vi havde allerede trøstet os over den Udsigt at komme til at bese Gravkapellet i Halvmørke; men idet vi steg af ved Haveporten, meldte der sig et andet Spørgsmaal, der slet ikke havde foruroliget os endnu: Er det overhovedet til at faa at se, og til en saadan Tid paa Dagen? En gammel Mand, vi traf indenfor, besvarede disse Spørgsmaal benegtende, men lagde til, at ganske undtagelsesvis havde det været aabent den Dag længere end sedvanlig, da en engelsk Familie nylig havde været der, og hvis vi skyndte os, kunde vi maaske endnu træffe Kastellanen, der viser frem. Dette lod vi os ikke sige to Gange. Vi mere fløi end gik hen gjennem Havens ensomme Gange og ad den lange «Sørgeallé», der fører op til Gravstedet. Ingen Kastellan! Nogle Børn, der sad paa en Bænk under Granerne, fortalte os, at han netop var gaaet, at

han desuden Kl. 5 skulde tage ind til Byen; nu manglede den kun noget i 5. Saa nær, og ganske opgive det, nei, vi vilde dog forsøge det sidste! Ved gode Ord og Løfter fik vi de smaa til at løbe op til Slottet og søge at formaa ham til at komme. Træt til det yderste af en anstrengende Dag og det sidste forcerede Løb satte jeg mig paa Trappen til Gravkapellet og lænede mig til en af Marmorsøilerne. Mine Ledsagerinder havde fundet en Bænk længere nede.

Du gode Gud, hvor der var deiligt i den stille, mørke Have! Hvilken ubeskrivelig Ro sænkede sig ikke ned over mig ved hvert af de stilnede Pulsslag! Det var ikke langt fra, at jeg ønskede, Kastellanen ikke vilde komme. Saa egentlig overskygget af Dødens dybe, ubrydelige Stilhed, foran mig den dunkle Sørgeallé, og til begge Sider Træer, der syntes at strække sine Kroner helt op i Himmelen, til venstre Gjennemblik til et fjernere Skovparti, der netop her modtog et svagt Lysskjær fra Slottet og Omgivelse; over det hele var sunket dette pludselige, hemmelighedsfulde Aftenslør, Lysets sidste, svindende Flig. I Zenit kunde jeg tælle nogle enkelte blege Stjerner. Luften var fugtig, sommerlig mild; der duftede sterkt af vissent Løv og Græs, som indbildte sig, at det var Vaar. Intet

Vindpust rørte sig. Ingen Lyd af Mennesker eller Dyr. Det susede kun sagte og uafbrudt i Toppene af de høie Lerke- og Grantræer, ligesom den summende, neppe hørlige Byssen over et allerede slumrende Barn. O, hvor jeg kjendte denne Stilhed, denne Duft, disse Toner! Hvor jeg kjendte dem igjen! Hvor længe havde jeg savnet dem! Tre lange Maaneder indesperret i den trange, stenkolde, stenhaarde By! Jeg selv var Barnet, der træt, forvildet, fortumlet, har fundet hjem og kjender sig i Moderens Arme, i Mørke, og dog saa tryg!

Medens jeg sad saadan — jeg ved ikke, hvor længe det var —, strøg der en Luftning forbi, der førte en ganske eiendommelig Duft med sig, en Duft, som jeg har kjendt kun et eneste Sted paa Kloden, og det var i de Værelser, min Moder beboede i mit Barndomshjem. Hun yndede Roser og Abrod, en gammeldags Urt, der ikke mere findes i de moderne Haver, men maaske i en Bedstemoders, hvis I kjender nogen. I fjorten Dage blev der plukket, tørret og balsameret Roser, og disse uhyre Masser blev nedlagte i nogle tykmavede «Potpourri-Krukker» af Glas, afpassede efter Størrelsen af ethvert Værelse. Den største af dem befandt sig i vor Dagligstue. Hvor tydelig kunde jeg se denne Krukke for

mig, naar jeg lukkede Øinene! Jeg stirrede atter som saa mangen god Gang paa det underlige Blomstermosaik indenfor og undrede mig over de enkelte røde friske Rosenblade, og hvorledes mon de var tilmode mellem de andre, visne Blade. Medens jeg grublede over dette, sænkede der sig pludselig et Par bløde Hænder over mine Øine — til Gjetning. Jeg gjettede og gjettede; men de bløde Hænder trykkede kun fastere til. Jeg gjettede paa alle efter Raden; . . . . det var det! Hænderne slap, og ja, jeg var jo i Hjemmet. Uden Forundring, alt var saa kjendt, saa tilvant, — alt var som dengang. Udslettet laa Virkeligheden med sine Skikkelser der imellem; det oplevede var svundet; det svundne levede. Ja, det var den store Urne, hvori Hjertets friske Blad havde ligget saa længe, saa længe og ventet paa at fortørre. Jeg var i Hjemmet i den store Stue. Den hele Række af Værelser stod aaben; alle var de festlig oplyste, og der duftede sterkt af Roser. Midt paa Gulvet Julekredsen. De var der alle. Far, Mor, Henrik, Emilie og Natalie. Alette sad der i stum Deilighed. Ogsaa August saa jeg der — ganske uventet —; fra hans Pande var der gleden ligesom en unaturlig, trykkende Byrde, og han var ung og straalende som den første Gang, jeg saa ham. Obersten paa Mork

sad ogsaa i Kredsen; han var i rød Uniform, altsaa i sit muntre Hjørne, og hans Kone, vor velsignede gamle Nabofrue, — og oh! ogsaa Selskabsdamen, den store, svære, blide Jomfru Netta Grefsen, hun, som altid blunkede med de runde, lyseblaa Øine, som om hun havde en glædelig Hemmelighed at betro en. Men Hemmeligheden bestod kun i, at hun var en hjertensgod Sjæl, der holdt af alle Mennesker og af mig i Særdeleshed, -- ja, jeg var fra ganske liden Jomfru Nettas erklærede Yndling. Hun dansede altid Feier med mig, naar ingen af os var engageret; — Vals ikke saa gjerne, da hun hinkede en ganske liden Smule, hvilket generte hende, naar hun valsede. Hun smilte og blunkede til alt, hvad jeg sagde, enten det var klogt eller dumt. Hun var den sidste ved Slæden for at kunne hylle mig rigtig ind mod den skarpe «Loft». Det danske Sprog, der taltes af de gamle, havde i Tidens Løb paavirket hende saa, at hun f. Eks. udtalte alle U'er som O. Den kjære, snille Jomfru Netta! Hvor ubeskrivelig mange Godter har hun stukket til mig med sin hemmelighedsfulde Blunken! Og nu sad hun der. Alle sad de der! Og alles Ansigter var juleglade og lyste af den Glæde, der næres halvt af himmelske, halvt af jordiske Straaler.

Men Far stod midt i Kredsen, som han pleiede, og ledede Legen. «Giver Agt! Naar jeg siger: Mufti gjør saa! da skal I gjøre akkurat, hvad I ser, jeg gjør. Men naar jeg siger: Saa gjør Mufti! saa skal I ikke gjøre, hvad jeg gjør, men sidde ganske rolige; — ellers Pant! — Mufti gjør saa!» og han stillede sig i Positur som Skytte, og alle satte sig i Positur som Skytte. Alle undtagen en ung Pige, der ogsaa sad i Kredsen; hun stirrede blot hen for for sig. «Pant! Pant! Saa gjør Mufti!» Far presenterte Gevær. Ingen rørte sig; kun den unge Pige skvat forskrækket op og presenterte Gevær. Atter igjen Pant! Og saa gik det hele Tiden. Altid bagvendt, og saa igjen Pant. Den gamle Oberstinde rystede paa Hovedet, som hun altid pleiede, naar noget var hende paafaldende; enten det var om et Mord eller et ituslaaet Fad, hun hørte berette, altid rystede hun med den samme uryggelige Blidhed paa Hovedet. «Med den Fornoft!» sagde blot Jomfru Netta. Alle undrede sig og kunde ikke begribe, hvor hun, der ellers var saa flink i Legen, havde sine Tanker den Aften. Ingen kunde begribe det uden én, og det var jeg; thi hvorledes var det gaaet til, at min trætte, gamle, dødsstille Sjæl pludselig var sperret ind i den unge Piges uro-

lige, bankende Hjerte! Heller ikke dette forundrede mig. Undertiden stod det stille, dette Hjerte, ganske stille, som om det lyttede, eller som om det ikke havde Magt til at slaa mere; men saa slog det dog med denne Ilkraft, den udmattede faar i det sidste Ryk mod Maalet, og hvergang knitrede der et lidet Papir, som om disse to førte en heftig, stille, hemmelig Samtale. Men havde blot Jomfru Netta kunnet lytte til denne Samtale, og især, hvad det lille Papir havde at sige, vilde hun ikke undret sig over, at man «med den Fornoft» kunde være saa tungnem, saa tosset, — men før over, at der var et Grand igjen af den.

I Brevet stod der:

«Trofaste! Du spørger, om du skal leve eller dø, om jeg kommer eller ikke, om du skal vente eller ikke. Mit Svar er: Du skal vente, vente. Og har du nu ventet i saa mange Aar, Maaneder, Dage, Timer og Minuter, saa vent endnu kun til anden Juledag, og jeg kommer, jeg kommer! Og foran os ligger Livet som en Vaardag, hvor alt skal springe ud. Vent mig, til Klokken slaar 5; er jeg da ikke kommen, . . . saa kommer jeg ikke. Far da vel! Støt dig til Evighedens sterke Pille, og du vil se tilbage paa Livet som — o, kun som en Sørgeallé, der fører op til et Grav-

sted. Men jeg kommer! Og vi skal plante Glædesblus i Alléen. Pas paa Tegnet: en enkelt Bjelde. Præcis Kl. 5!

P. S. Kommer jeg, saa kommer jeg.»

«Hvad skal den gjøre, som eier dette Pant?»

«Den dømmes til tre Gange at sige tre Sandheder, hvorimellem der findes en Usandhed.»

«Det er dit Pant,» sagde Far; «thi ingen anden har givet. Nu, skynd dig.»

«Jeg skal leve,
Jeg skal dø,
Jeg skal hverken det ene eller det andet.

Han kommer,
Han kommer ikke;
Kommer han, saa kommer han.

Jeg skal vente,
Jeg skal vente,
Jeg skal vente, vente, vente!»

«Det er for mange Sandheder,» sagde Far. Atter Pant!

Den gamle Frue rystede paa Hovedet. Jomfru Netta blunkede og fandt, det var noget onderligt, som der næsten ikke var sand Fornoft i. Mange af de andre fandt det samme.

«Hvad skal den gjøre, som eier dette Pant?»

«Den skal gaa ud og tælle alle Stjernerne,

og det skal ske paa fem Minuter; — altsaa inden Kl. 5 maa Stjernerne være talte.»

Jeg gik udenfor og satte mig under den landlige Peristyl, lænet til en af Søilerne, og gav mig til at tælle: Han kommer, han kommer ikke; han kommer, han kommer ikke! — Saa vilde jeg tælle til den sidste Stjerne, og jeg naaede saa langt som til halvt paa Himmelhvælvet, da . . . . tys! Han kommer! skreg jeg og fór op . . . En enkelt Bjelde klingrede om Hjørnet.

. . . .

. . . .

. . . .

«Ja, tænk, han kommer!» raabte en fremmed Røst tæt ved mig.

Kastellanen skred netop ind i Rotunden med et Par ringlende Nøgler.

«Han kommer, er det ikke deiligt?»

Af Portneren, der bor i et lidet Hus lige ved, laante vi en Blendlygte. Det var altid et Lys, saa daarligt det var, og vi maatte takke til. Det var blevet ganske mørkt.

Jeg skal ingen Beskrivelse give over Kunstverkerne. Lidet kunde det nytte at lægge en Røst til de utalliges, der har udtømt sig til disses Pris i en virkelig eller eftersnakket Henrykkelse.

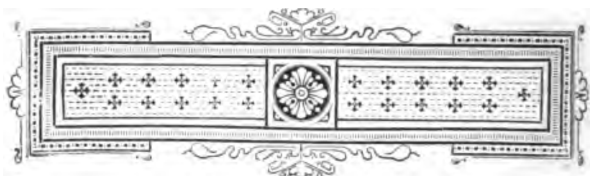
Vi saa en deilig, næsten nonchalant hvilende Kvindeskikkelse, i hvis Træk vi tydelig gjenkjendte de Billeder, man har af den skjønne Dronning. «Er det Død, er det Søvn?» spørger man. Thi i Sandhed, Døden og Livet synes begge med lige megen Ret at ville tilegne sig hende som deres. Stum peger Engelen med Valmuekransen hen til det stive, strunke Marmorlig i Generalsuniform paa den anden Sarkofag; men Livets Genius maatte ikke være den Sofist, han er, og saa gjerne ville beholde sidste Ord, naar han ikke begjærlig griber Beviset: smilende hæver han sin lysende Fakkel over dem begge; og Ret har han; thi de hører rigtignok slet ikke sammen.

Og saa vil Striden gaa, indtil Opstandelsens Engel engang kommer og skyder det hele Kunstkram tilside. — Gravene selv — ikke Stenene, der lukkede dem — er det, han søger.

Thi dette maa man vide, at de virkelige Grave befinder sig nede i Krypten. Eller man maa ikke vide det, skal man rigtig nyde Kunstverkerne. Tusender og atter tusender har valfartet til disse. Alle har de paa det nærmeste sagt det samme om dem: fattig er Ordet. Men ikke en eneste af disse tusender vil have følt det samme; — alle vil de have beskuet dem i sin egen Stemnings, sin egen Individualitets Belys-

ning. Og min Følelse hin Aften, for at nævne en af disse manges, var, at de stolte, prægtige Marmorbilleder ganske skulde været borte, at det lille, Døden indviede Tempel vilde været endnu deiligere i sin stille, kunstløse Simpelhed uden dem. For første Gang modig ud over Opløsningens Gru følte jeg, at et eneste Fnug af disse engang saa smertebevægede, stormomtumlede Hjerter, der nu saa sødt hvilede dernede, var mere værd end al Verdens Kunstbilleder, og min Tanke søgte med uendelig Længsel og Kjærlighed mine kjæres fjerne Grave.

Pensioner i Paris.

Balzac har i sine *Études des moeurs du XIX. siecle* leveret en Fortælling, betitlet *Le père Goriot.* Man kunde kalde den Romanernes Kong Lear; kun træder hos Shakespeare det onde i Skikkelse af unaturlige Døtre mere frem som noget absolut, som Skjæbnen selv, tragisk gjengjældende, medens den franske Romanforfatter skildrer Lasten saaledes, som vor moderne Civilisation afføder den, forfinet, kamæleonsagtig skinnende, blendende, mere vækkende Medynk og Sorg end Forfærdelse; han behøver ikke engang dertil onde, — kun svage Hjerter. Ved at læse disse Skildringer af en Fordærvelse, som kun Livet i de høiere Selskabsregioner synes at kunne udvikle den, fristes man til at tro paa, at

Sagnet om Basilisken maatte virkeliggjøres, at den maatte besidde den magiske Evne; som man paastaar, at dens eget Billede øver paa den Men Fortællingen om Basilisken er kun en Mythe; den forgaar slet ikke, den finder sig fuldkommen vel ved at se sig i Speil, og det parisiske Selskab gaar ikke i sig selv, end ikke ved at læse saadanne Bøger som *Le père Goriot.* Selskabet — Samfundet, «*le contrat*» — næsten i Betydning af Komplot —, som Rousseau kalder det, naar her er Tale om det i sin Helhed, er ingen og ingensteds; det har i denne Henseende megen Lighed med hin Middelalderens hemmelige Blodret, der dømte og fældte sine Ofre usynligen. Alle erklærer sig for Ofre, alle for at være saarede; ingen vil bære Skylden for, hvad der foregaar. Den enkelte vil derfor aldrig føle et Angreb paa det Selskab, under hvis Jurisdiktion han hører, som et Angreb paa ham, en Anklage mod ham, men meget mere som et Forsvar, og er Billedet, der varslende stilles op, forfærdeligt og rørende, vil han baade røres og forfærdes. En saadan moderne Goneril, der kunde gaa paa Bal lige fra sin Faders Dødsseng,* kan meget godt græde sine modige Taarer

---

* *Le père Goriot.*

ved at læse Balzacs Skildringer. Det store Publikum er strengere og bliver det mere og mere i samme Forhold, som det indtager videre og fjernere Kredse om Scenen. Fra dette Publikum udgaar Kritiken, det føler sundere og holder endnu paa en vis borgerlig Skikkelighed; det har ikke saa let for at begribe Konsekvenserne i det gruelige; det oprøres derfor virkelig, og i dette Oprør bliver det urætfærdigt. Det gaar da ud over Forfatteren, der sigtes for Usandhed, Overdrivelse, Pessimisme — Umoralitet og Gud ved hvad altsammen —; som om den Forfatter endnu var født, hvis Indbildningskraft kunde naa op til Virkeligheden, end sige nogensinde overtræffe den.

Balzac ytrede sig i en af sine Fortaler, i Anledning af et saadant Angreb paa ham, paa følgende Maade:

«En Forfatter i vore Dage kan kun stille sig den Opgave at skildre Selskabet i sin Helhed, saadant som det virkelig er, med sine store og sine smaa, sine ophøiede og skjendige Sider; han bliver nødtvungen mere Historieskriver end Romanforfatter. I en Tid som denne, hvor alting analyseres og drøftes, hvor man hverken tror paa Prester eller Digtere, hvor man fornegter idag, hvad man løftede til Skyerne igaar, bliver Poesien en Umulighed. Han har da ingen anden

Udvei end en Beskrivelse af denne Samfundets store Sygdom, og skal man skildre Sygdommen, er man nødt til ogsaa at skildre Selskabet.»

Dette er Sandhedens Ord, der kan passe i alle, endog vore smaa, Litteraturforhold. Ja vel er den Tid forbi, da en Forfatter kun nærede sit Publikum med Hjernespind, da dette lod sig lulle ind i Drømme om Tilstande, der ingensteds hørte hjemme. Det var gyldne Dage for ham; hvor ophøiet, i hvilken mystisk Fjernhed stod han da for sin Tid; nutildags maa han frem med Sandheden, og Sandheden er nærgaaende; den bevæger, den irriterer. Merkelig er denne Publikums Letrørthed, denne Deltagelse ligeoverfor Digtningens Sandhed, — altid en Smule af Basilisken; den slaar Øinene ned! En Deltagelse, som undertiden bryder ud i Harme over den og den sørgelige Vending, eller over, at et Par, som synes skabt for hinanden, og som man har lært at interessere sig saa for, ikke maa faa hinanden; — den grusomme Forfatter! Den danner en underlig Modsætning, denne Ømhjertethed, til den Koldblodighed, det iagttager ligeoverfor akkurat de samme Begivenheder i Virkeligheden. Dette samme Publikum ser med den største Rolighed disse Misbrug, disse Sørgeligheder, disse Offerscener, der i Romanerne rører

det til Taarer, foregaa for sine Øine, ser dem daglig hos Granden, i sine egne Huse. Det er Forfatterens Kald, hans store, skjønne, — vanskelige Kald, at samle alle disse Virkelighedens spredte Træk, samle dem, ordne dem i sin indre skjulte Sammenhæng, til et helt, hin Kulde og Sløvhed oprystende Billede. Jo mere han formaar dette og kan vække hin Deltagelse, jo mere ærgerlig, jo mere opirret mod sig han kan gjøre sine Læsere, jo sikrere har han løst sin Opgave. Der behøves ingen voldsomme Midler dertil. Ingen Pariserafskyeligheder, ingen Rædsler, hentede fra den gamle Romanstil, ingen «Vandring gjennem Ulykkens Huler og Elendighedens Boliger»; lad ham simpelt og sandfærdigt fortælle, hvorledes det er gaaet til, at Naboens Jette i det sidste Aar har tabt sig saa gruligt, nu da hun jo er bleven forlovet med en i alle Henseender udmerket Mand, en Omstændighed, som, naar den virkelig passerer, af den ene Halvdel af Jettes Omgivelse betragtes som noget ubegribeligt, af den anden som noget utilladeligt, og af alle som uinteressant, ja fuldkommen ligegyldigt, nu da hun jo dog er forlovet; lad ham gjøre dette Faktum begribeligt, tilladelig interessant, saa at man røres over Jette, trods den udmerkede Kjæreste, saa at man oprøres over

det, der har voldt hendes Kinders Blegnen, saa at det maaske — ja maaske vækker en Tanke, et Glimt af en Tanke paa, hvad der gaar saa stille ved ens Side og lider! Du, som skriver, kan du opnaa dette, mere kan du ikke forlange! Trøst dig da, om det her gaar ud over dig, naar man drager dig, stakkels Poet, selv konfus og lidende, selv ofte blind og sløv for, hvad der foregaar, formelig til Regnskab, som om du raadede for Menneskeskjæbnen; — trøst dig, naar disse Udfald træffer dig, vær stolt af dem: Du har skildret sandt.

Men dette er alvorlige Betragtninger, der ganske fjerner sig fra det beskedne Maal, Meddeleren heraf har sat sig. Det er Balzacs Skyld. Ved at nævne Balzac vilde jeg kun fortælle, at han i Indledningen til sin *Fa'r Goriot* giver os en Skildring af en borgerlig Pension, der i høi Grad bærer hint Sandhedens opirrende og træffende Præg. Den interesserede mig, saa meget mere som jeg netop havde havt Anledning til at gjøre Bekjendtskab med den Slags Anstalter her i Paris, og det var Hensigten derfra at meddele noget. For dem af vore Læsere, der reiser, turde en andens Erfaringer kanske være til nogen Nytte.

Med borgerlige Pensioner menes ikke, som man skulde tro, Pensioner, der blot optager borgerlige Personer; man benævner saaledes disse Kosthuse, fra de ringeste til de eleganteste og dyreste, i Modsætning til de Etablissementer, der giver sig af med Opdragelsen. De optager enhver Stand. Mest søges de af reisende, der vil opholde sig længere Tid paa Stedet og dog leve et mere selskabeligt Liv, end det kan føres paa et Hotel. Men de har ogsaa faste Kostgjængere, Enker, ældre ugifte Folk, der ganske har fæstet Bo der; man har Eksempler paa Personer, der har levet 10—15—20 Aar i en og samme Pension. Hvilke Misligheder end Livet der kan have, foretrækkes det dog ubetinget for den ensomme Husholdning, der i Frankrig er skyet som noget aldeles uudholdeligt. Den ensomme Husholdning eksisterer næsten ikke. Ogsaa unge Folk begynder undertiden sit egteskabelige Liv i en saadan Pension, — om just til Befæstelse af den huslige Lykke skal jeg ikke kunne sige. Man træffer alle Nationer der, men fornemmelig dog én i en saa overveiende Flerhed, at man skulde tro, disse Etablissementer var blevne til for den, — Nabofolket — hine vandrende Øbeboere, der synes ikke saa meget at vandre for at vandre som for at komme bort

fra sit eget Land, sin egen Arne. Men mon det ikke gaar dem som Manden, der flyttede? Bøtten med Nissen tager de med, og Nissen i Bøtten er ingen anden end deres egen Ennui, hin kolossale, verdensbekjendte, alt indenfor sin Kreds med Troldom berørende, britiske, Ennui; den kan de ikke reise fra, den følger dem overalt. Og denne britiske Kjedhed — Kjedsomhed er endnu noget andet; thi da er man endnu ikke kjed af sig selv — kan ikke rummes i de almindelige Pensioner i Paris; den har sine særegne Hvile- og Stoppesteder, specielt indrettede til at huse den, Boliger udstyrede med engelsk Komfort og Luksus, engelsk Kjøkken, engelsk Renlighed. Ser man blot paa at bo godt og bekvemt, er disse engelske Pensioner ubetinget at foretrække; men der gives ogsaa Grader heri; man kan træffe dem i alle Genrer, alle Afskygninger.

Den Balzacske Beskrivelse af en borgerlig Pension er anlagt paa en saa bred Basis, udført med en saadan Detaljnøiagtighed og saadanne Farver, at man straks merker, den vil blive Scenen for store, frygtelige Ting. Jeg kunde ellers fristes til at stille den hel og holden i Spidsen for mine Beretninger om Ubetydeligheder, kjære Læser, Iagttagelser, løse Smaatræk,

hentede fra en Scene, hvor der slet intet skal foregaa. Men saa taabeligt uegennyttig er jeg naturligvis ikke. Har man en beskeden Blomstergave at frembære, og Naboen beder en tage en Frugt med, som veier saa og saa meget, saa kan man jo nok gjøre det som god Nabo, men man skal ikke just lægge dette *non plus ultra* ovenpaa Blomsterne heller; saa faar man slet ingen Tak for sit. Der ligger Balzac paa Bordet; jeg vil blot endnu en Gang styrke mig ved den Sandhedens Duft, der ligesom aander ud af hver liden Enkelthed i disse Skildringer.

Nei, de er for mesterlige! Nei, jeg vil være uegennyttig; jeg maa i det mindste give Hovedtrækkene deraf. Læs dem her.

«Madam Vauquet, født de Conflans, en aldrende Kone, har i en Række af Aar forestaaet en borgerlig Pension, beliggende paa Hjørnet af St. Genèvièvegaden, ganske nær det latinske Kvarter. Denne Pension, kjendt under Navn af Huset Vauquet, modtager i Kost og Logis baade Kvinder og Mænd, unge og gamle, uden at nogensinde Bagtalelsen har vovet at angribe denne agtværdige Anstalt. Men der har heller ikke været seet noget ungt Ansigt paa de sidste tyve Aar, og forat et ungt Menneske skulde falde paa at bo der, maatte hans Familie sende

ham en saare mager Pension. Dette Kvarter, der beskygges af Pantheons vældige Kuppel, er lidet kjendt; Husene har noget skummelt, fængselsagtigt ved sig; de bestaar næsten alle af Pensioner og Stiftelser, hvori Alderdommen dør og den glade Ungdom sperres inde for at lære. I disse stille Gader vokser Græsset høit langs Murene; Rendestenene er altid tørre; Lyden af en Vogn bliver en Begivenhed. Intet Kvarter af Paris er tristere og mere øde end dette. Især danner St. Genèviègevegaden en sand Bronceramme, der er fuldkommen passende til en Fortælling som den nærværende, en Fortælling, hvortil man ikke kan stemme Sindet alvorlig nok, ligesom ved hvert Trin, man stiger ned i Katakomberne, Dagslyset minskes og Førerens Sang forstummer.

Forsiden til Huset Vauquet vender ud til en liden Have, der ligger indeklemt mellem Hjørnemuren og Nabohusets Mur. Gjennem en Port, over hvilken der er anbragt den Indskrift «*Huset Vauquet, Pension for begge Kjøn og andre*», træder man ind i en Gang, der er smykket med nogle gamle Laurbærtræer, plantede i blaa og hvide Stentøispotter. Langs Nabomuren løber en smal Allé, der fører op til et Lindelysthus, som Mad. Vauquet, uagtet født de Conflans og trods hendes Gjesters utrættelige

gramatikalske Rettelser, haardnakket udtaler for Linnedlysthuset. Her findes et Bord med Bænke, og her pleier de Gjester, som har Raad til at drikke Kaffe, at søge hen i Hundedagene for at nyde denne Drik i en Hede, som kunde smelte Tagstenene paa Husene.

Huset har tre Etager og Kvist, hver med fem Vinduer, der alle er forsynede med Jalousier, hvoraf ikke et eneste er trukket op paa samme Maade. Første Etage bestaar af et Værelse til Gaden, hvortil Indgangen er gjennem en Glasdør, der tilsperres om Vinteren. Denne Salon staar i Forbindelse med en Spisestue, der er adskilt fra Kjøkkenet ved en tavlet Forstue. Intet kan være tristere end denne Salon med sine Stole og en Sofa i stribet Hestehaarsbetræk. I Midten et Bord, hvorpaa en uhyre Bakke med et hvidt Porcelænsstel, hvoraf Forgyldningen er afslidt. Dette Værelse har en Paneling af 1½ Alens Høide. Resten er betrukket med et farvet Papirbetræk, der fremstiller Billeder af Telemaks Liv. Pillen mellem Vinduerne frembyder netop for Beskueren den Scene, hvor Kalypso giver denne berømte Søn af Ulysses et Festmaaltid, en Scene, der, saalænge Pensionen har staaet, har været Gjenstand for Skjemt af de unge Spisegjester, som tror sig sin Stilling overlegne ved at raillere

de Maaltider, hvortil Nøden tvinger dem. Kaminen befinder sig altid i en Tilstand af Properhed, der tyder paa, at der blot ildes ved festlige Anledninger. Dette Værelse har en Atmosfære, der ikke har nogen Betegnelse i Sproget; man kunde kalde den Pensionslugt; indesperret, muggen, fugtig og kold, minder den om Kjøkken, gammel Mad, om Hospitaler. Men ak, naar man sammenligner denne Salon med Spisesalen, vil man finde den elegant og duftende som et Boudoir.

Denne Spisesal har et Betræk, som engang har været malet; men man skal have ondt for at sige i hvilken Farve. Det danner nu en Grund, hvorpaa Tiden og Smuds har tegnet de bisarreste Figurer. Den er forsynet med en Buffet, hvorpaa endel uklare Karafler, to à tre runde Messingbakker, forskjellige Stabler blaa og hvide Porcelænstallerkener, fabrikerede i Tournai. I et Hjørne er placeret en Kasse med numererede Skuffer, hvori opbevares de mere eller mindre plettede Servietter til enhver Pensionær. Man finder i denne Sal disse Møbler, som forvises overalt, og dog er uudryddelige, — Stentryk i sortsmuskede, forgyldte Rammer, der betager en Appetiten. Et langt Bord, beslaaet med Voksdug, saa grundig tilfedtet, at Spisegjesterne pleiede at skrive sine

Navne med Fingeren for at merke Pladsene. Kort, her hersker den poesiløse Misère, — ikke Fattigdommens, Mangelens Misère, men Egennyttens, Fordærvelsens, en beregnet, luvslidt, ængstelig, malproper Misère.

Denne Sal er i sin fulde Glans tidlig om Morgenen, naar Mad. Vauquets Kat har sneget sig ind, hopper op paa Buffeten og slikker Fløden af endel af de mange smaa Melkeboller, der er bestemte for Pensionærerne. Snart viser hun sig selv, iført sin Tylskappe, med falske sorte Krøller, fæstede paa det graanende Haar. Det fede, laskede Ansigt, ud af hvis Midte der springer en Næse som et Papegøieneb, hendes buttede Hænder, hendes smaa Øine, der har noget baade af en Pantelaaners Griskhed og en afdanket Danserindes Smil, staar i en fuldkommen Harmoni med denne Sal, hvori ligesom Ulykken og den laveste Beregning har fæstet Bo; hun indaander dens Atmosfære med Nydelse; den styrker hende, den gjør hende godt. Mad. Vauquet er et Billede af Pensionen, ligesom Pensionen er et Billede af hende. I den lille Kones Holdning, Udtryk, i hendes blasse Fedme er hele Pensionen ligesom legemliggjort. Det er altsammen saa uundgaaeligt en Følge af Livet i denne, som

Tyfus er en Følge af Uddunstningerne i et Hospital.

«Mis, Mis, schtt!» skriger hun. Katten springer ned; men nærmer sig igjen og stryger sig snurrende op til hende.

«Ja, nu kan du smigre, du gamle Kjeltring! . . . Sylvie! Sylvie!»

«Hvad er det, Madame?»

«Ser du ikke, hvad Katten har gjort, — tømt næsten den hele Bolle!»

«Det er den dumme Kristoffers Skyld, der har glemt at lægge Laaget paa. Men bryd Dem ikke derom, Madame. Fa'r Goriot kan faa den Melk; jeg sætter lidt Vand til; han merker det ikke. Han lægger ikke Merke til noget, ikke engang til det, han spiser.»» —

Det var en frygtelig Skildring, ikke sandt? Og dog er den betydelig formildet, ja jeg maa bede Balzacs Manes om Tilgivelse for den maaske altfor frie Bearbeidelse, som en Tillempning for norske Læsere har krævet det. Den er endda frygtelig nok. Den ligner hin Salmiakspiritus, man indaander, naar man har Hovedpine, der bringer en til at nyse, og som virker baade bedøvende og oplivende. Nei, da var det noget andet, de Pensioner, jeg lærte at kjende.

Den ene af dem var netop en engelsk Det storartede, næsten luksuriøse maa overraske enhver, der ikke kjender til denne Slags Indretninger. Hele Huset er bygget til Øiemedet. I hver Etage Korridorer, som fører ind til Sovekamrene, alle Trapper og Gange forsynede med Tepper og sterkt oplyste. Nede i første Etage en Spisesal og to Saloner, saa rigt udstyrede, at mangen liden Fyrste ikke vilde skamme sig ved saadanne daglige Værelser. Marmor, rig Forgyldning, Brüsselertepper og en Luksus af Speile, som man kun træffer den i Frankrig, hvor man kan sige, de udgjør en Del af Murene —; paa Væggene nogle meget brede, prægtig forgyldte Rammer med noget dunkelt indeni, jeg vil kalde dem Malerier. Efter otte Dages Forløb havde jeg udfundet, at det ene forestillede to Okser, der trak et Hølæs. I Kaminen brændte en stadig og kraftig Ild, og de deiligste, mageligste Lænestole og Sofaer omringede den. Og alt dette er nu vort; det er vor Dagligstue, vor Kamin, vore Malerier; dette overflødige og velbetjente Taffel serveres for os; disse Tjenere er der for vor Bekvemmelighed; dette er virkelig noget stort, ja man faar en Idé om Associationens Velsignelser! Men til dette almindelige maa man holde sig; i Egenskab af enkelt Personlighed eksisterer man

ikke, og man kunde før haabe at røre Stenene end vente en Haandsrækning udenfor dette store Fællesskab. Paa sit private Værelse er man et saa hjælpeløst og ynkeligt Individ, som nogensinde kan være til. Hænder der nu ovenikjøbet et af disse Smaauheld, som selv den store Napoleon i sine almægtigste Lykkedage ikke kunde forebygge — han drog endog store Varsler deraf —, en veltet Vandkande eller et do. Blækhus, saa er man det ulykkeligste Menneske under Solen.

Dette Værelse, der idelig beboes, befinder sig i en merkværdig Tilstand af Ubeboethed. Man skulde sige, det har staaet forstenet i et halvt Aarhundrede. De ligner hinanden alle. En stor, meget god Seng — skulde det ikke være at ønske, at vi hjemme kunde indføre disse ligesaa behagelige som sunde og varme Madraser af Uld, der maatte falde os billigere end de dyre Krølhaars? —, et Uhyre af en rundbuet Nøddetræs Dragkiste, forsynet med ingen Nøgel og nogle skrigende, modstræbende Skuffer, et Skab med en falsk Nøgel, et Taffelur, som, naar man glemmer, at det staar, og vil raadføre sig med det, ironisk peger hen paa det muligst gale Klokkeslet, et eller to ruggende Borde. — At Klokkestrengen, hvis der er nogen, befinder sig

i en Tilstand af fuldkommen Utjenstdygtighed, behøver jeg ikke at fortælle. Hvorfor skulde Klokkestrengen være hel? Man prøver den i al Beskedenhed, det vil sige, naar den bitre Nødvendighed kræver det, én Gang, maaske en Gang til, og lader det saa ganske fare; man glemmer, at der gives noget som en Klokkestreng, og man bliver først erindret derom i det Øieblik, man skal reise; den staar da paa Regningen som itubrudt. Fader og jeg gjorde, allerede da vi i 1833 var i Paris, Bekjendtskab med den Slags Klokkestrenge. Vi ringede rask paa uden at ænse noget, og hver Gang vi ringede, faldt de ned. Men de var ligesom Kjæmperne i Valhal, der stod lige gode op igjen: hver Morgen var de i den gamle Orden. De stod noterede netop ligesaa mange Gange, som vi havde ringet. Endelig kommer Kaminen, dette kritiske Punkt for alle Nordboere. Naar denne blot ikke ryger, maa man ikke klage. I begge Maaneder Januar og Februar var her imidlertid meget, ja ualmindelig koldt i Paris. For nu at frembringe den Varme i Værelset, som er nødvendig til Vedligeholdelsen af det animalske Liv — mere maa man ikke fordre —, finder man hensat foran Kaminen en Kurv med Brænde af en høist ildespaaende Beskaffenhed. Runde, ukløvede Træer

af gode tre Kvarters Længde, tunge og klamme som Bly; paa disse Træer synes aldrig Solen at have skinnet. Naar Pigen om Morgenen har stablet endel af disse op i Kaminen og tændt paa under dem, frembringer de en Lyd som en frisk kogende Temaskine; Stikkerne flammer op, det suser endnu en Stund; saa er det hele slukket, og — Pigen er borte. Har man saa Tid og Taalmodighed til at friste selv, saa kan det maaske lykkes at faa Træerne i Brand, idet man skal til at gaa ned, og opnaar da en Hede, sterk nok til at stege en Oksefjerding, eller man opgiver det; man har ganske Valget; jeg foretrak at fryse. Trods denne Resignation, og trods at man har saa ondt for at faa Has paa disse Træer, er det merkværdigt, hvor mange Kurve man brænder, hvilket man atter igjen vil overbevises om, naar Regnskabets Time slaar. Lune er disse Kaminværelser aldrig, om man brænder uafladelig i dem; alt, hvad der ikke findes i Kaminens umiddelbare Nærhed, Gulve, Sengklæder, er isnende. Det Ord Lunhed har man ikke engang i det franske Sprog; man kjender det ikke, man kunde fristes til at sige, ligesaalidt som dette spruttende, opflammende Folk kjender til Varighed og Inderlighed i Følelse. Sammenligningen kunde maaske udspindes endnu længer, naar den

ikke ledede ind paa metafysiske Afveie, hvor jeg blot vilde forvilde mig. Vi klager over den franske Varmemetode, og de franske Læger ivrer mod vor; de paastaar, at denne indesperrede, dumpe Varme er høist skadelig for Helbreden, at især vore Damer, der sidder saa meget inde, lider ved den, at den volder Hjertebanken, slet Humør og blege Kinder og gjør tilsidst uskikket til den friske Luft udenfor. Der er noget deri, og der kunde siges meget derom; men den Dag, Menneskene enes i dette, som i saa mange andre Spørgsmaal, ja den Dag forgaar Verden, og der gives hverken Hjerter eller Kaminer mere.

Med alt det, at Møblementet i disse franske Sovekamre ofte er saa gammelt, forfaldent og forsømt, har de noget høist tiltalende ved sig. Der er et Præg ved dem, en vis Grandezza, noget, som taler om gamle, svundne Tider. De er altid forsynede med Gulvtepper og med en høi, majestætisk Topseng. Et anseligt Speil over Kaminen, derunder Marmorkonsollen med Uret og et Par gamle Vaser, mangler aldrig, selv i de mindste og tarveligste. Det Ur, som stod i mit Værelse, var ellers et merkelig et. Det saa ud, som om det skrev sig fra Regentskabets Dage og siden ikke havde fundet det Umagen

værd at merke Tiden. Nu gik det i Barndommen. Naar jeg rykkede i en af de gjenstridige Skuffer i den store Dragkiste eller gik med en vis Raskhed over Gulvet, begyndte det at gaa, gik omtrent i ti Minuter, slog pludselig tolv og stansede igjen. Jeg kan ikke sige, hvor jeg holdt af det gamle Ur! Altid slog det tolv; det var, ligesom jeg havde nogen at tale med.

Den styrende Aand, Vertinden i disse storartede Etablissementer, er altid Enke. Hun udmerker sig gjerne ved en Holdning, en Værdighed, som den opnaar, der er vant til at befale, og som kun ved en ubetinget Myndighed kan holde sig paa en saa vanskelig Plads. En vis sødlig-sur Mine er fælles for dem alle; det kommer maaske af den Nødvendighed, de er stedte i, at skulle sige snart Forbindtligheder til den ene, snart det modsatte til den anden af saa mange Gjester, alt efter de Etager, disse indtager i hendes Hus og i hendes Gunst. Ved en stiltiende Overenskomst erkyndiger man sig aldrig om de sørgelige Omstændigheder, der har gjort hende til Enke. Spørger man paa anden Haand derom, faar man at vide, at han har været Militær. Han staar altid i en interessant Rapport til den sidste Krig. Enten er han falden paa Ærens Mark, eller han er senere død af sine

Saar. Den Vertinde, vi boede hos i 1833, hun, i hvis Hus fandtes de forunderlige Klokkestrenge, havde sin Mand endnu i Afrika, hvorfra hun kunde vente ham hjem hver Dag. Far og jeg var meget bange for, at han skulde komme og tage Værelserne fra os; Pensionen var kun liden, og hvert Rum var optaget.

Et Portræt af en saadan Egtemand tør aldrig mangle i nogen Pension. I den, jeg har skildret, tronede det ganske ensomt over Buffeten; en ærefrygtsbydende Skikkelse med graat Skjeg og en Orden. Skifter Pensionen Bestyrerinde, gaar det gjerne med Bohave, Tjenerskab, undertiden med selve Firmaet over til den nye Eierinde.

Selskabet, der samledes om Bordet i denne Spisesal, var saa smukt og elegant, som man kan træffe det i noget Selskab. Det bestod af omtrent 40—50 Gjester, hvoraf de fleste engelske, omtrent et halvt Snes mere eller mindre gamle Mænd, et halvt Snes do. Matroner, et ligesaa stort Antal ældre, ugifte Damer, samt nogle faa yngre. Ungdommen paa Sverdsiden var som sedvanlig svagest repræsenteret; den indskrænkede sig i lang Tid til en ung Rhinlænder, et ret dannet og elskværdigt Menneske, og nogle andre, der kun kom for at spise. Enhver indfandt sig og indtog sin Plads i et soigneret, ofte elegant

Toilette. De unge Damer kunde gjerne gaaet paa Bal. Ved Bordenden præsiderede Vertinden hver Dag i et nyt Toilette, der syntes at overskride de tilladelige Grænser for en Smagløshed, hvorpaa britisk Ekscentricitet nu engang har taget Monopol. Alle havde de denne sikre, utvungne Holdning, der opnaaes ved et fuldkommen Kjendskab til Situationen, og en Øvelse i at leve saadan i stort Kompani, en Holdning, en Optræden, som dog er strengt indordnet under Love og Forskrifter, som den nyankomne ikke kjender noget til og derfor gaar i en bestandig Frygt for at støde an imod. Enhver er høflig eller synes at være det, men giver dog ikke saa meget som en Tomme af sin Ret til Fordel for en anden, hvilket ellers et godt Hjerte og en god Opdragelse tilsiger. Hvad der bliver sat for en, beholder man, var end Naboen glemt to Gange; det vilde være af en yderlig slet Smag at tilbyde noget. Efter Bordet gaar man ind i Salonen og tager den bedste Plads, man kan finde. Med sin hjemmevante Velopdragenhed kommer man egentlig talt ganske tilkort. Der konverseres, Damerne spiller Piano eller danser lidt omkring, der drikkes Te; derpaa bringes Spillebordene ind; de ældre sætter sig til at spille Whist; de yngre vælger gjerne et under-

holdende Selskabsspil, f. Eks. Gnav. Kl. 12 gaar enhver til sit.

Det gjentog sig Dagen efter og Dagen efter og alle Dage. Man sov, spiste, spillede; man spiste, spillede, sov. I fire Maaneder — saa længe havde det samme Selskab boet der — havde man spist, spillet og sovet; i fire til vilde man sove, spille, spise. Der var ingen Afbrydelse deri at øine; saavidt jeg merkede, ikke Læsning, ikke et Arbeide i Damernes Hænder; ikke gik de ud. Der er noget imponerende ved en saadan fornem Ørkesløshed, naar den optræder med Vanens Sikkerhed; man bygger den saa gjerne paa Forudsætningen om noget overlegent i Vilkaar og Dannelse. Jeg bevægede mig, som rimeligt er, usikkert deri, og der er Grund til at tro, at man betragtede mig som et ubrugbart og sjelden uinteressant Medlem af Selskabet. Jeg spillede hverken Whist, Gnav eller Piano. Det gik ikke bedre med Samtalen; jeg ved ikke, hvordan det var, jeg kom altid tilkort. Et Par Gange hørte jeg paa en Konversation mellem to Damer, der var lærde, fortaltes der; de talte om Litteratur og Politik; de nævnte Sterne og Addison. Jeg forsøgte i al Beskedenhed at skyde Ord ind; men det vilde ikke altid lykkes. Ved Enden af en saadan Samtale eller leilighedsvis

kunde det hænde, at der venlig nedladende henkastedes en Bemerkning som: «Holder De af at læse, Madame?» eller: «Kjender De noget af Walter Scott, Madame?» hvortil Madame vist satte et rigtig enfoldigt Ansigt op. Jeg var i fjorten Dage ikke kommen en i dette Selskab nærmere og kjendte merkelig nok ikke et eneste Navn.

Hvori dette har stukket, lærte jeg først efterhaanden at begribe. Disse elegante Folk, bevægende sig i en Omgivelse som den, jeg har forsøgt at skildre, havde en forbausende Lighed med dannede Mennesker. Man skulde svoret paa, at man befandt sig mellem Personer, der alle stod paa et høit Trin, baade hvad Opdragelse, Intelligens og Viden angik. At man ogsaa kan træffe saadanne, falder af sig selv; Undtagelserne findes overalt, og et øvet Øie vil snart udfinde dem. Men har man ikke dette, har man ikke drukket meget dybt af den bitre, men nyttige Drik, som kaldes Verdenskundskab, Erfaring, vil man længe lade sig skuffe. Ingen har lettere for det end vi Nordboer. Hos os ligger Velstand og Rigdom ikke paa Vuggen; dem maa man erhverve, som oftest ved Talenter og Dygtighed. Vi har derfor ondt for at tænke os en vis Noblesse i Former og Omgivelser uden Dannelse;

disse er meget mere et Produkt af denne; her virker Processen indenfra udad. Det er underligt nok, at hvergang jeg er udenlands, dukker der en gammel Vrøvleanekdot op, som jeg maa have hørt engang i min Barndom; hjemme falder den mig aldrig ind. Den er om Bonden, som skulde bringe Frugt op paa Herregaarden. I Forstuen mødte han et Par med gallonerede Kjoler og Fjærhatte udstafferede Abekatte, der kastede sig over Kurven; Bonden bukkede og skrabede. «Men Frugten?» spurgte Herremanden. «Den har de naadige Herrer Junkere allerede faaet.»

Denne Uerfarenhed, denne troskyldige Jeppeuerfarenhed, der staar færdig til at bukke for alt nyt og fremmed, naar det blot træder op i en vis Form, — ja, kjære Landsmænd, bliv ikke vrede, men vi har en Portion af den alle. Ved Hjælp af den kan man en kort Tid endog finde Opholdet i en engelsk Pension spændende og underholdende. Mig gik det saa. Men eftersom hint Indtryk svækkedes, svandt Bedaarelsen, og det fuldkommen sjælløse i dette tvungne Samliv traadte frem i al sin Trøstesløshed. Dette Samliv er ikke bygget paa eller holdt sammen af nogen af de Følelser, der ellers forsøder den menneskelige Omgang: Hjælpsomhed, Deltagelse, Forekommenhed, Interesse, Agtelse for hverandre;

det hviler kun paa den tørreste Egoisme, en Egoisme, der har ondt for at skjule sin Styghed i de forterskede Fraser af den almindeligste glatte Høflighed. I dette store Fællesskab opgiver man sin Personlighed, ligesom paa Terskelen af Forbedringsanstalterne Navnet udslettes og Fangen reduceres til et Numer — *sans comparaison* naturligvis! Forbedret bliver man nu slet ikke. Enhver synes paa Grund af denne nødtvungne Opgivelse af Individet ikke at have nogen anden Tanke end at holde sit dyrebare jeg oppe og paa det ømmeste verne om det, sørge for det. Forresten, *sauve qui peut!* Det angaar ikke mig! Kun i et Punkt mødes man, i den fælles Bestræbelse for at dræbe Tiden. Da jeg otte Dage havde siddet ved dette Taffel, hvor der i to Timer taltes om ingenting, seet dette samme Selskab indtage sine Dovnepladse i Salonen for der at tale om ingenting, derpaa sætte sig til Spillebordet, — da jeg i otte og otte Dage til havde hørt Misserne aflirendreie de samme Valse og Masurkaer og de gamle lærde Damer sine Betragtninger over Sterne og Addison, overfaldt der mig en Kjedsomhed, saa uhyre, saa unaturlig, saa himmelskrigende, at den finder intet Udtryk i vort Sprog. Vi taler hjemme om Kjedsomhed, vi taler med den vigtigste Kjendermine om den.

Bah, hvad ved vi om den: uegte, efterlignede Varer! Vi kjender ikke mere til den end til den egte Champagne, som vi aldrig har smagt. Den kommer kun paa Fyrsternes og Verdens rigestes Borde. Om den egte Kjedsomhed ogsaa kun der er at finde, eller hvor man ellers træffer den, ved jeg ikke; men jeg kan forsikre, den findes uforfalsket i et engelsk Boardinghouse.

Efter fjorten Dages saadant stivnende Stillleben kommer pludselig en Dag, da Pensionen slipper sig løs. Der pudses og flyttes Møbler. Instrumentet stemmes, og Missernes Ansigt straaler, naar de travelt farer op og ned. Luften i Pensionen bebuder noget glædeligt. Der skal være *Soirée dansante*. Enhver af Pensionærerne har Lov til at bede to à tre af sine bekjendte; de vælger naturligvis de mest presentable. Derved kommer der et meget smukt Selskab sammen. Det britiske Øland synes ogsaa i sin Menneskeproduktion at sky Middelveien og behage sig i Yderligheder. Den virkelig dannede Englænder skal i sin Art være den første i Verden; kun Skade, at man træffer denne Art sjeldnere udenfor England. Intet Land kan rose sig af at frembringe saa megen og fuldendt kvindelig Skjønhed; men det præsterer ogsaa Superlativer i Grimhed, som ingen utatoveret Nation let opviser Magen til.

Aftenen kom, Lokalet straalede i den Lys- og Speilrigdom, man kun træffer i Paris; Herrer i Baldragt indfandt sig; den ene Miss yndigere end den anden svævede ind i blufærdigt Ly af sine kneisende Mødre. Vor Vertinde — maaske efter en velberegnet Effekt en af de sidste — viste sig i en Dragt, der syntes laant af Verdens samtlige Afguder; — jeg siger med Flid alle for ikke at gjøre nogen af dem jaloux. *Mais c'est étonnant!* udbrød min Naboerske, en nydelig, med egte parisisk, det vil sige simpel, Elegance klædt fransk Dame, idet hun fæstede et næsten forfærdet Blik paa mig. Flygelet spillede op, rørt af en færdig Haand, og Dansen begyndte. Nu først, idet disse Feer danser frem, faar man se dem ret. Ak hvilket Syn! Af maaske femten Damer var de ti jevnt vakre, men de fem fuldkomne Skjønheder. Den ene af disse var en spansk Kreolerinde, hvis blege, mørke, ildfulde Skjønhed forhøiedes af et yderst rigt, men noget bisart Toilette. Mere fortryllende endnu var en ganske ung Miss; hendes rige, frit lokkede Haar var paa den mest ukunstlede Maade omslynget af nogle smale rosenrøde Baand, der flagrede efter hende, det yndigste Ansigt! Hvad skal jeg sige, forat man skal faa Begreb om, hvor hun var sød? Hun var det, og hun saa saa lyksalig

ud, medens hun dansede, og næsten hver Dans med en ung, elegant Mand, der paa sin Side syntes at sluge hende med Øinene. Om faa Dage skulde de feire sit Bryllup og afreise til Italien. Unge, smukke, rige — forelskede! . . . Strenge, strenge Menneskeskjæbne, o, kræv ikke af saadan Lykke for høie Renter!

Parodien paa al denne Gratie og Skjønhed bevægede sig i vor Vertindes aldrende, hæslige, barokt udstyrede Person. Hun var ikke af Gulvet hele Aftenen, hvilket af Chapeauer, der vilde bedes til næste Gang, var meget rigtig beregnet. Alene dette var et Syn for Guder. Hendes Hus- og Kammerjomfru syntes i det mindste at nyde det fuldkommen saa. Hvergang hendes Herskerinde dansede ud, viste sig hendes lille maliciøse Pariserfysionomi bristefærdig af Latter bag Døren i den oplyste Entré, hvor Tjenerskabet havde Lov til at staa og se til. Der serveres alleslags Forfriskninger, kun ikke noget at spise. Disse Soiréer kan maaske blive ensformige og trættende i Længden for den, der er blot og bar Tilskuer; men for mig er alt saadant nyt, og jeg morede mig fortræffelig.

Næste Morgen er alting med en vidunderlig Hurtighed og Stilfærdighed bragt i Orden igjen.

Gulvtepperne, Møblerne paa sin Plads. Pensionen har antaget sit Hverdagsfysionomi.

Begynder først Illusionen at svinde for den fremmede — og den faar gjerne sit første Stød ved denne lille Sceneforandring —, saa gaar det med rivende Hurtighed videre i denne Retning. Det gjør mig ondt, at jeg maa sige det, men i et saadant Pensionsliv kommer der flere og flere Træk frem, der minder om Madam Vauquets, født de Conflans, Etablissement. Visse Grundtræk har de alle tilfælles. Alle har de sine Far Gariot'er, for hvem Katten spiser Melken, og hvem man erstatter denne med Vand. Underkuede, forknytte Medlemmer af Selskabet, de blødeste, de bedste ofte, der maa taale alt; hvad en nedrig Partiskhed har af Tilsidesættelse og smaalig, drillende Ondskab. Hvilke Beklagelser har jeg ikke hørt, hvad har jeg ikke seet og selv oplevet! Landsmænd, I, som reiser, jeg vil give Eder et Raad, selv med Fare for, at I blot smiler af det. Er du lykkelig, er du rig, behøver du intet; du skrider blot ind i hin Pengenes naturlige Majestæt, og alt bøier sig for dig, alt bukker sig for dig og bringer det bedste. Mangler du derimod denne mægtige Talisman, maa du hjælpe paa det ved en kunstig Majestæt. Lad som ingenting. Træd sikkert op, bær Hovedet kjækt, kun høflig, høflig!

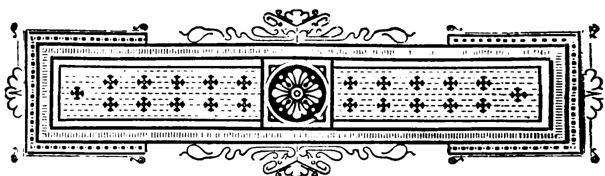
Dette gjælder maaske overalt, men ingensteds mere end i Frankrig. «Jeg har kun ét Raad at give Dem,» sagde en Hofmand til en ung, rig og meget yndig Landsmandinde, da hun i 1808 skulde stedes til Kur i Tuillerierne for Napoleon, «De maa give Dem Mine af at være den første.» Har du ikke mange Penge, og er du ovenikjøbet godmodig og vant til Indrømmelser, kan du ikke omhyggelig nok skjule disse Feil. Vær saa rundhaandet, som du kan, med de første; gjør saa faa som muligt af de sidste. Domestikerne er en frygtelig Magt overalt, og ikke mindst i en borgerlig Pension. Og Domestikerne deler kun Menneskeslegten i to Dele. For dem eksisterer hverken Racer eller Nationer, hverken Civilisationer eller Religioner; Hedninger og Kristne er lige gode; der eksisterer blot Folk, der giver store, og Folk, der giver smaa Drikkepenge. Og de kjender sin Mand, ligesom en duelig Læge straks kan se, om en Patient lider af Svindsot, og i hvilket Stadium han befinder sig; de kjender sin Mand ved første Øiekast og ved, hvordan han skal behandles.

Man vil forstaa, at de Skildringer, jeg har leveret af en Pension i Paris, passer paa Middelsorten af saadanne. At der gives mange, der staar under, og maaske nogle, der staar over den

her skildede, det tør jeg ikke benegte. Jeg har senere, idet jeg fraflyttede denne, været saa lykkelig i min nye Pension — ogsaa en engelsk, men en mere blandet — at træffe paa en af de sidste; et Etablissement, der forenede alle de førstnævntes Fordele med saa faa af dets Mangler, som man billigvis kan vente af et saadant. To elskværdige, retsindige Bestyrerinder, et virkelig dannet Selskab, god Betjening og den fortrinligste Beliggenhed, nemlig lige ved Tuillerihaven i —, nei, jeg vil ikke sige hvor; en saadan Anvisning paadrager Ansvar, og Ansvar har jeg Stakkel netop en stor Frygt for.

Nu vel: *Rue Castiglione Nr. 6.*

Tre Dage i Versailles.

I.

St. Germain er et meget gammelt Slot, der er bekjendt for sine Roser og for sin maleriske Beliggenhed. Fra den steile Skrent mod Seinedalen, hvorpaa Slottet er bygget, byder denne med sin bugtende Flod, sine Broer og Slotte, Haver og murgule Smaabyer, med *Nôtre Dame* til Baggrund ogsaa et sjelden vekslende og vidtstrakt Skue, om end ikke i den Forstand malerisk, som vi Normænd vilde kalde saa. Naar man følger de brede, skyggefulde Alléer, der garnerer Skrenten, tror man at spadsere paa en Vold eller Mur.

Pavillonen, den berømte Pavillon, bygget af Henrik IV for *Gabrielle d'Estrées,* skal længe

have tjent denne hans navnkundigste og elskværdigste Elskerinde til Bolig. Den var dengang omgiven af Skov. Men denne Romantik, som Poesi og Historie saa ødselt rystede ud over Stedet, har lav Spekulation paa den skjendigste Maade tilklusset. Et Vertshus har nemlig saaledes kringbygget Pavillonen, at den nu kun udgjør et næsten usynligt Parti af denne, et ekkelt, graadigt Insekt, omklamrende en ædel Frugt!

Vi sad netop i det ottekantede Gemak, dekoreret i Renæssancestil, og drak Kaffeen, da vi blev opmerksom paa en anden historisk Merkelighed, der knytter sig til Stedet. Paa Kopperne var der afbildet en Vugge med en Krone over, der fortalte os, at i dette Gemak var Ludvig XIV født den 28de Februar 1638, og at Kaffe, serveret her og i disse Kopper, vilde blive forholdsvis dyr. Slottet er stort og skummelt og øde at se til; men Ludvig, den samme Ludvig, der første Gang saa Dagens Lys i hin Pavillon, fandt det for lidet og byggede Versailles. Vi vil gjøre som han og flytte did.

Versailles bør De se en vakker Sommersøndag, naar den glade Pariserverden valfarter did og fylder Slottet og Haveterrassen, siger man til den fremmede.

Dette er et meget følgeværdigt Raad for den overveiende Flerhed af reisende, der kommer til Paris for at more sig. De derimod, der vil besøge Versailles for dets eget Skyld, for at hengive sig til Betragtninger og Drømmerier, der knytter sig til dette vidunderlige Steds Historie, og som ønsker at kunne gjøre dette uforstyrret, burde vælge de Dage, da det staar tomt, kun befolket af Aander, der skyr Larmen og Menneskerøster. Versailles er ligesom Venetia Enke efter en stor Fortid, og den stille Beskuer føler samme dunkle Fortrydelse ved at tænke sig det som en Skueplads for Dagens Liv og Larm, som naar vi ser Enken efter en udødelig Mand opgive sin ophøiede Ensomhed og gifte sig ind i en talrig, filistrøs Familie.

Det er morsomt, meget morsomt at tage ud til Versailles paa en Søndag. Det er et oplivende Syn at se dette vakre, glade, elegante Pariserfolk tage det i Besiddelse som sit lovlige, gjenerobrede Eie. Lad os kun være med. Lad os følge det, naar det om Formiddagen strømmer gjennem Slottet, følge med forbi disse Tusender af Monumenter, Statuer, Buster og Malerier, Minder, som enhver Dreng stolt føler er hans. Lad os se dette samme Folk slibe Gulvene i de tomme gjenlydende Pragtgemakker i 2den Etage, som

om de tusende Fjed kunde udslette Anathemet, der klæber ved hver Fodsbred af disse speilklare Parketer, følge med gjennem Dronningens Værelser, hvor man uvilkaarlig søger Blodpletterne af hine trofaste Vogtere, der her lod sit Liv for Kongefamilien, trænge sig med det gjennem det lille Gemak med Vinduer ud til Gaarden, forbi det engang saa ærefrygtsbydende Gitter, bag hvilket Absolutismens Gjenfærd endnu reiser sig i Skikkelse af en falmet Brokadeseng. I denne Seng døde Ludvig XIV den 1ste September 1715. . . . . Et af Tiden afsløret Spøgeri; men hvem kan se det uden Bæven?

Lad os ogsaa i al Hast se Theatret, der skulde ende den gamle Tid med en saa ulykkesvanger Festlighed. Det var i denne Sal, Natten til den 2den Oktober 1789, at Livgarden gav sin bekjendte Soupé, hvor Kongen og Dronningen ogsaa indfandt sig og modtog sine trofastes Hyldninger og Forsikringer. Rygtet, der overdrevet og forvansket naaede det gjærende Paris, blev Gnisten i Krudtønden, og Udbrudet paafulgte. Og endelig lad os stanse, hvis Mængden ikke river os med sig, foran denne Altan ud til Marmorgaarden, ved et sært Gjengjældelsens Spil det samme Gemak, hvori Ludvig XIV udaandede. Lad os et Øieblik forsøge at fastholde de Følelser,

der griber os her. Er det Medynk, Beundring, Rædsel? O, alt tilhobe! Paa denne Altan var det, Marie Antoinette, fire Dage efter hin natlige Banket, paa det rasende Folks Begjæring maatte begive sig ud. Hun tog Dauphin ved Haanden; men et forfærdeligt: *la reine seule!* tvang hende til at afstaa fra denne Appel til dets menneskeligere Følelse. Da traadte hun ud alene; rolig, sand kongelig stod hun der, og en Dødsstilhed afløste Skriget. Og det samme Folk, der dengang, lurvet, blodtørstigt, med vilde Hyl forsøgte at trænge ind, det samme Folk er det, som nu saa søndagssmykket, saa straalende fornøiet og dog pyntelig stilfærdigt, som frygtede det for at saare de store Skygger, bølger gjennem det forladte Slot. Indtagende er dette Folk, indtagende, som Børn kan være, der, naar de har raset ud og tilbunds faaet sin Vilje, ofte gaar over til en indsmigrende Elskværdighed; man maa holde af dette store Barn af et Folk, enten man vil eller ei.

Prægtigt er det ogsaa at se Parisersøndagsfolket, naar det om Eftermiddagen i større og større Mængde bølger ud over Terrasserne, medens Hundreder af Vandstraaler springer i Veiret og dugger denne levende Blomsterflor med sin Støvregn, naar Musiken klinger og de gamle, forvitrede Marmorguder ser halvt nysgjerrig, halvt

fornemt misbilligende ned paa det fremmede Mylder.

Alt dette er meget fornøieligt. Man befinder sig paa et Forlystelsessted i stor Stil, man bivaaner en Fest, understøttet af et glimrende Sceneri. Men *Versailles* er det ikke. Ikke det Versailles, du har besøgt i dine Drømme.

Vil du vide, hvad dette er, da drag kun ud paa en Søndag og fornøi dig godt, men lad Sværmen vende tilbage til sidste Mand; følg saa dit Selskab tilvogns; lad det være saa elskværdigt, saa fængslende, som det være vil, se det blot vel afgaarde og dig selv ene tilbage paa Pletten Overvind denne første Ensomheds Gru, der vil overfalde dig, naar du vender tilbage, skrider gjennem den store, øde *cour de ministres*, gjennem Marmorgaarden og Slottets Vestibule. Har du naaet den store Terrasse, vil du ikke mere føle dig ene. Solen er netop sunken bag Midtperspektivet, der hvor Skovkulisserne slipper og man for at forsterke det magiske Fjernblik har bygget en Sø; Aftenen kaster sin Glød over alle disse Vandspeil høiere og høiere indtil Bassinerne paa *parterre grande*, hvor du befinder dig ene med de gamle Flodguder. Der er ingen Lyd at høre uden Plasket fra deres Urner og denne Masse af Nattergale, der, skræmte ved Larmen, nu med

dobbelt Kraft istemmer sine Sange, Sangene om svunden Herlighed, om Glans og Høihed, Skjønhed og Elskov, denne Bosketernes Epopée, gaaet i Arv fra Nattergalslegt til Slegt.

Eller fortab dig i *bosquet de la reine*, en eneste uhyre lysegrøn Hal, smykket med en Frise af de sjeldneste Roser; kun en Billedstøtte findes her, reist i Midtpunktet af dette fortryllende Tempel: Skjønhedsgudindens; dens Marmor har antaget et dunkelt grønligt Skjær, der stemmer forunderlig mystisk med Omgivelserne. Dette Sted var fordum den berømte Labyrint. Hvor mangen Kvindefod har her forvildet sig og aldrig fundet ud?

Eller lad os besøge Klippedalen med de kunstige Vandfald, kaldet *bosquet d'Apollon*. Vi hviler der og lader Lyden og Sceneriet vugge os ind i en Drøm om Hjemmet. Men nei, Landsmand, vi drømmer ikke længe. Det er ikke et Miniaturparti fra vor Bygdesæter, vi her har for os. Tanken alene er formastelig. Ingen næsvis Gjed har nogensinde rystet sin Bjelde paa disse vellugtende Stier; det er ikke Oreløv, der hænger ud over Klippeblokken; det er Laurer og Rododendrer. Og de lysende Skikkelser inde i Fjeldgrotten hist over Fossefaldet, hvori vi let kunde indbilde os at se — — tys, det er intet mindre end

Solguden, omgiven af sit tjenende Hof, Solguden ved sit Toilette.

Men disse Træk, disse majestætiske Træk, der møder os overalt? Tys, ham er det dog; hid fór han fra sin Bolig ved Jordens Morgenrand, fnysende, iversyg paa den nye Gud i Vesten, der vovede at gjøre ham Rangen stridig. Han kom, saa, og — blendet, ydmyget, overvunden, antog han Overvinderens Træk, saa at, blendede og forvirrede, snart ikke engang vi ved, hvilken er hvilken. For længe dvæler du, o *Føbus Apollo*, i din forstenede Fortryllelse! I snart to hundrede Aar har den utrættelige Nymfe knælet for at tvætte din olympiske Fod; men den taber dog mere og mere af sin skinnende Hvidhed, og udenfor har Solens Heste rykket Bidslerne af og staar paa Spranget; thi — skynd dig, o Louis Føbus! — eller de begynder et Løb, som du sikkerlig aldrig har drømt om, et Løb, der vil vende op og ned paa den gamle Klode, svide Tinderne af, der bærer dine Templer, og sænke Livets Glød ned i Kløfterne og til de ubeskinnede Grunde. — — Eller lad os gaa hvorsomhelst, og overalt vil Stilheden tale og med tusende Røster forkynde: Dette er Versailles.

II.

Har man Dage at ofre, kan man overnatte i det lille, ret komfortable Hotel lige ved Indgangen. Ingen, der kan det, vil angre det, vil nogensinde glemme en saadan Morgen. Vaagne i Versailles, styrket som nyfødt, spørge sig selv, hvor man er — maaske Drømmeguden netop har forespeilet os et tarveligt Stykke Virkelighed, — og faa Svaret: du er vaagnet til Drømme denne Gang, til det forunderligste, dine Drømme kan skabe, — og i næste Minut se sig hensat paa den store Terrasse. Gaarsdagens Stemning, paavirket af Forventningen, af Støien, af Trætheden, førte os stødvis ind i det eventyrlige; halv eksalteret, halv blaseret gik vi der tilsidst; her kommer vi i egentligste Forstand sovende til det. Indtrykket er saa merkværdigt, jeg kan ikke skildre det. Man nyder det herlige anderledes, først forbauset, saa, naar man har fattet sig, bevidstere, inderligere. Og den lyksalige Følelse, at man har Tid og ikke forstyrres!

Nu har man Øie for Enkelthederne. Man opdager, at der er Blomster; slige Rosenstokke har man aldrig seet. Man gaar fra Billedstøtte til Billedstøtte, fra Gruppe til Gruppe; man gjetter; man gjenkjender; man slutter Bekjendtskaber. Endelig skal man pligtskyldig — mod

sig selv; thi man vilde siden ikke tilgive sig det — besøge de to mindre Slotte i Nærheden. *Grand Trianon* er ubetinget kjedelig. Det blev som bekjendt bygget af Ludvig XV, der fandt sig trykket af Versailles's Storhed; for at undfly begge byggede Marie Antoinette *Petit Trianon*, et Hus, saa stort omtrent som en af vore middels Christianialøkker, med en halv Snes yderst tarvelig dekorerede Værelser, der staar urørte fra hendes Dage. Dette Sted har unegtelig en stor Tillokkelse, især for dem, der indbilder sig, at de sværmer for Marie Antoinette. Til dette lille Slot hører en deilig Park, med brede, speilblanke Kanaler, der bugter sig imellem Trærne, og i denne Park findes det berømte Meieri, hvor den samme Fyrstinde forlystede sig med at skumme Fløden af Melken og kjerne Smør. — Smør! et farligt, et revolutionært Ord. Smør! som hendes Folk dengang rent havde glemt eksisterede; thi de havde ikke Brødet dertil . . . . . Ulykkelige, uforsigtige Dronning, der ogsaa skulde minde det derom! Var det disse og lignende Betragtninger, der overfaldt mig, eller kunde jeg ikke betvinge min Afsky for kunstige Sæterier og Vinduer, der er byggede skjæve, selv naar de optræder som historiske Relikvier; men mig stemte disse Mindesmerker om hin Tids Bla-

serethed og Smagsforvridning kun trist; jeg følte mig beklemt og længtedes tilbage til Versailles, — Versailles med sin Storhed, sine vidtskuende, lydløse Terrasser og sine sørgende Marmorguder.

Hver Formiddag fra Kl. 11—4, undtagen Mandag, er Slottet aabent for de besøgende. Det er herligt med denne lette Adgang til alt; gjestmildere kan ingen Nation frembyde sine Skatte og Seværdigheder end den franske. Museer, Slotte, offentlige Haver hver Dag aabne og for alle. Altid gratis. I Versailles finder man endog i Slotsvestibulen en Politiplakat opslaaet, der paa det høfligste anmoder Publikum om ikke at give Drikkepenge Jeg ved virkelig ikke, til hvem man skulde give. Man er nemlig her som overalt ganske fri for disse utaalelige Plappermaskiner, som under Navn af Vagtmestre eller Kastellaner i andre Lande er bestaltede Forevisere paa saadanne Steder, og som synes udtrykkelig at være ansatte for at fordærve den skuelystne og tænkende Besøger al Nydelse. Men dette hører maaske til de uundgaaelige Onder i Livet, og saalænge der gives saa mange unødvendige, faar man finde sig taalmodig i Vagtmestrene.

Jeg gik i Museet Tirsdag og Onsdag, fra det aabnedes, til det lukkedes, og opnaaede i

disse to Gange fem Timer at have seet maaske en Tredjedel af, hvad der er at se; og af dette valgte jeg Portrætgalleriet. Ogsaa inde i Slottet herskede en dyb Stilhed. Der var ikke et levende Menneske, da jeg gjennemvankede disse uendelige Sale og Gallerier, der indtager hele 4de Etage af dette uhyre Palads med dets Fløie og hele fremspringende Firkant. Samlingerne nede havde jeg flygtig gjennemfaret Søndagen, og for det første kunde jeg uden altfor stort Savn lade mig nøie dermed. Slagmalerier, der indtager det overveiende Flertal i disse, kan vistnok have sin Tillokkelse, endog for den mere «svagnervede Halvdel af Menneskeslegten»; men da maa man ogsaa strengere end nogen holde paa visse æstetiske Betingelser, der overhovedet ikke ret vel kan adskilles fra den Slags Billeder; da maa den Idé, der kjæmpes for, komme til sin fuldeste Berettigelse; den maa saa mægtig løfte enhver Bevægelse, besjæle enhver Gruppe og lyse selv fra de saaredes og dødes Ansigter, saa Lidelsen tildels eller ganske paralyseres. Idealet har Kaulbach vidst at fremstille i sit *Hunerslag*, ligesom man kan beundre denne Virkning hos nogle af de gamle nederlandske Mestre. Men lad os blot holde os til, hvad vi her har for os, og man maa hverken søge den i de kolde, stive

van der Meulenske Paradebilleder, hvor Slaget kun figurerer som Baggrund for et Par allernaadigst tilskuende, muligst udskramererede «Hovedfigurer» — altid paa de velbekjendte, mæskede, steilende Heste —; endnu mindre i de Napoleonske Bataljestykker, — alle, paa faa nær, raa Slagterier. Disse saarede og døde, der ligesom velter ud af Rammerne paa de kolossale Billeder, de drager kun Tanken ned til Lasaretet og Amputerkniven; med Afsky vender man sig bort. I disse Sale gaar man ikke gjerne alene. De maa befolkes, — befolkes med sit Publikum; kun gjennem dette forstaar man slige Billeder og en slig Kunst. Thi hvad tager ikke en Franskmand for godt, naar det rører hans ømmeste Streng, naar det gjælder hans Afgud, hans Dalai-Lama, hans Vizlipuzli, hans Jaggernaut, alle disse forenede i et kvindeligt Uhyre, ikke at tale om Napoleon og atter Napoleon, den høihellige Offerprest ved disse bloddryppende Altere! Alle disse Myrderier er ligesaa mange sødtduftende Ofre til den høitelskedes Ære. Og det kan man forlade sig paa, det er ingen tom Hyldning; nei, lige fra Graaskjeggen, der humper forbi og med bankende Hjerte erindrer, at der eller der var han selv med, indtil den lille Blusepog, jeg i Søndags saa foran en af Napoleonsmassakrene,

med lynende Øine, i en heftig Gestusmonolog, medens Moderen trak ham bagfra, staar de, hvad Øieblik det skal være, rede til at ofre den frygtelige Liv og Lemmer. Men har nu overhovedet for andre Nationer, hvem Blodet rinder mere nordisk besindig gjennem Aarerne, dette Ord en tvetydig Klang, hvad skal et stakkels borneret Fruentimmer sige! *La gloire! La gloire!* For mig klinger det som at slaa paa en tom Tønde og jeg skammer mig virkelig ved at tilstaa, at jeg endog finder de langstrantede, svævende, trompeterende Fruentimmerskikkelser, hvorunder Franskmanden gjerne symboliserer denne sin Guddom, inderlig kjedsommelige.

Portrætmaleriet er af alle Kunstgenrer det interessanteste; umiddelbarest og derfor dybest griber det Sjælen. Det er en egen Sag, saadan ganske alene at gjennemvandre en af de store verdensbekjendte Samlinger. Fortiden træder en saa nær, saa overvældende nær; ens egen lille Jeg-Bevidsthed knyr ikke mere; man skrækkes ved Lyden af egne Trin. Her staar man i egentligste Forstand Ansigt til Ansigt med disse Jetteskikkelser, der halvt tilhører Historien, halvt Poesien, og man har nu at gjøre sig Rede for, hvad der er sandt og hvad Digt, samt for, hvad der har gjort dem saa store, deres Skjæbner eller

deres Dyder og Forbrydelser. Hundrede Par Øine følger en og stirrer paa en, ligesom de vilde spørge: «Hvad vil du, Fnug af en mat, farveløs, smaalig skikkelig Eftertid? Hvor tør du se os saa dristig ind i Øinene og anstille Betragtninger ovenikjøbet? Er det med din lille pedantiske Tommestok, du vil maale os?»

Historiemaleriet taler et ganske andet Sprog. Det sætter sig kun den æstetiske Sandhed som Opgave; det fremstiller Momenter, løsrevne af det hele, Situationer, beregnede paa malerisk Effekt. Skaldekunsten gaar endnu videre. Den samler alle disse enkelte Straaler i Digtets Hulspeil og viser os i dette Lys Personerne helt og holdent forklarede. Begge kappes om at blende os, daare os. Dog, hvem vil ikke daares? Hvem vilde undvære Schillers Tragedier, eller Delaroches og Ary Scheffers Billeder? Hvo gribes ikke ved at se Karl den første i Fængslet? Hvem rives ikke med af den «lille graa Grenader» gjennem hans Triumfer, hans Seire, hans Fald og Bod? Alle, alle vil vi daares; alle elsker vi disse Illusioner og vil ikke berøves dem; ingen Logik bider paa dem. Jeg har kjendt en Mand, som sværmede for Napoleon Bonaparte; Napoleonslekturen fyldte hans Bogreol; han havde hans Portræt i sin Dagligstue og i sin Gjestestue, i

sit Kontor og paa sin Porcellænspibe; han døbte sin Datter: Jensine Napoleone. Samme Mand hørte til den landlige Justis. Der gik neppe en Maaned, uden at han idømte en stakkels Djævel Straf for Slagsmaal, for Drab, for Egteskabsbrud, for Indgreb paa fremmed Eiendom . . . Jeg gad se den brave, ærlige Lovens Mand veie den store Napoleon paa sin Justisvegt!

Historiemaleriet bedrager; Digterne lyver; Portræterne taler Sandhed; her staar Historiens ubestikkelige Genius ved vor Side, peger paa ethvert og siger: «Det er ham selv, det er hende, som hun virkelig var.» Spørg dem kun, og du vil faa Svar! Saa har de siddet foran sin Tids første Mestre; hver Fold i deres Klædebon har ligget saa. Og hver Fold i deres Sjæle?

O, her røber Kunsten mere, end den selv vil. Staar vi da foran den lille firskaarne Grenader med det gaadefulde Blik og de tause, fastsluttede Læber, han, sin Tids Sfinks, der skulde finde sin Ødipus i en ganske almindelig Naturmagt; staar vi ligeoverfor ham og stirrer ham ind i Sfinksblikket, har vi da ikke Ret til at spørge, hvor mange og hvor store Brud paa Guds og Menneskers Love der kan begaaes og forsvinde i en titanisk Skjæbne? Hvor megen moralsk

Afskylighed, hvilken til Vanvid dreven menneskelig Formastelighed har ikke et ligesaa storartet Fald opveiet i Vegtskaalen?

«Hans Trone styrtede i tvende Styrtninger med frygteligt Jordskjælvs Brag, hvorved Jordens Overflade og Flodernes Løb forandredes: Italien revnede atter i smaa Stykker, Pyrenæerne hævede sig, Kjølen sank, Rhinen flød ind i Tyskland.» Saa udtrykker sig en af hans Beundrere.* Ja, ved et saadant Brag kunde Menneskeheden nok blive ør og glemme 5½ Millioner Slagtofre!

Er du *Don Carlos?* spørger man videre. Den Don Carlos, Schiller har skildret os, den sværmeriske, heftige, frisindede Yngling, Posas Ven? . . .

Nei, jeg er Historiens Don Carlos, lidt mere varmblodig i min Forvorpenhed end min skumle Fader; han fik ikke myrdet mig; jeg kom ham i Forkjøbet; jeg sønderrev mig selv som et rasende, indesperret Dyr.

Er du *Maria Stuart?* Walter Scotts Maria, den vittige, fintfølende, fortryllende Maria, der flygter fra Lochleven, medens vort Hjerte banker i Takt med Aareslagene i den taagede Aften og

---

* Nic. Wergeland: *Tanker og Bekjendelser.*

Kuglerne suser over vore Hoveder? . . . O, sig, at du er det!

Jeg er, hvad jeg var, min Tids forfærdelige Eris, der, hvor jeg gik, efterlod et bredt Spor af Blod, Splid og Forbrydelser . . .

O, det ved vi! Deri var netop din Ynde, din ædle, fine Kvindelighed Skyld. Du opflammede alting omkring dig . . .

Ha, ha, ædle, fine Kvindelighed! Ja, hvorfor ikke! Spørg Elisabet, den for min Skyld forkjetrede Elisabet, om min ædle, fine Kvindelighed, og hun vil kunne fortælle dig om Breve, jeg skrev til hende, der kunde opirret en Engel, hvis en Engel havde kunnet forstaa dem og rødme over dem. Men Elisabet forstod dem. I tyve Aar grundede hun paa Svaret, og man forelæste mig det overmaade kortfattet og tydelig en skummel Høstmorgen, paa en sort Forhøining, der var reist midt i Salen paa det gamle Fotheringhay . . Et Skafot, en Krone og en ustyrtelig Deilighed! Hvad vil man mere! Havde jeg været styg som min Navne, *den blodige Maria,* og havde faaet Lov til at dø rolig i min Seng, vilde jeg været et Uhyre!

III.

Jeg stod foran den sidstnævnte.

Det var i Sandhed et stygt Hoved med haarde, ligesom lavastivnede Træk, der laa paa den store, hvide Foldekrave som paa et Fad. Jeg turde ikke tale til hende.

Ja, jeg er den blodige Maria, der fik Lov til at dø rolig i min Seng. Et Uhyre slet og ret. Har aldrig været andet. Ingen Digter har vovet sig til at besmykke Historiens Dom med et eneste Træk; thi jeg var grim. Og dog, ser du dette Træk ved Munden? Ved du, hvad det betyder? Det betyder, at jeg har kunnet græde engang. Jeg har grædt over den grusomme Gemal; jeg følte engang noget som et Hjerte; han forlod mig og tog det med sig.

Men de fire Tusend? . . . faldt jeg frygtsomt ind.

De fire tusend Mennesker, jeg aarlig lod brænde, mener du? Det bød mig min Religion. Det er forresten Historiens Udsmykkelse, dette. Tag et Nul bort. Fire Tusend! Nei, jeg tør ikke rose mig af et saadant Antal. Det var neppe flere, end den samme Trosiver aarlig ofrer paa sit Altár i dit eget Fædreland; kun paa en anden Maade. Formerne veksler, Aanden er den samme. I min Tid brændte man Folk; det var kort

Proces; i din, tre hundrede Aar senere, gjør man dem gale og sender dem til Daareanstalterne; det er langt omstændeligere og bekosteligere.

Tilgiv, Deres Majestæt, sagde jeg, om jeg vover at bemerke, at dette neppe kan sammenlignes. Hine beklagelige hos os gjør sig selv forrykte; der er intet Tryk udenfra, der driver dem til denne sørgelige Yderlighed. Vor Grundlov er en af de mest frisindede i Verden, og navnlig er den i religiøs Henseende af en Tolerance . . .

Grundlov! Tolerance! sagde Maria, som om hun spyttede noget urent ud — puh! For eders Grundlovtolerance og Frisindethed giver jeg ikke en Pibe af min Halskrave. I Daarer! Slet forstaar I at bestyre jeres Skatte. I har ruget en ganske respektabel Aand ud derhjemme hos jer. I et Aarhundrede, hvor andre Nationer lader sig vildlede af disse Kjætteriets Irblus, som de kalder Frihed, Oplysning, Humanitet, og hvad det altsammen heder, har I arbeidet jer frem, eller om I vil, tilbage, til Læresætninger og Anskuelser, der sterkt nærmer sig dem, jeg bekjender mig til og paa det varmeste har søgt at hævde i mit Rige; det er vakkert, det er anerkjendelsesværdigt! Husinkvisition! Kirketugt! Ser man det! Menneskeforagt, Glædesfiendskab, Bod og Spægelse, Svovlpøl og evig Helvedsstraf! Brav, virkelig ret

brav! Men det er kostbare Sager, dette, Børn; med dem maa man omgaaes varligt. De forvaltes bedst under et eneste, gloende Jernspir. Istedenfor én kraftig, ubøielig Hersker har I skaffet jer hundrede Smaadespoter paa Halsen. Enhver gammel Kaffesøster, enhver født Surmuler, ethvert daarligt, mislykket Subjekt, der af gode Grunde foragter denne Verdens sure Rognebær, behøver blot at erklære, at Aanden er kommen over ham, og han kan uden videre indsætte sig til Andenmands Samvittighedsraad, Inkvirent, Dommer og Bøddel paa én Gang, kan overhænge ham, true og skræmme ham, kort — rykke og vrikke saa længe paa Skruerne i hans arme Hoved, at de nok kan gaa løs. Intet Under da, at Anstalterne, hvor saadanne sættes i Lave igjen, overfyldes. I min Tid tog man Skrædderen fra Leyden med Konsorter, der ikke vilde helbredes for sin Prækelyst, ved Vingebenet og heisede dem i et Jernbur op til Føde for Himmelens Fugle; i dit Land oversvømmer Skarer af slige Smaaprofeter og Knipperdollinger Landet, selv Rovfugle, der lever flot af et stakkels Folks let opskræmte Sind, og som tager den lille Rest af Glæde og sund Livslyst, som eders barske Naturforhold muligvis kan levne det.

Jeg troede ikke mine egne Øren ved, hvad jeg hørte: Og at Maria den katholske var saa

orienteret i vore hjemlige Forhold! Men jeg kunde ikke tvile; disse som en Rævesaks fastsluttede Læber bevægede sig; jeg hørte den gnislende, nu sterkt forrustede Stemme. Ja, da hun opregnede visse Led og forskjellige Fremtoninger i en hos os vel bekjendt religiøs Retning, gik der næsten et Smil over hendes Ansigt, og det var, som om hun smagte paa ethver af disse frygtelige Ord. Uagtet Maria saaledes i det hele var velstemt for os, vovede jeg ikke at sige noget; jeg vidste, at en Mine var nok til at paadrage mig hendes Vrede.

Trosiveren, eller som man kjættersk har kaldt den, Fanatismen, er ifølge sin Natur despotisk, vedblev hun. Den maa kun virke fra oven; som Lov, som Lære maa den inokuleres i Folkets Aarer og blande sig med dets Blod, og en Smule Baal, der endnu mangler jer, vilde vide at holde den enkelte rebelske i Ave.

Tillad mig, Deres Majestæt — vi har virkelig —

Ah, bah, jeres Tolerance forplumrer alting. Jeres Tolerancegrundlov har blot sluppet den private Forfølgelse løs, et Kobbel graadige Hunde, der ender med at sønderrive sig selv. Thi, siger man, ondt skal ondt fordrive, og denne luvslidte, stinkende, skinhellige, vagabonderende Propaganda,

der nu driver sit Væsen i eders Land, virker ialfald afkjølende tilbage paa en mere høitstillet, prædikesyg Iver. Den konditionerede Hellighed faar derved ingen rigtig Luft; den kvæles ligesom i sig selv. I har vakre Kræfter paa dette Felt at byde over, Kræfter, der i Sandhed fortjente et andet, et mægtigere Raaderum. Jeg kjender Damer, der vilde prydet min Trone, der, havde de kun levet paa min Tid, vilde fundet en liden Autodafé af og til ganske i sin Orden.

Afskyeligt! brast jeg uforsigtig ud.

Afskyeligt! Hvilket? Hvad behager? Og der ulmede allerede noget i Marias Øine som de første Glimt af et undertrykt Baal, og de stirrede saa brændgjerrigt paa mig, at jeg fór derfra, styrtede forfærdet ind paa *Filip den anden*, hvis gravitetiske, langttilspidsede, iskolde Fysionomi man vel kan sige forholder sig til Marias som den bekjendte Vandtortur til Ildpinslerne, — stødte endnu ind paa et Par afskrækkende Fysionomier og stansede endelig foran Pfalzgrevinde *Charlotte Elisabets* Kontrafei.

Det var virkelig den berømte *Palatine*, Tysklands Stolthed og Beundring ved det franske Hof. Hun var her som bekjendt formælet med Monsieur, Ludvig XIV's Broder, og blev Moder til Regenten. Jeg glemte rent, at jeg altid havde følt en vis

Modbydelighed for denne Dame. I dette Øieblik var mig hendes godmodig-djerve, firskaarne Grimhed ordentlig vederkvægende, denne Grimhed, som er bleven verdenshistorisk, ligesom hendes dydige Breve, dem ingen tør være sig bekjendt at have læst. Ganske undgaa det kan neppe nogen; da hun som sagt er Tyskernes Øiesten, griber de enhver Leilighed til at citere hende. Hvilken Sanddruhed, der kunde skræmme Muser og Gratier paa evig Flugt, hvilken græsselig Ærbarhed! O Madame! havde det ikke været bedre at synde lidt med de andre end at efterlade en stakkels Eftertid, der har nok med sit eget, slige Skildringer og en slig Ortografi?*

At skildre denne berømte Dames Portræt tør jeg ikke paa egen Haand vove; men naar jeg ordret benytter hendes egen Skildring, der

---

* Her er en liden Prøve paa denne sidste: «Ahn der Prinzess (af Wales)' schrifft bin Ich nun gewohnt, undt, lese Ihre Liebden schreiben wie die Meine, aber den unterscheide s o ich zwischen Unseren Brieffen finde, ist dazs I. L. mit gröszeren verstandt schreiben als Ich, Ich aber deucht mich Ortograffire besser undt Correcter als I. L. aber wie schon gesagt Es ist gar gewisz mehr verstandt In der Prinzess schreiben als in den Meinen Nimmer seyn konnt.»

Hvordan Prinsessens Ortografi har været, bliver vanskelig at tænke sig.

findes i et Brev til den nævnte Prinsesse af Wales, haaber jeg, at jeg som Kvinde ligeoverfor en anden har min Samvittighed frelst. Den skriver sig fra nogle Aar, efterat hun havde gjort sit Indtog ved Ludvigs Hof; — til hvilken Overraskelse for dette vil man selv kunne dømme.

«Jeg kan ikke sige, at jeg har udtryksfulde Ansigtstræk; for at se, om der ligger Forstand i dem, maatte man betragte dem i et Mikroskop eller i det mindste gjennem et Forstørrelsesglas. Jeg har en kort, tyk Næse, smaa Øine, platte Læber og hængende Kinder. Engang var jeg temmelig behændig og smekker. Nu er jeg tyk og fed, har et bredt Ansigt og en kort Taille. Summa summarum, jeg er rigtig, hvad man kalder et Uglebillede.»

Denne Selvkarakteristik vidner i det mindste om en ligesaa original Aand som om en ophøiet Foragt for den Egenskab, hun saa eftertrykkelig paaviser, at hun mangler, og ligeoverfor denne, sammenholdt med det Portræt, jeg havde foran mig, forstaar man jo unegtelig bedre, at hun kunde holde sig saa tapper i en Omgivelse som hendes og heller valgte Angiverskens Rolle, at hun i det hele kunde finde dette merkværdig cyniske Behag i at klatte dens Snaus ud i to tusende sletskrevne Breve.

Væk, hvide Spøgelse, der har forfulgt mig ude og møder mig ogsaa her! Atter igjen dit Billede! Jeg vil altid forbi; men jeg kan ikke; dit Blik kogler mig fast til Stedet! Maaske da, ulykkelige Skygge, naar man havde Mod til at se dig i Øiet og holde Medynken ude, medens man talte tre Gange til Hundrede? Medynken, den hjerteskjærende, den altsmeltende, der har siddet os i Blodet, lige fra den første Gang Mor fortalte os din Skjæbne, medens vi endnu sad paa hendes Skjød; Munthes Historie fortalte os den, Memoirer, Romaner, Billeder fortalte os den, indtil vi, fortumlede, berusede, ikke skimtede andet end Helgenskinnet. Arme Skygge, det er Sandheden, du kræver af Efterverdenen; — vil du da faa Ro?

En kneisende Kvindeskikkelse! Imponerende ved Skjønhed, Majestæt og al den ydre Pragt, der kan støtte og hæve denne. Middelstor, synes den dog unaturlig høi under dette Bjerg af Lokker, Pudder, Blomster og Fjær. Det var denne Coiffure, hun selv opfandt og bragte i Mode, som tvang dem, der bar den, til at knæle i Vognene for at faa Plads. Det har ogsaa været denne, der bevægede Moderen, den sundtfølende Marie Theresia, til at sende hendes Portræt tilbage med den bitre Irettesættelse, at hun havde ønsket Dronningen

af Frankrigs Billede; men man havde sendt hende en Operaheltindes. Det var ogsaa den, der kostede hende den strenge Broders Afskedskys, en Coiffure, der hjalp til at ryste en Verden.

Jo længer man betragter det Billede, vi har foran os, jo koldere bliver man. Den hele Fremtoning vækker en ubestemt, ubehagelig Spænding, som naar en Streng spændes for haardt og man venter, den vil briste. Man kan ikke verge sig mod det Indtryk i denne Skikkelse at se Legemliggjørelsen af hendes Tids Syndeskyld. Høiere kan Letsindet, Overmodet ikke gaa. Disse himmelstræbende, vildtvaiende Fjær over det kolde, stolte Ansigt vifter Død og Undergang; i dem har Tiden naaet Vanvidspunktet; foran den ligger Afgrunden.

Ak lad os lukke Øinene. *Marie Antoinette!* . . . Hvilken Klang har Navnet! Snart lyder det som en hæs, aandeløs Stormklokke, snart som en mildt vibrerende Sørgesang; saa stiger det til Lyd, dumpe, rullende, hvinende, ubeskrivelige som Brændingens, Lyd, der fylder os med en Rædsel uden Lige. Da, under disse vekselvis smeltende og rystende Toner, stiger Paul Delaroches Marie Antoinette op i sit sorte, snævre Klædebon, det blegede Haar omkring det forgræmmede Ansigt, dette kongelige Ansigt, hvori blot Stoltheden er

bleven tilbage, der nu kun vækker Beundring, da den ikke bøier sig ligeoverfor Bødlerne.

Men her paa dette Sted maa man ikke søge denne Marie Antoinette. Her har vi blot den gamle Æras, den glimrende, smykkede Marie Antoinette. En kneisende Merkesøile paa Verdensbegivenhedernes Skillevei, staar hun her foran os. Og var hun ikke dette? Er det for dristigt at antage, at uden hende vilde Udbrudet drøiet, Gud ved endnu hvor længe, — at hun var Draaben, der bragte Bægeret til at skumme over? Ingen før hende havde faaet denne usalige Evne — hvad siger jeg — lykkelig, heldbringende havde den været, saa var det skeet før! Ingen havde i den Grad kunnet tirre en dump, sløvet Fortvilelse og bringe den til det yderste som denne ulykkeligste Datter af — Ulykkens Land. Ikke den kjedelige, dydig-bornerte Marie Therese,* ikke den ligesaa dydige, men elskværdige og begavede Marie Leczinska, denne fattige Woiwodsdatter, der ikke eiede Linned, da hun kom til Frankrig, men skulde midt i Opløsningen af al sedelig Skik og Orden give det eneste Eksempel paa Renhed og Adel, paa, hvorledes man, en Dronning, værdig kunde bære Krænkelser.

* Ludvig XIV's Gemalinde.

Marie Leczinska! jeg kvæger mig ved dit rene, milde Billede og lader min Sjæl hvile!

Der ligger en egen Opreisning deri, at hin fordærvede Tidsalder har leveret Efterverdenen en saa rig Skat af herlige Portræter af denne Fyrstinde. I Louvre findes der flere, hvoriblandt la Tours ypperlige Pastelmaleri, ligesom jeg ogsaa paa svenske Slotte har truffet nogle. Alle har de hin sterkt udprægede Karakteristik, der forkynder Ligheden. Uden at have været en fuldendt Skjønhed, har hun havt Polakindernes hele Friskhed og Gratie; i alle Billeder fra hendes tidligere Dage ligger der et høist indtagende Træk af Skjelmeri og Lattermildhed. Saaledes maa hun have seet ud i de første Aar, da Ludvig (XV) endnu modstod alle Lokkelser og forføreriske Skildringer med sit elskværdig-naive: Saa smuk som Dronningen er hun dog vist ikke!

Marie Leczinskas og Josefines Billeder knytter sig uvilkaarlig til hinanden. Deres Skjæbne har en skjult Lighed. Begge, de elskværdigste Kvinder, der har siddet paa Frankrigs Trone, begge opofrede og ulykkelige. Paa hvor forskjellig Vis dog! Josefines Ofring et glimrende, i Scene sat Drama, en Kvindeforladthedens Apotheose, hvori Kjærlighedens og Smertens Genier kappes om at række hende Kranse. Hendes Liv

fra Skilsmissedagen indtil hendes Død i Malmaison har Historien overleveret os som et majestætisk henskridende Triumftog, til hvis Forherligelse alt synes at byde Haanden; — selv den stolte Keiserdatter, der fortrængte hende, maatte komme til og smykke det med sin senere, platte, aandløse Skjæbne. Den stakkels Polakinde blev staaende paa sin kolde, ensomme Høide, skjulende under Glimmeren, Etiketten og Kjedsomheden en Græmmelse, som hendes Samtid neppe forstod eller agtede paa og Efterverdenen har glemt.

Fire gamle, ugifte Døtre af Ludvig XV synes blot at have været til for at sætte en Samling prægtige Portræter ind i Verden, alle i Legemsstørrelse og hin Tids rigeste Klædedragt.

IV.

Timer var gledne hen som Minuter, og jeg havde ikke merket det. Jeg havde talt med de forskjelligste — med Fyrster, Skalde, Statsmænd, Prælater, ja selv med Paver. Aldrig var en Underholdning med Personer af en saadan Vegt, saa ophøiede, gaaet glattere. Mit Livs Fatalitet vilde, at hvor jeg en sjelden Gang havde været

stillet ligeoverfor saadanne, — dybere end nogen erkjendende deres Storhed, deres Fortrin, var jeg altid ynkelig kommen tilkort. Mit eget Sprog var ikke brugbart; de andres kunde jeg ikke. Her turde jeg da endelig tale med dem som Menneske til Menneske, uforstyrret af, hvad der engang hemmende, blendende og fjernende havde klæbet ved dem ligesom Slagget ved Jernet. Tiden havde nu udbrændt det; den rene Form var igjen.

Især følte jeg denne Lettelse ligeoverfor de fyrstelige Personer, hvor man ellers har at iagttage en Overfladiskhed, en ærefrygtsfuld Nullitet, der bliver des vanskeligere at underholde, jo betydeligere Individerne er. Hvor Mennesket i dem overrager Rangen, glemmer man saa let den sidste. I arme Fyrster, hvor sjelden naar Livets friske Sprog eder!

Men træt var jeg dog bleven, og jeg hvilte mig nu ud i stum Beskuelse af Rækker af Billeder, der slutter sig til nye Rækker, som aldrig syntes at ville tage Ende. Skjønheden nød jeg kun, som man indsuger Duften af en Rosenbusk, man skrider forbi; man spørger hverken om Navn eller Art.

Endelig kunde jeg, vilde jeg ikke se mere; alt gik i et.

Hvem er det? Josef, *Josef den anden*, o, det Navn vækker op! Josef den anden! Kun én Gang har jeg seet en Afbildning af Josef den anden; men den har ogsaa indprentet sig uudslettelig i min Erindring. Det var i en Billedbog, da jeg var Barn. Han havde der høirød Kjole og gule Bukser, og han gav en Soldat paa Træben en Almisse. Man fortalte mig dertil, at han var en hjertensgod Keiser, der gav til alle de fattige, han mødte, og at han sneg sig ind i Folks Hytter for at lytte til deres Krav, deres Nød. Hvor har jeg siden faaet at vide, at han var ulykkelig, denne gode Keiser, han, som vilde saa meget, meget godt, ja egentlig alt det, som Nationerne siden udøste sit Blod for? Vilde han det for tidlig? Hans frygtelige Skjæbne blev at staa alene. Vilde han det for tidlig, eller har en Streng i hans Sjæl været for vek; blev der hamret for haardt paa den i hans Barndom og Ungdom? — Nei for vek ikke; for sterk, for længe strammet, for skurrende for hans Tids kjelne Øren. Jeg kjender saadanne Strenge; de skræmmer op, de ryster; men de overbeviser ikke, og de brister tilsidst med et Skrig.

Jeg stod længe foran Josef den andens Billede og søgte i hans ædle, noget sørgmodig-strenge Træk mange af disse brustne Strenge.

Hvilken merkværdig Ulykkens Søn! Ulykkelig i sin Familie, ulykkelig i alt, hvad han foretog sig, ulykkelig fornemmelig ved den stille Parodi, der haanende fulgte hans mest ophøiede Handlinger. Hans første Gemalinde, den skjønne, af ham høitelskede Isabella, døde efter et kort Egteskab af Sorg, med en anden Elskov i Hjertet; den anden, som var ham saa imod, at han satte en spansk Væg paa Altanen for ikke at se hende, hentæredes af Kjærlighed til ham. Endelig slap han ud i Kamp, saa længe, saa hedt begjæret efter den lange paatvungne Uvirksomhed; det var hin Krig med Tyrkerne. Alt stod godt og lovede ham Seier, da et Par af hans Soldater begyndte en Trætte om en Kasserole; Skriget forplantede sig som et Varsko over hele Leiren; man troede paa en Overrumpling af Fienden, og det vildeste Opbrud i Mulm og Mørke, hvorved Tusender omkom og den halve Bagage spildtes i Floden, var Følgen; den arme Josef maatte betale baade Skam og Skade. Kan nogen Ironi være bitrere, end at den Frihed, den Oplysning, han vilde modne sit Folk for, netop greb det saa meget, at det vaktes til Oprør mod ham selv! Ingen Skald har besunget ham, den herlige! Ingen Kunstner har kunnet pille en Situation ud af hans Liv effektfuld nok, til at han kunde finde

sin Regning ved at fremstille den. Hans Felttog førte hen mod Stumphed og Mørke, hans Valkyrie hedte Uheld, hans Erobringer Skuffelse, hans Død — o det Ironiens Mesterstykke! Han skulde opleve Revolutionen; han havde forudseet, ventet den; — for braat kun løftede den sit første græsselige Gorgonhoved op foran ham, og han døde af Skræk.*

Jeg vil gaa, for jeg er træt; men altid maa jeg vende tilbage til Josefs Portræt. Hvor fremmed staar han, denne arme Lysets Protesilaos, i Kredsen af sine Samtidige, hvoraf ikke en har anet, hvor stor han var, ikke en forstaaet de Kvaler, de Kampe, der fortærede ham; kun har de alle uhyggelig-dunkelt følt hans Ualmindelighed! Ædle, ulykkelige Josef! Som hin Græker, der faldt, idet han først satte Foden paa Trojas Strand og siden glemtes i Striden, saa skal din rørende Skikkelse, længe fordunklet i Verdenslarmen, dog engang opgaa fuldstændig for en skjønsommere Efterslegt.

Josef den anden og Marie Antoinette, hvilket Søskendepar! Den ene sit Aarhundredes blodigt flammende Aftenskjær, den anden den

* Faa Maaneder efter dens Udbrud, 20de Februar 1790.

blege Gryning, der forkynder den nye Dag, men som, kjæmpende med Taagen, slukkes i den.

En Konge byggede dette Palads og indviede det til et Tempel for den jordiske Magtfuldkommenhed. Det skulde være denne lig i Storhed og Pragt, være uantasteligt som den og med den — trodse Evigheden.

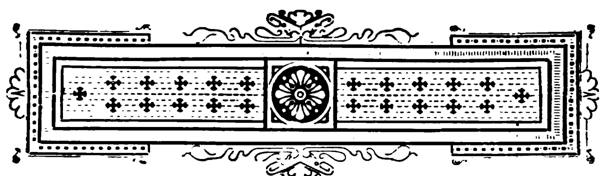
I kuns noget over hundrede Aar husede Templet sin Guddom, legemliggjort i et eneste kronet Individ, havde sin egen Dyrkelse, sine strengt afstukne Former og Ceremonier, sine Fester, sine Mysterier, alt beregnet paa en Forherligelse af denne ene. Der laa det, en Bolig for en ny Gudeslegt, uopnaaet og uopnaaeligt i stolt Utilgjængelighed! Ingen Rystelse udenfor skulde naa indenfor dets viede Mure, Lidelsens, Afmagtens Skrig ikke høres, og derfor holdtes Folket — Lidelsen, Afmagten — fjernt, fjernt, at dets Skrig ikke skulde høres. En mørk, regnfuld Oktoberdag kom dette Folk selvbuden, brød ind i Helligdommen og bortførte dets Beboere for evig.

Fra denne Dag, 6te Oktober 1789, stod Versailles i næsten halvhundrede Aar øde, en uhyre Spøgelserede, saa aldeles urørt, fortælles der, at da Restaurationen i 1832 paabegyndtes, fandt man Theatersalen, hvori Livgarden havde

holdt hin skjæbnesvangre Fest, i samme Skikkelse, som den var forladt, Deviser og Rester af Kranse endnu paa Væggene, Stole oppe paa Bordene, og Flasker og Glas i Knas under dem.

En Konge byggede dette Palads for Summer, udpressede af Nationen. En Konge byggede det om igjen, smykkede det herligere end nogensinde og skjænkede det tilbage til Nationen. Nationen jog denne Konge bort, der havde foræret den Versailles. Det er Verdenshistoriens Retfærd; den straffer kun Tilstande, ikke Personer, og hænder det, sker det som af Vanvare. Et Aarhundrede kan den ruge over sin Hevn; den slynger sine Lyn, og Lynene træffer de skyldløse. Det er et underligt Spil af denne samme blinde Gjengjældelse, at Skaberen af dette storartede Folkemuseum, han, der byggede Sale, Rækker af Sale, for Nationens Heroer, selv er saa godt som udelukket; af *Ludvig Filip* og hans vakre, hæderlige Familie findes knapt et Billede.

Afskedsstemning.

Paris 2den Mai.

Den ualmindelig kolde Vinter, vi har havt, har forsinket Foraaret en hel Maaned, paastaar Pariserne. Vi Nordboer merkede naturligvis ikke dette; for os var det allerede et Under, da Trærne i Tuillerihaven stod grønne i Begyndelsen af April. Denne Maaned søgte ogsaa paa bedste Vis at indhente det forsømte; den indfandt sig med en Hede, der med magisk Pludselighed drev alting frem. Der blev trangt og lummert inde i Gaderne, og jeg flyttede her op til Gaden *Chaillot*, der har en fri, luftig Beliggenhed. Til Stedet hører en smuk liden Have. Det var rent som et Eventyr; i en varm deilig Aprilaften (21de) pludselig at se sig overflyttet til denne Have.

Syringer, Guldregn, Akacier stod i fuld Flor, Roserne knoppedes. Det var mere, end man begjærede. Her var Luft, balsamisk Luft; her var Stilhed, Hvile at finde efter Paris, og Paris — det er for den fremmede: Uro, Anstrengelse, lange, lange Veie, kort en idelig Anspændelse af legemlige og sjælelige Kræfter.

Det var jo et rent Paradis; men Paradiset eksisterer jo ikke uden Slange, og den manglede heller ikke her, og Slangen hedte *Boulevard*, en Boulevard, hvorpaa der arbeides.

Den Slette, hvorpaa Paris er bygget, høiner sig noget op mod Triumfbuen, det vil sige mod Vest, og afsætter sig til Venstre fra *Champs Elysées* i en betydelig, temmelig steil Afsats, der følger Seinen et godt Stykke. Langs Skrenten af denne Afsats snor sig Gaden *Chaillot*, en lang, smal, støiende, intet mindre end aristokratisk Gade, hvis egentlige Herlighed man ikke aner, naar man krydser sig igjennem den i uafladelig Frygt for at blive overkjørt. Den anden Side af Husrækken tilvenstre behersker nemlig Udsigten over hele Sletten nedenfor. Bakkeheldet er forvandlet til Haver. Fra intet Sted i Paris nyder man et Skue som dette. Denne herlige Beliggenhed har ogsaa draget Keiserens Opmerksomhed hen paa Stedet; man vil vide, at han skal have

optaget Napoleon I's Tanke at bygge et Palads — ogsaa for Sønnen — oppe paa det høieste Punkt.

En af de mange Boulevarder, der i alle Retninger straaler ud fra *l'Arc de triomphe*, *Boulevard Josephine*, har netop naaet *Chaillot*-Gaden; den fortsætter nu sit Lavinskred tvers over den, gaar lige ved Siden af os ned ad Skrenten, rivende Huse og Haver og alt, hvad den møder, med sig. Allerede er det ene Nabohus revet ned; man er ifærd med det andet, og vort vil inden en Maaned have lidt samme Skjæbne. Hundreder af de store, blaa normanniske Heste — man kan blive ganske fælen ved at møde disse Mastodonter foran deres Karrer, hvorfra enhver synes at bære Materiale til et maadeligt Hus — fører nu Gruset ned paa Sletterne, under idelige Smeld og Brøl, dog ikke Slag, af sine Førere. Hvor skulde man ogsaa behøve at slaa disse Dyr! Saa rolige, saa pligttro forstandige og dog med en Maskines Sikkerhed og Utrættelighed drager de sine Byrder.* Det er en Støi, en Kvalm fra den tidlige Morgen, langt værre end i Centrum af Byen. Men hvilke Arbeids-

* Jeg har seet en eneste af disse Førere slaa sin Hest i Ansigtet, fordi denne vilde noget forstandigere end han; da jeg stansede og saa vist paa ham, syntes han skamfuld.

kræfter! Naar man ser, hvordan her arbeides, begriber man disse Forvandlinger, der nu forekommer os som Mirakler. Det maa være en egen Sag for saadan en Huseier, hvis Slegt maaske gjennem flere Led har eiet Huset, i en Magistratsskrivelse høfligst at blive anmodet om at rømme det inden tre Maaneder, da der skal gaa en Boulevard over det, eller Tomten lægges ud til en Plads. Trøsten er en Godtgjørelse, der næsten skal betale det dobbelt. De deilige Haver gjør det mig kun ondt for. Disse vinløvklædte Terrasser med sine vakre, antike Stenvaser, disse Blomster og Træer, saa længe og ømt pleiede, netop udsprungne, — midt i sin Pragt skal Ødelæggelsen fuldbyrdes paa dem. Kunde de faa blomstret af, det vilde været en Trøst. Et prægtigt Ferskentræ, bedækket med røde Blomster, hæver sin Krone høit over de andre Buske inde i den allerede forladte Nabohave. Det arme Træ, det aner ikke sin Skjæbne. Igaar hørte jeg det brage derude; fra mit Vindu saa jeg en Sværm Drenge, der ret syntes, her var god Raad til ustraffet at drive Hærverk, ifærd med Træet; to af dem var oppe i det og brød Grene af, ligesom man hjemme løver Rognetrær; de andre sled i det nedenfra. Jeg maatte

vende mig bort; det var, som om nogen haanede og slog en dødsdømt.

Men saa kommen Aftenen, og har Dagen været slem, er den desto deiligere. Hvilken Stilhed efter Larmen, hvilken Skjønhed! Ingen Beskrivelse vil kunne gjengive endog kun svagt det Syn, man da nyder fra disse Høider.

Ja, herfra maa det sees. Det er Paris, Verdensstaden, Skjønhedens, den moderne Skjønhedens Stad, med sin bugtende Flod, sine Kupler og Buer, sine Paladser, Haver og Alléer; saaledes maa det sees i det varme Skjær af en sydlig Foraarsaften i Broncerammen af disse aftendunkle Trær. Ikke smukkere, kun mere eventyrligt bliver det, naar de Myriader af Lys tændes dernede, næsten paa én Gang; det ser ud, som om en usynlig Haand strøede Stjerner ned paa Jorden.

Her sidder jeg Aften efter Aften og skuer ud og samler i min Bevidsthed Summen af det oplevede. Hvor lidet, hvor fattigt! vilde mangen sige, som gjennemgik min Reisestatistik; jeg siger: hvor meget, hvor rigt!

Vær takket, Paris, gjestmildeste af Stæder, der dækker din Herligheds Taffel for alle lige, naar de blot bringer Talismanen med. Og Talismanen er et aabent Øie og et barnligt Sind. Huldrige, veldædige Fe mod dem, der intet andet

forlanger end stille at beskue din Skjønhed! Forfærdelige for dem, der bringer Lidenskaben og Begjæret med. Ja, du er hin Fe i Eventyret, der giver sine i Trylleslottet fangne Børn Lov til at gaa i alle Sale, den ene rigere og underfuldere end den anden, — kun ikke at betræde den syvende og sidste. Hvor mange modstod ikke, hvor mange fristedes til at ville se Feens syvende og sidste? Hvad Rædsler har de skuet bag den forbudne Dør?

Vær takket Paris, Foraarsstad! Vaaren dufter sødt under dine Alléer, og Nattergalene elsker dig; det er et godt Tegn!

Farvel, Paris, Barnestad; aldrig saa jeg deiligere Børn end dine smaa, aldrig friskere og gladere Børn end dine store.

Vær takket, Paris, Dulmerske, der var istand til at bringe Livets triste Stedbørn til at glemme, at de er det! Vær tifold takket!

Hvoraf kommer det dog, at man med denne fremmede Herlighed for Øie netop vemodigst maa tænke paa sit eget Land og sterkest drages mod det? Det er Skjønheden, der har denne Magt at vække det dybeste til Liv, og som ved en hemmelighedsfuld Lov peger til sin Modsætning. Og Skjønheden hersker her; vi hører, vi føler, vi indaander den, vi beruses af den. Nede

i Haven synger Nattergalene, som om de ret vilde tage sin Mon igjen efter den spildte Dag. Der er to af dem, — en hos os, en noget længere borte; de synger i en bestemt Versetakt, dog med hint, store Kunstneres geniale *ad libitum*. Det er den beundringsværdigste Duet; først en smeltende Solo, der gjentages af den anden; saa falder de ind sammen. Saa har Nattergalen sunget før nogen anden Poet. Det er den, som har lært Menneskene at binde sine Følelser i tonefulde Rhytmer, ligesom et hullet Rør i Hyrden Jubals Haand lærte dem Musiken.

Fra den Tid har den beholdt en slem Egenskab. Enhver, som hører paa den og lytter længe til dens Sang, faar en fortvilet Lyst til at fatte sig i Vers. Det nytter ikke at protestere, at forsikre, at man ikke kan, at man slet ikke er af Faget; har man Pennen ved Haanden, maa man til. Ja Nattergalen, Nattergalen! Man skulde ikke høre for længe paa den, men heller pligtskyldigst tænke paa at sige noget smukt om den.

Men, hvad skal man sige, der end ei er sagt,
Man tale i Prosa, i Versetakt?

At den forholder sig til de øvrige Skovens Kvidrere og Jodlere som den rigtige Kunstner til Natursangeren?

At ingen end evned at tro sig dens Lige,
At Fyrsten den er i Sangfugles Rige?
Alt dette er gammelt og tusende Gange gjentaget,
og dog —
Sagde man mindre, og taug man blot stille,
Med alle Poeter fik man at bestille.
Hvor slaar den sin Trille sikkert og flot!
Ja, Nattergalen, vist synger den herligt,
Og dog — skal jeg tale fuldkommen ærligt —
Dog liker vor Maaltrost jeg nok saa godt.
Den Hjemmets Sanger foruden al Pral,
Saa lidet kjendt, som dog burde det være,
Med rette fortjener den at bære
Titel af Nordens Nattergal.
Hvor ved den at tolke den Ve, den Lyst,
Der ligger dybt bunden i Landets Bryst!
Og høres den oftest mod Morgenstunden,
Naar Midtsommerregnen har læsket Grunden,
Da synger den om den endte Nød,
Hin lange, tause Naturens Død,
Om lumre Nætter, om bange Dage,
Om brune Marker og Bondens Klage,
Om Stilhed og Sturhed i Birkesalen,
Da end ingen Draabe lindrede Kvalen.
Nu er det over; — Jorden er mættet,
Skoven sin Overflod, gavmild, glad,
Ryster tilmed over Blomst og Blad;

Alting reiser sig nyfødt, tvættet;
Det mindste Straa bær en Perle klar,
Det dufter af tusende Blomsterkar;
Hveden er frelst, har i Nat skudt Aks —
Agerriksen meldte det straks.
Smaafisken sprætter i Mølledammen:
Vi lever! Her ere vi allesammen;
Her er et Hav, her er ingen Bund,
Nu kan I komme, tag os kun!
Det hvisler, det summer, det pusler, det gaar,
Man hører det hviske: Det bliver godt Aar.
Om dette og mere vor Maaltrost kan tale
Langt bedre, end nogen det skildre og male.
I rungende Toner sender han ud
Sin Takkehymne til Hjælpens Gud.
Han messer og synger, som han kan bedst,
Han takker for alle, den lille Prest,
Det klinger, som naar en for pludselig Glæde,
Der Hjertet knuger, ret kan faa græde.
Saa mægtig det klinger af Sorg og af Lyst,
Ja ret, som om Skoven selv fik Røst.
I Nattergale! Ham skulde I høre!
Og Landet kjende; det er et Land!
Sin Lige ei har det, nei, nei, forsandt.
Det er vel altid jer kommet for Øre?
Et Land med de deiligste Skjær og Øer?
Med Furuskove og Fosser og Søer.

Til sine Tider lidt Sne og Is?
Ganske rigtig: Nord for Paris.

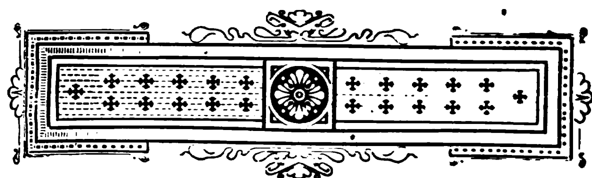
. . . .

. . . .

Hvor sælsomt stiger i Aften frem
Hver Scene, hvert Syn fra det fjerne Hjem;
En Susen i Løvet, en Duft vækker Minder,
Der svulmende øges og vekslende svinder.
De lokker, de smigrer, de nævner ved Navn,
De taler om dem just af Mænd og af Kvinder,
— Om tause Miner og varme Hjerter,
Om stille Glæder, om stumme Smerter, —
De tusend smaa Traade, der Dagen tvinder.
Det kjære vante! De velkjendte Savn!
Om Gjester, der ventes — et Møde i Parken,
Om Søndagmorgenens Klokkeklang,
En ensom Gang ud ad Frognermarken,
Mens Tanken nynner en halvglemt Sang,
Om Aftenbesøg til vor store Have,
Hvor Plantningen heder: Grave ved Grave. —
Se Solen alt svandt fra hans og min!
Den Naboens rødmer kun: Henriks Skrin;
Nu bor disse to sig ret fredelig nære;
Hvor enes de herlig! . . Saa skal det være!
Nu er der saa tyst! Men rigtig Fred
Først bygge skal der, naar jeg kommer med.
En Aften jeg sad her. Uendelig trist

Og øde syntes alting mig da!
Halv løfted mig Bønnen paa magtløse Vinger,
Halv drog mig Livet med vinkende Finger;
Til de fremmede Vidder at flyve derfra
Vil være en Lise, det hjælper vist!
Som Fuglen, der flagrer mod kjendte Rude,
Nu hjem jeg maa, fra min Flugt derude.
Hvad bringer du med, har du Lindringen fundet?
Ak, ved jeg det selv? Hvad er tabt, hvad er vundet?

Ikke hjemme.

Det er underligt med Erindringer. Jo mere vi skrider op i Aarene, jo mere taber Sjælen Evnen til at fastholde det nærmere, medens det tidligere oplevede ofte fortoner sig i en Klarhed, der synes at vinde, jo mere vi fjerner os, visse Fjeldtoppe lig, der kun lyser paa meget langt, langt Hold.

Men selv blandt disse fjerne Minder træder enkelte frem saa fuldt afrundede, saa forunderlig farvefriske, som om de skrev sig fra igaar. Hvorfor? spørger vi. Der knytter sig intet i sig selv merkeligt til dem, ingen Begivenheder, intet, som synlig har rystet Menneskeskjæbner. Denne Handlingens Armod merker vi da først, naar vi fristes til at gjøre dem til Gjenstand for Meddelelse; en Armod, der vanskelig lader sig dølge,

vanskeligere erstatte. Forgjæves vilde vi forsøge at gjengive denne Stemningens varme Lyrik, der har aandet i hine ubetydelige Oplevelser; thi denne er det, som giver dem dette forunderlige Alpetindeskjær, hvori de viser sig for os selv.

I et saadant Lys staar for mig en Dampbaadstur med mine Forældre til Vestlandet Midsommeren 1833. Dampskibsfarten havde dengang endnu bevaret en Rest af den gamle Reiseromantik. Man omgikkes gemytligere, var oplagt til at vise sine bedste Sider og anerkjende dem hos andre; man bevægedes ikke af en saa sterk og bevidst Længsel efter at naa Maalet, det vil da sige blive hverandre kvit.

Veiret var deiligt, næsten blikstille. Farten rundt om Kysten med dens Byer og mange livlige Stoppesteder — et Dampskib havde endnu dengang Nyhedens Interesse — i sig selv underholdende, blev det end mere ved godt Selskab. Der var virkelig prægtige Folk ombord. Kunstnere, vegtig dannede ældre, Ungdom oplagt til at le og Stof nok til at le af — — min Læser, tag selv dine Dampbaadsbilleder fra hin Tid frem! — — I det hele stod Stemningen paa det Punkt, hvor den let sprudler over.

Det kunde saaledes nok hænde, naar den mere ceremonielle Del af Selskabet, som de deilige

Sommeraftener og den gemytlige Tone ombord havde holdt ovenborde, saalænge Anstanden vel tillod det, naar Damerne og de ældre endelig gik ned for at søge Hvile, og Lystigheden paa Dækket først da brød rigtig frem og vedvarede længer end ønskværdigt, saa at der maatte sendes Parlamentærer op for at underhandle om Nattefreden.

Blandt Passagererne befandt sig de danske Skuespillere *Nielsen* og *Carl Winsløw*. De agtede sig til Bergen efter at have givet Forestillinger i Christiania under et umaadeligt Tilløb. Winsløw havde spillet Franz Moor saaledes, sagde en, der havde seet ham, at samtlige Damer vilde besvimet, havde der været saa meget som en Tomme Plads til hver at besvime paa.

Jeg havde ikke seet dem; — ak nei, det gik mig med denne Herlighed, som med saa meget andet den Tid, — jeg hørte saa meget derom og havde tænkt mig saaledes ind i det, at det var som oplevet. Saaledes har jeg ogsaa seet W. som Franz Moor. Jeg har seet ham, hvorledes han, ikke som dreven af menneskelig Vilje, men som en af Helvede udspyet, halvslukket Brand slynges gjennem Værelserne i fjerde Akt, og har følt Rædsel i hver Nerve. Det er vist gaaet mange som mig. Det er umuligt at beskrive den

Røre, det vakte, naar Danmark sendte noget af sin dengang stolte Overflod op til os, at vi kunde beundre det og glæde os ved det. Folk skyede ikke hele Dagsreiser for at opfange disse kostbare Glimt af et Kunstens Liv, om hvilket de ældre havde bragt Sagnet op blandt os, men som for vort eget vedkommende endnu laa der som Puppen i Svøbet. Ogsaa i mit stille Hjem virkede det elektrisk. Skulde noget kunne rive mine Forældre ud af den landlig-velsignede Ro, der var bleven dem til Vane, saa var det, naar Aviserne forkyndte, at danske Scenekunstnere var ankomne til vor By og agtede at træde op, helst naar dette var i et gammelt klassisk Stykke. For at se Ryge eller Nielsen i *Hakon Jarl* holdt de ud tolv Timers Martyrium før Nydelsen og tolv bagefter paa hin Rutes noksom ilde bekjendte Veie. — Velsignet være Dampen!

Vi sluttede snart Bekjendtskab med de to Kunstnere. Paa vor Tilskyndelse bestemte de sig til at give en Aftenunderholdning i Christianssand. Skibet skulde nemlig ligge over der hele Søndag. Dette var meget heldigt for os, der derved levnedes bekvem Tid til at opsøge de kjære gamle Steder, Skuepladsen for mine Forældres lykkelige Ungdom, som ingen af dem havde gjenseet siden deres Fraflyttelse fra Stedet,

og som stod for mig i et Eventyrs halvdunkle, fantastiske Skjær.

Underlig tilmode maa Far og Mor have siddet hin Søndagsaften i «Komediehuset» ved fra denne samme Scene, hvor de engang selv i kritikløs ungdommelig, tryggeste Glæde havde spillet, at høre Nielsen med fuldendt Mesterskab fremsige nogle af sine bedste Nummere. Nogle blege, hvileløse Gjenfærd af «lysende Traditioner», der spøgte over denne min Fødebys Scene, fik straks ved hans første rungende Ord Gravens Ro, og det sukkede i den gamle Bygning, som om ogsaa den, nu da den havde oplevet at huse sand Kunst, kunde faa Lov til at fare i Fred. Winsløw reciterede *Kirkeklokkerne i Farum*, og saaledes sluttede den eventyrlige Aften paa en ligesaa eventyrlig, bevæget Dag.

Mandag Morgen gik det igjen afsted under den samme gode Stemning. Man havde oplevet noget. Ogsaa vore Skuespillere var i straalende Humør.

Om jeg hørte til de glade? — vilde maaske en enkelt, paa min Livsvei forsinket Ven spørge. Jeg maa da atter igjen trætte Læseren med, at jeg bevarer Indtrykket deraf, som om jeg havde hørt til dem; men Sandheden er, at jeg var saa taus, saa utilgjængelig som nogen. Saa sky,

saa taus, som nogen kan være det, der saa omtrent «hver Høitidsnat» flyttes ud af Ensomhedens Huldrebjerg til Lyset og Menneskene. Ak, jeg havde en Følelse, som om jeg vilde gribe og favne Livet, trykke det til mit Bryst, men kunde ikke; mine Arme var som lammede!

Siger jeg derfor, at vi sluttede Bekjendtskab med de to fremmede, saa mener jeg dermed mine Forældre, med hvem de underholdt sig jevnlig og livlig, medens jeg paa den hele lange Fart bogstavelig ikke talte et Ord med dem. Og dog havde jeg Indtrykket af noget stort, der sympatetisk paavirkede mig, Nielsen med sin livsglade, behagelig-selvbehagelige Personlighed — dog i en anden, høiere Grad Winsløw. Den lille spinkle Mand med det markeret-aandrige Ansigt forekom mig som en halv Troldmand, der baade tiltrak og indgjød mig Frygt. Uvilkaarlig drog det mig et Par Gange hen mod den Kreds, hvori han sad; men gjorde han Tegn til at nærme sig, veg jeg ogsaa dobbelt tilbage.

En Aften stoppede vi i en vakker liden Skjærbugt i Nærheden af Egersund. Næsten alle Passagerer gik iland. Vi nøiedes med fra Borde at beskue det vakre Strandbillede, saaledes som det laa der varmt belyst af den nedgaaende Sol, med sin Rønne af et Hus, hvis Forfaldenhed

malerisk hævedes ved overskyggende Nypetorn, sine seks Potetesgræs, en Huggestabbe, en tjoret Gjed. Der duftede Land, dette ubeskrivelige, af Jord og Urter, af Krusemynte, af Hyben, af fugtig Tang, lidt Røg fra Arnen. I det høie Strandgræs laa det afblegede Skelet af en Baad. Paa Hvælvet af denne red en liden brunbenet Fyr, som det syntes, lidet imponeret af vort stolte Skib. Gik der Syner forbi hans Øine, medens han stirrede drømmende mod Solen? Tænkte han paa, hvorledes det vilde være at overnatte paa en saadan Baadryg i friskt, rygende Veir nogle Mil udenskjærs? Fem og tretti Aar er gaaede hen siden. Alle de, jeg færdedes med ombord, unge og gamle, nærmere og fjernere, tause og leende, er borte, borte. Alle er de stille gledne fra Hvælvet ned i det Dyb, der ikke giver noget tilbage; men endnu staar denne Scene saa levende, saa tangduftende frisk for mig, som om jeg blot behøvede at slaa Øinene op for af se den ligge der.

Har det været en af de Stunder, hvori man bliver sig sin Huldreskat bevidst og angstfuld forlanger den omsat i Livets levende Mynt? Higen uden Navn og Maal, arme, døde, magtesløse Rigdom, der ikke engang ret kjender sig selv, og som, negtet enhver befriende Udgang,

kun er bestemt til stille at tære paa Livskraften! Mit Land, mit Land! — hvor mange, hvor mange af dine Døtre har sendt saadanne Nødsuk mod din Stenbarm, hvor mange har du bønhørt? I slige Øieblikke suger Sjælen, og den suger det tilfældige Billede for aldrig at slippe det.

Men Baadene lægger ud; der kommer vore Kunstnere tilbage. De lykkelige! Hvorfor er de lykkelige? Hvad er det for en Magi, der omstraaler dem? Hvor sikre, hvor stolte! Hvilke evige Seire staar der skrevet paa deres Pander! Koster de dem noget? Hvad kunde det være, som ikke tusendfold opveies af den Lykke at kunne leve i alle andre, idet de lever sit eget skjønneste Liv? Naar en Kvindeskjæbne, den almindelige, tilladte, endelig er færdig med dette unyttige Overskud af et Hjerte- eller Aandsliv, naar den vragende har fortæret, hvad der er at fortære, giver den os Svar paa dette og lignende Spørgsmaal.

Da Winsløw kom ombord, gik han ud mod det Sted ved Relingen, hvor jeg stod alene. Han bar en stor Buket med vilde Blomster, som han rakte mig med et venligt Smil; men ligesaa taus, som vort Samvær havde været, trak han sig tilbage.

Er det noget at fortælle? spørger man. Ak nei, det er jo det, jeg siger; det er intet, intet for andre Men da jeg oplevede det, syntes jeg, det var meget. Jeg blev saa glad i disse Blomster, der laa et Svar i dem, et Løfte, en Forjættelse. Kunde de dufte ud af min Sjæl i denne Skildring! Længe gjemte jeg dem. Straks efter skiltes vi fra vore danske Venner.

Fader havde lovet Winsløw at besøge ham, hvis Tilfældet nogensinde skulde føre ham til Kjøbenhavn. Løftet, aflagt i en glad Stund, blev ogsaa opfyldt, skjønt under egne Omstændigheder.

Det var Aaret efter, 1834 om Høsten, at Fader og jeg kom paa en Tilbagetur fra Paris over Kjøbenhavn. Vi maatte her opholde os en Tid for at vente paa Seilskib, da Dampskibsfarten allerede var ophørt. Far huskede sit Løfte til Winsløw og gik en Dag op for at besøge ham.

Da han kom tilbage, var han mere end almindelig taus og sad længe og stirrede hen for sig.

Jeg spurgte, om han havde været hos Winsløw.

Han nikkede.

«Traf du ham maaske ikke?» spurgte jeg efter en Pause.

«Nei,» sagde han og blev ved at grunde.

Med et «Var han da ikke hjemme?» vovede jeg et sidste Angreb paa Gaaden.

«Nu sætter du mig i samme Forlegenhed, som jeg satte Tjeneren i.

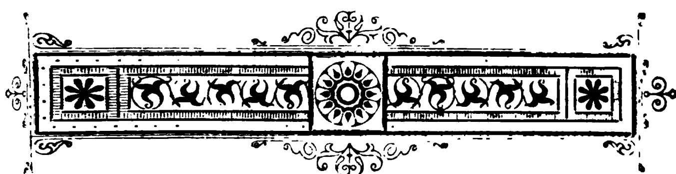
«Jeg kommer op i hans Bolig, ringer paa og spørger en Tjener, der lukkede op, om Winsløw var hjemme.

«Han stirrede paa mig ligesom uvis og sagde endelig med sælsom Vegt: «Nei, han er ikke. I dette Øieblik døde han.»

«Tro mig, saa rystet, som denne Efterretning gjorde mig, maa jeg blot tænke paa det Udtryk, hvormed disse Ord blev sagt. Det var intet almindeligt: Nei, han er ikke, der ligesaa godt kunde været et: Ja, han er nok, men . . . Det var, som om en pludselig og mægtig indgiven Udødelighedsvished talede ud af ham, den Vished, der rystes op i os ved store Sjæles Bortgang. Nei, han er ikke! Det lød for mig som Engelens: Han er ikke her, han er opstanden!»

Længe efter, ofte, kunde Fader sidde og grunde over det hemmelighedsfulde Ord.

Det smukkeste Billede.

Vi sad, nogle faa nære Bekjendte, omkring Bordet efter Teen, og Talen var om Fotografier. Vi Damer var enige i at prise og velsigne denne Opfindelse, der tillod os i de smaa, fordringsløse, men ikke destomindre tro Aftryk at gjøre os bekjendte med alle den ældre og nyere Kunsts merkeligste Frembringelser.

«For os Stakler, der sidder hjemme,» sagde Fru P., «er det altid noget at have Kopierne. For dem, der er saa lykkelige at kunne reise og opsøge Originalerne, maa de være noget endnu mere. Hvilken Veiledning kan disse smaa Billeder ikke yde dem til ret at forstaa disse, hvilken Lettelse under Beskuelsen, hvilken Nydelse bagefter, naar man skal leve af Erindringen!»

«Og nu Portræterne,» faldt Josefine ind. «Tænk, hvad vore Forældre og Bedsteforældre har maattet nøie sig med! Silhuetter! Og naar det var rigtig gromt, eiede de undertiden noget, de kaldte Miniaturer, der opbevaredes som Relikvier og fremvistes ved høitidelige Leiligheder. Af disse Portræter, hvor Skjønheden antoges fuldstændig opnaaet ved størst mulige, emaljeblaa Øine og en mindst mulig, purpurfarvet Mund, erfarede man i det høieste, at ens Bedstemoder eller en for sin Skjønhed berømt Grandtante havde havt blaa Øine, og at Næsen havde været placeret mellem begge. Og nu skjænker denne vidunderlige, ødsle, lynsnare Kunst os hele Museer af Familiebilleder. Den bevarer os med den paalideligste Troskab de kjære, som Døden berøver os, eller som Rummet skiller fra os Der gives ingen fuldkommen Adskillelse, siden Fotografien blev opfunden.»

«Ak, nei, visselig ikke,» sagde sukkende gamle Fru Dorph, der havde sin eneste Søn bosat i Amerika.

Vor dygtige Maler —*d*— faldt her ind, og alt imedens han lod dens overordentlige Fortjeneste vederfares Ret, kunde han ikke bare sig for lidt laugsmæssig-partisk at fremhæve det mangelfulde ved den, og det især i ovennævnte

Tilfælde, hvor den umiddelbart skal gjengive den menneskelige Skikkelse. «Den virker blot maskinmæssig, den snapper kun det tilfældige ved Udtrykket,» sagde han. «Det evige, det, der dybest udgjør et Menneskes Sjæl, dette kan kun en Kunstner gribe og kunstnerisk gjengive, og egentlig kun den ret, der kjender Individet nøiere. Derfor burde aldrig nogen, der sætter Pris paa at erholde et virkelig godt Portræt, lade sig male af en fremmed, var han end Verdens berømteste Kunstner. Hvad jeg her vil sige,» blev han ved, «har den danske Digter *Hertz* i et Poem, betitlet *Naturen og Kunsten*, vidunderlig skjønt, klart og træffende fremhævet. Enhver Kunstner burde læse dette for ret at forstaa sin Opgave. Fotografien kan undertiden gribe det Udtryk, jeg her mener; men i Almindelighed henter den os frem noget kunstlet, usandt, det, vi pleier at kalde «en opsat Mine». Deraf kommer det Særsyn, at Fotografiportræter undertiden slet ikke ligner.»

«Ja, det fik min Søster og jeg rigtig sande,» faldt en ung, vakker Pige ind. «En Veninde fulgte for Selskabs Skyld med op til Fotografen; men idet vi skulde gaa derfra, fik hun ogsaa Lyst til at lade sig fotografere; det skede da i Flugten. Det pludselige Indfald forhøiede maaske endnu det kvikke, energiske i hendes Træk,

medens Forventning og langvarigt Vrøvl havde havt den modsatte Virkning paa os; vist er det, at Marie fik et prægtigt Portræt, medens vore blev afskylige.»

«Den er en meget lunefuld Kunst,» sagde August B. «Den idealiserer undertiden paa den merkværdigste Maade, medens den ofte behandler Skjønheden meget ilde. Den forstaar vistnok ikke, som De siger, —*d*—, at gjengive disse Sjælens ofte uensartede Kræfter, der i sit mystiske Sammenspil danner det, vi kalder Fysionomi; men paa den anden Side har den en forunderlig lumsk Evne til at hente op fra de mest skjulte Folder enkelte Karaktertræk og med næsten skjærende Drilleri stille dem blot. Læg Merke til Personer, man har mistænkt for Falskhed, Indbildskhed eller noget endnu værre, hvor forfærdelig kan Fotografien ikke røbe disse Egenskaber!»

«O, hvor sandt, hvor sandt!» raabte Wilhelm S., idet han heftig stødte Stolen tilbage.

Stakkels Wilhelm! Byen vilde fortælle, at han, netop bleven Student, havde overilet forlovet sig med en Dame, han traf paa en Dampbaad. Familie og Venner havde været høist misfornøiede med Partiet; men han saa i hende en Helgeninde, en Mignon, en Virginia og Gud

ved hvad altsammen, indtil han fik hendes Fotografi; det hjalp, og han brød Forbindelsen.

«Hvis en forelsket havde Mod til,» vedblev August, «førend Terningen var kastet, at skaffe sig — helst det hele Familiealbum, saa vilde der maaske blive færre Egteskaber; men ogsaa færre ulykkelige. *Dis-moi, qui tu hantes, et je te dirai, qui tu es,* siger et fransk Ordsprog, og jeg vil sige: vis mig dit Album, hvori du har din Slegt og dine Omgangsvenner, og jeg skal endnu sikrere kunne dømme derom.»

«Deres Iagttagelser,» sagde Josefine, «vil bryde ganske nye psykologiske Spor, der vil aabne os aldrig før anede Indblik i Menneskelivet. Vi venter naturligvis længselsfuldt paa at se «Theorien bragt i System», som I lærde Mænd maaske vil kalde det. Mauritz Hansen har skrevet en fortræffelig liden Novelle, som heder *Eros i Tonesvøb*; men en «Eros i Fotografien» har vi endnu ikke. Det bliver Deres Sag, Hr. B., at vise os denne i Belysning af den lille blinde Guds Fakkel.»

«Jeg er ikke Forfatter, Frue, og vilde kun slet komme fra Forsøget. Kunde mine smaa Iagttagelser tjene nogen, skulde det være mig kjært. Der falder mig netop en Portræthistorie ind, der er ganske merkelig. Her var det denne

idealiserende Evne, Daguerres Kunst undertiden har, der paa en ret fatalistisk Maade greb ind i to Menneskers Tilværelse. Hvis den ikke var for lang, denne Historie, vilde jeg bede om Tilladelse til at fortælle den.»

«Den har De! . . . . Den er ikke for lang! Kom kun med den!» lød det enstemmig.

«Under Studentermødet i Kjøbenhavn i 1862 kom Richard W. og jeg til at bo sammen i en ung, dannet, meget hyggelig Familie. Med alt det, at W. var et baade elskværdigt og i flere Henseender begavet Menneske, var der dog noget vist ved ham, jeg vil nødig sige pedantisk, men afmaalt, kritisk-prøvende, der havde vakt den Tro, at han vilde blive Pebersvend. Han var ingen Yngling længer, og han var i en Stilling, der efter vore Forhold maatte kaldes glimrende; men endnu havde man ikke sporet mindste Tegn til, at han kunde have isinde at gjøre hin Tro om ham tilskamme. Han var artig mod Damer; men man havde aldrig seet ham indtagen i nogen. Ikke engang den flygtigste Forelskelse efter et Bal eller et af disse længere Samvær, som man i sjeldneste Tilfælde tør haabe at slippe uskadt fra, havde hans Kamerater kunnet aflure ham. Dette Uhyre, mine Damer, var modent til sin Straf; — og han fik den.

I den omtalte Families Album fandtes et Portræt af en ung Dame, en fjern Slegtning af Huset. Hun var ikke i Kjøbenhavn dengang; hun var netop samme Vaar i Selskab med en Tante reist til Italien. Det er sandt, det var et merkeligt Portræt. Jeg har hverken før eller senere truffet noget lignende. For at finde dette maatte man gjennemsøge det hele Rafaelske og Dominichinske Repertoire af Englebilleder; saa idealt smeltede disse fine, dadelfri Træk sammen i det sjælfuldeste Udtryk; det var paa en Maade ulegemligt. Ud af denne næsten serafiske Høihed og Fromhed, hvori hendes Væsen syntes at hvile, strakte dog noget som et Savn, en Vemod, en svag Ennui Armene længselsfuldt ud. Det var ikke en lutret Menneskesjæl, der stundede mod Himmelen; det var en Engel, der, hjemkommen fra en Mission paa Jorden, længes tilbage til den. Vi blev begge grebne af dette vidunderlige Portræt; men W. var som forhekset. Vor høirøstede Beundring flød imidlertid saa naturlig paa Dagens almindelige Enthusiasme, at selv hvor den antog noget frittende, kunde den ikke støde eller blive paafaldende. En gammel snaksom Tante stod os velvillig tilrede. De Oplysninger, vi fra denne Kant indhentede, var imidlertid af dem, der siger saa lidet og dog kan sige uendelig meget.

«Ja, Helene er en majet rar Pige, et øndigt Menneske;» endvidere: «Hun har havt en farlig Mængde Tilbud.» W. endte ikke, førend han havde tilsværmet sig Billedet. Til mig sagde han, at han vilde gaaet Verden rundt for at søge hende. Han gjemte Billedet som en Katholik sin Helgen, og jeg maatte love ham ikke at fortælle noget om hende til Kameraterne, naar vi senere kom til at udveksle vore Minder og Trofæer fra Mødet, — overbevist som han var, om at det maatte virke paa alle andre som paa ham; det vilde foranledige et nyt Barbarertog mod Syden. Med sidste Dampskib drog han virkelig afsted til Italien. Derom havde han rigtignok talt i flere Aar; men siden han blev forelsket i Portrætet, syntes han at finde et vist romantisk Behag i at tro, at det ene og alene drev ham afsted, og at han ikke havde andet at søge i den vide Verden end sin ukjendte Donna. I Kjøbenhavn fik han et Brev med til den ældre Frøken Archer, der tillige skulde tjene ham som Adgangskort.

Først efter flere Maaneder fik jeg Brev fra Rom. Det forundrede mig straks, at han fyldte to Sider uden at nævne hende. Endelig fortæller han, hvorlunde Tilfældet havde gjekket ham, idet han ikke fandt de omtalte Damer ved sin Ankomst til Rom; de havde opholdt sig længere

i Florens end paatænkt. En Dag kort før Jul havde en ung Danske, han kjendte, opsøgt ham og fortalt, at nu var de to Frøkener Archer komne, og hvis han ønskede at gjøre deres Bekjendtskab, kunde han træffe dem ved Kirken *Sta. Maria sopra Minervam*, hvor flere Skandinaver havde aftalt at mødes for at se et af Michel-Angelo's berømteste Verker, der findes i denne — ellers ikke meget merkelige — Kirke. Han vilde alligevel foreslaaet ham at være med paa Partiet; gik de nu sammen, saa skulde han forestille ham for Damerne.

Man tænke sig W.s Glæde og den stigende Spænding, hvormed han nærmede sig det betegnede Sted! Da de naaede Kirken, fandt de allerede Selskabet samlet paa Peristylen. En af Damerne traadte et Par Trin hilsende ned og tiltalte bekjendt sin Landsmand. W. gjettede straks, at det var Tanten. Mindre ungdommelig og med en Teint, der var sterk medtagen af Solen, havde hun dog den umiskjendeligste Lighed med Portrætet. Dertil kom, at hun bar den besynderlige Dragt, som et helt Søsterskab af de danske Damer har adopteret, og som synes, gjennem en aabenbar Foragt for de herskende Moder, at henstræbe mod en Klassicitet, der dog ingenlunde opnaaes. Man skulde snarere kalde denne

Maade at klæde sig paa, der forsmaar ethvert tilladeligt Koketteri, enhver Tillempning efter Personlighed, Alder etc., puritansk; — utækkelig er den under alle Omstændigheder.

W. blev forestillet for Damen. «Jeg er meget lykkelig ved at kunne bringe Dem et Brev fra Danmark,» sagde han og rakte hende dette. Hun saa paa Udskriften, rødmede og sagde: «Det er ikke til mig, men til min Tante; men hun er desværre ikke med, da hun ikke var ganske vel. Jeg skal bringe hende det.»

Hvorledes vor stakkels W. bar Skuffelsen i dette første kritiske Øieblik, medens han i dobbelt Forstand — ligeoverfor hende paa den ulykkelige Trappe — svævede mellem Himmel og Jord, derom tier Historien endnu. Den Smule Verdenstakt, han som Normand muligens kunde være i Besiddelse af, blev jo rigtignok sat paa en forfærdelig Prøve. Jeg antager, han har seet ubeskrivelig stupid ud og har derpaa spadseret omkring i Kirken paa sin Kant, medens de andre var paa sin, har opmerksomt stirret paa alle dens Merkeligheder uden at se noget. Der gives saadanne Timer, hvori man hverken formaar at tænke eller at se noget. Han brød selv af paa dette Sted i Brevet og gik over til noget ganske andet, og jeg antog, at Historien var ude. Men paa sidste

Side fortæller han igjen pludselig, at han inde i Kirken havde fjernet sig noget fra de andre og var kommen hen i et afsidesliggende Parti af den. Ved en Omdreining saa han Frøken Archer ligeoverfor sig i nogen Afstand. Hun stod halvt skjult bag Fodstykket af en Broncefigur, medens Lyset fra Vinduet faldt sterkt paa det opadskuende Ansigt. Næsten med et Skrig gjenkjendte han Originalen til sit elskede Billede. Det lyste af hende langt over til ham og drog ham med en uimodstaaelig Magt hen i hendes Nærhed.

«Hvor merkeligt,» raabte Josephine. «Men hvor er nu det rette Ansigt? Hvad siger De dertil, Hr. —*d*—? Havde Frøken Archer Ret til sit eget Portræt, det vil sige den Skjønhed, der raadede deri?»

Dette Spørgsmaal vilde Hertz kunne besvare langt fuldstændigere og bedre, end jeg formaar det. Jeg vilde sige: Upaatvileligt! Hun havde Ret til den. Her havde Fotografien i et af sine lunefulde Øieblikke afluret Naturen dette eiendommeligste, har under et Sammentræf af de gunstigste Omstændigheder gjengivet det saa klart og intensivt, som menneskelig Kunst alene er istand til at gjengive det. Den har virkelig grebet

Hendes sande Væsen, hendes Sjæl,
Aldeles uforstyrret af de mindre
Fuldendte Træk, der mangt et Indtryk hindre.»

«O, jeg ser hende,» faldt August ind, «hvor hun sidder for Fotografen og har det stikkende Objektiv rettet mod sig. I dette Øieblik, hvor andre pleier at sætte Miner op, som om de ventede at blive stukne gjennem Øreflippen, falder Frøken Archer hen i en lykkelig Fortabelse. Engelen i hende titter ud efter en bortflagrende Tanke, og Lyset-fanger og har allerede fængslet den, inden hun ved, hvad der er skeet.»

«Men W! W! Hvad var hans Mening derom? Hvordan gik det mellem dem?» faldt alle Damer ind. «Aa, ved De noget derom, saa fortæl det!»

«Richard W. kom ganske til samme Anskuelse. Hans næste Brev var blot en eneste Kjærligheds-hymne, og han har allerede i et Par Aar som den lykkeligste Mand daglig havt Anledning til at overbevise sig om sin Kones uimodsigelige Ret til Portrætet. Til Beroligelse for Damerne vil jeg endnu tilføie, at Fru W. ikke alene er smuk i sin Mands Øine, men ogsaa i alle andres. Selv i Rom gjaldt hun for at være det i en ualmindelig Grad. Om den Omstændighed, at hun har forsaget Klassiciteten og klæder sig efter

Skik og Brug, kan have bidraget noget dertil, maa jeg overlade til de ærede Damer at afgjøre.»

Talen faldt nu paa Fotografien i Almindelighed og det herlige Udbytte, den her har bragt os.

«Skulde jeg endelig nævne et Yndlingsstykke, hvilket er en meget vanskelig Sag, saa tror jeg nok, det blev denne *mater dolorosa* af Guido Reni,» sagde Maleren, idet han paany greb Billedet, der laa paa Bordet, og lod med stille Kjærlighed Blikket hvile paa det. «Murillos Madonna, som De sværmer saa for, er deilig; men hun er jordisk; hun er en fortryllende, sekstenaarig, andalusisk Pige, der ikke kan fatte, at hun har faaet Halvmaanen til Skammel, og som, paa én Gang henrykt og forfærdet over sin egen Herlighed, ser Himmelen aabne sig for hende. Guidos *màter dolorosa* har ingen Alder, ingen Nationalitet; hun er blot Gudsmoder, Smertens Forklarelse.»

«Og jeg ved intet, som jeg sætter over hans Kristushoved, det vi pleier at se som Sidestykke,» sagde Fru P. «Jeg tror, det er kjendt under Navnet *Ecce homo.* Vil De ikke indrømme, Hr. —*d*—, at dette dog bærer Fortrinet?»

»Nei, bedste Frue; siden De spørger mig derom, maa jeg sige nei! Hans *mater dolorosa* søger ligesom alle de andre ogsaa i Kunsten

længselsfuldt efter Sønnen, men finder ham — ingensteds.»

«Finder ham ikke, — hvorledes skal vi forstaa det? Der gives dog herlige Kristusbilleder!»

«Ja,» raabte flere, «derom kan vel ikke tviles?»

«Efter mine Tanker gives der ikke paa den hele Jord et tilfredsstillende Billede af Frelseren. Ingen af vore religiøse Tilstande gjennem Tiderne indtil nu har magtet at frembringe et saadant. De gamle Mestre har ikke kunnet det; de lod sin Begeistring brænde ud i Madonna; de nyere Malere kan det endnu mindre, hvor gjerne de end vilde. Jesu Moder har Kunsten skabt, men endnu ikke Sønnen. Dette Kristusbillede, dette universelle Kristusbillede, vil først opstaa af en Tingenes fuldstændige Fornyelse, af den Aand, som skal forene Tiger og Lam og bringe alle Folkeslag til med én Tunge at prise hans Navn, og da vil det fødes til Verden af den sixtinske Madonna.»

«O, tænkt dette har jeg,» sagde Josefine; «men jeg har aldrig turdet sige det! Heller ikke jeg har nogensinde fundet et Kristusbillede, der fuldt har tilfredsstillet mig. Dette maa alle Mennesker bære i sig selv, i Aanden ét, og dog forskjelligt, efter den enkelte Sjæls Behov, — og det siger os uafladelig: Det menneskelige i Eder renser

og udvikler! I slemme, splidagtige Børn, tænker ikke saa meget paa at tvistes om mig og paatvinge hverandre mit Billede; bliver gode og fordragelige, saa kommer det af sig selv! — Nu, Wilhelm, Deres smukkeste Billede?»

«Ak, jeg er en saadan Stymper, naar det gjælder slige Ting. Jeg har seet saa lidet, og hvad jeg har seet, forstaar jeg lidet at bedømme. Jeg eier et eneste Billede, og det hænger paa min Væg; maaske er det derfor, at jeg foretrækker det for alle andre.»

«Nu — og det er?»

«Det forestiller en ung, omvandrende Violinspiller, der holder Buestrøget inde, medens Søsteren slumrer, lænet til hans Knæ. Hendes Tamburin ligger henslængt i Græsset. Hun har saaret sin Fod, og han har forbundet den med en Strimmel af sin Skjorte; hans Hat staar fyldt med Urter ved Siden. Man ser saa tydelig Smerten endnu præget i hendes Træk og de stivt udstrakte Arme, og hvorledes Søvnen nu dulmer den. Men det mest rørende er det Blik, hvormed han skuer ned paa hende; der ligger noget saa inderlig medlidende og tillige ømt beskyttende deri; men saa farer der noget vildt op over Brynet, som om han tænkte: Gid du evig kunde slumre, aldrig vaagne til Smerte!»

Gamle Fru Dorph bad om Undskyldning for sin ukunstneriske Smag; men det deiligste Billede, hun vidste, var et Par buttede Tvillinger, hendes Søn havde sendt hende fra Amerika.

Josefine sagde: «Hvis det at blive grebet af et Billede er det samme som at kalde det smukt, saa ved jeg intet smukkere end Delaroches *Marie Antoinette, der føres fra Revolutionstribunalet.* Heine har givet os en mesterlig Kommentar til den samme Kunstners *Cromwell, der betragter Carl den førstes Lig.* Hvad han her siger om Dødens Majestæt ligeoverfor Livets Plebejisme, hvorledes hin overgaar denne i fornem Lidenskabsløshed, fornem Kulde, fornem Uafhængighed, det passer ogsaa paa denne Marie Antoinette, som hun skrider dømt fra sine Dommere. Ja, her har vi Ulykkens Majestæt ligeoverfor den brutale Magt, Lidelsen skuende fornemt ned paa den raa Lidenskabelighed. Hvilken Adel, som man uvilkaarlig bøier sig for! Hvilken Trods i disse fastsluttede Læber, der synes ikke at ville aabne sig mere, siden de fralagde sig den sidste Skjendsel, man kunde opfinde. Disse store, rødgrædte Øine, de græder kun i Enrum; de søger ingen, forlanger ingen Medlidenhed. Og den unge Kone, der bøier sig frem over Rækverket, har maaske for et Øieblik siden hadet hende . .

hun bliver saa underlig ved Synet. Hvilken Kontrast byder hun ikke med sit vakre Ansigt, hvorpaa Deltagelse og uvilkaarlig Beundring staar parret med den graadigste Nysgjerrighed, til den gamle, blodtørstige Furie, der trænger sig frem bag hende!»

Alle havde nu opgivet sine Yndlingsstykker og paa bedste Maade søgt at retfærdiggjøre sin Smag. Maria S., der kun ubetydelig havde deltaget i Samtalen, var endnu tilbage.

Nei, hun havde aldeles ikke Lov til at slippe.

«Det Billede, der har rørt mig mest,» sagde hun efter nogen Betænkning, «var en Gruppe af tre Børn mellem fem og ti Aars Alderen. Hvis jeg havde det her og kunde vise det frem, vilde man ikke forstaa, at der var noget merkeligt ved det. Man vilde se tre sunde, raske, fornøiede Smaapiger, pent, men simpelt klædte. Disse tre smaa var fødte i en fjern Verdensdel af nordiske Forældre og havde siden Moderens Død levet under de ulykkeligste huslige Forhold. Deres Fader, der saa sig berøvet Muligheden af at sørge for dem, som han ønskede det, sendte dem til Europa, til sin Fødeby, forat de der kunde opdrages. De Personer, til hvem disse smaa var anbefalede, kjendte en høitstillet, barnløs Dame, der havde ønsket at tage et Barn til sig som sit

eget, og de foreslog hende at vælge et af disse. Man bragte de smaa hen til hende.

Hun har selv fortalt mig det første Indtryk, disse Børn gjorde paa hende. Det var meget sørgeligt. I de to yngstes afmagrede Ansigter lyste der ordentlig noget vildt, forskræmt, som om de aldrig havde vidst, hvad Kjærlighed var, og frygtede i hende en ny Fiende. Den ældste var smuk; i hende havde allerede Ulykken faaet et stille, indadvendt Præg. Disse Børn maatte have lidt grænseløst.

Hvem skulde hun vælge? Den smukkeste, den stille? Kunde hun nenne at udsøge hende, medens de andre dobbelt syntes at trænge til kjærlig Omhu? Hun kjæmpede, hun bad, hun stred med sig selv. Midt under denne Kamp — eller var den maaske allerede endt? — tog hun disse smaa Stakler for at kjøre en Tur med dem. Det vilde berolige og forfriske dem. Paa hele Henfarten var de paafaldende tause; de yngre saa sig urolig og fortvilet omkring, hvilket gik over til den mest straalende Glæde, da de naaede Hjemmet igjen. «Hvad gik der af jer, Børn,» spurgte Damen, «hvorfor var I saa bedrøvede i Begyndelsen?» «O,» sagde den mindste, «vi troede, du vilde føre os bort, og vi vilde saa gjerne blive

hos dig.» «Det skal I ogsaa. I skal alle blive mine Børn;» og — de blev.

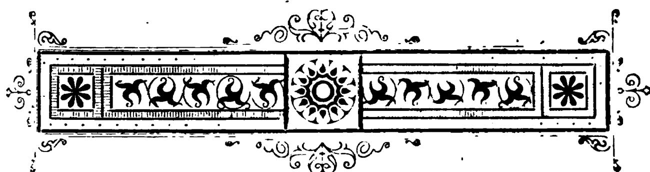
Jeg spurgte, om hun havde Fotografier af dem, og hun viste mig først et Billede, taget straks efter deres Ankomst. Tre elendige Skygger! Jeg har seet Børn, der har lignet disse; men slige Børn pleier man ikke at tage Portræter af, og man maa ikke søge dem i milde, skjønne Omgivelser. Hun tog derefter frem et Fotografi, der var taget et halvt Aar senere; det er dette Billede, som er det smukkeste, jeg har seet i mit Liv. Kontrasten var for gribende; jeg kunde ikke faa et Ord frem. Den ligegyldigste, det følte jeg, vilde her lettest kunnet sagt noget smukt. Døren aabnedes i det samme, og tre jublende Børn styrtede ind. De to yngste klatrede op, den ene paa hendes Skjød, den anden bag hendes Stol, og kvalte hende næsten i sin Glæde. Den ældste gik rundt om hende, som om hun vilde sige: Har du da ingen Plads til mig? Hun fandt den ved at omfavne hendes Arm og trykke sig op til hendes Skulder. Aldrig har jeg seet Kjærtegn inderligere givne og gjengjældte end mellem denne Moder og de fremmede Børn.»

«Det er vakkert,» sagde gamle Fru Dorph, «overmaade vakkert. Men Kjærlighedens Væsen er Ydmyghed. Efter min Følelse er det, som

om man drog denne Scene ned blot ved at fremstille den. Det er af dem, som Teppet maa falde for.»

«Ikke her! Ikke her!» faldt Maria næsten heftig ind. «Paa hende, hvor hun staar og gaar, skinner Solen fuldt og klart, og Solen er et helt Folks Beundring og Taknemmelighed. Hvorledes skulde hun skjule, at hun er god? . . . Den kjærlighedsfuldeste Kvinde, jeg nogensinde har truffet, var tillige sit Lands berømteste!»

Aldrig fornøiet — altid fornøiet.

Fløielsgrød er min Livret. Pigen skulde koge Fløielsgrød; men da jeg kom ud i Kjøkkenet for at se til den, fandt jeg, at den var sveden.

Det er jo dog nu Opfindelsernes Tid. Der gives Raad for alle mulige Ting, — Ting, man fordum fandt sig taalmodig i som noget, der nu engang ikke stod til at ændre; det utroligste forundrer os ikke mere. Man kan faa en levende Næse igjen, faa den firetusenaarige Mumieløg til at gro; man har lært Solen at tegne og afskaffet Fuskerne, saa nu kan et Menneske rolig lægge sig til at dø med den Bevidsthed, at der ikke gaar et eller flere afskylige Vrængebilleder af det over paa Efterslegten; man behøver blot at kaste et Øie i en Avis for at komme til den

Overbevisning, at der gives ikke menneskelige Onder og Plager mere; der er opfundet Midler mod dem alle. Men merkelig nok er der ikke opfundet Raad for noget saa simpelt som sveden Grød. Jeg siger udtrykkelig: Raad for sveden Grød, det vil sige Raad for Grød, som allerede er sveden; Raad mod sveden Grød gives der nok af; men det var netop dem, som Maren ikke havde iagttaget. Jeg stod foran Ilden og stirrede ret mismodig ned i det slemme selvraadige Element, der havde voldt Ulykken. Var det noget andet ogsaa? — men jeg var ikke langt fra at finde hele Tilværelsen fatal, sveden — uoprettelig.

Da gik det i Døren. Det var den gamle Briskebykone, der gaar omkring med Røgesild. Hun hilste venlig.

«Goddag,» sagde jeg kort. «Det er nok koldt ude idag.»

«Ja det er rigtig surt, Frue. Det er nok den strideste Dag, vi har havt i Høst,» sagde hun og gned sine runkne Fingre, der var stive af Kulde. «En kan ikke vente andet heller, saa sent paa Aaret.»

«Nei, det er sandt det.»

«Naar en bare har Helsa, bør en ikke klage; da burde vi være fornøiet.»

Jeg sagde intet, men stirrede blot i Ilden.

«Men vi bli'r aldrig fornøiet, Frue; nei, vi bli'r aldrig fornøiet.»

Dette slog mig; der laa hverken en heldøret Jamren over sig selv eller nogen Sigtelse til mig i disse simple Ord. Hun sagde dem med en vis sørgmodig-filosofisk Ro, ligesom ud af en dyb Overbevisning om — atter igjen det uoprettelige, det, som nu engang ikke stod til at ændre.

Jeg var før bleven opmerksom paa denne Kone. Hun holdt af at gjøre Bemerkninger, men ikke paa nogen ubehagelig, paatrængende Maade. De smagte slet ikke af denne ildesindede Prækelyst, som man saa ofte træffer hos Individer af hendes Klasse. Der var noget pynteligt, beskedent ved hende, der lod formode, at hun havde levet i bedre Forhold engang.

Jeg spurgte, hvad hun hedte.

«Else heder jeg. Else er mit Navn.»

«Du har nok ikke altid gaaet om med Sild, du! Jeg synes, jeg kan se paa dig, at du har kjendt bedre Dage.»

«Det har jeg ogsaa, Frue. Jeg har konditioneret i min Ungdom og rigtig hos pene Folk. Jeg har tjent seks Aar paa Bogstad hos Gamlegreven, jeg! Og har man saa engang været lykkelig i Verden, saa skal man være fornøiet og takke til . . . Men vi bli'r aldrig fornøiet.»

Siger du det! klang det i mig. Ha, gamle Else, kan du lære mig den Kunst at være fornøiet, naar man engang har været lykkelig, fordi man engang har været det, saa skal jeg takke dig! . . «Kom indenfor!» bød jeg hende. «Her er koldt og uhyggeligt.»

Inde i Stuen var der lunt og duftende. En frisk Ild fra Kakkelovnen lyste hen over Teppet og fortrængte mere og mere det melankolske ved den senhøstlige Middagsskumring. I Værelset raadede en vis festlig Uorden. Stole skudte frem, Levningerne af Chokolade med Tilbehør stod endnu paa Bordet, omkring hvilket jeg med nogle Veninder havde bortsladret Formiddagen. Jeg gav hende en Portion, som hun fortærede langsomt med den stille, velbevidste Nydelse, hvormed vi, — du og jeg, min Læser —, naar vi maaske i fjorten Dage ikke har hørt en Tone, vilde indsuge en vel udført Symfoni af Mozart eller Beethoven.

«Saa du har tjent paa Bogstad engang! Er du Enke nu, siden du kan gaa omkring saaledes hele Dagen?»

«Nei, Frue, min Mand lever; men han har været vanfør i mange Aar. Det er, saavidt han kan stelle sig, til jeg kommer hjem. Jeg siger saa mange Tak!»

«Aa Stakkar, er han det! Men saa har du kanske Børn, som kan understøtte Dere noget?»

«Jeg har havt seks Barn; men de fire døde, da de var smaa. Vi beholdt bare de to, — to Sønner. Den ene reiste til Holland, da han var to og tyve Aar; han vilde blive Maskinmester; men vi har aldrig seet ham siden. Den anden farer tilsjøs; han ved vi da, hvor er, Gud ske Lov!»

Naar han farer tilsøs, kan det være vanskelig nok at vide det, mente jeg.

«Nei, for han er hjemme, Frue. To Gange har han lidt Skibbrud; sidste Gang — det var i Vaar — gik jeg ned paa Bryggen og vilde kjøbe mig en Halvskjeppe til Røgning; da, bedst som det var, stod han for mig saa ussel og klein, og han havde mest ikke Klæder paa Kroppen.»

Store Gud! tænkte jeg. Inde i Sideværelset larmede og jubelerede mine Gutter, mine friske, raske, prægtige Gutter. Der er ogsaa Maade med Støi! Men støier, støier kun! Hvor ofte har jeg ikke i Mismod hysset paa eder!

«Den sidste Gang, han led Skibbrud, da sad han paa et Skjær i et helt Jevndøgn med en brukken Tommelfinger, som han havde brukket, da han vilde op paa Skjæret. Og saa maatte han ud i Sjøen igjen alligevel, og da han kom i det salte Vandet, havde han slige Smerter i

den Finger'n — ja Fruen tror det kanske ikke —, men han havde slige Smerter i den, forsikred' han, at han syntes,' han kunde ligesaa godt drukne.»

«Jeg tror dig, gamle Else, jeg tror dig paa dit Ord. Ja saadanne Smerter kan der gives, at man synes, det vilde være en Lise at gaa lige tilbunds. Jo, det kan jeg godt tænke mig. Men man gaar ikke tilbunds.»

«Nei, det er just det. Man gaar ikke tilbunds. Man kan ikke gaa tilbunds, selv om man vil det, siger Petter. Det er, ligesom Vorherre holder i en, og man maa kave sig iland, enten man vil eller ei. Ja kunde vi betro os til h a m og stole paa ham! Han fører os nok rigtig frem . . .

— Og læger Tommelfingeren med.»

«Vel talt, gamle Else! Naar d u siger dette, har det noget at betyde. Det hører vi ellers altfor ofte, det bliver rent til en Talemaade. Og nu er din Søn hjemme?»

«Nu er han hjemme, Frue. Han faar bli' hjemme, til han faar sin Førlighed igjen; saa gaar han lige ud igjen. Han er ellers frisk paa Legeme og Sjæl, Gud være lovet! Jeg ser da at stræve sammen til Klæ'r til ham; for bare han faar Klæ'r og han bli'r rigtig, som han var, saa gaar han lige ud igjen.»

«Har du faaet nogen Klæder til ham da?»

«Ja Gud ske Lov, jeg har alt faaet Trøie og Vest.»

«Men ingen Bukser?»

«Man faar ikke være for begjærlig med én Gang, Frue. Han kan nok faa dem ogsaa, og bare han faar Klæder, og han bliver rigtig igjen, som han var, saa gaar han ud.»

Jeg stirrede hen for mig. Det var da ogsaa, som om den gamle Sildekone ekspres var kommen idag for at støve op i alle Smaakroge af min Sjæl. I den ogsaa! Skal I endelig vide, hvad jeg her tænkte paa? Jeg tænkte paa mine Sorger i den Retning; jeg troede, jeg kunde tale om saadanne! Jeg tænkte paa den Tid, da jeg egenhændig forfærdigede til mine fire den Artikel, som Else endnu manglede til sin, paa min stolte Følelse, naar jeg saa dem gaa ud, iførte Produkterne af denne min Kunstflid, og paa mine Følelser, naar jeg saa dem komme hjem igjen. Læserinde, Moder! har du havt fire Gutter, har du blot havt én, saa forstaar du mig! Det var en Vinter især, da Ødelæggelsen forekom mig saa besynderlig paafaldende, næsten unaturlig, indtil en Nabo oplyste mig om, at de smaa Uhyrer brugte at age ned af Isbakken uden Kjælke. Det var netop den Vinter, da Forordningen mod Kjælkerne var kommen ud. Jeg tænkte paa, at en Veninde

havde trøstet mig med, at det var intet mod, hvad hun havde oplevet. Hun havde brugt den Forsigtighed at forsyne de nævnte Klædningsstykker med en Slags Armatur af Læder; men selv dette holdt ubegribelig nok ikke Stand, indtil hun en Dag tilfældigvis gaar forbi et Skur i Gaarden og ser der sin ene lille Gut dreie Slibestenen, og den anden lade sig, med Permission — kan man nok her sige — slibe. Vi var begge meget ulykkelige.

«Gamle Else,» sagde jeg. «Du er min Mester i alt. Min Mester i at lide, min Mester i at være glad; men fremfor alt er du min Mester i denne Tillidsfuldhed og Freidighed, som Himmelen bevare dig! Thi mister du den, saa bliver du ulykkeligere end vi begge tilsammen. Nu maa du gaa; thi der kommer nogen. Gid du maatte faa Bukserne! Jeg skal gjøre, hvad jeg kan dertil. Farvel!»

En Barneerindring.

Jeg er af Naturen godtroende, og man kan maaske sige om den Medicin, Livet byder mod denne Svaghed — man medicinerer sit hele Liv og i altid sterkere Doser —, at den virker som al Medicin; den betvinger Sygdomsstoffet, men udrydder det ikke. En altfor levende Indbildningskraft optog, da jeg endnu var Barn, med en saadan Villighed alt digtet, alt overnaturligt, at den først meget sent forstod at finde Grænsen mellem dette og hine Livets, paa almenerkjendte Love grundede, Fænomener, som vi kalder det naturlige, det virkelige. Og hvor er egentlig Grænsen? Om nogen havde fortalt mig, at Fuldmaanen havde faaet Tvillinger, og at den agtede næste Nat at præsentere os sine spæde, eller at

Solen var bleven kjed af uafladelig at drage fra Øst til Vest, nu vilde den tage Veien tilbage, saa havde jeg slet ikke seet noget galt i det, men med største Sindsro afventet Faktum. Ak, hvor meget forunderlig indbildte jeg mig ikke, og troede jeg ikke altsammen! Jeg var bleven temmelig stor, medens jeg endnu utrættelig gjorde mig Umage med at kaste Salt paa Halen af Smaafuglene i den Tro, at de da lod sig fange.

Det var netop i de første Aar af Carl Johans Optræden paa vor Skueplads. Hvorledes denne end kan have været opfattet og bedømt, i ét var dog alle enige, i en naiv Beundring af hans personlige Egenskaber. Han var dengang i alles Munde. Ogsaa for os Børn var han Helten, den uopnaaelige, et Stykke Virkeliggjørelse af Eventyret. Hans Fødselsdag havde noget eget høitideligt ved sig; i Almindelighed blev den feiret paa Prestegaarden ved en Middag, hvortil Bygdens mest anseede Bønder ogsaa var indbudne. Vi Børn klippede hans Navn ud i Pap, klæbede Oljepapir over og lod det saaledes, belyst bagved, straale fra en Krog af Barnekammeret, til stor Fryd for Barnepigen og en hemmelig Opreisning for os selv, der ikke maatte være med nede. Se mig til de smaa «Landsforrædere» og «Kongesmigrere» . . Ja, ikke sandt, det lovede noget!

Da Carl Johan i 1818 vendte tilbage fra Kroningen i Trondhjem og kom gjennem Eidsvold, havde man ved Minne Færgested truffet en Tilstelning for at modtage ham festlig. Hele Bygden strømmede naturligvis did for at se ham. Ogsaa vi Børn fik Tilladelse til at være med ved Stasen. Men jeg ved ikke, hvordan jeg havde faaet i mit Hoved, at Carl Johans Øiekast var saa gjennemborende, at der maatte en særegen Organisation til at udholde det. Meget faa var de, der kunde taale, at han fæstede sine Øine paa dem. Jeg vidste intet om Mythologi dengang, var fuldkommen uvidende om den Maade, Semele var kommen afdage paa; dog tror jeg, min Forestilling om den Fare, man udsatte sig for, maa have havt noget tilfælles med, hvad den græske Mythe fortæller om hin uforsigtige thebanske Kongedatter, der udsatte sig for Zeus's Straaler. I den Strid, der opstod mellem en brændende Lyst til at se Dagens Helt og Rædselen for at blive rammet af hans Øiekast, seirede — den sidste. Forgjæves forsikrede Moder mig, at Carl Johan vel havde et gjennemborende Blik; men jeg maatte ikke tage dette bogstavelig. Sandt at sige, tror jeg, min Mama ikke var langt fra selv at tage det bogstavelig. Da Skuddene lød, der forkyndte, at den feirede kom, og Mængden

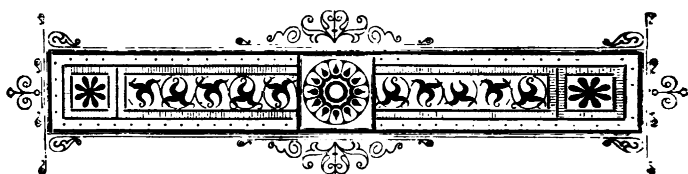
trængte sig ned mod Stranden, der laa nogle Bøsseskud derfra, blev jeg mutters alene tilbage i den øde, skumle Vertshusstue. Aldrig er nogen Venten forekommet mig uendeligere, utaaleligere. Da man kom tilbage, undlod jeg ikke at erkyndige mig om, hvorvidt nogen var kommet tilskade.

Smil ad denne lille Beretning, min Læser! Kald den værdløs, intetsigende; thi hvad kan ikke en overspændt Barnefantasi falde paa at skabe sig? Og dog — skulde der ikke ligge noget mere deri? Ikke meget mindre vidunderlig vil Carl Johan have staaet for den almindelige Folkeopfatning. Hans sydlandsk fremmede, imponerende Personlighed, det Heltery, der klang foran ham, den glimrende Rolle, han var kaldet til at spille i vort Land, maatte for et saa primitivt og fantasirigt Folk som vort antage noget grotesk storartet, der satte ham i Klasse med Sagnfigurer og Eventyrets Prinser. Man gjorde Reiser fra Landets fjerneste Egne for at se ham, og det gav ikke liden Vigtighed i en landlig Kreds, naar man, hjemkommen fra en saadan Pilgrimsfart, kunde fortælle, at man engang havde staaet ganske i hans Nærhed eller vel endog var bleven hædret med en Tiltale af ham.

Da jeg var bleven ældre, havde jeg undertiden Anledning til at komme i Carl Johans Nærhed.

Min Forestilling om ham og hans Øines Magt havde vel tabt det overnaturlige, min Barnefantasi havde tillagt den; men ganske fri derfor var den ikke. Der var bleven en Skyhed igjen, der altid drev mig tilbage, naar han nærmede sig den Kreds af unge Piger, hvori jeg stod. Mine nærsynte Øine har i Grunden aldrig seet denne min Barndoms Helt.

Mere fra Paris.

Katakomberne. — En Stemme i Larmen. — Det gamle og det nye Paris. — Mod Nord.

I Katakomberne var jeg. Indgangen fra *Barrière d'Enfer* ser ud som en almindelig Port; derfra gaar en smal Vindeltrappe ned til Underverdenen. Hver af Herrerne tog et brændende Lys, og — vær saa god, Damerne først! ogsaa her. Overgangen fra den støvede, solbelyste, lumre Oververden til Dødens Stilhed og Kulde var vistnok gribende, idet vi steg ned; men dette Indtryk tabte sig, da vi naaede Katakomberne. Indbildningskraften havde her virket forud; Virkeligheden kom tilkort. Her var slet ikke saa gyseligt; her var ganske hyggeligt. Jeg havde tænkt mig en eneste stor Hvælving, hvor man

vilde træffe de menneskelige Rester ordnede omtrent paa samme skrækindjagende Maade som i Benediktinerklosteret i Palermo, hvor Folk har sine døde grupperede i Nischer i Skikkelse af indskrumpede, glimrende paaklædte Mumier. Gyselige Grave at besøge! Men Franskmanden kan ikke frembringe noget mørktstemmende, ophøiet rædselsfuldt. Hvad han rører ved med sin ordnende, pyntende Haand, forvandles som ved en Troldstav. Han kaster Blomster over alting.

Vi befandt os i en By af Gader og Stræder, der af og til stødte sammen i et lidet Torv. Til begge Sider strakte sig da Murene med sit sælsomme Mosaik af Skaller og Knokler; men disse var saa hvide, glatte og nydelige og ordnede saa symmetrisk smagfuldt, at Indtrykket slet ikke var trist. En Balsal er, synes mig, et ligesaa kraftigt *memento mori;* ti Gange mere melankolsk har jeg vandret der mellem Rækkerne af — menneskelige Kranier, som Roserne ikke kunde skjule. Ak, hvor snart, hvor snart har jeg seet Døden, den grumme Død, afrive disse Roser, — hvor grisk den udsøgte just det skjønneste —, har jeg seet netop de yndigste af disse mine Ungdomsfæller paa Ballerne tidlig dø!

Man fortalte, at to unge Mennesker nylig havde forvildet sig i denne Dødningeby; deres

Lys var blæst ud: Livet, overlistet af Døden, som den uforsigtige Tigertæmmer ved et lidet Feilgreb givet lumsk vaagnende Blodtørst i Vold —, ja, denne Tanke, ikke Døden selv, er skrækkelig.

Den unge Franskmand, der førte mig, var i det muntreste Lune.

Jeg spurgte ham, hvor hans Familiebegravelse var.

«Paa *Père la chaise, Madame.*»

«Og hvorfra kommer alle disse?»

«Fra *Père la chaise* de fleste.»

«Jeg troede indtil nu, at den franske Letsindighed blot var Bagtalelse,» sagde jeg tilsidst.

Men han deklamerede:

«De ces demeures redoutables
Les froids et mornes habitants
Sont devenus fort bons gens.
Point ennemies de leurs semblables,
Point serviles, point arrogants,
Point envieux, point irritables,
Point menteurs, point medisants
Et point bavards insupportables.
Ma foi, quand je songe aux vivants,
Je trouve les morts bien aimables!» *

* Disse Boligers tause, kolde Beboere har forandret sig meget til sin Fordel; de er ikke slemme længer mod sin Næste, ikke krybende, ikke hovmodige, ikke misundelige, ikke sære og ømfindtlige, ikke løgnagtige og bagtalerske. Min Tro, naar jeg tænker paa de levende, finder jeg de døde høist elskværdige!

Paris, den 19de April 1864.

Der har gaaet et Suk gjennem Larmen hen;
Jeg ænsed det ikke; dog kom det igjen.

Snart syntes det stige af Jordens Skjød,
Som vaanded' sig denne i dybeste Nød.

Snart aanded' det lindt gjennem Lundens Træer;
Snart fjernt det lød; snart lød det nær.

Men en Smerte klang deri saa hed,
Saa bitter, som jeg den i Verden ved.

Det klang, som naar Hjertet maa slippe sit Haab,
Som, naar Skibet synker, det sidste Raab.

Som værre endnu? — Som en bristende Ed?
Som Mødres Stønnen ved Sønners Kiste,
Som naar Broder fra Broder Haanden maa vriste
Og se ham synke i Dybet ned?

Alt dette! — Læg al den Jammer til,
Som nogen Kvindebarm inde har lukket;
Lad Fængslet den sprænge, maaske du da vil
Nærmest faa noget, der ligner Sukket. —

Hvad er det? Hvad er det? Jeg kan ikke gjette; —
Der foregaar noget ensteds paa Kloden;
Jeg vil intet vide, jeg ved kun dette:
Det isner mig lige til Hjerteroden.

Dulaures berømte Verk *Histoire civile morale et physique de Paris* er egentlig ikke til at læses af flygtige Besøgere, dem, der kommer for at nyde Glæden i det nye fortryllende Babylon, hver paa sin Vis beskedent nippende til Bægeret eller tømmende det i fulde Drag. Fordyber man sig i denne Bog, forvandles den skjønne, glade By til Middelalderens skumle Paris med sine utrolige Rædsler og Forbrydelser, sine Hungerskikkelser og sine mørke, moradslignende Gader. Hvilket Billede har denne Mand koglet frem, der i Sandhed har havt den Magt lig Basiliskens at forstene sin egen Eiermand! Ogsaa blev Dulaure i levende Live forfulgt og forkjetret for sin Bog, især af Kleresiet, hvis Laster og Hykleri han fornemmelig havde afsløret. Han svarede i en ny Udgave paa Beskyldningen for «usande og bagtalerske Skildringer», at de var byggede paa Aktstykker, at han havde fortiet det værste, saadanne Kjendsgjerninger, som han skyldte sine Læseres Nerver ikke at gjengive. Intet Hedningfolk har overgaaet Frankerne, der som en Horde glubende Dyr brød ind over de civiliserede Romere, i Vildhed og Afskyeligheder! Disse *Merovinger* med sine Clodevig'er, Childerich'er og Chilperich'er! Man maa ræddes, naar man læser deres Historie, ved at kalde sig Men-

neske. Saadan en Rovgriskhed, saa megen Troløshed, og hvilke Grusomheder! Og de kaldte sig Kristne, og som oftest var det i Religionens Navn, disse Misgjerninger udøvedes! *Karolingerne* var ikke stort bedre; selv den hellige Ludvig var en haard, grusom Mand, og den store Karl den store var, som vi ved, en stor Slagter. Fredegunde, Chilperichs Dronning, udryddede næsten hele sin Slegt. Hun stræbte sin egen Datter Rigonthe efter Livet; men denne slap flere Gange lykkelig derfra. Engang, da hun bukkede sig over en Kiste for at gribe efter en rig Klædning, Moderen lokkede hende med, forsøgte denne at slaa hende ihjel med Laaget. Vi staar her lige ved Kilden til Eventyrene; men hvad kan disse berette, som kommer Virkeligheden nær? Den samme Rigonthe blev trolovet til Spanien — tror jeg, det var — (saadanne Nøiagtigheder maa man ikke forlange af mig, da jeg intet har noteret; heller ikke har jeg Dulaure ved Haanden). Hun drog ud af Paris med et broget Følge af, jeg ved ikke hvor mange belæssede Heste og Muldyr, der bar hendes rige Medgift i Mynt og Kostbarheder; til hendes Beskyttelse havde man medgivet hende et Udvalg af Landets ædle, fornemme Herrer. Men hun var ikke kommen langt, førend Følget minskedes

og den kostbare Last ligeledes; og da hun naaede Grænsen af sit tilkommende Hjem, var den ulykkelige Fyrstebrud næsten alene og udplyndret af sit eget Følge indtil Linnedet. Af Sorg og Ydmygelse gik hun i Kloster. Fredegunde, Hyænemoderen — vilde jeg sagt; men Hyænerne, der er ømme Mødre, vilde tage det ilde op — havde en Svigerinde, Brunehaut, der kappedes med hende i Forbrydelser, ihvorvel hun ikke var fuldt saa fæl; om hende har Historien endog opbevaret nogle høihjertede Træk. De var dødelige Fiender, da de begge arbeidede til samme Maal, Kronen for sine Sønner; det endte med, at Brunehaut blev fangen af Fredegundes Soldater og pint i tre Dage i Leiren, inden man lod hende sønderrive af Heste. Paa den sidste Vaarudstilling saa jeg et Maleri, der forestiller denne grufulde Scene.

Medens slige Ting hørte til Dagens Orden, medens man i Kongeborgene udryddede med Gift eller nedstødte hinanden under et Favntag, medens Klostre og Kirker var Scenen for de frækkeste Optrin, Adelen huserede paa sine forskansede Borge, hvorfra den kun nedsteg for at plyndre reisende eller fange og fængsle dem, for gjennem uhørte Pinsler at afpresse dem Løsepenge, medens selv Paris's Gader og Broer var

Skuepladsen for unge Adelsmænds Røverier og Udsvævelser, sultede Folket og laa i tusendvis døde og døende paa Gaderne. Dulaure oplyser, at næsten gjennem hele Middelalderen var der Aarhundreder, hvoraf en Tredjedel og undertiden mere maatte kaldes afgjorte Hungersaar. Hvad Rædsler her da foregik, kan ingen Pen gjentage.

Det ydre Paris svarede dertil. Det afgav kun en altfor passende Ramme til de indre Tilstande. Man kjendte hverken Brostene eller Oplysning dengang; Gaderne var bundløse, og de lidet velklingende Navne, mange af dem bar indtil for ikke ret mange Aar siden, fortæller noksom, hvordan de virkede paa Lugtenerverne selv i Tider, hvor man maa antage, at disse har været mindre ømfindtlige end nutildags. Paa alle offentlige Pladse, hvor der nu reiser sig herlige Monumenter og Fontæner, prangede et rigt Udvalg af Gabestokke, Træheste og Marterstiger; til disse sidste blev Synderen bundet og offentlig udstillet. Mængden skulde ogsaa have lidt Fornøielse; derved opfyldte disse Indretninger jo et dobbelt Øiemed. Den smukke, elegante *Rue de l'Echelle*, der munder ud i *Rivoli* ligeoverfor *Louvre*, bærer endnu Navnet efter en saadan Stige. Broerne var belæssede med Skure og Boder for Gjøglere og alskens Udskud, der her

drev sit Væsen Nat og Dag. Den gamle *Pont neuf* var endog bebygget som en anden Gade og husede Tusender af Mennesker. En Stormnat under Karl den syvende brast Broen og styrtede med hele sin Byrde i Floden. Den byggedes op igjen i den Skikkelse, man nu har den, med sine mægtige Buer, sine brede, rummelige Stennischer, og smykkedes senere med Ekvesterstatuen af Henrik den fjerde. Hesten til denne, der blev foræret Maria af Medicis af hendes Fødeby Florens, havde det lille Uheld under Transporten at falde i Søen, hvor den i en Række af Aar blev liggende. Endelig kom den dog paa sin Plads og stod indtil Revolutionen; da blev den tilligemed sin Rytter omstøbt til Kanoner. En ny Statue af denne Frankrigs mest afholdte Konge kneiser nu midt paa Broen eller rettere paa Nordspidsen af den gamle Ø, der her gjennemskjærer Broen og deler den i tvende Dele.

Gaar man med dette Billede af Paris, hvoraf her er meddelt nogle enkelte Træk, ud at spadsere, helst paa Øen eller langs Kaierne af den først bebyggede Del, faar det rigtignok et andet Udseende. Ved hvert Skridt træder man saa at sige paa skumle Minder. Efter at have taget en Morgendosis i Dulaures Bog skal der ikke nogen særdeles levende Indbildningskraft til at se Blod-

stænk overalt, til at høre Skrig og Suk ud af disse samme mørke Mure, hvor de engang dumpt har gjenlydt, eller Latter og afsindigt Skraal fra et af disse uhyggelige religiøse Narreoptog, hvormed Kirkerne skjendedes. Man behøver som sagt ingen sterk Fantasi dertil, ligesom man egentlig ingen saadan behøver for i den nuværende glatte, elskværdige Befolkning at gjenfinde merovingiske Grundtræk. Man stirrer ned i den evig unge, grønne Flod; hvad kunde den ikke fortælle os! Men den har udgydt alle sine grufulde Hemmeligheder i Havet, dette gamle Slug for det, som Jorden ikke selv magter at bære paa. Her paa denne Plet steg Jacob de Molays Martersuk mod Himmelen; hans Ofring var kun en ny, mere legaliseret, mere imponerende Form for den frankiske Rovgriskhed, og den blendede i det mindste sin Tid, da den skede i Religionens og Moralens Navn, og Røveren bar et Purpur og sad i et Kongepalads istedenfor paa en befæstet Borg. I denne trange, uanselige Gade myrdedes *Fjerde Henrik*, den menneskeligste, den mest honnete af en lang Række salvede Ugjerningsmænd. Den gode Henrik, der ønskede Bonden en Høne i sin Gryde hver Søndag, men ikke formaaede at skaffe ham den; men hvor meget var ikke allerede Ønsket? Hvorledes han

vilde været bedømt, stillet mod en mindre mørk Baggrund, vover ikke jeg at dømme om. I Tanken springer man paa denne Plads tilbage til den Alkove i Louvre, hvor Henriks og Maria af Medicis Egteseng har staaet, og hvorhen han bragtes og blev henlagt efter Mordet. Den smykkes nu af en legemsstor Statue i Sølv, der fremstiller ham som Dreng med Barreten paa Snur og et kjækt Greb om Kaarden. Her var det ogsaa, hvor Margarethe af Valois, hans første Gemalinde, skjermede den ulykkelige Huguenot, som Skrækken under Bartholomæusnattens Rædsler drev lige ind i den kongelige Alkove. Omkring denne Ende af Slottet, der vender ud mod *St. Germain l'Auxerrois*, rasede Forfølgelsen værst; de samme Klokker i denne Paris's ældste Kirke, der nu kalder til Messe med saa blid, ren en Klang, ringede dengang Myrderiet ind.

Bliver man ved at gaa fra Louvre i sydlig Retning, forbi det gamle enlige Taarn *St. Jacques de la Boucherie*, stanser man paa en Plads lige for et pragtfuldt Palads, der indtager hele dens Bredde; tilhøire ser man Floden og en Bro. Jeg siger stanser; men egentlig vaagner man op i Rædsel og vil fly; dog, Foden er som koblet fast til Grunden og vil ikke lystre. Og sandt er det, at for mig, der jo egentlig var forvildet

hid, begyndte i det samme Husene og Kaien og Paladset med sine hundrede følesløse Stenfigurer og *Nôtre Dame*, der endnu nysgjerrig speider hid over Floden for at se, hvad her foregaar, at hvirvle sig rundt, ligesom alt dette har hvirvlet sig rundt for de manges, manges langsomt bristende Øine, der her paa denne Plet har anraabt og tigget om Dødens Lindring og forbandet Livets Seighed. Hist i Paladset giver Paris sine offentlige Fester og Baller med uhørt Pragt. At man kan danse derinde! Disse tunge Fløielsdrapperier, der dækker Vinduerne, kunde jo glide tilside, medens du, lænet til dem, drager Aande mellem en Kontradans og en Masurka, — bare lidt, at du kunde kikke ud til Pladsen. Gjør det helst ikke; dans, dans! Hvad, du vil dog? Dette ubeskrivelige Skjær, hvortil du maa vænne dine af Glimmer, Lys og Pragt blendede Øine, man ved ikke, hvorfra det kommer, baade Sol og Maane skjuler sig og negter haardnakket at have nogen Del i det, og Stjernerne tilhyller sit Aasyn. Men det er sterkt nok, til at du kan se Tribunen derhenne, den smykkede Tribune; den er fyldt med ædle Herrer og Damer, ogsaa i glimrende Dragter, efter den Tids nyeste Mode; de betragter et Skuespil, der opføres i Midten af Pladsen. Der er netop indtraadt en Pause i

Forestillingen, maaske mellem en Kniben med gloende Tænger og en Firedeling, og man udfylder den med munter Sladren. Men paa den solid byggede Forhøining, solid nok, til at fire Heste kan piskes ud til Hjørnerne og vække ømtfølende Damers Medlidenhed,* staar den ædle Gabriel de Montgomery, han, som maatte lide Døden, fordi hans Lanse under en ridderlig Leg gled paa det haarde Staal og forvildede sig i et kongeligt Øie. Og op stiger de, Skyggerne af dem, der ofredes her, i ustanselig Række og klager til Himmelen, at de myrdedes uskyldig, og Forbryderne blandt dem løfter de mishandlede Arme og skriger, at de martredes unødvendig! Og Ravaillacs Gjenfærd reiser sig, og Damiens** og Henriks Morder peger paa den sidstes sønderrevne Lemmer og spotter ham, at han ikke stak dybt nok.

Og Tribunen med de glimrende Tilskuere og Skuepladsen forsvinder; kun Menneske-

* Under Damiens Henrettelse skal en Dame, der havde leiet et Vindue for femti Louisdorer, have raabt, da man piskede paa Hestene, der rev denne ulykkelige itu: «*Ah, les pauvres chevaux!*»

** Ravaillac myrdede den 14de Mai 1610 den bedste af Frankrigs Konger, Damiens forfeilede den 6te Januar 1757 den sletteste af dem.

stimmelen, der tilhører denne Plads som de evigt vekslende Bølger Havet, er den samme; nys ubevægelig i Grusomhedens stille spændte Nydelse bølger de nu urolig; de lyner nu, disse tusende koldtstirrende Øine, i Blodtørst og grisk Forventning, medens den velter sig, stemmer sig mod Paladsets Indgang. Hvad venter den paa? Der aabnes den, Portalen! En anden Skare trænger sig ud; den bærer brogede Tegn paa de trekantede Hatte og flyvende Skjerf, denne Skare; den puffer, den støder frem to blege Mænd;* de modtages som de Ofre, Søen ubarmhjertig kaster op til en Horde ventende Kannibaler; man river dem til sig, løfter dem, slæber dem; Stimmelen lukker sig over dem; man ser dem ikke! — Dog jo! Sænk dig, mit Øie, se intet mere! — Det er Gjengjældelsens Dæmon, der nu skrider over Pladsen; og saa forbandet er denne og betynget med Uretfærdighed, at han i sit første blinde Raseri ikke ved, hvad han myrder; Blod, Blod kræver han, blot for at afvaske Blod. — Da jeg vaagnede af mit Drømmesyn, stod jeg under Lygtepælen midt paa *place de la Grève.*

* Foulon og hans Svigersøn, den elskværdige, kjække Berthier, Revolutionens første Ofre.

Paris kan fremkalde en mørk Stemning, men vanskelig vedligeholde den. Man kan gaa ud for at søge Sporene af den gamle By, fordybe sig i dem, rives hen i dem; men Dagens skjønne, glade, livfulde Paris vil ende med at indtage sin Plads, inden man naar hjem. Det vil gaa os, som det gik Heine, der saa seks Rædselsakter af *La tour de Nesles* paa *Porte St. Martin*-Theatret. Han vilde ikke holdt det ud, forsikrer han, havde han ikke seet alle disse Grueligheder gjennem en rosenrød foran ham siddende Florshat, hvilket betydelig formildede Indtrykket.

Saa gik det ogsaa mig tilsidst paa min Eventyrfart i Fortidens mørke Skyggeland. Jeg havde glemt *Jacques de la Boucheries* Historie; dens skumle Sagn vilde ialfald slet ikke enes med den muntre Valsemelodi, der spilledes over Gaden; jeg takkede blot *Palais de Justice*, denne gamle Synder, graanet i Uretfærdighed, for dens svale Skygge og forsøgte forgjæves at mane det blege Skyggerids af Nesletaarnet, hvorfra Margarethe af Bourgogne nedstyrtede sine Elskere, frem paa det Hjørne ved Floden, hvor nu *l'Institut de France* hæver sin pragtfulde Façade. Jeg vilde kun endnu se Richelieus Gravmæle, det berømte, med grædende Genier og Dydsemblemer smykkede, man har reist dette

Uhyre i Sorbonne Kirken. Derfra over Pantheonspladsen hjem. Men idet jeg gjennem et temmelig indviklet Kvarter søgte at naa denne, stansede jeg paa Hjørnet af en snæver, lidet indbydende Gade, der bar Navnet *St. Geneviève.*

Rue St. Geneviève! Lyden tiltaler mig saa bekjendt. Skulde Dulaure endnu spøge her i en af sine uhyggelige Begivenheder? Hvilken af de mange fæle Skikkelser, han har manet frem, skal jeg møde her? Men hjertelig le maatte jeg i det samme; thi Mad. Vauquets, født de Conflans uforlignelige Figur steg i det samme op i min Tanke; Balzac var det, som ved sin mesterlige Skildring har foreviget Gaden. Jeg kunde ikke modstaa Vinket, men bøiede ind i den for at søge efter den af ham skildrede Pension.

Heldigvis var det en klar Sommersøndag, og da Gaden, som Balzac forklarer, blot bestaar af nogle fængselslignende Huse, hvori Alderdommen dør og den glade Ungdom sperres inde for at lære, maatte man i det mindste formode denne sidste paa en saadan Dag udfløien. Den saa ogsaa fuldkommen forladt ud, dog med et langt mindre trist og gravlignende Udseende, end B. har givet den. Der var ikke et Liv at se, paa et Par gamle skrøbelige Folk nær, der syntes at søge og trænge til Solskinnet ligesaa meget, som

andre vandrende søgte Skyggesiden af Gaden. Heller ikke syntes den foruroliget af noget Slags Politi. En fremmed Dame — at man er fremmed, opdager Pariserne straks, om man forklæder sig noksaa parisisk —, der med Lorgneten for Øiet speider til alle Sider, stanser ved hvert Hjørnehus, som om hun optog en Grundtegning af det, kunde ellers let i en By som Paris vække justitiel Opmerksomhed. Men det forbød sig, som sagt, selv. Min Søgen var ogsaa længe forgjæves. Jeg havde vandret Gaden op og ned og gik endnu en Gang tilbage til det Hjørne, hvor efter Balzacs Skildring Pensionen maatte have ligget. Men Sammenstødet af de to trange Stræder var her luftet ud til en bred Avenu, der førte i Retning mod Barrieren. Alle Navne forandrede. Og dog, tilvenstre, ligeoverfor Avenuen, laa bag en forsømt Have et enligt gammelt Hus med gule Persienner, og op til dette førte virkelig en Allé af nogle støvede, udlevede Laurbærtræer. Skulde det være Stedet? De blaa og hvide Stentøispotter var rigtignok ikke at se; de kunde jo ogsaa for lang Tid siden være gaaede al Støvets Gang.

Jeg gik op ad Alléen og gav mig fra et Punkt, hvor jeg troede mig ubemerket, til at

undersøge Huset; der var virkelig tre Etager og fem Vinduer i hver Etage.

Pludselig hørte jeg en skingrende Stemme — den kunde godt tilhørt Mad. Vauquet, hvis man ikke maatte antage hende død for 40 Aar siden — lyde fra et af Vinduerne:

«Hvad ønsker De, Madame?»

«*Pardon*, Madame, jeg søger en Pension, der skal ligge paa Hjørnet af Gaden *St. Geneviève* og *la Vigne;* er det ikke her?»

«Netop, Madame. Det er en Pension, De søger?»

«Ja, Madame, en Familiepension, man har anbefalet som særdeles fortræffelig.»

«Ah,» sagde Stemmen betydelig formildet, «og Vertindens Navn, Madame?»

«Madame Vauquet, født de Conflans, Madame.»

«Det er ikke her.» Vinduet blev smekket i, og lettet gik jeg min Vei.

— — — —

Vi hjemme er meget lykkelige ved at have noget, vi kalder vor egen Have, især hvis den har det Fortrin, at man, uden selv at sees, kan opdage, hvad Morgenkjole Nabofruen spadserer

med inde i sin. Med denne Skat mener vi en Plet Jord mellem tre Sider malet Plankeverk, udstyret med en Fugleburlysthus, saa tæt, at ikke engang Spurvene indiskret kan titte ind paa Familietedrikningsmysteriet, — en Stikkelsbærallé, hvori Børnene kan spise Kart, og seks Æbletrær, som andre høster. Ak, Landsmænd, jeg taler bare af Misundelse; gid jeg havde selv et Fugleburlysthus — saa tæt, at Spurvene ikke kunde titte ind! — Vi er altsaa alle stolte og meget lykkelige ved at eie en saadan velsignet Plet Jord.

Men man skulde byde en Pariser noget saadant, og man vilde komme net tilpas. Mange Tak, vilde han sige, jeg har en Have, der er min, uden at den koster mig Udgifter eller Ærgrelser. Den har alt, hvad jeg ønsker og trænger til. Først og fremst Mennesker, som jeg kan se paa, og som jeg kan sees af, et Keiserslot til Bagmur, Blomster, Fuglesang, plaskende Springvand, Marmorbilleder og Bassiner for mine Gutter til at lade sine Skibe seile i; alt dette under et Løvtag, der har skygget over mine Tipoldeforældre. Jeg forlanger ingen anden.

Og han har Ret. Hvad skulde han savne! Men denne Pariserborgerens Eiendomsret og lette Adgang til alt, hvad det offentlige har skabt herligt af Kunst og Natur eller begge i Forening:

Museer, Kirker, Parkanlæg og Haver, giver ikke alene ham det egne selvbevidste, veltilfredse Præg, men Paris selv sit Fysionomi, — dette lyse, festglade, der udmerker denne fortryllende By fremfor ethvert andet Sted i Verden.

Gaar man en Hverdagsformiddag ud at spadsere, vil man overalt, hvor man gaar, modtage Indtrykket heraf. Man skulde ikke tro sig mellem et saa arbeidsomt, vindskibeligt Folk som det franske, men før mellem et, der ikke havde det mindste at bestille. Lad os begynde med Tuillerihaven! Hvilken Mylder! Og alle disse spadserende og hvilende, altid klædte som til Fest, det er ikke alene de priviligerede, Dagens autoriserede Drivere, men netop saadanne Klasser, som man paa den Tid af Dagen tænker sig ved sit Arbeide eller fængslede til Skolebænken.

Jeg traf saaledes igaar i Tuillerihaven paa en Gruppe unge Mennesker; kanske den bestod af en to à tre hundrede Stykker, hvoraf de fleste saa ud til at være Haandverkere. De havde slaaet Kreds omkring en uhyre Plads, hvorpaa der legedes et Slags Tagfat. Saavidt jeg gjennem mit Kikhul bag den altid tilstimlende, høist deltagende Mængde kunde opdage, var det simpelthen, hvad man hjemme kalder «Høg og Due». En sprang ud i Kredsen, de andre forsøgte at

fange ham; han vergede sig; man brødes, — men alt med den for Nordboen saa uvante, ildfulde Livlighed; — ubevidst gjengav de undertiden Stillinger, der mindede om de gamles Brydekampe, saadanne, som man ser dem afbildede paa Basrelieferne. Jeg gik forbi den utrættelige gamle Skøiteløber, der allerede for flere Aar siden gav sine Kunstforestillinger her paa denne samme Terrasse, for det samme taknemmelige Publikum. Jeg kunde ikke se, at han var ældet. Og disse Tusender af legende Børn! Ved dette Klokkeslet har vor Ungdom hjemme allerede siddet i tre Timer, og skal sidde i tre til, paa en vegetabilsk frugal Frokost, medens man anstrenger sig for at uddestillere deres Sjæls- og Legemskarskhed i tør Lærdom. Og hvor deilige er disse Pariserbørn! Man kan ikke berede sig en større Fornøielse end at leie en Stol til to Sous og i Ro og Mag se paa en saadan legende Gruppe. Hvilken Jubel, hvilke straalende Øine og Kinder, og Lokker, flyvende i Vinden! Den lykkelige Familie har imidlertid indrettet sig ganske husligt for hele Formiddagen under Trærne. Moder og Søstre læser eller syr; Bedstemoder strikker, Faderen kommer ofte til og har taget en Avis med, og lille Rosa og lille Adèle eller lille Solange udfolder imidlertid, idet de flagrer omkring dette

Centrum, en mer end sedvanlig Gratie i sine splinternye, yndige smaa Toiletter; de har allerede tiltrukket sig — baade Maman og Grandmaman har bemerket det — mere end et beundrende Øiekast. Det er ogsaa umulig andet!

Enhver enkelt Familie danner saaledes midt i det tilsyneladende Virvar bestemte, sluttede Kredse, der kun i de yderste Cirkler berører hverandre. Men disse Kredse eller Konstellationer, om jeg saa maa kalde dem, hører igjen under sine Systemer, hvilket en opmerksom Besøger af Haven snart vil finde Rede i. I et vist Strøg af den færdes Pariserbørnenes *haute volée*. Familien erstattes her af Ammer og Bonner; disse sidste meget ofte Mulat- eller Negerinder, man skulde sige expres ansatte for i sine grelt brogede Dragter at tjene til Folie for disse hvide, luftige Febørn, der synes at nedlade sig dybt ved at betræde Jorden med sine smaa Fødder, ja lege de ordinæreste Lege som «Tampen brænder», «Ulv og Gjed» o. s. v. Kl. 5 kommer Musiken; Dagens virkelige Drivere strømmer til; de fornemme Børn forsvinder med sine Bonner; Borgerne giver sig maaske endnu en halv Times Frist for at glæde sig i Tonerne; saa gaar de hjem og spiser Middag for bagefter igjen at nyde Aftenens Svalhed i — sin Have. Den er

nu temmelig tyndt befolket, ja man kan finde ganske stille, ensomme Partier i den, og i Aftenens varmere, farverigere Skjær, hvor deiligt! . . Og endelig kan man efter en saadan gemytlig Aftenpromenade drikke sin Te i det nye Kaffehus, der er opført paa Terrassen.

I *Champs Elysées* er det især Marionnettheatrene, der drager Mængden til sig; og atter maa man paa en saadan Formiddag forundre sig, det vil da sige paa godt Norsk forarges over, hvor god Tid Folk har til at fornøie sig. Her kommer vi med vor Skolemestermoral dog maaske tilkort. En i Paris bosat Veninde sagde til mig: «Franskmanden arbeider neppe den halve Tid af den, man hjemme bruger dertil, men udretter maaske det dobbelte. Det samme kan jeg for eget vedkommende sige,» lagde hun til; «hvad jeg hjemme behøver den hele Dag til, ekspederer jeg her i nogle Timer.» Dette vil vel blot i Grunden sige, at Arbeide kræver Rekreation; for at kunne arbeide med Kraft maa man føde sig godt og fornøie sig godt. — Pariseren forstaar til Fuldkommenhed begge Dele; — og her staar vi vel egentlig lige ved Løsningen af den Gaade, hvorfor han er lige ung, lige kraftig som sekstiaarig; ja, i den Alder synes alle fremragende Mænd at være, medens vore, selv de dygtigste,

de mest begavede — ak, netop disse – ofte er udslidte Vrag, længe inden de naar op til denne Alder.

Disse Marionnetboder har nogle faa Pladse, der betales, og som optages mest af gamle Folk og Ammer med smaa Børn. Af større Vigtighed er det i Antal langt overlegne Gratispublikum, der slaar en vid, langagtig Kreds omkring Scenen. Dette er det toneangivende Publikum, uundværligt ved det høilydte Bifald, hvormed det betaler Fornøielsen og stadig elektriserer Præstationerne. Af den større eller mindre tætte Masse, der flokker sig omkring et saadant Marionnettheater, kan man slutte sig til den Yndest, hvori det staar. Disse Forestillinger er dog for den flygtige Tilskuer af en stor Ensformighed. En barokt udstyret Personnage dukker op og holder en lang Enetale, der dog ikke synes at have noget af Hamlet-Monologens Dybsindighed — forstaa et Ord var umuligt, der jeg stod —; den ledsages altid med de voldsomste Gestus, disse pudserlige Armesprel, som vi kjender fra vore Hallingmænd og Lededukker. Derpaa kommer en lignende Figur til; de taler sammen med stigende Livlighed og ender med at tage hinanden i Nakken og kaste hinanden ud. Saa en Forfølgen bag Scenen og over den nogle Gange, – det er første

Akt. Anden Akt akkurat det samme, undtagen — saa fordrer den æsthetiste Retfærdighed det — at den sidst seirende kastes paa Døren. Jeg fik snart nok deraf, men stansede dog ved en anden Bod, der havde trukket fuldt Hus, hvis man om det ubegrænsede kan udtrykke sig saa. En tyk, svær Madame brød ud af Kredsen, og gjennem denne Bresche lykkedes det mig at naa indenfor og faa en god Plads. En stor, sort og hvid Kat, en virkelig levende en, sad gravitetisk foran paa Scenen. Paa Publikums Ansigt læste jeg straks den kjærlige Forstaaelse, hvormed det omfatter en anerkjendt Yndling. Pus paa sin Side syntes at være sig dette fuldkommen bevidst; den producerede sig i alt det Koketteri, alle de smaa indtagende Kunstgreb, en Favoritkunstner pleier at lægge for Dagen; den klippede ømt og smegtende med Øinene, snappede i Veiret som greben af en pludselig Idé, gjorde nogle Bevægelser med den ene Pote, der i høi Grad spændte Forventningen, men holdt drillende inde, — altsammen med en fortryllende Nonchalance, en fuldkommen scenevant Sikkerhed; her var i Sandhed Kunsten bleven til Natur. Jeg ved ikke, om denne, Naturen, gik over Optugtelsen, eller om det maaske hørte til Rollen, men pludselig reiste den sig, spadserede frem og tilbage langs Prosceniet og

gjorde Mine til at springe ned i Orkestret, der bestod af tvende ualmindelig lurvede Eksemplarer af en Klarinet- og en Violinspiller. Jeg skulde næsten tro, den faldt ud af Rollen; thi det saa ud, som om et Ryk bagfra bragte den til sig selv, og den indtog sin forrige Stilling igjen. Stakkels Kunstner! Ogsaa du maatte føle Rykket af Snoren; nei Pus, man maa ingen Privatfølelser have, staar man paa den Plads, du nu befinder dig! Imidlertid opførtes nogle andre Scener, hvorved den, og, som det syntes, ogsaa Publikum, forholdt sig temmelig passiv. Der bragtes en Topseng ind, hvori et Marionetbarn. Efter nogen Tid reiste Katten sig, gik hen til Sengen, satte sig der og betragtede Barnet. Dette var allerede meget morsomt; en dæmpet Bifaldsmurren gik igjennem Mængden; men denne steg til ren Jubel, da den sprang op i Sengen, formodentlig lokket af noget, man heisede ned ovenfra; man vendte sig, saa paa sin Nabo; man kunde ikke bære noget saa fornøieligt alene. Men hvordan blev det først, da en anden Marionnet gled ind og purrede Barnet i Vuggen op, der viste sig at være et Individ af forsvarlig Høide og Drøide; og disse to begyndte et Nappetag paa Gulvet, medens Katten med Hop og Spring blandede sig i Trætten! Børn skraalte af Glæde; bredskuldrede,

brune Blusemænd lo, saa Taarerne trillede; Ammerne havde nær sluppet de smaa; alle skreg og stirrede paa Skuespillet, og jeg stirrede paa dette forunderlig barnlig-barnagtige Folk, og jeg lo ogsaa, saa jeg rystede; — saa blev jeg pludselig alvorlig, jeg tænkte paa, at dette Folk havde stormet Bastillen.

Og saa kan man lade sig vugge paa Strømmen af de spadserende, hvor langt ved man ikke selv; man spadserer ikke, man tænker ikke paa, at man har Fødder; man er blot Øine, medens man tilhøire har de riges og fornemmes Middagskaravane ud til Boulogneskoven. Vender man saa om — hvis man forresten husker det —, er det en Lise efter Mylderet, efter at have seet sig næsten blind paa det glimrende, brogede, evigt skiftende, at vandre over *place de la Concorde*. Den er saa stor, at uagtet den indtager Midtpunktet i dette fuldeste, bevægeligste Liv mellem Tuillerihaven og *Champs Elysées*, er her dog forholdsvis stille. Da kan man hvile ud ved Fontænerne, hvis Vande otte kolossale Bronce-Havmænd og -Kvinder Nat og Dag lader strømme i Bassinerne; tilsammen seksten rigtsprudlende Straaler, der dog, som hint Medlem af Magistratsraadet udtrykte sig, ikke vil kunne bortskylle alt det Blod, denne Plads har suget.

Paa dens Midtpunkt, hvor Guillotinen stod, hæver sig nu Obelisken fra Luxor. Mange har fundet sig utilfredsstillede ved, at denne er placeret her. Man vilde have noget andet, noget smukt allegorisk, der forsonende sænkede et Slør over Pladsen og dens grufulde Minder. Intet synes mig bedre valgt. Paa hver af Paris's Pladse vilde jeg sætte en Obelisk eller en Sfinx. Kun noget saa urgammelt, verdenserfarent, som denne graa Fortidslevning kunde værdigt symbolisere det evige i den evige Veksel. Den lover intet, angrer intet, røber intet; med sine dunkle Sprog peger den kun ud mod Fremtidens Gaade, der endnu ruger over denne Plads; den siger intet om, hvor mange Fontæner den i Tidens Løb endnu maaske vil trænge til.

Paris, den 30te Juni 1864.

Medens alt i den elegante Salon bevæger sig omkring mig som ellers, Passiaren gaar paa alle Tungemaal, Toiletterne knitrer forbi mig, medens ved Pianoet spilles Chopins Vals, sidder jeg her i min Krog og læser det forfærdelige. Jeg synes, Jorden ryster under mig; staar den virkelig fast?

Jeg læser: Als er taget; snart maa Fyen falde; der marscheres mod Kjøbenhavn.

Og den gamle Dame med det voksblege Ansigt, det sorte Kniplingsslør med Rosen paa de ganske hvide, høitoptaarnede Haar, denne Rokokoaandens Legemliggjørelse, dette *la* Tourske Pastelbillede bleven Aand, hun spiller sine Kort ligesaa rolig ud, som hun gjorde det igaar og ifjor og for ti Aar siden. Diamanten paa hendes Finger funkler, som om den havde noget at sige, en stor Tanke, en Satire, en bitter Spot at slynge ud; men den træffer blot nogle ligeoverfor glitrende uegte Smykker: I mageløse Stene, jeg er uendelig charmeret ved at være Eders *vis à vis!* . . . Formodentlig af bøhmisk Herkomst? . . . . . I næste Minut spiller ogsaa jeg mine Tankekort ud, rødt og sort om hinanden, usle Smaakort, et enkelt Es, som det kan falde sig. Saa blev jeg dog overlistet i sidste Magasin! Jeg saa dog med mine livagtige Øine et 50 paa Etiketten, og da jeg kom indenfor, var det forvandlet til 70 . . . Og en Kramsfugl slipper lettere ud af sin Done, er han engang fangen der, end en fremmed slipper angerløs ud af en parisisk Butik, har han engang overskredet Terskelen . . . . Trøst dig, min bedste, du er skabt til at overlistes! . . . . Er det nogen Trøst? . . Vor Skomager Hansens

Støvler sidder fuldkommen saa godt som de bedste parisiske; de er sine mange Medaljer værd. Den Mand burde sikkert været noget andet end Skomager . . Hr. Granier de Cassagnac gjør derimod sine Sager slet; at dømme efter denne Tale burde han været det i hans Sted etc. etc.

Er dette Livets dybeste Elendighed, eller maaske dets Lykke, denne Ligegyldighed ligeoverfor store Ulykker, der lader os søge vor Redning i Unddragelsen? Vi stiller et Skjermbret op for den fremmede Nød, og paa Skjermbrettet er malet en Rosenhæk; og — den fremmede Nød eksisterer ikke mere. Saa gjør Stater, saa gjør det enkelte Individ. Mere og mere at bære Ansvarligheden, ikke alene at gjøre Nydelsen, men ogsaa Lidelsen solidarisk, skulde det dog ikke være Verdensopgavens, Fuldkommenhedens Maal?

Jeg følte dette, medens jeg sad der, næsten stiv med Avisen i Haand. Saa maatte jeg igjen se efter, om det var sandt — —

Marienlyst Bad, den 10de Juli.

Og dog glemte jeg det under de sidste bevægede skyndsomme Uger i den forunderlig mægtige By. Nei, glemte det ikke; Følelsen

deraf laa der som den Smerte, man sover ind med og dunkelt er sig bevidst i Søvne.

Da jeg nærmede mig Havnen, og Taarnene og Bastionerne dukkede frem, vaagnede den fuldt igjen. Jeg kunde ikke tænke mig, hvordan Folk saa ud derinde; Gaderne, syntes mig, maatte være sort tilslørede. Da jeg steg iland paa Bryggen, skjælvede mine Knæ under mig; det var, som om jeg maatte trykke enhver Sjauer i Haanden og falde Æblekjærringerne om Halsen med et Gud forbarme sig!

Men Byen var som ellers. I og udenfor den vrimlede der af Folk, hvorpaa Travelheden, Adspredelser eller ingenting havde sat sine sedvanlige, mere eller mindre sorgløse, Merker. Aldrig har jeg seet en saadan Strøm — jeg vover ikke at sige af glade, men af forlystelsessøgende Mennesker, som jeg i denne Sommer saa dem bruse omkring Landets Hovedstad.

O, du Sundenes Dronning, du rigtsmykkede! For stor er du alt bleven i din sorgløs yppige Glædestrang. Glæde, Lys, Aand har du sendt ud, som Hjertet sender sine Livsstrømme til selv den fjerneste Del af Legemet; men intet Pulsslag bringer dig noget tilbage, allermindst Sorgen; Sorgen forsmaar du, støder du bort. Med Seier og Jubel skal man komme, og du vil

møde med Fest og klingende Spil; det forstaar du dig paa, du Sundenes livsglade, rigtsmykkede Dronning!

Saa var mit Indtryk i Staden, saa herude paa det himmelske Marienlyst, dette sit Lands Natur, sat i et begeistret Kvad, der ikke trænger til en opdigtet Grav for at være skjønt og interessant. Hvor maatte man dobbelt elske dette Land paa et saadant Sted! Og hvilket glimrende, muntert Selskab! Hvilke kokette Hatte og vaiende Fjær! Ja, I unge Døtre af Landet, Moderne er meget smukke, meget klædelige denne Sommer, og jeg beundrer Eder hele Dagen!

Men naar Aftenen kommer, og Slottet kaster sin Skygge ud over Sundet, og Musiken istemmer den forunderlig vemodig gribende Sang, som de kalder *Ryes Brigade*, da lytter Skoven, og det svarer langt borte i den, og Søen stilner og gaar i altid tystere, lange, bløde Bølgeslag mod Stranden ligesom kjærtegnende den arme, mishandlede danske Jord; og den gamle Mand, der altid har sin Plads paa Bænken derhenne, bøier Hovedet i sine Hænder, og da triller mine Taarer over det arme, mishandlede Danmark, som de gjør det nu, bare jeg tænker paa det.

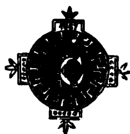
2

CAMILLA COLLETTS

SKRIFTER

NY, FORØGET OG OMARBEIDET UDGAVE

VI.

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN
ALB. CAMMERMEYERS FORLAG
1893

CENTRALTRYKKERIET, KRISTIANIA

ERINDRINGER

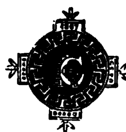
OG

BEKJENDELSER

AF

CAMILLA COLLETT

ANDEN OG TREDIE DEL.

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN
ALB. CAMMERMEYERS FORLAG
1893

ERINDRINGER
OG
BEKJENDELSER

ANDEN DEL

Motto: Være Forfatter efter Tidens Behov er ogsaa at udtale Sandheder, som andre tænker, eller dunkelt tænker, eller slet ikke tænker, udtale dem træffende og overbevisende, oprivende og lægende, og med sin Smule Livslykke og Dagsfred indestaa derfor.

Om Forfattere og Forfatterskab.

Den store Mængde, der læser, hænger endnu fast i visse traditionelt konfuse Forestillinger om en Digters Kald og Opgave og navnlig om den Maade, hvorpaa en Digtning bliver til. Digtning tænker de sig som noget fuldstændig uafhængigt af alle menneskelige Vilkaar, baade ydre og indre, som Produktet af blot og bar Indgivelse; en Slags himmelsk Diktat i Pennen, ikke, som om den klareste Bevidsthed, den strengeste Selvvirksomhed og Selvprøvelse havde nogen Del deri. Studie og Møie mistror de som uforenelige med en Digters sande Kaldelse.

De, der tænker saa — og deres Tal er meget stort —, skulde blot se ind i et af de Verksteder, hvori disse Aandens Smykker, ofte de mest

berømte og beundrede, gjennemgaar sin Arbeidsproces. De, der ser allersimplest ud, som enhver synes med Lethed at kunne gjøre efter — deraf ogsaa den Skare slette Efterlignere —, dølger ofte den møiefuldeste Kunst. Jeg har engang havt Anledning til at se det originale Koncept til et Digt af Heine, denne Poesiens Benvenuto, denne mest fuldendte Ordets Kunstner; det var, hvis jeg ikke husker feil — thi det er saare længe siden —, det bekjendte Digt:

«Du hast Diamanten und Perlen,
Hast Alles, was Menschenbegehr —
Du hast die schönsten Augen —
Mein Liebchen was willst du mehr?»

O Himmel, hvor længe har han slebet paa den Diamant, før han fik den til at spille! Ja, det var et broget Blad at se paa! Hvis alle store Forfattere lagde sine Koncepter frem, vilde Kancellister og Skolemænd blive forbausede. Dog hvortil slige Oplysninger! Den største Mængde af Læsere vil slet ikke oplyses. Selv Goethe, havde han levet blandt os, vilde neppe høstet Laurbær ved sin bekjendte merkelige Bekjendelse: «Ich habe mir's recht sauer werden lassen,» saa lidt som vore egne Heiner og Goether vilde opnaa noget, selv ved den uimodsigeligste

Bevisførelse for knappe Middages og for mange Ærgrelsers Indflydelse paa digterisk Inspiration. Et Publikum befinder sig bedst ved den olympiske Anskuelse af en Digter; det nyder ham da anderledes gourmandisisk. Og Publikum er ganske i sin Ret. Den Mand, som har Raad til Strasburgerposteier og chinesiske Andefødder, skal ikke heller forbitre sig Nydelsen ved at tænke paa, hvilke Smerter Dyret har udstaaet, og hvad Spild af organiske Kræfter der maatte til for at frembringe disse Rariteter. Den er i Grunden smuk denne Opfatning, der er noget stolt, gudeligt i den. Jeg liker den godt. Jeg liker den virkelig, undtagen maaske et Par Gange om Aaret, de Dage jeg skal betale Husleien, og naar By- og Fattigskatregningerne kommer.

Det er en vanskelig Sag at skrive sin Livshistorie, naar den skal være sand for en selv — meget vanskeligere end at skrive den sand for andre, der i Grunden slet ikke vil have den sand, hvis den skal smage dem. I det hele er det vanskeligt ved en Selvbiografi at holde Ligevegten mellem en rousseauisk Kynisme, der behager sig i Selvtilrakningen og en —sk Selv

forgudelse. Man skal have Mod til Anklagen og det endnu større Mod til at bekjende det gode. Har man ikke dette Mod, Mod til at kaste den falske Beskedenheds Ballast overbord, saa vil man neppe bringe noget ordentligt ud deraf. Øhlenschlæger og Andersen, hvem man i deres Memoirer har bebreidet en for stor Selvros, var her i sin fulde Ret. De vilde neppe have holdt saaledes af sig selv, de vilde ikke løftet sig til denne rørende Glæde over sig selv, hvis de ikke havde havt fuld Grund dertil.

Det er sandt, ved at læse Øhlenschlægers Erindringer hylles man i en tættere og tættere Sky af — Selvforgudelse vilde jeg nødig kalde det — der burde for ham opfindes et eget Ord. Denne Sky er ikke kvælende, den beruser kun, som den Røgelse, der svæver om i de katholske Domer, hvorved alle, selv de grelleste Gjenstande og Farver faar et mildnet Skjær. Vi kan ikke modstaa: denne Fryd over ham selv meddeler sig sympathetisk Læseren. Denne inderlige Fryd, denne Dvælen ved alle sine Triumfer, selv de ubetydeligste, denne Sorg, naar de udebliver, alt dette vælder ud af ham, uansvarligt som et Barns Tale, Latter og Graad. Hvor betegnende er hans Skræk ligeoverfor det sørgelige, selv det, der nærmest angaar ham! Som et Barn flygter

han bort fra det, ud i det glade Sollys — sig selv! Elskværdige Øhlenschläger!

Et Træk af denne merkværdige Barnlighed leverer han i en af de mange, ofte morsomme Tildragelser, han fortæller. Han og Thorvaldsen kom, da de engang reiste sammen i Sjælland, gjennem en af de mindre Byer. Man havde der allerede i Forveien truffet Tilberedelser for værdig at modtage disse to store Berømtheder. Der overraktes dem, blandt andet, et Poem, hvori den lille By havde opbudt al sin digteriske Evne for at udtale sin Ærefrygt og Beundring. Da Thorvaldsen havde læst det, vendte han sig til Øhlenschläger og spurgte paa sin stille, alvorlige Maade: «Har du skrevet dette Digt, Øhlenschläger? — —»

Det morsomme er her, at Øhlenschläger blot fortæller det som en Naivetet af Thorvaldsen, hvilket det visselig ogsaa var; thi denne uskyldige havde jo ikke mindste Anelse om Ironien, der kom til at ligge deri. Men Øhlenschläger aner den heller ikke; han ler blot af Thorvaldsen og hans løierlige Distraktion.

Jeg maa være i meget slet Humør for ikke at blive oplivet, naar denne guddommelige Historie falder mig ind. Elskværdige Øhlenschläger!

Warum sich Geschmack mit Genie so selten vereinen?
Jenes fürchtet die Kraft, dieses verachtet den Zaum.

Saa siger Goethe. Er det saa, at Geniet sjelden hylder Smagen, og at denne skyr det kraftige, maa jeg da alligevel heller bede om den sidste. Har den gode Smag sat sit Stempel paa et Arbeide, saa er det i sin Art fuldendt; det er harmonisk. Ufærdigt bliver det med al Genialitet, mangler Smagen. Heller modne Pærer end sure Ferskener — helst modne Ferskener.

Kjøbenhavn 1867.

Ved at læse flere af disse Samlinger, Breve og Dagbogsoptegnelser, som man, daaret af de store klingende Navne, ikke kan undgaa at tage i Haand med Forventninger, kommer man til at tænke paa den fornøielige Historie, jeg hørte af min Barnepige om den svenske Kaptein, der gav sine Folk saa daarlig Mad. «Tag tilbunds, gosse, så finner du ärter.» «Jag tacker, hr. kaptén, nu nyssens fandt jag én!» sagde den opmuntrede og blev ufortrødent ved at sokne i Suppefadet. Jeg sidder netop med en saadan foran mig. Jeg har fisket om i dette Hav af Futiliteter, uveder-

kvægelige Kranglerier og smaalige Lidenskaber efter noget menneskeligt «ljuft» og stort; jeg har søgt Side efter Side, Ark efter Ark, og — «jag tacker, hr. kaptén, nu nyssens fandt jag én.»

Hovedindtrykket, man faar af at læse disse Samlinger, hvoraf den seneste Tid har bragt flere for Dagen, ligner den ubehagelige Fornemmelse, man bærer med sig, naar man har seet en Ting unaturlig rykket ud af sin Begrænsning, naar man f. Eks. har seet en Draabe Vand i Kjæmpemikroskopet; kun har man heri det ubegribelige smaa i forbausende Dimensioner, hvorimod hine Samlinger ofte viser os sine Størrelser forbausende og ubegribelig smaa.

Arme Lotte! Stakkels brogede, fremmede Fugl, hvor har du stødt Hovedet mod Ruderne! Havde jeg ikke holdt af dig før! Men jeg gjorde det allerede, da jeg, mere burvant end du, ja fuldkommen afrettet og dresseret, beundrede din dristige Flugt, der dog, — ak nu fik vi det rigtig at vide — kun var Fuglens Flagren mod Ruden! Saa hørte jeg en aandrig Digter omtale dig, der havde seet dig paa det Sted, hvor du blev sendt hen for at bruge Glemmekuren. Jeg

hørte ham prise din uimodstaaelige Livfuldhed, din henrivende Ynde. Saa hørte jeg min Mand omtale dig; vi talte ofte om dig, og jeg syntes, jeg havde kjendt dig, som om du var en løsflagret Del af mig selv. Jeg har aldrig seet dig og havde rent glemt dig; saa flagrede du mig dog imøde — arme Lotte, havde jeg ikke holdt af dig før! — — —

Christiania 1862.

Prins O—s Skildringer af en Reise över Fjeldet til Lærdalsøren vidner om en næsten mer end — fyrstelig begavet Mand, der ikke er vant til at reise i Fjelde. Man nyder derfor disse Skildringer egentlig tredobbelt. Gjennem deres kunstneriske Værdi, gjennem det umiddelbare, det friske i Stemningen, der meddeler sig uimodstaaelig, saa at vi selv er første Gang tilfjelds; endelig nyder vi disse livfulde Skildringer som en Raritet.

Tilfældigvis kom jeg til at læse en af Carl Bernhards Noveller efter mange Aars Forløb: *Børneballet.* Nu forstaar jeg det pinlige Indtryk, den Fortælling ogsaa dengang gjorde paa mig.

Den har ingen Udgang i noget vidt og stort; den befrier ikke; den kvæler. Kvælende er det at følge Heltinden, den sølle, fromme Lise, gjennem en saadan Række af raffinerede Lidelser, se hende gaa tilgrunde i dem, skyldløs, omhegnet af Kjærlighed, de fredeligste Tilstande, blot fordi det er gjort en Kvinde til Pligt at tie og dø paa de skjulte Mishandlingers Torturbænk. Man kunde næsten mistænke Forfatteren for, at han har villet vise det ligegyldig tilskuende Samfund det unaturlige, det fordrer her, vise det, hvortil en saadan Pinebænkstoicisme fører; men vi vilde gjøre ham høilig Uret. Han beundrer den; han kvæger sig ved den; han er selv ivrig tilstede for at passe paa, at alting gaar ordentlig til, og er straks færdig til at skjærpe Lidelsen, naar hun aander lidt op, ligesom den stakkels Lises Gemal fristes til at strangulere Fuglen, hvergang den stemmer op den gamle Elskovssang. Det er derfor ganske konsekvent, at denne dydige Pedant tilsidst kvæler hende selv — billedlig forstaaet, hvilket da forresten kommer ud paa et.

Af denne Slags Fortællinger har vi en hel Literatur her i vort Norden; idet de tror at have arbeidet i Civilisationens og Moralitetens Navn, har de gjort uendelig megen Skade. Der vil gaa lang Tid hen, inden man forvinder den; de har

stanset en sund Udvikling af Forholdene et godt Halvsekulum. Mange af dem er skrevne med Talent og har opnaaet et stort Renommé. De forstaar gjennem en glatbedaarende Form at more, idet de i rig Fylde nærer det store Publikums smaa marterlystne Tilbøieligheder og ved at smigre dets feigeste, allersletteste Principer og Instinkter.

Dette gjælder i høi Grad ovennævnte Roman af Carl Bernhard. Man egges ikke til Reisning mod Samfundstilstande, der dækker og begunstiger de afskyeligste Misbrug; den støder ikke i Hornet til Kamp mod dem; i det høieste faar vi Lov til at indigneres over Løitnanterne v. Scholler og v. Palmer, der ogsaa, selv for Gardeofficerer at være, skildres som nogle ualmindelig slemme Eksemplarer.

Dickens siger i sine *Strenge Tider:* «Hvilket Slags Stof mon den gamle Tid, den ældste og længst etablerede af alle Spindersker, vil væve af de Traade, den allerede har spundet sammen til en Kvinde?»

Ja, derom kan man nok spørge. Derom kan man nok spørge i disse Dage, hvor man virkelig

begynder at se mistænksom til de gamle Væverstole og tænker paa, om de maaske dog ikke trængte til en Forbedring. Hvilket Slags Stof? Skal det fremdeles blive Værken og Slidetøi? Eller skulde der komme noget som Gobelin og Gyldenstykke ud deraf?

I en Roman lader Forfatteren Helten sige til den elskede: «Du er alt, jeg er intet.» En Anmelder optager denne Sætning og siger, den er falsk; den, der elsker, maa føle sig saa sterk, saa rig, at han siger: «Jeg er alt,» ligesom han vilde føie til: «Du behøver ikke at være noget, du; lad mig om det; vug dig kun rolig paa min Kjærligheds Rigdom og paa den Rigdom, min Kjærlighed giver mig.» Det slog mig, og jeg fandt det smukt; men i det samme opdagede jeg, at det ikke var rigtigt, og at Anmelderen aldrig kan have elsket. Kun fra Refleksionens Standpunkt kan man sige det; men da er det allerede noget tilbagelagt; man elsker ikke mere. Da maa det hede: «Jeg var jo alt, da jeg syntes, jeg var intet mod dig; — men du! —»

Henrik Wergeland siger i et af sine Breve (se den af H. Lassen udgivne Samling): «I Danmark tror man vel, jeg er en Varulv.» Ganske vist, om man kun dunkelt havde tænkt dette for ham, saa faar man det overflødig at vide af Hr. Hjorts ominøse Brevsamling. Men man kan jo ikke bare sig for den Tanke: Havde man havt mange slige Varulve dernede som denne «Norske Udigter» — som en af Danmarks Digtere kalder ham —, saa vilde maaske Danmark nu — —!

De personlig optrædende Kunstnerinder har en stor Fordel fremfor de stille producerende. De har Nærhedens daarende Magt til at gribe og røre. Det er de smukke, indtagende Børn i Huset, som ingen kan modstaa, i Modsætning til de ikke elskværdige, ikke yndede Børn, som man aldrig ser noget til, og som heller ikke ænses, undtagen naar de skal ned og faa Skjend. Kun Scene- og Tonekunstnerinderne staar i denne levende Vekselvirkning til sit Publikum, som er det samme for dem og deres Kunst som Solen for Planten, som Venlighed for Barnet.

Men Forfatterinden! Af hvem man dog fordrer noget andet, hvis Ord skal række ud over

Graven; hun, der ikke er stillet foran et Aftenspublikum, men foran et helt Folk; naar møder hende disse Forstaaelsens Solglimt, som lader hende føle, at hun lever, om end stille, i en aandig Rapport til dem, hun skriver for? Hvor, naar og hvori modtager hun sit Scenebifald, det opmuntrende Tilraab, der gaar som en elektrisk Gnist fra Sjæl til Sjæl, Vidnesbyrdene om, at hun i en videre Betydning tilhører sit Land i Lighed med sine Fagbrødre og Søstre?

Spørg Planten, der aldrig ser Sol, hvorfor den ikke sætter Blomst paa Blomst; spørg visse Børn, hvorfra de har dette underlige Blik.

For at turde sige, hvad man tænker, maa man i en vis Grad have lidt. Har man ikke denne Lidelsens Uafhængighed, saa blivet det, man siger, kun en forkvaklet Mellemting af Feighed og ophidset Mod. Føler man sig ikke fuldkommen sterk mod Følgerne, saa har man ikke naaet denne Uafhængighed endnu, d. v. s. man har endnu ikke lidt nok.

Vanskeligheden, ja Umuligheden af at være Forfatterinde hos os ligger deri, at man kun har gjort hende halvt fri. Paa den ene Side stødes hun frem, paa den anden hænger hun fast og kan ikke løsrive sig fra sit Kjøns engang fastslaaede Betingelser. Man stiller ekceptionelle Fordringer til hende; men man indrømmer hende ingenlunde ekceptionelle Fordele. Man har godkjendt Kvindens Berettigelse i og Vigtighed for Literaturen — knapt nok og kun modstræbende tvungen ved andre Nationers Autoritet —; men man har endnu ikke godkjendt en tidsmæssig Udvikling derfor, der fornemmelig opnaaes ved en levende Færden i det bevægede Liv og Studier deraf. Før, da man nøiede sig med de utopiske Romaner, behøvede hun ikke at røre sig; hun kunde bedst lave disse efter bestemte Opskrifter, skjult i et husligt Livs stereotype Ensformighed; men nu, da Fordringerne er at skildre Livet, som det virkelig er, og give det Kunstens og Poesiens Anskuelighed, maa hun ud i det. Men hun er bunden paa to Maader, faktisk i Realiteten, da man ingen Midler giver hende dertil, og ved Opinionen. Som Kvinde maa hun ikke opmuntres, og som Kvinde skal hun være hjemme. I Egenskab af Bi skal hun levere oprigtige Varer; men Bien maa ikke ud

af Kuben. En Forfatterinde skal, naar hun er noget rigtigt, hvert Aar levere en Roman eller et brugbart Skuespil; men selv er hun udelukket fra Livets Skuespil. I hendes Skrifter maa der ikke raade noget, som er kjedeligt, borneret, trivielt; men selv skal hun være lænket til det, som er trivielt og kjedeligt. Samfundet deler intet med hende uden det, som er smaat. Kommer f. Eks. et af disse Momenter i vort trevne Selskabsliv, hvor det slaar ud i en liden Blomst, en Festlighed af nogen større Betydning, vilde hun gjerne være med; men — den enlige Kvinde (thi vi forudsætter altid, at en Forfatterinde staar alene) bydes ikke til Fester. Lad hende være saa stor en Kunstnerinde, Maler-, Sanger-, Digter-, Skuespillerinde hun vil, — Plads i Salen vil hun dog kun indtage som Statsraad-, Assessor-, Generalkrigskommissær- og Toldinspektørinde, alt efter sin Mands Rang. Jeg, som ellers ikke ynder Selskaber, jeg er et temmelig trist og melankolsk Menneske, som ikke synderlig passer der mere, har altid havt saadan Lyst til at være med, naar der var, hvad man kalder «Stas i Byen», helst naar der var fremmede Navnkundigheder eller en af vore egne, der skulde feteres. Jeg syntes, det skulde være saa morsomt at se, hvordan det gik til. Sidste Gang, da alle pyntede sig og reiste,

græd jeg bitterlig. Hele Byen saa ud som et Karneval. Jeg har en Veninde, der Aar for Aar forsyner Nationen med alt det Stof, hun kan samle i Udlandet; ved sine elskværdige Egenskaber er hun optaget og har vundet et Navn i de første Cirkler i Paris og Rom; men kommer hun hjem, times hende det samme. Det falder aldrig nogen ind at opfordre hende til at deltage i noget, der laa udenfor en Familietilstelning. Det er slet ikke, fordi man ikke under en Kunstnerinde noget hos os; hun kan være baade agtet og afholdt; det er kun ikke Skik og Brug, at nogen skal fornøie sig, uden det kan ske i Kvalitet af nært Familiemedlem. Blev hun syg, vilde man sende hende Blomster og Suppe. Dør hun, kan hun temmelig sikkert regne paa, at det bliver baade en smuk og festlig Begravelse.

Men lever hun, vil hun føle en bydende Trang til at unddrage sig sin Stillings lammende, dræbende Tryk; hun løsriver sig, hun reiser ud, altid en resikabel og frygtelig besværliggjort Chance; og har man ikke bekymret sig om hende før, saa sker det nu. En saadan Løsrivelse betragtes næsten som et Bedrageri mod Samfundet. Jeg har aldrig hørt nogen forsøge det, uden at man deri har villet se en brødefuld Forsømmelse af Pligter. «Har Frøken A. Raad til at reise saadan;

hun har en gammel svag Moder!» Min gamle, svage Moder lægger sin sidste Skilling til for at se mig selvstændig, før hun dør. «Kan Fru C. drage saadan fra sit Hjem, de stakkels smaa Drenge!» Ikke saa smaa, den ældste holder 67 Tommer! Ja men hun har dog en mindre! Han 68. Er de alt saa store? — Kvinderne selv er de værste.

Man har talt meget om «Tendensen» i min første Fortælling *Amtmandens Døtre*, ogsaa i de Anmeldelser i sin Tid, som Kritiken beærede denne Bog med, uden — saa synes mig — at have rigtig opfattet og forstaaet denne. Forsaavidt som den skulde tale den kvindelige Frigjørelsessag, den første Svale hos os, saa vilde man maaske mene, at vi nu er skredne langt forbi. Heller ikke heri er jeg af samme Mening: vi har endnu slet ikke naaet det Stadium af Frigjørelse, hvorom hin Fortælling dreier sig. I vore Dages Bestræbelser for at forbedre Kvindens Kaar er man begyndt udenfra istedenfor at begynde indenfra. Man har opnaaet nogle haandgribelige Fordele, medens der indenfor, i den usynlige Verden, raader tusende Misbrug, der ikke agtes, tusende Baand, der trænger til at løses.

Min stakkels «første Svale» har kun kvidret om et af disse Misbrug. Jeg har i hin Fortælling bestræbt mig for at indsætte Følelsen i sine Rettigheder, har søgt at vise, at en sand kvindelig Kjærlighed altid burde finde sin Gjenstand, at den aldrig, hvad Mangler den kunde møde i denne — vi forudsætter da naturligvis ikke saadanne Feil og Laster, der vilde nedsætte en ædel Kvinde, om hun oversaa dem —, burde kunne bedrages, at der gives kun én virkelig Skuffelse, den ikke at faa leve for den udvalgte; jeg har villet vise, hvor uvorrent, hvor uforsvarlig ringeagtende Samfundet behandler dette Menneskelivets dyreste, ædleste Stof, og at næsten alle Ulykker inden Familien og Egteskabet har sin skjulte Grund i, at dette spildes. Jeg har villet vise det i alle de Kvinder, der træder op i hin Fortælling. I hver af dem gaar dette Stof tilgrunde, og de selv med det. De to visner hen og dør, den tredje bliver haard og uelskværdig, den fjerde, Sofie, overlever sin Skuffelse; men hun er ikke mere Sofie.

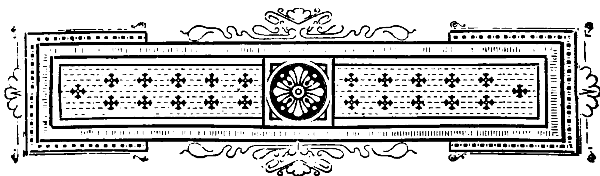
Indrømmes maa det, at Bestræbelserne, baade de, der har sat sig et indre, og de, der sætter sig et ydre Maal, maa gaa Haand i Haand, og ingen er villigere end jeg til at anerkjende Betydningen af disse sidste, og hvilken Magt de

vil have til at bane Veien for en Frigjørelse i en sandere, bedre Forstand. En sund og til hendes Evner svarende Virksomhed i praktisk eller intelligent Retning vil ogsaa virke tilbage paa Kvindens Følelsesliv og gjøre det sundere og kraftigere. De usande, overspændte Følelsers Tid vil dermed være forbi. Ingen fornuftig Kvinde vil foretrække Afhængigheden af en ikke elsket Mand for den Selvstændighed, hendes eget Arbeide skaffer hende, og den sande Følelse vil stige i Værdi.

Et deiligt Vers af *Sakuntala!* «Es ist eine alte Geschichte — 4000 Aar —, doch bleibt sie immer neu»:

Lad, ranke Kvinde, fra dit Hjerte vige
De bitre Minder om, at jeg forlod dig;
Thi ak, en uforklarlig Sindsforvirring
Har hvilet over mig i hine Dage.
Saalunde pleier Mennesket, naar Mørke
Omtaager ham, at handle med sin Lykke:
En Krans, der kastes om den blindes Hoved,
Afryster han og tror, det er en Slange.

Jeg var jo alt!

Om forskjellige Ting.

Lide, taale, tie, naar det gjælder noget blot og bart personligt. Lide, men ikke taale, ikke tie, naar det gjælder Ideen. Saa vil jeg have forstaaet det, naar jeg kommer til at sige noget om det stakkels forkjetrede «Jeg». Man vogte sig vel for at tage feil.

Det er det humane, som ikke holder Skridt med vor øvrige Udvikling, det er det, hvorved denne faar noget haardt, uharmonisk. Det dybere, rent menneskelige i sine Brydninger mod vore Samfundsformer er selv for den oplyste, dannede, ofte en merkelig tillukket Bog. Man har for travelt til at dvæle og gjøre Studier paa dette Omraade. Her var en Mark for Kvinderne!

Ligesom der gives en Hjertets Artighed, som man saa ofte bittert savner uden at turde beklage sig, da Mangelen deraf lumsk unddrager sig

Selskabelighedens pligtmæssige Ansvar, saaledes gives der en Hjertets Aandrighed, der kun eies af Folk, der i almindelig Forstand ikke kaldes aandrige. Den saarer aldrig, udfylder vidunderlig alle og alles Krav og er en renere Kilde til Velsignelse end den blotte aandelige Overlegenhed. De Mennesker, som eier denne Hjertets Aandrighed, har en forunderlig Tiltrækning.

Menneskene gjør hinanden mere Skade ved at undlade det gode, de kunde gjøre, end ved det positive onde, de tilføier hinanden. Det sidste er da ren Mynt paa Haanden, et Varsko til en anden Gang. En ond Streg kan lettere forvindes end Ligegyldighedens, Forbigaaelsens langsom-kolde Dryp, hvor et Ord, et venligt Kom med! vilde gjort en lykkelig. Jeg erfarer det tilstrækkelig i mig selv, Gud bedre det! Hvor meget godt, saa varmt i Beslutningen, der kunde været til Trøst, til Husvalelse, til Redning maaske, dør ikke bort i Modløshed, Nølevornhed, falsk Stolthed og falsk Beskedenhed. Jeg har en hel Liste paa saadanne dødfødte gode Forsætter.

Naar vi ser, hvor let Livet mangen Gang udfylder det tomme Rum, den døde efterlader; naar vi ser, at ofte de mest begrædte tilsidst kan undværes —, burde vi vogte os for at vænne vore Venner af med at undvære os. Ak, de lærer det altfor snart! Bær Krænkelser, bær dem en, to, tre Gange, men hold bare fast. Slip ikke Taget. Men maa du slippe, da ligger Grunden dybere, da maa det være for Livet, og ingen Magt lokker dig mere tilbage!

Missionen ude synes mig at begynde fra den gale Kant; derfor gaar det, som det gaar. Mon det ikke er Missionernes sedvanlige Misgreb: i sin varme Iver tror de alt muligt og beregner ikke, eller af Mistro til Civilisation og Oplysning søger, de Yderligheden og tror, at den mest ubearbeidede Grund er den bedste. Over 20 000 Spd. anvender vort fattige Land aarlig paa den lidet lønnende Gjerning at saa i upløiet Jord og det i en rigtig Udmark. Ingen Mission vil lykkes og bære Frugt, inden Kolonisationen er gaaet med brede Spor foran. Livingstone er derfor en saa merkelig Mand, da han ligesom virkeliggjør begge Opgaver. Vor Religion, den mest spirituelle af alle Religioner, der dog forlanger en vis Dannelsens Modtagelighed for at blive tilegnelig, den skal i al sin ophøiede Mystik

saadan hovedkuls bibringes stakkels vilde, der mangler de mest primitive Begreber om godt og ondt. Disse brune Sansculotter, der den ene Dag lader sig døbe og stjæler og løber bort den næste! Jevnfør hin Zuluprins, der endelig erklærede sig villig til at blive Kristen, dog paa den Betingelse, at Missionæren vilde hjælpe ham til at slaa hans Broder Nabofyrsten ihjel.

Man kan ikke lade være at tænke: Gid disse 20 000 Spd. og 20 000 saa rosværdige Bestræbelser kunde komme vore egne Hedningefolk, hvem Civilisationen endnu ikke har fordærvet, tilgode, — vore Zuluer ude i Forstæderne, vore Briskeby- og Enerhaug-Kaffere. Hvor mange velsignede Par Strømper, virkede af fromme Hænder, skibes ikke ud til den varme Zone kanske i December Maaned, hvor der er saa mange smaa Fødder i Bjergfjerdingen og paa Rodeløkken, der fryser! Mænd som *Eilert Sundt*, som *Halling*, som *Asbjørnsen* og *Moe*, som *Lindemann*, enhver, som arbeider i en sand Folkeoplysnings Tjeneste, turde maaske gjøre mere for Missionen end mange af dem, der egentlig bærer dens Navn.

Ogsaa med andre store Bestræbelser synes mig, det gaar saa. Man griber uforberedt an og begynder fra den gale Kant. Saa med den kvindelige Emancipation, saa med Skandina-

vismen. Henrik Wergeland, i hvem man feilagtig har vænnet sig til at se Prototypen for al ensidig Patriotisme, han, der ofrede Liv og Sjæl paa at gjøre Almuen saa at sige flydende og lede dennes løste Kilder ind i den store Kulturstrømning, har maaske været en sandere baade Missionær og Skandinav, end man vil tro.

Man skal føle sig saa vel tilmode ved at gjøre godt, heder det. Hvis der ved at «gjøre godt» menes denne improviserede Barmhjertighed, man viser ved Dørene eller, naar det kommer høit, selv banker paa med, saa benegter jeg det; der er slet ingen Glæde derved. Aldrig føler man sig en uslere Pjalt for Vorherre, end naar man helder disse Draaber i Elendighedens danaidiske Sold. Jeg har ret erfaret det i Formiddags, da jeg bemøiede mig med diverse Skrivelser i Anledning af en Indsamling til de nødlidende i —. Den Smule Selvironi, der lurer i ethvert Menneske, stod ogsaa paa Post mod enhver Fristelse, ethvert Tegn paa at blive rørt over sig selv. Men er der nogen anden Udvei end at øse i Soldet?

Ja der er en anden, en virksommere, altid mere lovende: i en ubestemmelig Kreds at virke

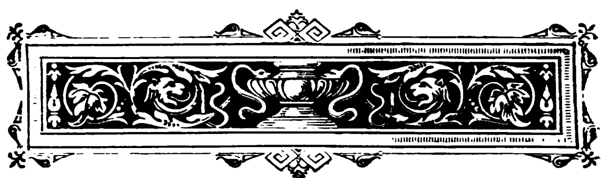
forædlende, vækkende til Selvhjælp, hvor man kun synes at gaa ud paa at lindre Nøden. Der er intet i Veien for, at denne Bestræbelse ogsaa kan optage den saakaldte indre Missions Opgave i sig. Den forholder sig maaske til denne, som en kultiverende Kolonisation forholder sig til Hedningemissionen; den maa blot gaa lidt foran. Thi ogsaa de hjemlige Vækkelser og Omvendelsesbestræbelser har den samme Hang som Zulumissionen til at ville virke uforberedt og saa at sige falde med Døren ind i Huset. Smukkest, mere iøinefaldende lønnende har jeg seet den Velgjørenhed, jeg mener, øve sine velsignelsesrige Virkninger paa et Par af vore større Landgodser. Jeg mindes endnu med Fornøielse, at jeg engang kom ind til en saadan Eiendomsbesidderinde under et Besøg, hun aflagde i Byen. I Sideværelset bemerkede jeg en hel Del smukke, nyttige Ting, Husgeraad, mindre Speile etc., netop udpakkede; og paa mit Spørgsmaal derom, da jeg jo nok saa, at de ikke var bestemte for den fornemme Dames eget Hus, fik jeg vide, at det var altsammen Opmuntrings- og Belønningsstykker for hendes Husmandsfolk, naar de ved Nethed, Orden og Renlighed gjorde sig fortjente dertil.

Det er denne Slags Velgjørenhed, som er bleven Kvindernes Mission, og den kræver i sin lille Sfære ikke mindre end Mændenes i den større, en egen Evne, en Forening af sjælelige og personlige Egenskaber. Jeg bøier mig for denne Evne, jeg beundrer den, men har aldrig følt mig skikket for den. Enhver har faaet sin Opgave, og jeg vil bede Gud være mig nær i den, der ligger for mig, gjøre mig den klar og til Sandhedens frygtvækkende Magt lægge Sandhedens Mod.

Men med den dybeste Smerte maa jeg tænke paa den store Ulighed her i Verden. Jeg bærer den omkring med mig bestandig; jeg hører dens Skrig gjennem Glæden. Om Aftenen, naar jeg har lagt mig, lyder dens tusende Klagesuk gjennem Stilheden. Denne græsselige Nød! Er den ulægelig, er det dog ikke Guds Mening, at Menneskene skal arbeide paa at udjevne den? Men det gaar saa smaat. Ethvert Samfund arbeider i sin lille Myretue paa at læge og forebygge Ondet. En stor Rystelse maatte til for at forene alle disse smaa Viljer til et stort Fællesskab. Ak, der er saa meget, jeg ikke forstaar! Hvorfor smaa Børn, der ikke kan bære Lidelsen religiøst, skal vansmegte og vride sig i Smerte. At en saa stor Mængde synes at komme ind i

Verden alene for at give nogle Krampeforestillinger og saa forlade den igjen! Ligesaalidt kan jeg begribe, at Dyret, der ingen Gjenfødelse tør vente, er bleven et saadant Bundt Nerver, som enhver følesløs Haand tør slide i. Vi stakkels udskregne Mennesker kan ynkes derover, og en alkjærlig — — nei jeg siger kun, jeg fatter det ikke. Store, forfærdelige Gud, tilgiv mig Orm; men jeg fatter det ikke.

Til Hedevig Maribo,

født Sonnenleithner.

Man gransker Skrifter, søger flittig Kirke,
Man ivrig syr til Hedningbørns Beklædning,
Alt imedens man til Næstens Redning,
Sjælelaase søger op at dirke,
Vel ogsaa filer paa dem, jevnt og tidt,
At ei for sterkt i verdslig Lyst de knirke;
— Men ak! til Kjærlighedens sande Virke
Og Hjertets Ømhed ser man saare lidt.

En kjender jeg, hvorvel iblandt os fremmed,
En Prydelse hun nævnes dog for Hjemmet,
Naar hun med aldrig trættet, kjærlig Hu
Bestræber sig at lette Armods Lænker,

Hun spørger mindre, hvad man tror og tænker,
End: Kan du hjælpes? Lider, trænger du?
Hvo skjøtter bedst mon Kristi milde Lære?
Se, derom evig Tvist der vel vil være.

Dog Tvisten freidig vi for Retten stævne,
Anklageren lad være kun den Dag,
Da lunken for Barmhjertighedens Sag
Hun Næsten glemte; — kan du nogen nævne?
Men Hjerterne, til hvem hun Lindring bar,
De tusender, hvis Graad hun stillet har,
Alt, hvad hun stille øved' til Guds Ære,
Skal ogsaa Vidnerne i Sagen være.

Der er to Fraser, jeg hader grundigen foruden mange andre, som har faaet Borgerret i vort Omgangssprog.

«Det kunde været værre!» — En Trøsteformular, som selv deltagende og velmenende Mennesker altid har ved Haanden, naar noget ondt har rammet eller stille virker, — og det helt og holdent selvisk jubilerende, sig skadefro gottende: «Der kan du se, hvad sagde jeg!» — naar man til et uheldigt Udfald endnu maa føie den Ulykke at have modtaget et, maaske ubudent

Raad, som man ikke har fulgt. Den første Frase: «Det kunde været værre», er værst.

Jeg tror, at jeg før kunde slaa en bedrøvet paa Øret end at udtale denne Frase ligeoverfor ham med den Pretension, at den endog skal trøste. Der er en græsselig lamslaaende Logik deri, som ganske lukker Munden paa en, da enhver Indvending, man kan gjøre, beror paa saadanne Argumenter, som de, der kan udtale denne Trøst, er uimodtagelige for. Hvorledes gjøre dem begribeligt, at alt, baade i den legemlige som den aandelige Verden, bærer sin egen Maalestok i sig og ikke kan bedømmes uden efter denne? Min kjære Veninde, du svinder hen, siger du, fordi du spiser for meget Gryngrød i Mangel af kraftige Supper; men tænk dem, der ingen Gryngrød har! Det kunde været værre! — Du savner Næring for din kunstneriske Sans, du smegter efter Billedverker og Musik, men tænk min Søster Fru A., som aldrig under sig den Slags Nydelse, næsten ikke gaar i Theatret og ikke med sin Fod har været paa nogen Udstilling! — Det kunde været værre, du kunde have brukket begge Arme istedenfor en, sagde tre Veninder efter hinanden, da jeg, virkelig rammet af den sidste Ulykkeshændelse, laa paa Smertesleiet. Saa havde jeg i det mindste været

fri for at høre den Trøst, sagde jeg til Lægen, da den sidste Trøsterinde var gaaet.

Og ligeoverfor de store dybe Skjæbnens Slag, hvem kunde der nenne at sige: det kunde været værre! Nei, nei, fristes man til at sige, det kan ikke være værre; saaledes som du føler det, er det netop værst.

Der er noget helligt, utilgjængeligt ved en saadan stor, dyb Sorg. Man betages af en Følelse, som ligner den, man har ligeoverfor et Barn, naar det strækker sine Arme mod os og ser paa os med store, uudgrundelige Øine; det indgyder os noget, der ligner Ærefrygt, paa samme Tid som det hjælpeløst kræver vor ømmeste Omhu. Vi tror at underkaste det vilkaarligen vor Vilje; men det er os, der lader os beherske. Vi lystrer det sagteste Indfald, vi bysser det med Stilhedens Magt til Ro, vi trættes aldrig, men finder os i dets Skrig. Vi dægger for det og snakker det efter Munden, som vi gjør med dig, du dybe, du hellige Sorg! — — — Nei, det kunde ikke været værre — bysse, bysse Barnet!

Det er først ude af Sorgens Nærhed, at vi ligesom skamfulde stiger ned til Betragtningen. Hvad Virkning vil den forberede i denne blø-

dende Sjæl? Vil den bøie, knække eller reise den til nyt Liv? Et Omslag vil komme, men hvorledes? Til Sløvhed, ulægeligt Sørgmod eller — til ukjendte Evners Opvaagnen? Fra en slap Lykkens Uvirksomhed til viljekraftig Handling? Fra Haardhed til Blødhed, fra Blødhed til Styrke, fra en Verdslighed, der hang sugende ved Jorden, til Længselens Flugt over den — — og en Stemme, som Gud blot kan sende, svarer paa disse Spørgsmaal: det er ikke det værste! — — det er godt, netop som det er!

September 1869.

Et Menneskes Skyggesider lærer man ofte bedre og sikrere at kjende ved at høre Venners Omtale af ham end Fienders. Den værste Anklage kan Breve mellem Venner eller Elskende være. Hvad der her forræderisk kan skrige mellem Linjerne! Hertuginden af Abrantes skrev fire og tyve Bind Memoirer, hvoraf næsten alt dreier sig om Napoleon. Havde man ikke vidst før, at denne store Mand var en stor Skurk, saa faar man det nu at vide af denne hans største Beundrerske, der, efterat hendes Gemal, den smukke, tapre Junot, havde endt fuldstændig vanvittig af den slette Behandling, han havde

døiet, selv maatte ty til en Naadespension af Keiser Alexander for ikke at sulte ihjel.

Constant, hans Kammertjener, hvis Memoirer jeg nylig har læst, skrev kun ti Bind; men man kommer gjennem hans begeistrede Hengivenhed akkurat til det samme Resultat. Man faar et svagt Begreb om den frygtelig dæmoniske Magt, denne Personlighed har øvet, naar man tænker, hvorledes Individer, ja hele Nationer har staaet sans- og mæleberøvede ligeoverfor saadan Forvorpenhed uden at fatte den, merke den. Verden forspiste sig straks paa denne Napoleonsstorhed og er endnu syg deraf. Denne stakkels Kammertjener, der lod Kone og Børn i Stikken og fulgte ham som en tro Hund, der om Dagen hidses afsted med Tungen ud af Halsen, men om Natten sparkes udenfor Døren, — der maatte logre, gjøre Kunster, og som fandt sig uendelig lyksaliggjort ved et «Ryk i Øret», denne samme Constant ender, merkeligt nok, med at faa Øinene op. Hans Hundetroskab, sat paa en altfor forfærdelig Prøve, svigtede i det sidste Øieblik. Constant fulgte ham nemlig ikke til St. Helena, hvilket vakte megen Uvilje. Han led af et farligt, smerteligt Tilfælde, som han havde paadraget sig under Udøvelsen af sin Hundetroskab, og Lægerne havde anvist ham Pleie og den fuld-

stændigste Ro som eneste Udsigt til Bedring. Altsaa følge, eller ikke følge med. Han vilde dog tilsidst endt med at bringe Ofret, hvis ikke følgende var kommen til: Keiseren havde i et taknemmeligt Øieblik — det ligger saa nær at tænke: for at virke paa den Beslutning, Constant vilde fatte — foræret denne en betydelig Sum Penge, som han raadede ham til at nedgrave paa et bestemt Sted i Fontainebleau-Skoven. Men under Slutningskatastrofen opstaar der Krav til Napoleon selv paa Summer, der manglede. Han peger paa Constant som siddende inde med noget deraf — ikke som Gave — og angiver Gjemmestedet. Næsten vanvittig af Smerte og Ydmygelse maa den ulykkelige Mand selv følge Politikommissæren til Stedet, grave Pengene op og udlevere dem som en anden Tyv.

For saadanne Mænd reiser Menneskeheden i vort Aarhundrede Æressøiler og dyrker dem som Guder!

Det gaar med Frigjørelsen fra det gamle Familiedespoti som med al anden Emancipation, den bærer Udartningens Farer i sig. Emancipation kan man vel neppe kalde det, hvor det som

her mere gaar ud paa en Rolleombytning, hvor de tidligere Forkuere gjør alt for at sikre de forkuede Pladsen og efter sin Tur bøier Nakken under Aaget.

At det gamle Princip for Opdragelsen, der mere syntes at gaa ud paa at forrykke det naturlige Ømhedsbaand mellem Forældre og Børn end at befæste dette, efterhaanden har givet Plads for tidsmæssigere Anskuelser, vil enhver finde billigt og godt. Vi beklager ikke, at Riset bag Speilet er forsvundet, og at Stuearrester, ingen Aftensmad og Haandkysaudienser til visse Klokkeslet nu kun bevares som fabuløse Traditioner; men jeg tror heller ikke, at den til en ligesaa stor Yderlighed gaaende Svaghed, der nu raader i Dannelsen af det unge Menneskeemne, er mere skikket til at styrke Kjærligheden, i det mindste ikke fra Børnenes Side. Jeg tror, den bærer sin Straf i sig, at den fører til Brud og Splittelser, der hører til vor Tids og vort Samfunds dybeste, smerteligste Saar. Forældrenes Liv kan siges at være delt i to Afsnit, den blinde Ømheds og grænsesløse Forhaabningers Tid og — den bitre, hjerteskjærende Skuffelses. I de høiere Samfundsklasser i Udlandet skal denne Splittelse være ganske forfærdelig. Der hører det til Regelen, ikke til Undtagelserne, at Forældre og de voksne

Børn lever paa fiendtlig Fod og aldrig ser hinanden.

Vi lever i ængstelige Tider, hvor der arbeides paa at løsne alle Tøiler, inden Menneskeheden har lært at tøile sig selv. Hvor skal det ende? Børn maa ikke revses, Pigen ikke irettesættes af sin Madmoder, Svenden ikke af sin Mester, enhver saadan Tilrettevisning af den enten ved naturlig Autoritet eller Dannelse og Erfaring overlegne, er gjort magtesløs og betragtes, selv hvor den mildest træder op, som et utidsmæssigt Overgreb. De minder, disse vore Tilstande, om nogle Billeder i en Barnebog, jeg engang eiede, en, som hedte «den bagvendte Verden». Manden trækker Plogen, Hestene gaar bag med Svøben. Hundene sidder tilbords, Herskabet under Bordet og gnaver Ben. Om vi vilde forøge denne Bog med Billederne af en Kokkepige, der knubser Fruen, eller af voksne Børn, der lader sig opvarte af Moderen, saa vilde man ikke forstaa det, ikke forstaa, at disse Illustrationer til virkelige Tilstande hører med til «den bagvendte Verden».

Men vi vender tilbage til Barneopdragelsen. Her har vi da Bestræbelser, hvis Frugter man ikke skal vente paa! Medens det unge Familiehaab endnu sidder paa Barnepigens Arme, vil det forstaa, at disse Bestræbelser dreier sig om

det, og det vil ikke gjøre dem tilskamme. Fuldstændig Frihed, øm Pleie af saadanne naturlige Anlæg og Tilbøieligheder, der lover en muligst rig Flor af tidlig fremdrevne Fordringer og Lidenskaber — det forstaar sig, parret med den superbeste Ringeagt for andres Ønsker og Krav — og endelig en feberagtig Anstrengelse for at nære og sysselsætte disse tidlig modne Lidenskaber og Fordringer, skulde det ikke nærmest være Hovedmomenterne i den moderne Opdragelse? Alle de Smaahjul, der driver Husets Maskineri, vil man se sat i Bevægelse til dette Øiemed og i samme Forhold, som det unge Medlem vokser, hvirvler og dreier sig i videre og videre Kredse, indtil Sønnen gjør en eller anden Fortune, eller Datterens Baltid kommer; da truer det med at gaa rent ud af Fugerne. Tal ikke til en Moder paa de Dage, da hendes Datter skal paa Bal. Fører ikke en streng Nødvendighed dig til Huset paa en saadan Dag, da vent heller til den næste. Der lukkes ikke en Dør op eller i, uden at det staar i en eller anden skjult Forbindelse med Begivenheden. Middagstid og Maden, Papas Eftermiddagslur og Mamas Nervetilfælde, alt vil være afhængigt af de mere eller mindre heldige Auspicier, hvormed denne Begivenhed forberedes og afsluttes. En Filipens kan styrte en Familie i Sorg — —

— Hvor er I blevne af, I rørende Tider, da vi selv maatte stryge vor simple, hvide Mollskjole, og det blev regnet som en uendelig Godhed af Mama at laane os sine gamle, gule Kniplinger, I Tider, da Skjønheden blot havde sig selv at stole paa og ikke Skyer af guld- og sølvstjernet Flor, ingen *poudre de riz*, ingen Taarnbygninger af Blomster og falske Lokker; — og dog var Skjønheden dengang mere indtagende end nogensinde nu.

Jeg er forberedt paa at møde den Anke, at en saadan Opfatning af Opdragelsen og dens Virkninger paa de unge er overdreven, ja ganske falsk. Indrømme vil jeg, at den maaske mindre træffer vore Forhold. Den større Isolerethed, vi lever i, har i det mindste den negative Fordel, at meget af det onde, som gjærer op i andre europæiske Samfund, kun sent og svagere kan udvikles hos os. Min Opfatning af Sagen grunder sig derfor vistnok paa Iagttagelser, der fornemmelig er samlede ude; men skulde de virkelig være os ganske fremmede? Mon vi ikke i et og andet Træk dog skulde kjende os igjen?

Der er to Sider ved Barneopdragelsen, der efter min Formening mere, end man tror det, bidrager til at nedbryde de ældres Autoritet i et Hus og befæste det ungdommelige Despoti, og

det er, at der ikke gives Barnekammere mere, og — Pianoet. Lige fra det Øieblik, de mindste kan kravle over en Terskel, har hele Barneflokken Lov til at beleire Dagligstuen og ved den uindskrænkede Støiefrihed, der er givet den, forstyrre enhver Tanke paa Ro og Hygge, enhver Mulighed til at føre en sammenhængende eller blot forstaaelig Samtale. Mødrene, der mest lider under denne Uskik, vil maaske mest haardnakket holde fast paa den, ja hvis man blot i Sundhedens Navn forestillede dem det nedbrydende, det aandssløvende ved den, maa man gjøre sig fattet paa den uvilligste Modstand. I visse andre Lande, England f. Eks., der sætter en Nationalstolthed i det huslige Livs Skjønhed, Ro og Komfort, kunde man ikke tænke sig det. Afsondringssystemet er der strengt overholdt, indtil Børnene har naaet en vis Alder. Man giver dem bekvemme, hyggelige Barnekammere, sørger for brave, paalidelige Bonner, for passende Underholdning og Morskab til dem, og Dagen oplives ved Tumlen ude i fri Luft og ved den glade Forventning om Besøget nede eller Mamas Besøg oppe hos dem. At udelukkes fra Besøget er for de smaa en af de virksomste Straffe og den Artighed, de kan udfolde

under disse Sammenkomster med de ældre, et fornyet Adgangstegn.

En anden slem Følge af idelig at have Børnene om sig, foruden at Lydigheden, Disciplinen sørgelig slappes derved, er, at de ældre vænner sig til at udtale sig om alting i deres Nærværelse. Det er en merkelig Sorgløshed, hvormed Forældre og Husvenner indvier Børn i sine intimeste Tankeudgydelser. Faderen finder det ofte ikke nødvendigt at dølge sine Forlegenheder, sine Trakasserier med Verden for den opvoksende Søn. Fruen er da endelig ene med sin fortrolige Veninde . . . hun har lettet sit Hjerte for de sidste Bekymringer, og begge forfrisker sig nu bagefter ved en grundig Drøftning af Personer og Tilstande rundt om dem. De kan tale ganske ugeneret, de er jo alene! thi der er bare Caroline inde, som syr flittig, eller bare Emil, eller bare Christian, der sidder rolig henne i en Krog, fordybet i sin Stil. Er der nu et Hjem, der virkelig dølger dybe Mislyd, eller er der Personer, der føler og skuer overlegént, og som taler og dømmer skarpt, da skulde man vel vogte sig for at lade saadant falde for tidlig i disse unge Sjæle! Tidsnok, ak tidsnok, kan Naivieteten, kan Friskheden vige fra dem og vor sørgelige Klogskab drage ind istedet!

Saa kommer Pianospillet, den Skik, at alle Døtre, enten de røber Talent eller ei, enten Forældrene ynder Musik eller ei, skal lære at spille. Et eneste pianospillende Barn er nok til at gjøre et helt Hus spagfærdigt og tvinge det til at falde tilfode. Vilde en Menneskeven alvorlig eftergranske Kilderne til den uhyre Nervøsitet, der hersker i vor By, vilde en vegtig Anklagepost falde paa Pianoet. Det er saa forfærdeligt, fordi det rammer alle, de skyldige med de uskyldige, vedkommende og uvedkommende, ja disse sidste, der ikke har Familieforventningerne at trøste sig ved, men som, saa lang som Dagen er, faar sit eneste Gode, Ensomhedens Fred, forgiftet ved fremmede Kunstbestræbelser, tifold haardere. Stakkels studerende, der skal op den næste Uge! — Videnskabsmænd, der har Problemer at grunde over og nedskrive — svage, ubeskjæftigede Damer! (I Udlandet bliver Spørgsmaalet, om der spilles eller ei i Naboskabet, formelig fastsat i Leiekontrakterne; — i Paris ser man ofte paa Plakaterne et «*Ici on ne joue pas*»). Har jeg ikke selv boet i et Hus, hvor jeg et helt Fjerdingaar maatte døie *Hr. Peder kasted' Runer over Spange*, og det hver Gang med en omhyggelig Sløifning af det ene #! Jeg, skal holde det ud, jeg skal taalmodig holde det ud, sagde jeg til mig selv,

naar Spillerinden — jeg ved den Dag i Dag endnu ikke hendes Navn — blot ikke, hvergang hun af en Feiltagelse kom til at tage den rigtige Node, øieblikkelig rettede den, rettede den til den samme afskylige Mislyd! Nu føler jeg en Slags Opreisning ved at tænke, at den samme Hr. Peder, der kastede Runer for og bortførte denne musikalske Regisse, maaske vil sidde i sin Huslighed og læse dette og, paavirket af en dunkel Mindelse om noget lidelsesfuldt, udbryde: »Der er sandelig noget i det! Mine Smaapiger skal heller ikke lære at spille; det fører ikke til noget!«

Gid han maatte finde Efterlignere! En nær. bekjendt af mig leiede en Del af den Leilighed, han beboede, ud; der meldte sig engang en Leier af et stille, dannet Præg, netop som vor Vert, der var lidt egen i dette Stykke, ønskede ham, og man blev straks enig. »Men — et maa jeg endnu spørge Dem om, De spiller vel ikke Piano?« Nei, var det noget nølende Svar. Virkelig ikke? . . Nei, jeg forsikrer Dem nei, kun — Valdhorn trakterer jeg lidt for min Fornøielse.

Ja, jeg siger ogsaa kun Valdhorn, naar der er Tale om Piano. Heller Valdhorn end Piano! Kalder I dette en Paradoks, saa har I aldrig vidst, hvad det vil sige, naar vort Sind smerteligst kræver

Ro og Stilhed, at høre et Klaver i Nærheden. Høre det runge under den ældste Piges sjælløse, timelange Forhutling af en Mozarts Sonate eller en Etude af Chopin, Skolegutten afhamre sit *Gubben Noah, Gubben Noah* og den mindste manifestere sin Deltagelse i det musikalske Familieraseri ved at daske paa det med flade Hænder.

Kunde vi samle de Summer, som blot i Løbet af et Halvaar unyttig spildes paa Klimpren, vilde man kunne grundlægge et Hospital for døve eller nervesvage for den.

Et uimodsigeligt Skridt fremad mod det bedre er det jo, at der ogsaa for Døtre i Familierne er aabnet Adgang til Erhvervelse af Kundskaber. Vil vi sammenligne det, der nu læres i de høiere Skoler, med, hvad vi i vor Ungdom lærte, saa er det rigtignok noget ganske andet.

Dog er der noget, der ikke synes at have holdt lige Skridt med det saaledes indvundne. Vi savner ved denne grundigere Lærdom, hvad jeg vil kalde en organisk Forbindelse med Livet, dens levende, pulserende Rapport til Virkeligheden. Vi savner det, der lader den virke befrugtende paa Tanke og Tale, saa naturligt, som Saften i en Blomst bringer den til at springe ud og sprede Duft. Vi merker ligesom en Ængstelse hos vore unge Piger for at lægge

nogenslags Viden for Dagen, der vidner om en videre Idekreds end den, hvori de nu tilsyneladende færdes. Saa ligger det lærte der som èn død Skat, som de i en eller anden Guvernantestilling eller, naar det kommer høit, ligeoverfor en ualmindelig Egtefælle muligens kan faa Anvendelse for. Hvoraf kan denne Ængstelse komme? Ligger det i den gamle, maaske endnu rodfæstede Anskuelse, at Kundskab ikke klæder en Kvinde, at den positive Uvidenhed og den tomme Legen med Ord er det indtagende, Idealet af det kvindelige? Maaske; men det ligger ogsaa i noget andet.

Den moderne Opdragelse gaar altsaa næsten udelukkende i verdslig Retning, som det synes, kun for at lade glimre og vinde en Stilling. Og saa bagefter? — Ja, saa faar det gaa, som det kan. Dermed ligger ogsaa Spørgsmaalet, hvorfor der kommer saa lidet ud af det hele Apparat af Lærdom, Færdigheder og Talenter, og hvorfor det saa godt som ingen Virkning øver paa Livet selv, fuldt besvaret. Fordi den s j æ l e l i g e Udvikling ikke holder Skridt med, fordi den i samme Grad forsømmes, som der med feberagtig Hast arbeides paa al den ydre Dressur. Det er H j e r t e t, G e m y t t e t, der trænger til Dressuren. Hvad en altfor slap Optugtelse har forberedt, modnes nu til Frugt. Paa denne Grundvold trives og udfolder

sig disse Egenskaber, der er blevne til et Særkjende ved vor opvoksende Slegt, Egenskaber, som staar i en besynderlig Modsætning til dem, vi, den forrige Generations Børn, har vænnet os til at anse for elskværdige og klædelige for de unge.

Vi vil blot nævne en af disse klædelige Ting, der nu næsten regnes til de antikverede Latterligheder: Høflighed, Forekommenhed mod alle. Jeg vil ikke sige, at denne Prydelse ikke undtagelsesvis endnu findes; men den er ikke almindelig, ikke saa almindelig, at den savnes, naar den mangler. Det kan være os gamle Folk, der savner den, men sandelig mest for de unges egen Skyld. Vi mindes, at der var intet, hvori en ung Dame kunde lægge en større Ynde for Dagen og sikrere vinde Hjerter end gjennem denne fint nuancerede, hende til Natur blevne Egenskab. I hendes Optræden mod høie og lave, mod Personer, hun yndede, og dem, hun ikke yndede, i den ærbødige Opmerksomhed, hun viste Alderen, i den ømmere ligeoverfor Forældrene, i den aabne Hjertelighed ligeoverfor Veninder og Søskende, kunde en ung velopdragen Pige udfolde lutter nye indtagende Sider, hver enkelt en Facet i dette mest forskjønnende af alle Smykker. Med denne Egenskab er en hel

Del Begreber og Prædikater forsvundne af Talebrugen, hvilke nu vækker samme Smil som en gammel Hat, man tager frem: huld, huldsalig, yndig, elskelig. Vi har faaet *chick* eller gratiøs isteden; men det knytter sig til noget mere udvortes, til at kunne hilse, haandtere en Vifte med Lethed eller med Anstand producere sig i den Dynge fantastiske Modefrembringelser, en ung Dame nu bærer paa sig.

Jeg har blot nævnt Døtrene i Forbindelse med den moderne Opdragelse. Jeg har antydet, at Virkningen træder endnu mere paafaldende frem i dem end i Sønnerne. Men netop derfor er der noget i denne, en nær Fremtid hjemfaldne Herlighed, som snarere stemmer til Vemod og Medlidenhed end til andre Følelser. Thi rodløs er den, denne Herlighed; den staar ikke i nogen levende Sammenhæng med hendes øvrige Stilling i Samfundet. Vi ved, at dén Stok, som vore fjorten-, sekstenaarige Herrer fegter omkring med, aldrig skal tages fra dem; men den følger dem, som Symbolet paa den Myndighed, der engang er hjemlet dem, Livet igjennem. Ikke saa med de skrøbelige Trofæer, hvormed den unge Pige smykker sin Ungdoms og Skjønheds, ak saa kortvarige Herredømme. Den kommer snart, Dagen, da hun fra overmodig, forgudet

Datter gaar over i en Stilling, da alle Krav vendes mod hende selv. Hvem har Hjerte til at være den fornuftige Moder? Flagre, stakkels Sommerfugl, flagre, saalænge du kan!

Det sjælelige, rent menneskelige er det, som ikke holder Skridt med vor øvrige Udvikling. Saa store, overraskende Resultater i de forskjelligste ydre Retninger — og saadan Usikkerhed, saadan Forvirring i Begreber, naar det gjælder at klare de simpleste Fremtoninger i vort indre Liv. Denne Feiltagelse i stort og smaat, Fluen til en Elefant — Elefanten reduceret til Flue, er tilsyneladende uskyldigere, men i Grunden mere ulykkebringende; — det store gode mistænkt og modarbeidet, Miniaturfortjenesten applauderet og dægget for, feig Opgiven af sig selv, aandelig Armod og Interesseløshed, naar den af gode Grunde behager sig i sin Celle, ophøiet til sjælsstor Forsagelse og skjøn Resignation, dvask Moralitet, ikke alene taalt, men — har den blot en Hank af visse populære Egenskaber, Godmodighed, Jovialitet, flot Gavmildhed — endog anseet — —, og det alt, medens den virkelige Fortjeneste, naar den mangler disse Mængden blendende Egenskaber, koldt oversees.

Dermed staar i Forbindelse den merkværdige Mangel paa Dømmekraft, hvormed endog nære Omgangsvenner opfatter hinanden. Selv hæderlige, dannede Folk er besynderlig konfuse i sit Personalomdømme. De ser ofte de misligste Individer omkring sig, finder Behag i dem, uden at det falder dem ind, at de mangler noget. De er bekvemme for dem, det er det vigtigste.

Omvendt, hvor lidet træffende Daddelen! Det er altid noget haandgribeligt, meget ofte det uvæsentligste, tilfældigste, der drages frem, og hvoraf man konstruerer en hel Persónlighed uden at have Begreb om dennes inderligste, dybere Sammensætning. En Dame er koket, eller for fri, for tarvelig, eller for elegant; hun har gjort en Lysttur, men forsømt at besøge sin gamle Tante; man drikker for tynd Te eller for meget Vin hos den eller den; dermed er deres hele borgerlige Renommé fastslaaet! Hjertetørhed, Smaalighed, Mangel paa sand Overbærenhed, Plathedens og Bornerthedens Hovmod, Aandløshedens dvaske Fordragelighed vandrer under dette rolig ud og ind og lader sig omfavne og kysse og titulere med de yndigste Navne.

Af de samme Grunde er det saa vanskeligt at være Forfatter hos os. Det er vanskeligt at skrive for et Publikum, der mangler de nødvendigste Forkundskaber til en rigtig Forstaaelse og Vurdering af de sjælelige Livsfænomener, et Publikum, der aldrig har været vant til at belæres, men fordrer kun af sine Digtere at underholdes, det vil sige smigres i sin falske Idealitetstrang Vi savner en hel Literatur hos os, der skulde have renset Luften, denne Luft, som bliver slettere og kvalmere, jo mere man vil forbedre den med Røgelse. De svage Forsøg i en saadan kritisk ræsonnerende Retning er altid bleven optagne med Mistænksomhed, for ikke at sige bestemt Uvilje. Man smager paa dem, som man smager paa Sop. Er det sund Føde, er det Gift? Da vi ikke kjender det, er det sikrest at antage det sidste.

Hvad skal man da sige om hundreder af fremmede Forfattere, der har skrevet i denne Aand? Hvad om Fru v. Varnhagen, Rahel, der alene ved tre Bind formløse Breve har vundet en Berømmelse, som neppe nogen Forfatterinde, Madame Dudevant undtagen, har opnaaet? Mon hun smigrede sin Samtids falske Idealitet? Nei visselig ikke. Et skarpere Syn paa, en mere

nærgaaende Drøftelse af Tingene rundt om hende skal man neppe finde Mage til i nogen Literatur.

Man lider mest for, hvad man med visse aandelige Dispositioner let kunde bleven til, hvorledes man kunde have handlet, hvad man kunde have sagt. Hvor ofte sigtes man ikke for en umild Dom, et pointeret Ord, sagt i den eller den Kreds, hvor man vitterlig havde været den mildest dømmende? Hvor grusomt kan det hevnes! Alle sigter efter det Hoved, der rager lidt op; men de sigter slet og træffer kanske et Hjerte, der intet kan taale.

Særlig uheldig kan jeg siges at have været ved at blive misforstaaet, hvor jeg har ment noget godt, noget smukt. Jeg levede jo min hele Barndom og Ungdom saa lidet i Virkeligheden, saa meget i Ideernes Verden, at jeg naturlig og helt troskyldig undertiden kom til at hente Udtryk og Billeder fra denne sidste. Saa mindes jeg engang, at jeg om et ungt Menneske, der havde et smukt nordisk Præg af Kraft, og Godmodighed tillige, kom til at sige, at han kunde være Typen paa en af vore gamle Guder, om just ikke paa en Thor, saa paa en Hermoder,

en Tyr. Siden var den unge Mand saa underlig fremmed, og jeg fik endelig længe efter vide, at han havde beklaget sig over, at jeg skulde have kaldt ham en Tyr.

En af de største Ulykker, der kan ramme en ung, uudviklet Pige i Forhold af saa ubefæstet Art som de ovenfor skildrede — vi maa endnu gaa fyrretyve Aar tilbage — er at udpeges, inden hun endnu er sig bevidst, hvad hun er, og medens hun gaar der, en Gaade for sig selv, se andre graadig give sig ifærd med den, se sit Væsen kommenteret, uddiskuteret og indregistreret, maaske under visse usedvanlige Begreber: Excentricitet, Overspændthed, Forunderligheder af alle Arter med dertil hørende uundgaaelige Konsekvenser af praktisk-verdslig Umyndighed. Det var fornemmelig af lignende Ingredienser, man dengang, endnu ikke fortrolig med Fænomenet paa vor egen Grund, lavede sig en formodet digterisk-kvindelig Kapacitet eller noget andet, paa ikke sedvanlig Maade fremragende. Jeg har tidlig været denne grusomme Ulykke hjemfalden, ja i skjærpet Grad, da de Forestillinger, man overhovedet gjorde sig om den Slags Fænomener, desuden hentede sine rigelige Udsmykninger fra

Henrikiaden og Familiemytherne. Det var i Sandhed en Ulykke, da jeg var kaldet til at leve i hint Samfund en lang Række Aar. Man havde ikke givet mig en eneste af de Egenskaber, som var nødvendige for denne min Stilling, men som dog med Strenghed vilde afkræves mig; man havde udstyret mig med lutter saadanne, som dette samme Samfund ikke havde det mindste Brug for. Den første Veksel paa den Brugbarhed, man bestemt havde fradømt mig, indløb paa mit Hjerte; mit Hjerte vilde betale i Guld; men det gjaldt ikke for noget, det skulde været Kjøkkensedler. Man havde allerede trykket Usedvanlighedens tvilsomme Merke paa min Pande, inden jeg endnu, en stakkels ung Pige, fremmed blandt dem, turde vise den rigtig, inden man kjendte mig, inden jeg tænkte, at nogen lagde Merke til min ubetydelige Tilværelse. Har jeg under denne min første Optræden paa Scenen (jeg mener de korte og sjeldne Besøg i den store By, som jeg har kunnet afnøde Forholdene) udmerket mig ved noget, var det før ved en høi Grad af landlig Frygtsomhed, og hvad Kundskaber og Talenter angik, da vilde enhver anden-Klasses Elev i vore nuværende Pigeskoler magelig kunnet sat mig fast. Jeg bragte før med en vis Dygtighed paa husligt Omraade, deriblandt en

ikke ganske almindelig Færdighed i kvindelige Arbeider.

Allerede i Institutet havde jeg faaet Udmerkelse for Skjønskrift og Fruentimmernetheder. Jeg tænker endnu med Stolthed paa, at jeg blev valgt til at afskrive Christiansfeld'ernes underdanige Lykønskningsskrift i Anledning af en fyrstelig Formæling, og at Frederik VI's høistegne landsfaderlige Øine har hvilet derpaa, ligesom der fra et senere Tidspunkt har fæstet sig i min Erindring et Par Buksesæler i Floksilkesømsbroderi paa hvidt, hvorpaa jeg arbeidede et Fjerdingaar, og som blev for korte. Det var alligevel, det tør jeg nok sige, en sand Mønsterfrembringelse af kvindelig Udholdenhed og Tidsanvendelse. Dette merkelige Stykke Sekraft- og Nerveforbrug i Silkestramai blev som sagt aldrig benyttet, men omhyggelig gjemt i en Skuffe i Faders Chatol, hvorfra det undertiden blev taget frem og forevist som en Sjeldenhed.

Arbeider som disse burde det været sin Tids unge Damer, der attraaede en sikret og agtet borgerlig Stilling, tilladt at bære paa sig, at de ligesom Mændenes Ordensbaand, Diplomer og Medaljer kunde pege, i hvad Retning man skulde søge deres Dygtighed og Brugbarhed.

Den er i Grunden ganske nem, denne Klassifikation af Mennesker, den at dele dem i praktiske og poetiske. Den praktiske er ikke poetisk; men af sær Agtelse for den praktiske Retning indrømmer man Muligheden af, at den kan parres med poetisk Sans. Mod den anden er man derimod ikke saa liberal. Et decideret poetisk Menneske kan paa ingen Maade eie nogen praktisk Evne eller Dygtighed, men er en Gang for alle stemplet som fuldkommen *bête* i alle Livets verdslige Anliggender. Jeg har gjort en tredje Opdagelse, at de saakaldte praktisk dygtige Mennesker undertiden er saare ubehjælpelige paa sin egen Grund, med andre Ord høist upraktiske, og at de poetiske Naturer ogsaa heri undertiden fordrister sig til at overfløie dem. Nogle af de største Aander, som Humboldt'erne, Dickens, George Sand, viser noksom Eksempler paa denne Helstøbning, denne fuldkommen harmoniske Forening af det tilsyneladende uforenelige. Varnhagen v. Ense siger om sin Hustru, at hun var «eine gute, sorgsame Hausmutter», og udhæver hendes Sans for et smagfuldt, elegant Toilet.

Uden at ville endog blot i Tankerne sammenstillende føie mit til disse ærefrygtsbydende Navne kunde jeg af mit eget mere beskedne Liv yde tusende Beviser for den Vildfarelse, man her gjør

sig skyldig i. Det tør jeg kun sige, at jeg har kjæmpet og lidt mere for min Fuldkommenhedstrang i praktisk Retning, for min Akkuratesse i Detaljen, min Trang til at se en næsten lidenskabelig Skjønhedskjærlighed muligst virkeliggjort i Tingene omkring mig end for det, jeg erkjender som det bedste ved min poetiske Virksomhed, skjønt det kan være haardt nok at se netop dette misforstaaet og bekjæmpet, medens noget uvæsentligt vinder Bifald.

Er engang dit Væsen paa f. Eks. ovennævnte Maade fastslaaet i Opinionen, saa nær intet Haab om at beseire den. Du kan i tredive Aar Dag for Dag levere Beviset for noget andet, — Misforstaaelsen vil overleve alle. Kun vil den ytre sig forskjelligt efter det Udviklingstrin, vedkommende sees at indtage; hos den dannede maaske sympathetisk-opfattende, velvillig, ja paa en vis Maade smigrende, hos den udannede i Regelen ondartet, som den giftigste Fordom. Tilstede er den hos alle. Du vil møde den i dine Børn, i dine Tjenestefolk, i din Husvert, hvis Værelser du saa inderlig gjerne vilde have, men i hvis forbeholdne Mine du kan læse en stille Beregning af det

resikable i at huse poetiske Distraktioner inden dem. Du møder den i din kjæreste Veninde, den, der bedst skulde forstaa dig! Et lidet Eksempel har nylig mindet mig derom.

Jeg tør sige, jeg passer paa mine Ting saa godt som nogen. Jeg er slet ikke mere glemsk eller distræt end andre; men jeg tør dog ikke vente at modtage en Ting, rakt mig af en anden Haand, uden at der ligesom naturnødvendig lægges til: «Mist det ikke!»

Min kjære T. havde en Theaterkikkert, som hun med al Beredvillighed laante mig, naar min egen var udlaant. Den var mig til stor Fornøielse; kun maatte jeg altid tage den fatale Advarsel med paa Kjøbet. Den glemtes aldrig. En Gang udeblev Advarselen. Her maa ligge noget ekstraordinært til Grund, tænkte jeg. Er det en Familie-, en Verdensbegivenhed? En paafaldende Misvisning af Kompasset, eller er der opdaget en ny Asteroide? Maaske slet ikke noget saadant. Man har kun simpelthen opdaget, at man har gjort en vis Husveninde stor Uret, at denne hører intet mindre end til de ubestemmelige Himmellegemer, men gaar sin sikre, jevne, letberegnelige Bane uden at miste noget. Saa tænkte jeg, da jeg næsten rørt tog Afsked og gik.

Min kjære T. fulgte mig, som hun oftere pleiede, og vi vandrede en Stund uden Maal og Med, jeg tror i Slotsparken. Naar man under saadan Vandring ikke kan gjøre sig selv Rede for hvor, naar man tilsidst stanser forundret udenfor sin egen Port, saa er det et Tegn paa, at det er et ualmindeligt Menneske, man er gaaet med. Hun forstod atter, hun forstod som ingen anden, forunderlig at optage og sætte Tanken i Svingning. Jeg følte mig greben af denne klare, ubestikkelig sikre Bedømmelse af alle og alting, hvortil hun, ligesom ængstelig over sit eget Skarpblik, føiede en saa fin, øm Vurderen af det gode, — Evner, der i den Forening er overordentlig sjeldne hos os; beklage maa man kun, at de ikke her havde fundet en anden, dem værdigere Kampplads, men at de kun skulde vegetere inden Familien og der dø Kvindebegavelsens sedvanlige Straadød.

Men ak! Der var jo noget, jeg skulde have fortalt! Er det Umagen værd at lægge til, at jeg under vor livlige Samtale ganske havde glemt, hvorfor jeg havde søgt hende? — — Nei, min venlige Læserinde, jeg havde Kikkerten endnu; men da vi endelig stansede, trykkede min kjære, uforglemmelige T. min Haand og hviskede: «Har De Kikkerten? Mist den ikke.»

Der er noget fatalistisk, næsten dæmonisk ved en saadan forhærdet Miskjendelse. Den virker tilsidst paa en sælsom Maade tilbage paa en selv. Man kommer næsten til den Overbevisning, at andre har Ret. Man bliver saa vant til at mistænkes for alle Uheld, som antipraktiske Dispositioner og Distraktioner kan afstedkomme, at jeg ialfald, naar saadanne hænder, føler mig sat i en hemmelighedsfuld Rapport til dem. Hører jeg, at der er Ild i Baggaarden, eller at der veltes en Lampe i Sideværelset — jeg er indtil det latterlige forsigtig med Ild —, saa grunder jeg over Muligheden af, at jeg maaske kunde have nogen Del deri; og faar min Bordnabo en Plet paa Dugen, saa skynder jeg mig at sætte Saltkarret over med den utilstrækkelige Beroligelse, at Vertinden kan man dog ikke skuffe.

At være hvad man kalder «afholdt af Folk» almindelig afholdt, har altid forekommet mig at have noget tvetydigt ved sig. Hvorved gjør man sig afholdt i den Forstand? Sikkerlig ikke uden at afgive en Del af sig selv, hvorved det hele let falder ned, og man bliver noget andet end sig selv.

At være afholdt! Min Landsmandinde i Pariserpensionen mente, da jeg spurgte om, hvad Grunden kunde være til, at hun var saa yndet af Vertinden — jeg vilde gjerne lære det —, at det nok var, fordi hun aldrig valgte Bryststykket af Hønen, naar Fadet gik rundt. — Ogsaa en Grund!

At være afholdt! — —

Welhaven, denne Stormvind gjennem vore lumre Smaaforhold, der undertiden kom i Skade for at rive Stakiter ned (maaske en og anden pen Vase ogsaa), Welhaven, der med sin Personlighed har udrettet mere end ved ti Bind Digte — dermed er naturligvis intet sagt om Digtene; jeg mener kun, at Folk undertiden har bedre af at ærgre sig end af at læse Digte —, denne vor noksom bekjendte og omtvistede Personlighed havde engang været personlig mod en eller anden Person. I en Damekreds. En moderlig Veninde skjendte paa ham bagefter. — — «Naar De kunde lægge lidt mere Baand paa Dem, kjære Welhaven, saa kunde De gjøre Dem afholdt, medens De nu støder saa mange fra Dem.»

«O,» brød han ud, «De kan snart nok faa mig saa, som De vil have mig! Men ønsk det ikke, ønsk det ikke; thi med det, I hader, tager I det bedste fra mig! Den Dag jeg blev afholdt, var det forbi med mig!»

Jeg er opvokset under det tredobbelte Tryk af en knugende Ensomhed, jettesterke Individualiteter i mine nærmeste og andre, der vandt Magt over mig; dertil en Kvindelighedens strenge Lov, som man nu har vanskelig for at gjøre sig en Idé om. Dette havde været nok, om ikke Naturen havde lagt sine, for en Kvinde mest skjæbnesvangre Gaver til: min Slegts dybe, sterke, seige Følelser, forenede med en uendelig Ømfindtlighed og Modtagelighed for Indtryk. At jeg har reddet et Fnug af mig selv, at jeg lever, aander, lider endnu, tager Del og kan være med, har været en Kilde til Forundring for mig selv. Og saa er det hændt, at jeg, oprindelig den skyeste, tauseste, mest forkuede af alle forkuede Skabninger; som man maatte fange ude paa Engene, naar der kom fremmede — saa bange var jeg for dem —; som ikke vovede at gaa paa Skøiter paa Dammen bag Huset, naar mine Brødre svingede sig omkring paa den; som ikke maatte dit og ikke turde dat, — jeg, der har ofret hvert af min Ungdoms friske Blomsterskud til dette den falske Kvindeligheds grusomme, aldrig mættede Afgudsbillede og knust dem under en barbarisk Tausheds Kultus, jeg af Lykken, Forholdene og egne Naturbetingelser lige mishandlede, — er kommen til at kjæmpe Frigjørelsens Sag og maa

se mig saagodtsom alene paa en Kampplads, hvor man selv ingen kan ramme, men hvor alle kan angribe.

Christiania, den 23de Januar 1870.

Hvilken Grad af Marter kan en Tilværelse naa for at aftvinge et levende Væsen den Tilstaaelse, at det heller ikke vilde været til? Maaske ikke noget nok saa smerteligt Liv, nogen nok saa fortvilet Dag kunde bringe det dertil. Selvmord viser kun Utaalmodighed, Mangel paa Udholdenhed. Men spørg Selvmorderen, om han heller slet ikke vilde levet? Spørg Kanarifuglen, der lever i et evigt Exil, et evigt Fangenskab, og den vil synge dig Variationer paa det samme Thema:

Heller at have levet og lidt,
End aldrig at have levet engang! —

Spørg dem! Lenau fortæller i et Digt om Finken i Buret, der bliver sørgmodig, naar Foraaret kommer, og ikke vil synge. Saa tager Fuglemanden den og udbrænder dens Øine med glødende Staaltraad, at den ikke kan se, at Fuglene er komne, og at Trærne grønnes; og saa synger den! — Spørg den blindede Bogfinke, og den vil svare dig med en Sang til Vaaren og

Kjærligheden. Spørg — — jeg har idag spurgt mig selv derom.

Jeg hørte engang for længe siden en bekjendt Mand sige: «Jeg frygter for, at vort Land aldrig bliver rigtig kristnet.» Hvad han mente, forstod jeg ikke rigtig; jeg vidste dog, at Olaf havde indført Kristendommen; og at vi har Religion i Landet, kan man i det mindste se af Aviserne. Nu forstaar jeg det: Kristnet, dermed mente han rigtig civiliseret, humaniseret. I denne Forstand fristes vi undertiden ogsaa til at tvile derpaa. Der gives Tilbøieligheder, Grundtræk i vor Nationalkarakter, der synes ligesaa haardnakket upaavirkelige at modsætte sig Religionens og Civilisationens forenede Paavirkning som vore Isbræer, dem, Solen forgjæves forsøger sin Magt over.

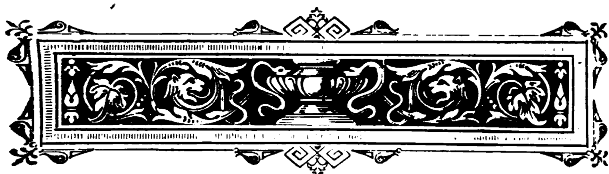
Vi er ikke lidet stolte af vor Kultur, vore store Fremskridt. Men just som vi føler os allertryggest behagelig i dem og ser os seierstolte omkring, dukker denne Aand, som vi for længe siden troede beseiret og begravet, op og grimacerer og parodierer hele Herligheden. Jeg maa da tænke paa Historien om den pyntesyge, men i sit Hus forsømmelige Frue, der reiste til

Lystleiren i et prægtigt Optog. Alle stimlede om for at modtage den elegante Dame; da stak hendes lille pjaltede Søn Hovedet op af Vognskrinet, hvor han havde skjult sig for at være med. Hun lod, som om hun ikke kjendte ham; men da man vilde banke ham og jage ham bort, tog hun ham paa Skjødet og kjælede for ham. Overalt, hvor vi brisker os og kjører til Stas, stikker denne ubeleilige Søn, som vi desværre ikke kan fragaa er Ben af vore Ben, Kjød af vort Kjød, Hovedet op og siger: «Pip, pip, her er jeg!» og sætter os i den løierlige Situation vekselvis at skjendes med ham og forsvare ham mod fremmede.

«O du,» bringes vi til at sige, «er du nu der igjen! Du, du, hvad skal jeg kalde dig, som bedst udtrykker, hvad du er: du Slyngel i evige Slyngelaar! Du Birkebener i blankede Støvler, du Kavaler med barkede Næver — — Hvad vil I ham, fremmede, han angaar ikke jer! — — Du Gniepeer, du! som altid gi'r din Søster Karten og beholder Æblet selv! Du Skræk for hver Plantning, der ikke netop gror op til Tømmer, som hermer ad gamle Folk i dit eget Kragemaal — — Forstaar I ham ikke, saa kan I lade være! Begavet er han, hvad I saa siger, ja rent ud sagt genial; og knyttede jeg ikke saadanne

umaadelige Forhaabninger til ham — — — Du uforbederlige, skrydende, egenraadige, trættekjære, opløbne, lange — — — Vogt dig, Hjertesønnen min, der er de efter dig igjen! Men de kan bare komme; jeg skal forsvare dig til sidste Blodsdraabe. Der kom en Sten over Gjærdet, og der en over Vandet!»

Om Kvinden og hendes Stilling.

Det hører nu engang til Tonen
At ivre mod Emancipationen
(Et Ord, der neppe ret betegner Tingen,
Misforstaaes vil det dog af ingen).
«Den vil,» saa Eftersnakket gaar fra Mund til Mund,
«Opløse Egteskabet helt i Bund og Grund,
Afsætte Manden der og rent forstyrre Konen.
Herefter vil til Terner og til Ammer
Hun overlade Spis- og Barnekammer,
Og ikke nøiet med Kostumet at forandre,
At bytte Skjønhedsbeltet om med Frak og Støvle,
Hun vil, saa godt som nogen af jer andre,
Fra Talerstol og i Aviser vrøvle,
Kort — Gratiens hulde Magt hun vil opgive,
For Karrikaturen af en Mand at blive.»

I, som saa nemt til denne Slutning kom
For mislig Sag at smykke, tænk jer om!
Mon ei ved krassest Form ikkun I dvæle!
Mon Aanden ret I kjender, der skal den besjæle?
Og taler gjennem den, selv i dens Brøst,
Ei Tidens eget Krav, dens egen Røst?
Beskjermet af en oplyst Tidens Dom,
Kan den Proces, at undertrykte vove
At ryste af en unaturlig Vegt,
Der tusendaarig knuged' Adams halve Slegt,
Kan den forrykke helt Naturens Love?
Sku rundt i hele Universet,
Betragt, hvor alt, som aander der og lever,
Sin Plads, hver i sin Art, til Veksten kræver;
Mon bedst det sker, hvor Baand og Tvang det holder?
Vanslegter det, hvor frit det sig udfolder,
Har Friheden det derved straks forskjerset?
Hver Skabning stræber ud af Baand og Stængsel;
Faar Torne derfor straks den bly Viol,
Fordi fra Vindulivets lumre Fængsel
Man flytter ud i Bedet den mod Luft og Sol?
Bli'r Birken mindre Birk, og skifter den da Navn,
Naar, længe kvalt i Granetyknings Favn,
Straks frygtende, at den for høit skal kneise,
Man ser den vinde Rum og kjækt sin Krone reise?
Og skifter liden Sangfugl pludselig Natur,
Fordi man slipper den i vilden Ur

Blandt andre Skovens Røverfugle; —
Om Stæren lærer lidt at tale i sit Bur,
Bli'r derfor den til en pedantisk Ugle?
Med samme Føie spørger ogsaa vi,
Kan Kvinde nogensinde,
Om hun blev nok saa hævet, nok saa fri,
Ophøre med at være Kvinde?
Det bedste, som Naturen hende skjænked',
Som Tyranni holdt kuet, Fordom lænked',
— Evner, rigt paa Vuggen hende lagt,
Forstyrre skulde selv, løsladt fra Trykket,
Den Ynde, der dem fagrest smykked'?
O nei! Det sande kvindelige,
Igjennem tusend Former uomskiftelige,
Modtog, hvor Evnerne til Lys og Liv blev vakt,
En Livets Daab kun, Livets rette Stempel,
Der gav en Adel mer, den egne stille Magt,
Imedens — lad det freidig være sagt —
Imedens mer end et Eksempel
Helt sælsomt bringer for en Dag,
At Kvinder med mindst kvindeligt Behag,
Fra Kjønnets Gratie de mest vanslegtende,
Man finde kan blandt dem, der Friheden fornegtende
Lydt hæved' Anathemet imod egen Sag.

Indledning.

Det er en gammel, nedslaaende Erfaring, at tilfældige Omstændigheder meget ofte mere end en Tings egen Betydning gjør Udslaget og bestemmer den Virkning, der tilsigtes. Enhver Aandens Sag, der henvender sig til den stille, dybere Erkjendelse, vil have denne Vanskelighed at bekjæmpe, og det gjælder sikkert ikke mindst der, hvor Opraabet, stillet til den store Menneskehed, ligefrem æsker til en ubehagelig Anstrengelse, den at skulle gaa i sig selv og bringe Ofre. Et Digterverk f. Eks. kan være baade smukt og indholdsrigt; men kan det ikke bibringe de Sandheder, det vil have erkjendt, paa en sympathetisk, det vil sige paa en behagelig, oplivende Maade, formaar det ikke ved egne eller laante Midler at vække denne gunstige Stemning, vil det i sin Helhed spores som magtesløst. Mængden ligner heri akkurat Barnet, hvem man

ved Løier og Kneb maa lokke til at tage Medicinen. Jeg kunde med flere Træk af *Fædrelandets nyere Historie* belyse dette. Ibsen sendte *Brand* og *Per Gynt* hjem, og de vakte kun en ildesindet *stupeur*. Der lød et almindeligt *«gare l'obus!»* Man ærgrede sig forskrækkelig over *Kjærlighedens Komedie*. Den kloge Forfatter — der er ordentlig noget Bismarcksk-uforstyrreligt ved ham — sender endnu et Stykke hjem, mere nærgaaende, mere frappant; men han laaner en Dragt til det: han sætter det lige paa Scenen. Og Folk strømmer til, og de morer sig og ser sig selv endnu engang lyslevende paa Scenen; og de morer sig atter; det er den morsomme, prægtige Ibsen! Gode Forelæsere har paa samme Vis draget flere Arbeider af vore nordiske Digtere op af Glemselsmyren til et Liv, en Forstaaelse, som de ikke engang i sin første Nyhed kunde glæde sig ved. For Eks. *Kjærlighedens Komedie*, og den gjorde Furore. Ogsaa *Den engelske Lods* af Wergeland, som knapt ti Damer havde læst, medens Digteren levede, fyldte den store Læsesal med «begeistrede» Tilhørerinder. Stakkels Wergeland, hvor lykkelig vilde ikke et Smil af en eneste saadan begeistret Læserinde have gjort ham!

En Sag, der bærer et stort Bud til Menneskene, maa derfor smukt lade være at stole paa sin «stille Magt». Den maa have Arme til at gribe med, Vinger til at kjøle, Øine og Toner til at smigre med; den maa fremfor alt kunne virke paa en Mekanisme, der her i vor tunge, taagede Atmosfære altid er i Ulave: Folks Smile- og Lattermuskler. Stakkels triste, kjedelige, altid ubeleilige Kvindesag, hvor skulde du tage alt dette fra?

Stuart Mill's Bog* er fortræffelig; men den lider af den samme Feil som alle alvorlige Bøger i vore Dage: at ingen læser den. Maaske i England læses den, og i Sverige af nogle faa Damer. I Danmark vil den maaske mindst finde Indgang, af de samme Grunde, der bevirker, at Kvindesagen selv senest dernede turde vinde noget Fodfæste. Livsvilkaarene er maaske for lette dertil. Tilværelsens Magelighed strækker sig ogsaa forholdsvis til Kvinderne; den vækker ikke til Eftertanke, end sige til en Griben-ind, der kræver baade Forsagelse og Anstrengelse, hvor det gjælder noget alvorligt. Endnu mindre kan man vente, at de egentlige Livsskummere — vi vover denne Betegnelse uden at frygte

* *Om Kvindernes Underkuelse.*

for Misforstaaelse — skal tage Initiativet i en Sag, der ligefrem gaar ud paa et Indgreb i gamle grundfæstede Enerettigheder. Denne Modstand vil man spore overalt, hvor Sagen kommer paa Bane. Næsten alle de, hvis Mening jeg har havt Leilighed til at høre, oplyste, dannede Folk, elskværdige Égtemænd — udmerkede Festtalere — har, naar det gjaldt det store Kvindespørgsmaal, mere eller mindre indtaget et mandarinsk Standpunkt. Jeg har personlig kun kjendt to, som gjorde en mere bevidst Undtagelse. Solen havde endnu ikke skinnet over Sagen, da disse Mænd levede, den Sol, der bringer Tanken til Udfoldelse og modner den til Handling. Den ene var den Mand, der blev min Støtte under vort ak altfor korte Samliv, den Mand, jeg har kjendt længst og bedst i mit Liv, ligesom han var den elskværdigste. Den anden var *Joh. Ludv. Heiberg.* Hans Anskuelse af og Indrømmelser, naar der var Tale om Kvindens Menneskerettigheder, forholdt sig til den endelige Frigjørelse som Fultons Eksperimenter til de fuldendte Dampmaskiner. Hans *Valgerda* er et saadant beundringsværdigt, halvlykket Kvindesags-Lokomotiv. Det er en Anakronisme, og tilmed en skadelig, at dette Stykke nu er bragt paa Scenen.

Havde Heiberg skrevet *Valgerda* i vore Dage, vilde han have ladet Judith blive Valgerda.*

Det kan synes ret merkeligt, at Sverige i denne Sag er gaaet forud for de andre skandinaviske Lande. Men vil vi lade de Grunde gjælde, der virker hemmende paa Emancipationen i Danmark, kommer vi let til dem, der nok kan have givet Stødet og begunstiget den i Nabolandet, nemlig dets Kvinders i andre Retninger større Nød. Det sedelige Schisma mellem Mand og Kvinde var, har man villet paastaa — — ikke mindre her end andensteds. Har de svenske Kvinder, af os ukjendte Grunde, førend noget andet Sted opdaget, at dette Schisma var stort, at det truede med at blive for stort? . . . . At Hus- og Privatlivet, dette Kvindernes «hellig fredede Enemerke», var alt andet end fredet og helligt? . . . De skreg efter Luft, efter at slippe ud. Mændenes Samvittighed rørte sig. Svenskerne er et ridderligt Folk; de gjorde øieblikkelig Indrømmelser, og de indrømmede stort og ridderligt.

* Den unge Pige, Heltinden i Stykket, faar falskelig Ordet for at være en emanciperet i den gammelnordiske Valkyriestil, men udvikler sig til Elskerens store Beroligelse til en tam, korrekt liden Nutidsdame.

Det unionelle Norge kunde ikke passende holde sig ganske urørt af disse Bevægelser i Broderlandet. De sakkede langsomt bagefter, omtrent som en Bjørn i Sporene af en Flok opskræmte Rensdyr. Denne Sag staar akkurat saa lovende som en nobel Sag i vort Storthing, naar Majoriteten er fuldtallig og befinder sig vel. Bevægelsen har alligevel ikke en fuldkommen trøstesløs Udsigt. Der er Haab for den. Unge Kulturtilstande byder altid mere Garanti for, at noget nyt kan trænge igjennem, end ældre, der har sin Blomstring bag sig. Det vilde derfor ikke være saa paafaldende besynderligt, om Spørgsmaal som dem, der dreier sig om Dyrplageri og Kvindernes Underkuelse, kunde vinde et Forsprang i de mest hyperboræiske af vore nordiske Lande.

Ulykken er her som overalt, at Kvindesagen er tvungen ind i Kvindehænder. Jeg kjender ingen Mand her i Skandinavien, der for Alvor har hævet sin Stemme i den. Det beror paa en Vildfarelse, hvorunder de sterkere kun slet skjuler sin Ligegyldighed, at de svagere selv skal føre sin Sag. Kvinderne maa selv tale, heder det; saalænge de tier, er det et Bevis paa Kravenes Ikkeberettigelse. Men vi vender dette om og siger: At Kvinderne tier, er et af de vegtigste

Beviser, vi eier for, at deres Krav er berettigede. Vi havde liden Grund til Klage, var vi naaede derhen, at vi baade kunde og vilde tale. Den store Mængde af Kvinder tier, fordi Forkuelsen, gaaet i Arv fra Slegt til Slegt, har berøvet dem Bevidstheden om den Uret, hvorunder de sukker. Giver denne døde Masse Livstegn fra sig, saa er det gjerne et enkelt Skrig om dog for Guds Skyld ikke at slippe Lys og Luft ind til dem. Tilbage bliver de faa, der elsker Luft og Lys, og som gjerne vilde tale, naar de kunde det saa godt, som de gjerne vilde det..

En Dag vil komme, da Sagen forløser sig selv. Bevidstheden om dens Ret vil da have gjennemtrængt hele Samfundsatmosfæren. Vi indaander den med Luften; den vil gaa som Blomsterstøvet med Vinden, usynlig, ufattelig, og med uimodstaaelig Magt vil den gribe alle, baade Underkuere og de forkuede. Da, naar alles Øren er opladte for at høre, vil det være ligegyldigt, hvem der taler, Mand eller Kvinde.

Ligger denne Tid meget fjern? Jeg vil ikke opleve den. Men jeg ved kun, at hvergang en Mand opløfter sin Røst i vor Sag, rystes der Tusender af disse frugtbringende Frø ned og drages vi Aartier nærmere Opfyldelsen.

*
* *

Det Punkt, hvortil den kvindelige Frigjørelse er fremskreden, er som alle Overgange svanger med Ulykke og Forvirring. Den Tro, at Kvinden værdigst udfyldte sin halve Plads i Skabningen, naar hun vegeterede som en unyttig Sirplante i Forældrenes Hus, syslede lidt om, skjænkede Te, spillede Piano, forsynede Mama med Kraver og Kapper og Papa med Tobakspunge eller satte disse ufrugtbare Færdigheder ind i et lidet betryggende Egteskab, denne smukke, ærværdige Tro har faaet et Grundknæk og kommer sig aldrig.

«Men Liv er det ikke,» skrev en saadan malplaceret, teskjænkende Datter allerede for tredive Aar siden, da Tanken alene paa, at det kunde være anderledes, var Oprør.

«Liv er det ikke, saalidt som Kjærets sygnende Vande
Ligner Havets Bryden mod vekslende Strande.»

Emilie hed hun, og hun skrev disse to Linjer paa en Rude, uden Sammenhæng, uden Forbindelse med noget. Forbindelsen vilde været Oprør. Hun døde et Aar efter, uden nogen synlig Grund, maaske fordi hun var kjed af Teskjænkningen og havde gjort den frygtelige Opdagelse, at hun kunde været anvendt til noget bedre.

Man er skræmt op! — Alle styrter ud paa Raabet; nogle ældre vil være med, men kan ikke,

og disse Resignationens udtvundne Traade, der bandt dem til deres Skintilværelse, er uhelbredelig rykket over. Disse er de ulykkeligste.

* * *

I de franske Retsforhandlinger spørges der gjerne ved enhver Sag, inden man kjender Omstændighederne ved den: «*Où est la femme?*» Overalt, hvor man i Livet støder paa noget modsigende, gaadefuldt, det være sig paa husligt, selskabeligt, religiøst Omraade, men især ved en af disse paafaldende Omslag i en Mands sjælelige og moralske Eksistens, enten til det gode eller til det onde, hvorsomhelst man møder disse Spor af en mægtig, hemmelighedsfuld Paavirkning, kan man ogsaa trygt spørge: «*Où est la femme?*» Altid skal man se, der stikker en Kvinde bagved. Manden har langtfra denne Magt. En rigtig ædel Kvinde vil neppe, selv i et langt Samliv med en uædel Mand, drages ned, men snarere drage ham op til sig, medens man daglig kan gjøre den nedslaaende Erfaring om det omvendte. Hvem har ikke kjendt varme, energiske, elskværdige og gladlunede Mænd og seet disse Egenskaber sløves, ja ligesom forsvinde

under en koldhjertet, simpelttænkende Kones daglige Paavirkning, seet, hvordan en forresten veltænkende, men af al Skjønhed og Gratie forladt Hustru kan gjøre et Hjem ulideligt og bringe en Mand til det yderste? Hans Magt til det onde er mindre aandig, mindre indtrængende. I de gamle Sagn og Eventyr er Jutulen ogsaa blot en stor, halvt godmodig Tølper af et Trold, der sovner, naar man klør det i Hovedet. Troldmor derimod er noget frygteligt; hun har baade Viljen og Evnen til det onde. I Bibelens Fortælling om Syndefaldet maa Slangen først sikre sig Eva for at kunne skyde hende foran sig, naar det gjælder at forføre Manden, Skabningens Hoved.

Og denne farlige Skabning har man taalt saaledes gjennem Aartusender og gjort saa lidet til hendes Forædling og Opløftelse! Man har anet hendes Magt, og den størstes og sterkeres Herskesyge har troet at kue den ved at holde hende i Fornedrelsesstanden. Man har gjort alt for at demoralisere og idiotisere hende og har gaaet ganske systematisk tilverks hermed. Man indsnævrede hendes Tilværelse, berøvede den Lys, Frihed, Handlekraft; man udvidede blot Kredsen af hendes Ansvar. Her delte hun ikke alene sin Medskabning Mandens, efter Guds

Lov, men man opfandt en Skare for hende alene; hun delte ikke alene Straffene for ethvert Brud paa denne, Guds, efter de menneskelige Samfundsbehov tillempede Lov, men man opfandt tusende usynlige Love, der ligesaa sikkert kunde fælde hende. Hun kunde dømmes og straffes paa Livet efter den fælles Lov; men Bagtalelsen kunde ogsaa myrde hende, naar hun gløttede paa et Vindu eller talte med nogen paa ureglementeret Sted. Man udesperrede hende fra alle Livets høiere Anliggender og Interesser, altid i Kvindelighedens Navn; men man fandt det ikke uforeneligt med denne Kvindelighed at lade hende offentlig piske eller henrette. Skafottet var den eneste Forhøining, hun turde bestige. Man holdt hendes Aand kuet og tillod hende kun at leve i sit Hjerte og dets Længsler. Det blev næret, dette Hjerteliv, ved alting omkring hende; ved den Lekture, man gav hende, ved Smiger, ved Ensomheden, ved Ørkesløsheden. Det opelskedes rigtig stort og usundt, ligesom — Leveren i visse ulykkelige Dyr, Gastronomien har udvalgt til sine Ofre, medens alle andre Evner skrumpede ind i Buret. Hvad blev der saa af dette Hjerte og disse Længsler? Spørg de Millioner, der i den retfærdiges Navn blev viede til paatvungne Mænd

eller henvisnede i Klostrenes og Husenes ensomme Celler.

I Mænd! I Mænd, kunde man nok sige her, I Seiervindere ved Styrkens brutale Magt, I senesterke sekstusendaarige Usurpatorer, I ridderlige Slaveeiere, der I saa behændig har skjult Tyranniets Redskaber under Religionens og Kvindelighedens hellige — ak saa skjendig misbrugte Navn! —, Jutuler har I været tilhobe, og som Jutuler har I dog ladet eder overliste. I har blot formaaet at kue Kvindens Geni for det gode; det vil have Luft og Rum og virke udad mod Lyset; hvad siger jeg — i unaturlig Retning har I tvunget hendes gode Anlæg, indtil de forvandlede sig til onde! Hvor kunne I vide, om ikke en *Eugenie Lacoste*, en *Timm*, en *Gotfried* og slige kvindelige Uhyrer under andre Omstændigheder var blevne dygtige Læger eller Kemikere? Genial var Kvinden af Naturen; hun maatte ikke være det i nogen stor, verdensindgribende Retning; hun blev det i en snæver, i den onde; thi det onde kræver netop det nære, det dunkle, det skjulte og virker bedst der. I har ret stængt det tilhuse med eder, I Daarer! I har næret det i eders egne Barme. Skynder eder at gjøre det godt igjen! Giver hende fri, det vil sige frigiver hende Evnen til det gode. Emancipationen,

dette Stikord for eders Haan, vil ikke sige andet end en Frigjørelse af hendes gode, heldbringende Evner og Naturanlæg; det er hendes *falske* Kvindelighed, den vil styrte; det er hendes *sande* Kvindelighed, den vil sætte i Stedet. Tag Spinderokken fra hende; længe nok har hun spundet paa sin og eders Fordærvelse. Stæng hende ikke ganske ind med Gryderne og Koge-recepterne, at hun ikke i Forvildelse falder paa det græsseligste. Gjør hende fri, og der vil forsvinde et helt Register af uhyggelige Termini og slemme Udgiftsposter fra eders Regnskabsbøger, og der skal aldrig være mere Tale om fæle Pulvere, ikke om Svig, ei heller om List, om Tøfler ikke, ei heller om Nathuer, — altsammen, hvis I saa nærmere til, blot Frugterne af, at I har indrømmet hendes Geni en falsk, den *farligste* Plads.

Marihøners og vore norske Damers indbyrdes Stilling byder træffende Lighedspunkter. Marihønerne nærer sig nemlig af en vis Sort Larve; — ja havde jeg nu lært lidt mere, skulde jeg ogsaa sige, hvad den Larve heder, og var jeg kommen lidt senere til Verden, saa havde jeg vistnok lært det. Men der er aldrig tilstrække-

lig af denne Sort Næring for Marihønernes Behov; derfor opæder de hinanden indbyrdes, akkurat som vi Damer gjør. Da vor Aand savner den naturlige, kraftige Føde, kaster den sig paa en indbyrdes, paa Personalkritiken og frister Livet ved den. Vi opæder saa at sige hinanden, ganske som Marihønerne. Hvem skulde ogsaa tænkt, at disse nydelige, guldglinsende vaar- og solforkyndende, smaa Skabninger, der bebuder os Lykke, naar de sætter sig paa vor Haand og vi purrer dem med et «Maria, Maria, flyv, flyv, idag er der godt Veir, imorgen bli'r det ondt», — at de skal være saadanne skrækkelige Mariantropofager? Hvis Marihønernes Samfundstilstande, i Lighed med vore, udvikler exceptionelle Fremtoninger, det vil sige, fremragende Individer i nogen Retning, tviler jeg ikke om, at disse fortrinsvis er søgte af sine Medmarihøner og yder Lækkerbidskenerne.

Et ganske merkeligt naturhistorisk Fænomen var det, at der for et Par Aar siden, 1868, viste sig en paafaldende Overflødighed af disse smaa Insekter. Man fortalte, at i Danmark viste det sig i saadan Overflod, at naar man sad i fri Luft, blev man formelig generet af dem, hvilket kom af, at der det Aar var Larver nok, saa de behøvede ikke at gribe til hinanden. Hvilke glæde-

lige Ideforbindelser kan dette ikke vække! Tænk, naar der engang bliver Larver nok for alle Slags Marihøner! Naar de Dage oprinder, da vi til den saa længe hungrende, selvfortærende, kvindelige Aand kan sige: Maria, Maria flyv, flyv! Nu har vi havt det onde Veir, herefter bli'r det godt! Flyv, Flyv, Flyv!

Det store Lod, det største Lod — en altfor elskværdig Mand! Hvo har ikke havt Anledning til at iagttage denne ængstelige, ulykkespaaende Lykke ensteds? En altfor elskværdig Mand! De minder disse ulykkelige sjeldne om de saakaldte Heksedukker, som er skjulte i Daaser. Eieren, det vil da sige Eierinden, bærer dem altid paa sig, og ved sjeldne Leiligheder vises den frem, Dukken. Der trykkes paa en Fjær. Nu skal I se, men ikke røre, ikke røre! Dukken springer frem. Der trykkes atter paa Fjæren, vips ned i Daasen igjen!

Underkuelsen har havt en anden Virkning paa Kvinden, der ikke er latterlig, men netop den allersørgeligste: Ringeagt for sit eget Kjøn

og en servil Respekt for Magten. Deraf det Fænomen, at Bestræbelserne for at hæve og forbedre hendes Kaar møder ofte den lidenskabeligste Modstand hos Kvinden selv. Antydningsvis vil jeg fremhæve endel Personligheder i forskjellige Klasser og Stillinger, i hvem denne Ringeagt tydeligst træder frem. Den røber sig naivest, det vil sige plumpest, jo dybere vi stiger ned i Klasserne. Deraf indtager

Husholdersken for enlige Herrer det ubønhørligste, mest rasende Standpunkt.

Portnerkoner, Udleiersker af alle Slags, lige ned til Stole- og Logeudleiersker. De lukker vistnok ogsaa op for Damer; men det sker dog med en Mine, som om de mente, at disse slipper dog utrolig godt med at betale det samme, eller maaske lidt til.

Vaskerkonen: «Jeg kunde nok desværre ikke holde mit Løfte at skaffe Tøiet til Reisen, jeg, Frøken, for et Par Timer efterat jeg tog Frøkenas Tøi, kom der otte Manschetskjorter fra Ekspedionssekretæren.» Ja efter, Kari! . . . Med den gode Samvittigheds stille Vegt: «Ikke to Timer efter heller, Frøken!»

Mødre, der har faaet mindst tre Døtre brillant gifte.

Koner i en vis Stilling, der har sin Mand og sit Hus i komplet Orden.

Gamle adelige Damer, der har spillet en vis Rolle, men engang har seet sig fortrængt fra en Ambitions- eller Hjerteplads af en yngre og smukkere.

Exekverende store Kunstnerinder. Uundværlige for Mændenes kunstneriske Nydelser og elegante *passe-temps*, har de ved Mændenes Hjælp fuldstændig foregrebet Emancipationens Frugter, som de nyder, ligesom man nyder Drivhusferskener og Ananasjordbær i Mars. De kan være ret hjælpsomme, selskabelig forekommende mod Individer af sit Kjøn; men de elsker det ikke. De har aldrig sat sig ind i sine Medsøstres Nød eller Krav. «Hvortil denne Skrigen paa Brød, de kan jo spise Kage!» siger de som Marie Antoinette, da man fortalte denne, at Folket hungrede. Paa de underlegne Kvinder ser de ringeagtende ned; begavede Kvinder hader de. De er altid omgivne af et Hof af Mænd og trænger strengt taget blot til ét kvindeligt Væsen i sin nærmeste Nærhed: sin Kammerpige. Og endelig:

De dybest forkuede Kvinder, hvis Selvfølelse ved Mishandlinger ganske er sløvet. I deres Øine nyder de Koner, der ikke prygles af sine

Mænd, allerede ophøiede Fordele. Hvad kan de forlange mere!

Paris 1868.

Jeg kan ikke gjøre for det, men jeg har en uovervindelig Mistro til alle religiøse Skrifter og Bøger, der specielt er skrevne for Kvinden, lad Titelen være nok saa smuktklingende. Jeg er bleven fuldt bestyrket i denne Mistillid ved at læse «*La femme*» af den bekjendte *Monod.* Det slog mig straks imøde som Luften i visse Kirker: halv Røgelse, halv gammel Forraadnelse. Den er skreven, denne Afhandling, for ikke ret mange Aar siden; men den kunde gjerne efter mange af sine Udtalelser skrive sig fra Middelalderens mørkeste Tider. «Manden er til for Guds Skyld; og Kvinden for Mandens,» staar der blandt andet. Ja, saa staar det. Kvinden er ikke til for sin egen Lyksalighed og Fuldkommengjørelse, til Guds Pris; men hun er til for en ligesaa svag og brødefuld Skabning, som hun selv er. Hun blev skabt for at bringe ham til Verden og tjene ham. Man kommer næsten til den Slutning, at Manden forholder sig til Gud som Kvinden til Manden, saa fuldstændig fordrer han af denne sidste Lydighed, Afhængighed, Underdanig-

hed («*docilité, dépendance, soumission*»). Og denne Underkastelse begrunder han paa den Skyld, som Eva har veltet paa alle Kvinder, idet hun fristede Adam til Synd (Eva blev altsaa ikke fristet?). Rigtignok har Maria, der fødte Frelseren, oprettet denne Skyld paa Slegtens Vegne. Dette er smukt og betydningsfuldt; man venter, at Hr. Monod skulde finde det tilfredsstillende, og at Skylden hermed var hævet. Nei, ikke destomindre hviler Skylden for Evas Forbrydelse paa hver enkelt Kvinde, og hver enkelt Kvinde er pligtig at udsone den i Forholdet til sin Mand ved at være ham lydig og underdanig.

Jeg bor her i Paris hos en Familie fra Elsass, der har staaet i et nært Venskabsforhold til Monod. Hans Familie, fortalte man mig, bestod af Hustru og — seks Døtre. Han var altsaa til Overflod omgiven af Tjenerinder, blot skabte for ham. Men Hr. Monod var selv en mild, kjærlig Mand, intet mindre end despotisk; de elskede ham høit, saa det vil have været dem forholdsvis let at opfylde det Krav, han stillede til Kvinden. En stor Del Kvinder, hvis Mænd i gode Egenskaber ligner Monod (uden derfor at dele hans Anskuelse; de vilde maaske endog finde sig saare utilfredse ved at kalde et fuldstændig underordnet, viljeløst Væsen sin Mage), — en stor Del af saadanne

Kvinder vil ogsaa med Glæde kunne bekjende, hvor let en Sag det er at lystre, at underordne sig, naar der overhoved kan være Tale om disse Ord mellem virkelig ædeltænkende, frisindede Egtefolk. Fru A. vil sige det med stille Taknemmelighed for den Lod, der tilfaldt hende, Fru B vil med Kjærlighedens varmere Overbevisning, Fru C. med Savnets Taarer forsikre det samme; jeg selv, der skriver dette og ud af mine Kvindevilkaars Afmagt og Vergeløshed drives til at tale udfordrende Ord, jeg selv forener mig i alle disse Stemmer til høi og lydelig Erkjendelse: hvor let at lystre en ædel Mand! — — — Men vil ogsaa Fru D. finde det saa let daglig i Ydmyghed at lade sig brutalisere af Hr. D.? — Madame E. at understøtte og bifalde alle sin Mands vanvittige Daarskaber og stakkels Mor F. hver Aften at tage imod Prygl af sin? Jeg frygter nei, og de vil samtlige være uenige med Hr. Monod i, at de er skabte til - ligeoverfor denne Sort Mænd blindt hen at vise Lydighed og Underdanighed.

* * *

Ved Læsning af en tysk Bog betitlet:

Ewa in Paris.

Tilegnet Adam i Paris og hvorsomhelst.

Er dette Eva? — Eva, din Mandinde,
Der ren og skjær, dig, Adam, engang givet,
Kun som din gode Aand, din Sjælsveninde,
At følge dig paa hvert et Trin i Livet?

Hvor fulgtes I? Hvor tog du hende med?
Ak mindst, hvor renest Livets Kilder rinde:
I Sansedybet lokket, tvunget ned,
Fra Ligebyrd hun sank til din Slavinde.

Kun gjennem dit Behag, beundret, hædret,
Dit Sultanbifald hendes største Ære,
I Ondt kun turde hun din Lige være;
Læs denne Bog, sig, er hun nok fornedret?

Ja, gak kun ind, hvor selv en uren Aand
Haanleende dig viser om paa Scenen,
Sku her, hvad Eva blev til i din Haand,
Spot ogsaa du; men tør du kaste Stenen?

Men der er derimod et andet Punkt i Kvindens Forhold til Manden, der behandles med en merkværdig Overfladiskhed og Ligegyldighed i

hine religiøse Skrifter, ja overalt, hvor Sagen kommer paa Bane og diskuteres. Ligesom ved en fælles Overenskomst undlader man at røre ved det. Kvinderne vover det ikke, og Mændene — behøver det ikke. Det er ellers underligt, at de bibelciterende Damer ganske har kunnet hoppe over den, naar de samlede sine Beviser mod sin egen Sag paa hellig Grund; thi netop dette Punkt grunder sig paa Bibelens klareste, uimodsigeligste Udsagn; det er en af dens utvetydigste Bud; Moses har skrevet det paa Tavlerne, Gud i alles Hjerter, Kristus har prædiket og Paulus har forkyndt det for sine Menigheder, og det er det Bud, der skulde gjælde for Mand og Kvinde uden Forskjel, at de skal være rene af Hjertet. «Frygter Gud i eders Legeme og i eders Aand,» staar der.

Hvorledes er denne Fælleslov overholdt? Er den ikke til det ukjendelige forvansket, ja forvansket i samme Mon, som Civilisationen skred frem, indtil man tilsidst havde skabt og hævdet en totalt forskjellig Moralkodeks for begge Parter? I samme Grad som det sedelige Ansvar slappedes for den ene, skjærpedes det for den anden Part, skjærpedes, forskruedes paa næsten unaturlig Maade. En Kvinde kunde fældes kun ved Skinnet af en Forseelse, et Brud paa en tom Form, en

virkelig, bevislig Forsyndelse bedække hende med Vanære, ja støde hende ud af Samfundet; — en Mand — o, jeg behøver ikke at fuldføre Sætningen! Vel kan vi spørge, da vi jo ogsaa kun er Mennesker: Hvi fordrer I af os en saa ophøiet Renhed, som intet Pust maa fordunkle? For at verne om Familielivet og Egteskabets ukrænkede Hellighed, disse Samfundslivets Grundpiller, for at have en ren og tryg Plet at ty til under Livets og Dagens vilde Trængsler, lyder Svaret. Meget smukt. Vi forlanger heller intet Afslag, vi vil vor Forpligtelse helt og uden Forbehold; thi det føler vi: med Familiekvindens plettede Renhed falder Samfundet sammen.

Men vi maa blive, hvor vi er, vi kan ikke følge Mændene i Dagens og Livets vilde Trængsler. Det er Manden, som skal søge hjem til os. Dette er betydningsfuldt, rigtigt og smukt. Kun er vi ikke længere tilfredse med, hvordan han vender tilbage. Deri ligger Kløften, som mere og mere udvider sig, da alle lukker Øinene for den. I religiøse Skribenter, I, som har saa travlt med at danne nye Kløfter ved at stille Kvinden i et næsten hedensk Underdanighedsforhold til sin Medskabning, viser os heller denne Kløft i dens opløsende Virkninger, viser os Nødvendigheden af en sedelig Fællesforpligtelse og et Fælles-

ansvar, forkynder den fra Prædikestolen og i eders Skrifter, men tydelig, saa at alle kan forstaa det! — — Og I bibelargumenterende Damer, I, som besjæles af en saadan besynderlig selvmorderisk Drift til at underminere eders egen Grund, idet I væbner eder med Bogstavets plumpe Vaaben, — mod dette Misforhold, Familielivets Peststof, den sande Kilde til vor Nedværdigelse og vore Ydmygelser, til vor Forladthed og undertiden vor Fordærvelse, — mod dette Misforhold løfter eders Røst, I bibelsterke Damer!

Jeg mindes endnu den gamle, slet ikke gode Tid som en fæl Drøm. Den bar blandt anden Raahed og Forvirring ogsaa frækt Usedeligheden til Skue, uden at den offentlige Stemme løftede sig mod den; den hyllede sig kun, naar det kom høit, nødtørftig ind i nogle Maskeradepjalter af et halv sentimentalt, halv brutalt Galanteri, som hin Tids Damer synes at have beroliget sig ved, ja de kunde ikke se sig mætte paa disse Ridderlighedens uegte Galoner og stolte, nikkende, smudsige Fjære. Dette var nu i de finere selskabelige Konflikter; i de mere tarvelige, paa Landet f. Eks., traadte Lasten kun mere umaskeret

op. Den Sedernes Fordærvelse, der vel nærmest udgaaende fra det franske Aristokrati udbredte sig til hele det øvrige Europa, havde ogsaa rigelig afsat sit Dynd oppe i vore skikkelige nordiske Lande. Det er ingen Overdrivelse at sige, at næsten hver større Gaard omkring i Bygderne husede en liden Borgia, en Mauprat, en Rolf Blaaskjeg i Miniatur, hvoraf maaske mangen blot savnede en større Skueplads for sine slette Lidenskaber til at naa en Borgiask Berømmelse. Det var en Ulykke blot at høre derom, vide derom; men hvordan kunde det undgaaes? Det har ligget paa mit Barne-, mit Ungdomssind som en dunkel Rædsel, en frygtelig, uopløselig Gaade, at det kunde eksistere. Jeg saa de hæderlige, skikkelige Hustruer til disse skjendselsfulde Mænd. Jeg mindes disse blege, stumme, forgræmmede, nedværdigede Skikkelser. Var der nogen, der klagede over sin Skjæbne, lo man deraf. Hjerteskjærende Ord gik omkring i Bygden, som Stof til Løier, Stikord til Latter.

Igjennem alle Tider har man arbeidet paa at udvide og befæste denne moralske Kløft mellem Mand og Kvinde. Ikke tilfreds med den Afvigelse i Anlæg, Tilbøieligheder, Følelsessæt, som Naturen klart og utvetydig har faststillet, har man efterhaanden dannet en kunstig, en unaturlig For-

skjellighed, der satte Idealet af den kvindelige Karakter i noget stik modsat Mandens, lutter Egenskaber, der var skikkede til at hævde hendes Afhængighed af ham. Paa denne Grundvold var det, at man, fornegtende det oprindelige Guds og Samvittighedens Bud, byggede et totalt forskjelligt Dyds- og Æresbegreb for begge Parter. For hendes vedkommende sattes dette, som vi ved, i hendes kvindelige, det er Renhedens, Kydskhedens, Hæder, for hans i noget ganske andet, i en borgerlig Udadlelighed, den saakaldte verdslige Ære. Og for sit vedkommende, naar man betragter Sagen i og for sig, vil det ikke falde nogen Kvinde ind at protestere. Hun lyder kun Naturens eget Bud i hende, dens helligste, sterkeste Røst, som selv de mest fornedrede af hendes Kjøn aldrig vil kunne bringe ganske til Taushed; den er sterkere end Livet selv. Det er kun, naar dette kvindelige Æresideal træder i Forbindelse med de øvrige Samfundslove og Bestemmelser, at der bliver adskillig at sige derom.

Lad os et Øieblik i dette Lys betragte hin Udskiftning. Vi staar her, uden at ane det, ved Kilden til den største Uret og de bitreste Lidelser, der nogensinde kan skrige til Himmelen om Gjengjældelse, om Opreisning. At de bæres, viser kun igjen det hævdedes forfærdelige Magt, og at man

vænner sig til at anse alt, hvad der er givet og kan gaa, som rigtig og godt. Det vil jo sige, at den ene Part har faaet en hel Del af den almindelige Moralforpligtelse at opfylde, og den anden har faaet den hele; thi har en Kvinde da ikke ogsaa en borgerlig Ære at opretholde? Kan hun ligesaa let unddrage sig fra at være redelig og ærekjær, som en Mand tror uskadet at kunde synde mod det Bud, man saa subtilt strengt har gjort gjældende for hende? Og man tænke sig lidt, hvordan dette Klenodie, hun har at vare, er stillet, hvor en Fællesforpligtelse ganske mangler! . . . Dette Klenodie, saa sart, at et Blik kan saare, en Tanke besudle det, som Kaadheden kan vidskræmme paa offentlig Gade, Bagtalelsen er istand til at forgifte ved et eneste Pust, — man tænke sig dette stillet hen i et Samfund, der lig Magistraten i Athen holder med Røverne, det vil da sige, med nederdrægtig Overbærelse behandler Fristeren og med ubarmhjertigste Strenghed den fristede og forurettede, som for disse kun har Lovenes, det er Offentlighedens, plumpe Beskyttelse, der saa langt fra, naar en Kvinde er ulykkelig nok til at ty til denne, yder en Opreisning, at den kun gjør Nederlaget større! . . . Hvor den ene Part, paa en Vis forenende Angriber og Anklager, Dommer og Bøddel i én Person, kun

straffer egne Forsyndelser i den anden, men forsmaar ikke at smykke sig med dennes Pletfrihed! Thi selv den usedeligste Mand tror sin Ære temmelig bjerget, saalænge man ikke kan sige noget om hans Hustru. Ja, det er et eget Rets- og Æresbegreb af D'Hrr. Lovstiftere og Haandhævere, det med saa yderlig Strenghed at opstille Fordringer til og straffe Bruddet paa Egenskaber, der, saalænge Verden har staaet, har været Gjenstand for deres egne Efterstræbelser, ubønhørligere, snedigere, mere udholdende, end de Vilde opspore, forfølge og myrde vergeløse Hvide . . . Lad Historien og de store Byer vidne, lad vore egne Hospitaler og Magdalenastiftelser og andre Stiftelser tale!

Naturen har allerede med en saa paafaldende Partiskhed behandlet den svagere, for Lidelser mere ømfindtlige Halvpart af Menneskeheden, idet den lagde Angsten og Smerten, Skammen og Byrden alene over paa hende. Ja, vel var her en Appel at stille til hans Æresbegreb, ja, det allerførste! — at stræbe at oprette, hvad Naturen og Forholdene forbryder, til sartere at behandle, ridderligere at verne om og trofastere at lønne, end selv bedre Mænd undertiden finder det nødvendig at gjøre det.

Man har bestræbt sig for at udfinde, hvad der hos et Menneske sikrest betegner dets Standpunkt. Nogle har troet at finde det i Latteren. «*Dis moi, qui tu hantes, est je te dirai, qui tu est,*» siger den selskabelige Franskmand. Jeg siger: Oplys mig om, hvorledes dette unge Menneske tiltaler og omtaler Kvinden, og jeg skal sige dig, hvad han er for en.

Jeg har i det foregaaende forsøgt at kaste, om end kun nogle Streiflys, paa de ulige og for den ene Part nedværdigende Betingelser, hvorunder begge Kjøn i sine naturlige Konflikter til hinanden er stillede, ligesom mine Bestræbelser i det næste vil gaa ud paa at oplyse deres indbyrdes Forhold til hinanden i nogle andre af dettes Brydninger. Ufuldkomment sker det fra min Haand, det indrømmer jeg villig, uvant som jeg er til at give Betragtninger af den Natur Ord. Men da ingen anden gjør det, saa tænker jeg: noget altid bedre end slet intet! Og hvem ved! — maaske et Ord, et Vink kan falde vækkende i en anden Aand, der mægtigere, ganske anderledes overbevisende vil svinge Sandhedens Fakkel, end jeg formaar det!

Vi stiger med en vis Lettelse op i mere lutrede Regioner, hvor hine Livselementer, hvem det blev givet at drage Mand og Kvinde til hinanden, inderligst og renest tilkjendegiver sig. Det er saa ofte gjentaget, at det tilsidst er bleven en uimodsigelig Sætning, at Kjærligheden i hendes Liv indtager den hele, men i hans kun en ringe Plads. Atter igjen Kløften, atter igjen Kampen! den ulige Kamp, hvor kun den ene Part møder skarpt bevæbnet og har alle Chancer for at gaa helskindet ud af den, — atter igjen et Spil, hvor den, der har sat alt paa ét Kort, har alt at tabe mod den ringere Indsats, med andre Ord, ligesom Mændene reserverer sig den fuldkomne, uplettede Renhed fra hendes Side uden Gjenforpligtelse, saa forbeholder de sig ogsaa hele Skatten af hendes Følelsesliv, uden at give anden Valuta, end de netop bekvemt kan afse efter Omstændighederne.

Tænker vi efter, vil vi finde, at Handlingen i alle de mest bekjendte Digterverker, Dramer, Romaner altid dreier sig om denne ulige Kamp. Næsten i dem alle gaar hun tilgrunde efter frygtelige Lidelser. Clarissa og Emilia Galotti, Ottilia og Margareta, Delfine, Eleonore! . . . Hvor kan man opregne denne uoverskuelig lange Række af poesitilslørede Ofre! Man skulde næsten tro,

at den store Læsekreds i samme Forhold omfatter slige Verker med Interesse, som de ret intensivt kan gjengive en saadan grusom og langvarig kvindelig Dødskamp.

Vi har foran os en Bog, der, nylig udkommen i Danmark, giver os et Billede af Tilstandene før og efter den store, franske Revolution.* Den kaster, maaske uden at have det til Hensigt, interessante og høist betegnende Lys over Kjønnenes erotiske Forhold til hinanden, saaledes som det fandt sit Udtryk i Dramerne og Romanerne fra hine Tidsperioder. Denne Bog byder en udmerket Ledetraad, og vi vil følge den gjennem nogle af de merkeligste af de Digterverker, den omtaler.

I *La nouvelle Heloïse* (1761) og de Romaner, som slutter sig til denne Skole, staar den gode gamle Kjærlighed endnu ved Magt, sin mystisk tilslørede, imponerende Magt. Ingen havde endnu vovet at antaste den og gjøre den til Gjenstand for en opløsende Drøftning, hvilket var forbeholdt vort Aarhundrede. Kvinden staar endnu som den varmtbegjærede, lykkeforkyndende og -spredende; Manden træder op som den tro-

* *Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Literatur* af Dr. G. Brandes.

faste, altopofrende Ridder, der finder sig uendelig lyksaliggjort ved hendes Kjærlighed.

Werther (1772) staar paa Overgangen til den nye Type, der først skulde udvikle sig efter Revolutionen, den melankolsk blaserte; han tilhører endnu med sin Higen, sit fulde, varme, brusende Hjerte sin egen Tid; men ved det ominøse Pistolskud, der bringer dette Hjerte til Taushed, falder ogsaa Forhænget, der skjuler for os, hvorledes han vilde taget det, var han kommen i rolig Besiddelse af Lykken. Kjærlighedens Lykke er nemlig allerede ikke mere det eneraadende Motiv i denne Roman. Werther har betænkelig mange Ulykkelighedsgrunde udenfor sin ulykkelige Lidenskab. Betegnende er ogsaa den overseende Ringeagt, hvormed den Modstand, der kan lure i Kvinden selv, behandles, idet Werther ikke synes at lægge Merke til, at Charlotte slet ikke elsker ham (mon Goethe i sit Forhold til den virkelige Lotte ogsaa skulde have overseet denne lille Hindring?); og saa bliver den Omstændighed, at Charlotte gifter sig med en anden, alene Draaben, men ogsaa kun Draaben, der bringer Bægeret til at flyde over og frembringer Katastrofen, — en Omstændighed, der vilde givet de blaserte Helte, de ved en for magelig Opnaaelse af Lykken ulykkelige og utilfredse,

nyt Liv og vækket dem til ny Foretagelseslyst, men som, da Genren som sagt dengang endnu ikke havde udviklet sig, kun lod stakkels Werther vende Vaabenet mod sit eget Bryst.

En dyb Nedstemthed havde betaget Sjælene, efterat Revolutionens Storme var forbi. En Nedspændthed, en Træthed, en Lede til alt, der igjen fandt sit Udtryk i Literaturen, gjennem Tidens fremragende Aander. De fleste af disse færdedes i Exilet. Det var rigtignok en anden Ungdom, der nu var traadt frem paa Scenen. De vidste ikke, hvad de skulde tage sig for, disse allerede før Arbeidet trætte, disse ørkesløse Grublere, disse urolig søgende, Sønner af Fædre, «der intet havde levnet dem at udrette». I denne Forlegenhed vender Mændene tilbage til Kvinden, som de saa længe havde forsømt, og forlanger af hende Glemsel og Sysselsættelse. *Pauvre femme!*

I *René* af *Chateaubriand* har vi faaet Hovedtypen for hin Tids mandlige Ungdom. «*René*[*] er Anelsens, Forventningens Poesi afløst af Skuffelsens. Istedenfor Utilfredsstillelsen før de store Katastrofer træder Utilfredsheden efter. Saa møder vi igjen Aarhundredets Mand. Han er

[*] Se *Hovedstrømninger*.

bleg, hans Pande rynket, hans Liv ørkesløst, hans Haand knyttet, etc.»

Det er denne elskværdige Slegt, hvis Devise fra det gamle: Gid vi kunde blive elskede! har forandret sig til: Gid vi kunde elske! . . . . som nu forbereder sig til sine Felttog mod det Kjøn, hvem man har levnet Følelsen som den eneste, alt udelukkende Interesse i Livet. Har du, som læser dette, selv Gnist af Følelse, saa tænk dig Sammenstødet og de Kampe, der vil udvikle sig deraf!

Pauvre femme! Her skulde hun dog kun være Kvinde og ikke Heltinde mere, som hendes Moder var det . . Ak, her trængte hun nok til Amazonens Egenskaber. Hun er bleven Gjenstand for en hel ny Taktik: en forfølgende, til Døde udmattende, en Tilintetgjørelsens Taktik, der stiller Fordringer til Egenskaber, som hun endnu slet ikke har tillagt sig; — de skal maaske først udvikle sig af Striden! Hun er ikke mere Maalet, det høie, lykkeforjættende; hun er kun Midlet, hun er Skudmerket, ikke Gevinsten selv; med sin hele Skat af ukunstlede Følelser vil hun komme ganske tilkort. Hun gjør disse interessante Manfreder, Rénéer og Adolpher, bag hvilke hine store Forfattere knap gjør sig den Uleilighed at skjule sine egne katzenjammerlig-

melankolske Træk, en slet Tjeneste ved for tidlig og for rigt at lønne deres Bestræbelser; og Trofasthed driver dem rent til Fortvilelse. Det er Bevægelsen, Sindsrystelserne, disse Herrer attraar; de maa have alle en Jagts Ophidselser og spændende Overgange, Fanfarerne og Farerne, Uvisheden, Forfølgelsen og Seiren, og det gispende Offer, der venter Naadestødet for deres Fod, og saa? . . Ja, saa er Legen ude. Vi vender os bort fra Slutningsceremonierne, hvor Hundekoblet — Verden — slippes løs og kaster sig over og glefser i sig de sidste Rester af en saadant elendigt, mishandlet Kvindeliv.

Det er denne Anskuelse af Kvinden og Kjærligheden, som Romanerne fra hin Epoke gjorde sig til Talsmænd for. Al den Mishandling, som Mangel paa Følelse kan tilføie Følelsen, den bundne, den vaaben- og vergeløse Følelse, al den raffinerede Grusomhed, som den sterkeres Egoisme, pisket af Kjedsomhedens og Ørkesløshedens Dæmoner, kan udspinde og iverksætte mod de svagere, træder her ind i nye Stadier, antager bestemte Omrids; den kror sig, den behager sig i dem, den forlanger endog Hyldning som interessante Karaktermalerier. De mest remarkable af hine Romaner faar dertil noget saa særegent oprørende, fordi de er skrevne af

Mænd, der gjorde sig til Talsmænd for den gjenopstandne Religiøsitet, nemlig *Chateaubriand* og *Constant.* I Sandhed, den kom til at indtage en den lidet værdig Plads midt i denne Livsledens og Fortvilelsens Poesi!

Det var nu lidt om *Réné.*

Saa følger en ny Variation af Typen, *Obermann.* Forfatteren, *Senancourt,* har dog gjort sin Helt mindre slem. Han har sat ham op paa Alperne som komplet Eneboer og lader ham der anstille sine grillenfængersk-misantropiske Betragtninger. Han kommer heldigvis slet ikke i Berørelse med nogen Kvinde og tillader os derfor at drage lidt Aande, inden vi naar til den næste Type: *Adolphe* af *Benjamin Constant;* thi denne overtrumfer dem alle.

Jeg kan ikke negte mig den sørgelige Fornøielse at gjengive nogle Træk af den Skildring, Forfatteren af *Hovedstrømninger* yder os af denne Helt, hvorved dog er at bemerke, at Constant af rødmende Beskedenhed, fordi han i *Adolphe* havde givet et tro Billede af sig selv, ikke turde gjøre ham «altfor fængslende».

«Han er endnu meget ung, men som *Réné* og *Obermann* er han tidlig gammel . . . Skjønt han aldrig er bleven aandelig mættet, er han dog ikke hungrig; skjønt han intet har oplevet,

er han allerede ude over alting. Det tilkommende har ingen Interesse for ham; thi han har foregrebet det alt i sin Fantasi, og det forbigangne har gjort ham gammel; thi han har levet nogle Aarhundreder i sin Tanke. Han har attraaet alt muligt; men han har intet villet; jo mere afmægtig han føler sig, des større Dimensioner antager hans Forfængelighed; thi Forfængelighed er overalt det Materiale, hvormed de evne- og viljeløse forgjæves søger at stoppe Hullerne i sin Vilje eller sit Talent. Han ønsker at elske og blive elsket; thi han vil bruge Kjærligheden som en Styrkedrik for sin Selvfølelse. Han vil opnaa en kraftigere Fornemmelse af sit Værd. Han attraar ikke en skjult eller fredet Lykke; han trænger til at foretage en Erobring, til at fremkalde Opsigt og Misundelse gjennem en iøinefaldende Triumf og Skandale. Saaledes faar han første Gang Anvendelse for sine Kræfter, og Kjærlighedens Lykke bliver for ham det endelig engang at føle sin Vilje, idet han bøier en anden Vilje ind under sin.»

Hvad mener I om en Elsker som denne? Og stillet ligeoverfor en høisindet, trofast og lidenskabelig elskende Kvinde? Dertil kommer, at hun er en af Verden og Familien for hans Skyld forskudt.

Constant maa have følt sig dobbelt vel under disse sine Skildringer, omtrent som en mættet Tiger paa Resterne af sit Bytte. Han havde nemlig den Tilfredsstillelse, foruden at udhvile sig i Erindringen, dødelig at kunne saare og kompromittere en endnu levende, høitstaaende, berømt Dame, i hvem han omtrent utilsløret lod gjette Heltinden.

At slige Bøger i sin Tid skrives og læses og vinder Berømmelse, kan man forstaa, da de udtaler en herskende Samfundsstemning. Men at de læses af Generation efter Generation uden Kritik, uden Indignation, som om alt var i sin Orden og skulde saa være, kunde vække mere Forundring. Det bekræfter dog kun, hvad jeg ovenfor har bemerket om Mængdens Smag for det pinselfulde. Jeg ved ikke, hvordan andre har det, men paa mig, der ikke kan taale, at en Blomst pilles fra hinanden, virker den Slags Bøger, som om jeg bivaanede en af hine oprørende Vivisektioner, hvor Videnskaben beriger sig i Dyrs Pinsler, og man fristes til at spørge, om Kvindelidelse i Regelen opfattes meget mindre ligegyldig og sløvet af Vanen, end den raa Mængde opfatter Dyrets.

Den blaserte Mand lever den Dag i Dag, kun under andre Former, i Livet og i Literaturen.

Er Blasertheden en Sygdom? Kan den, vil den nogensinde helbredes?

Naar Manden vender om og gaar den samme Vei tilbage, som han lig Lemænsværmen har fraadset sig frem paa.

Han maa gaa tilbage for at hente hende, som ikke maatte, ikke vilde med. Han maa vende tilbage og hente hende, der altid skulde fulgt ham, og gjennemvandre med hende de samme Strækninger, han har lagt øde, og hun maa være bleven sterk nok, mægtig nok til at lade ham glemme, at han ikke mere fraadser.

Han maa lære selv den Kunst, han har lært hende, at ofre, at fornegte sig, indtil han har givet tilbage, hvad han med Uret har taget.

Er det en Sygdom? Vil den helbredes?

Naar den Dag kommer, da Kampen ikke mere gaar om Kvinder, men for Kvinden, naar en Dag kommer, da Kampen heller ikke mere gaar for Kvinden, men med hende, ved hendes Side, støttende hende, støttet til hende, for et fælles, langt mere ophøiet Maal.

Naar den Dag er kommen, da hin Kløft af kunstig Forskjellighed mellem dem er hævet og hun i Sandhed er bleven hans Mage, hans Selskab, hans Lige, delende med ham Arbeidet,

men ogsaa Hæderen, Savnene og Glæderne og det sidste opløftende Haab.

Da vil Sundhed og Lykke vende tilbage. Den stygge Sygdom skal ikke have Magt mere; den vil ganske forsvinde, ligesom den hæslige Literatur, den kaldte tillive.

Sammenstødet mellem «Aarhundredets Mand» og Kvinden, mellem Blasertheden og Følelsen, den endnu ufordærvede Følelse, havde efterladt mægtige Virkninger for denne sidste. En hel ny Kvindetype udgik af dette Sammenstød, den til Bevidsthed om sig selv vaagnende, til Modstand sig reisende Kvinde. Der skulde dog gaa rum Tid hen, inden denne dunkelt gjærende Opstand kom til et ordentligt Udbrud. *Mme. de Staël* havde vistnok skrevet et Par sociale Romaner, der vakte umaadelig Opsigt; men hun rammede i dem dog ikke egentlig Hovedet paa Sømmet. *Delphines* og *Corinnas* Forfatterinde var for meget Datter af den gamle Tid og for nyformælet, kan man gjerne sige, med den nye til rigtig uhildet at dømme om, hvad denne førte i sit Skjold. I hine Verker gaar hun allerede et merkelig Skridt fremad, idet hun skildrer

kvindelig Hjertestorhed og Aandsoverlegenhed i Strid mod den hele Samfundsorden. Manden træder i dem endnu op som sin svagere Halvdels tro Forbundne, elskværdig og elskende og kjæmpende for hende og med hende mod de samme Skranker; kun med den Forskjel, at Forfatterinden tillader ham at trodse disse, medens hun gjør hende det til Pligt at bøie sig for dem, det vil da sige, knuses mod dem. Kampen, den sønderrivende Kamp mellem Mand og Kvinde indbyrdes, der blev vort Aarhundredes Særkjende, undgaar Fru v. Staël; maaske har hun ikke forstaaet, ikke villet forstaa den. Der skulde gaa en Række af Aar hen, før denne Sag kom rigtig tilorde; men da det endelig skede, kom den ogsaa til Orde i *Aurora Dudevant.*

Det var ingen halv Protest, ingen Gaaen paa Akkord med noget; det var Handsken kastet til det hele Samfundshykleri og den bundløse Umoralitet, som dette skjulte. Men bag denne lille fine Damehandske lynede der altid færdige Vaaben, Vaaben saa skarpt tilslebne, saa sælsomt skjøntformede, at man over at beundre dem glemte, hvor sikkert de rammede, og hvor dødelig de kunde saare.

Den første, hun æskede til Kamp, var netop «Aarhundredets Mand». For første Gang fik

man se ham, rigtig som han var; og man studsede. Det var de samme Grundtræk: Sjælens Rynkethed og Graahærdethed, den samme ubændige Egoisme og rovlystne Ledighed. Kun færdedes han ikke længer i Urskovene og mellem Alperne. De imposante, melankolsk blege Rénéer havde forvandlet sig til deres egne sirlig friserede, elegante Raymonder og Arthurer, som de hver Dag mødte lyslevende i Salonerne og ved Veddeløbene.

Derpaa fulgte Rækken af hendes Egteskabsromaner. Hun viser os deri Kvindeskjæbnen i en af dens dunkleste, bedst maskerede Sider. Hun afslører os det lumskeste af alle Bedragerier mod Kvinden, idet man i Lykkens og hendes Bestemmelses skjøntklingende Navne vier hende til Nedværdigelsen og Elendigheden. Vi maa dog her ikke glemme, at vi staar paa fransk Grund. Hun viser os, hvorledes hun, endnu et Barn i Uvidenhed om Livet og Verden, sælges til, kobles til Lastværdigheden, hvorledes det sker under Ofret bedøvende og forvirrende Ceremonier og et for slige Forbrydelser fuldkommen afstumpet Samfunds afskylige Krokodillerørelser og Velsignelser.

Den Virkning, som disse Romaner fremkaldte, var forfærdelig. En Strøm af salvelsesfuld Indig-

nation udgjød sig over den dristiges Hoved. Alle europæiske Blade overbød hinanden i eksorciserende Udtalelser derom. Det var en almindelig Slaaen Kors for sig mod den onde Aand. Og endnu den Dag i Dag spøger *Georges Sands* Navn om for Hykleriet og Snerperiet som Indbegrebet af al kvindelig Udartethed. For at kunne skildre Lasten saa træffende (!) maatte man selv være lastefuld. Den gamle Forveksling! Nævne det onde, rive Sløret af det er værre end Ondet selv; den, der har Mod dertil, rammer Straffen, medens Lasten selv gaar fri.

Nu vel, denne dristige Kvinde, kaldet *Georges Sand*, har syndet. Nu vel, hun har Forvildelser at gjøre sin Gud Rede for, som vi, der sidder vel konserverede og velassorterede inden vore smaa Glasskabsforhold, finder det baade let og saa klædelig at fordømme. Men man maa læse hendes, med uopnaaelig Aandfuldhed, Varme og Sandhedsmod skrevne Livshistorie for at begribe, beklage og, har man Hjertet paa rette Sted tilgive disse Forvildelser; ja man skal mere; man skal forstaa dem som uundgaaelige Betingelser for den Opgave, hun i et Samfund som det, hvori hun stod, var kaldet til at gaa foran i nemlig: være den første Kvinde, som talte. Her kunde ingen Theori forslaa, kun Oplevelsen selv

give Vidnet Ret til at vidne. Gjennem Underverdenens Rædsler har udvalgte Aander som hun maattet søge det høieste, som Jorden negtede dem — Dante sin Visdom, Orfeus sin Brud —, og kun ved selv at befare Livets Afgrunde kunde en Sjæl som Auroras hente den Vredesild, det Løvindemod, hvormed hun siden har røbet og blottet Samfundets nedrigste, farligste Hemmeligheder.

Et gammelt Ord siger, at Paris er Kvindernes Paradis, Mændenes Skjærsild og Hestenes Helvede. Hestene vil for sit Vedkommende sandsynligvis have mindst at indvende; men naar man læser *Ernest Legouvés* Verk om den franske Kvinde, bliver der adskilligt at sige om Lignelsen med Paradiset. Den vilde klinge som Ironi, naar man ikke erindrede, at Franskmændene aldrig bruger Maalestokken paa fremmede, men kun paa sine egne Forhold. Det ved vi jo, at Paris bereder Kvinder, om just ikke Kvinden, Eksistencer, der tager sig helt paradisiske ud. Nøiere beseet er det dog kun usunde Udvekster paa hendes virkelige Stilling; thi Legouvé oplyser os om, at i intet civiliseret Land er Kvinden ved Lovgiv-

ningen stillet elendigere end hos Franskmændene, denne Nation, vi kalder den ridderlige. Det er ikke meget længe siden, at en Hustru ikke havde mindste Ret over sin egen Formue; men der var intet i Veien for, at Manden lige for hendes Øine fortærede den til sidste Skilling. Den Rolle, Kvinderne spillede under den første Revolution, hævede dem noget; Direktoriet forandrede endog visse Lovparagrafer til deres Fordel. Saa kom *Napoleon*, den store Mand, der ogsaa har bevist sin Mandsstorhed deri, at han i alle Forhold, han har staaet i til Kvinder, har vist sig fuldkommen ophøiet over at have noget som en Samvittighed. Han ophævede igjen hine Indrømmelser, skjænkede af den forrige Regjering, og skjærpede de gamle uretfærdige Lovbestemmelser, der nu træder en humanere Samtid imøde som sande Monstrositeter.

Man husker nok Napoleons Svar til Mme. de Staël, da denne spurgte ham om, hvilken Kvinde han satte høiest: «Den, Madame, som bringer de fleste Børn til Verden.» Denne verdensberømte Tirade, der allerede gjennem en hel Række napoleonsgale Generationer har frydet saa

mange Miniatür-Napoleoner og saa mangfoldige af Mme. de Staëls eget Kjøn, der kan trøste sig til ikke at have fjerneste Lighed med denne store Kvinde. Hvori ligger da det knusende i dette Svar? For den Mand, der satte sin Mandsstorhed i at skaffe saa mange Mennesker ud af Verden som mulig, bliver selvfølgelig den Kvinde størst, der leverer Emnerne og sætter saa mange ind i den som mulig, en Livsfilosofi, fuldkommen værdig Napoleon, Ulven og Vielfraszen.

Ganske merkeligt er det, at samme store Mand, der afskyede de aandsoverlegne Kvinder, der behandlede dem, der tiltrak, men modstod ham, omtrent, som hans Kanoner behandlede opsætsige Byer, — der koldblodig ofrede sin Broder og sin egen Hustru for sin umættelige Ærgjerrighed, medens han ubarmhjertig modsatte sig andres Skilsmisse, — det er merkeligt, at Gjengjældelsen rammede ham i den eneste Kvinde, han ikke behandlede ilde! Denne dorske, kolde, ham slet ikke hengivne Keiserdatter blev ogsaa hans Skjæbnes onde Genius . . . . . det er et merkeligt, men dog slet ikke noget sjeldent Fænomen, at Nemesis optræder ironisk og til sine tungeste Slag føier bitter Spot.

Januar 1872.

Her i det tykke af Tyskland, hvor den friske Søvind, der omvifter vore nordiske Lande, ikke kan naa hen, faar man en kvalm Følelse af, at den aandelige Luftning i mange Henseender ogsaa mangler. Kvindesagen synes saaledes at staa paa et yderst primitivt, det vil sige fuldkommen urørt og urørligt Standpunkt. Bondekoner, spændte sammen med Hunde, foran tungt belæssede Kjærrer, Manden bagefter . . . Et Øienvidne har endog berettet mig, at det ofte har seet denne sætte sig op paa Kjærren, naar det gik hjemad; slige Syn vil man maaske mene ikke kan være synderlig betegnende for Kvindernes Stilling i det hele; men jeg synes, slige Syn er meget betegnende. Det er dog Misfoster-udveksterne paa det samme vidtforgrenede, vanrøgtede Træ. At det kan taales, sees sløvt paa af en Befolkning! I disse Gader af en gammel, kunstberømt Stad kan man daglig se dette oprørende Optog drage forbi, Skarer af uniformerede, sabelslæbende Mænd, den gamle lærde Monark, en ridderlig Mand og kjærlig Husfader, Hofdamer, som bæres forbi i de samme forgyldte Porte-chæser(!), fra hvilke deres Oldemødre følelsesløst skuede ned paa det, otte og tyve Forfatterinder, som jeg har ladet mig sige, er det Antal, Byen

huser inden sine Mure; — alle ser dette Syn og ænser det ikke mere, end vi hjemme ænser lignende aandelige Fænomener, der stønner os forbi. Hvor lang Tid vil det vel tage, inden det dages i Tilstande som disse, inden disse arme Kvindelastdyr, der siger indbyrdes mellem sig, Nabokonen til næste: «Sie hat noch nicht gekriegt», . . «sie hat schon gekriegt»,* — som naar andre taler om et dagligt Maaltid —, inden disse arme Kvindelastdyr kommer saa langt i den menneskelige Værdighedsfølelse, at de ser surt? . . . Nu gaar de ganske tilfredse sammen med Hunden i Spandet, drevne af Manden.

Beretningen om de kvindelige Meetingsekcesser i Schweiz og Amerika gjør nu sin Runde gjennem alle europæiske Aviser, et sandt Fund for Dagbladsredaktører og Modstandere af Kvindesagen. Intet er for disse sidste mere velkomment end noget, der kaster Latterlighedens Skjær over denne Sag.

Mig undrer det blot, at de ikke forekommer hyppigere og voldsommere, disse Optrin. De er dog uadskillelige fra ethvert pludseligt Ophør af

* Prygl.

et unaturligt Tryk. Aldrig har nogen Modstand været merket med vildere Udskeielser end Negrenes under deres Forsøg paa at befri sig fra Aaget. Vil man deraf uddrage Slutninger for Slaveemancipationens Ikkeberettigelse? Hvad har disse frihedsdrukne Talerinder i Grunden gjort andet end at spille en Smule Herre, ligesom hine løsslupne Sorte, naar de slaar itu, hvad de kan, tømmer Kjelderen, stormer Værelserne og efter sin Tur strækker sig paa Silkepuderne? *Que voulez-vous?* Maadeholdenhed maa man ikke vente her. Ogsaa Kvindeemancipationen maa have sine *Mesdames les pétroleuses*, der vil afskrække fra Udskeielser og dog baner Veien for mere berettigede Talsmandinder.

Atter igjen en Meetingsskandale, og det efter — tre Maaneders Forløb. Atter et voldsomt Skrig i Bladene. Man skulde næsten sige, jo sjeldnere de forekommer, jo mere Indignation vækker de. Man kunde næsten føle sig smigret derved.

De saakaldte Friegteskaber, Forbindelser, der knyttes, og som skal være uden kirkelig og borgerlig Sanktion, forkyndes nu temmelig ugenert fra visse Leire og lover ogsaa meget smukt,

medens de turde holde sørgelig lidet. Den stakkels Kvinde! Manden kan ikke undvære hende; selv hvor han vildest skeier ud, skal hun drages med; hun maa med ham for at koge hans Mad og føde hans Børn; hun maa følge ham for at tænde hans Lunter og forbinde hans Saar. Saa giver man det et smukt Navn af Frihed og Frigjørelse, medens det i Virkeligheden blot er en ny Form for det gamle Tyranni. Sørgeligt var det i Rom under Mazzini-Optoget at se Fritænkerne med sine Faner og Attributer i Processionen, og at der kun til denne Skare havde sluttet sig Kvinder!

Den arme Kvinde! Kan der times hende noget værre end den gamle Forkuelse, og skal det ovenikjøbet gives Navn af Redning!

Der staar vi ved et af Braadybene, der stanser os paa vor lange, møie-indviede Bane. Det gjælder at samle sig til en sidste Kraftanspændelse, der gjælder sindig og med Lempe at prøve sig frem, Trin for Trin, hvor kun Foden kan vinde Fæste; da raabes der til os med Haanlatter: Vover Springet, I forsagte Taaber! Vi opfanger eder i vore Arme, og ved vor trygge Arm gaar Turen let som til Dans og Leg, og med os følger Friheden og Styrken, og Skjønheden og Kjærligheden lyser os paa vor Vei!

Ja, det klinger smukt, eller rettere sagt i mine Øren skurrer det betænkelig. Tiden til en voldsom Løsrivelse fra et af de ældste og fastest snoede Baand, der holder de menneskelige Dæmoner i Ave, skulde allerede være kommet? Vistnok byder ikke Egteskabet, som det vedtægtsmæssig er ordnet, fuld Betryggelse mod indre Splittelser og Vanskjæbner; men i selve Lænken ligger der en, saavist som den endnu er nødvendig.

I de fri Forbindelser, der ikke trykkes af nogen ydre Tvang, skal altsaa den indre Forpligtelse alene binde Baandet og være des sterkere! Meget smukt! Men er det i Tider som dem, vi nu oplever, Tider, hvor Egoismen og Materialismen frækt reiser sine Bannere, at vi tør tro paa de smukke Egenskaber, der her skulde lægges til Grund? Hvor er den Ridderlighed, den Agtelse for Kvinden og sedelig Renhed, det Retsind, den Trofasthed, der skal hellige en saadan, af Samfundet ikke beskyttet, Forbindelse og sikre den svagere, mere prisgivne Part for Farerne ved den?

Disse kun af «Kjærlighedens fri Valg» sluttede Forbindelser turde derfor mindre sikkert garantere dens Vedvaren end de lovformelige Egteskaber, medens Svig og Utroskab lades aaben Dør, og man dømme selv, hvem der her atter er den uheldigst stillede, Manden, der kan snøre

sin Ransel og ustraffet liste sig væk, eller hun, som sidder kvar i den saakaldte Frihed, det vil da sige den frygtelige Ørken, som hendes egen Skuffelse og Fortvilelse og Verdens Foragt vil vække hende i!

Hvad Virkning har Kvindens Stilling øvet paa de sociale Revolutioner, særlig den store franske af 1789? Var den overhovedet bleven til, havde den været nødvendig, hvis hun havde indtaget den Rang og den Plads i Verdensordenen, som tilkom hende?

Det vil blive en Opgave for Fremtidens Filosofer og Psykologer, naar de for Alvor finder denne Side af Menneskelivet og den hele Verdensudvikling en Drøftning værd, at paavise dette. Vi har kun seet de rigest blomstrende Samfund, hvori Kvinden ikke var agtet og ligeberettiget, raadne ned, styrte sammen for aldrig at reise sig. I vore kristne Samfund har man vistnok afskaffet saadanne Misbrug, der aabenlyst smagte af Hedendom; vor Religion — velsignet være den! — har villet det bedste. Men en ny Civilisation skabte nye Misbrug, nye Forkuelsesformer, og Hykleriet kom til, som skjulte dem behændig. Ogsaa under

os ryster og bæver Grunden; der følger Udbrud, der lader os kaste forfærdede Blik i Afgrunde; den franske Revolution var et saadant.

Var den bleven til, havde den været nødvendig, hvis — Kvindens Stilling havde været anderledes? Spørg den Vogn, der hvirvler afsted med det ene Hjul fornaglet, om den havde kunnet undgaa Afgrunden?

Hvad Virkning har Kvinden øvet paa selve Bevægelsen?

Michelet, den franske Filosof, har i sin Bog om Revolutionens Kvinder sterkt fremhævet Svaret paa dette sidste Spørgsmaal, medens han ikke med en Stavelse berører det første. Han har ligesaalidt tænkt derpaa, som det dengang, for snart hundrede Aar siden, faldt nogen ind at tænke derover. Man tænkte ikke paa Kvinden. Man forudsatte, da Revolutionen brød ud, ikke engang som sandsynligt, at hun skulde tage nogen aktiv Del i den, endsige at hun selv skulde være et uforsonet Element i den, saa at hun for eget vedkommende havde noget at haabe og vinde af den. Man tænkte kun paa det afsindige, at oprette Lighed mellem Klasserne, inden den naturligste Lighed, den mellem begge Kjøn, var oprettet. Man vilde opnaa Friheden, medens den halve Del af dem, der satte sit Liv ind for den,

skulde forblive i Trældommen. Og grunddemoraliseret, tynget af de Forbandelser, der hviler paa verdensgamle Uretfærdigheder, skred man til Verket, og det var denne Forbandelse, der gjorde, at selv Overmaalet af gode Kræfter vendte sig til dets Skade, og som bragte det, trods alle Ofre, alt det udgydte Blod, til at strande i saa mange af sine Forhaabninger.

Kvinderne skulde ikke være med. Men hvad man ikke havde beregnet var, at de ikke alene selvbudne deltog i Bevægelsen, styrtede sig i den, men at de øvede den mest skjæbnesvangre Indflydelse paa dens Gang. Michelet paastaar, at den ved sin Heftighed og Lidenskabelighed undertiden virkede skadelig, at den undergravede Partierne og fremskyndede deres Fald. Navnlig bebreider han Kvinderne, at de, tilskyndede af en blind Følsomhed, for tidlig bidrog til Reaktionen. Man maa ikke glemme, at Michelet hører til de rødeste Republikanere.

Hvad var det da, som gav disse passive, fortrykte Væsener denne Styrke, denne vilde Kraft, denne Udholdenhed og Foragt for Farer og Død?

Revolutionen havde nedbrudt alle Samfundets Skranker og vendt op og ned paa alle Ting. Paa Kvinderne, i et Land som Frankrig, maatte

denne Tilstand spores dobbelt; den maatte øve samme Virkning, som naar Bolverket brister under den længe stille opdæmmede Vandmasse, og denne fraadende styrter frem, rivende alt med sig. I deres Begeistring for Frihed og Fædreland blandede sig ubevidst en anden, dunklere, en beruset Følelse af, en brændende Higen efter egen personlig Frihed.

Maalet var fuldt.

Aldrig stod Kvinden lavere end i hint attende Aarhundrede, da hun glimrede mest og hendes Magt og Indflydelse syntes størst. Enhver Betydning, hun vandt udenfor Familien, vandt hun kun gjennem Nedværdigelsen. Og de tusender af Kvinder, der ikke glimrede, der vansmegtede, der hungrede — thi en ualmindelig almindelig Elendighed rammer altid haardest de svage, dem, der maa forblive inde og ikke udenfor kan søge efter sit Livsophold —, hvad skal disse sige, disse uselvstændige Væsener, der, bestemte til kun at leve støttet til den sterkere, dog mest er henviste til sig selv og til at leve alene?

Paavirket af saa mægtige Dobbeltimpulser kan den energiske Rolle, Kvinderne spillede under Revolutionen, let forklares: «Kvinderne optraadte som Revolutionens Fortropper,» siger Michelet; «overalt viste de sig, overalt blandede den per-

sonlige Lidenskab sig med den offentlige.» En Kvinde var det, som gav Anledning til Bastillens Fald,* Kvinder var det, som transporterede Kongedømmet over i Revolutionens Hænder.

Man tænke sig saa mægtig gjærende Kræfter træde op i Skikkelser som *Charlotte Corday Theroigne Mirecourt*, *Rose Lacombe* etc. Man var ikke beredt paa sligt. Man havde ladet Kvinden, som altid ved slige Begivenheder, Valget mellem at være et Nul eller en Furie, og at Bermen af Kjønnet ikke betænkte sig paa Valget, kan ikke vække nogen Forundring. Man var belavet paa Megærerne, men ikke paa Heltinderne, der rev Mængden med sig i Begeistring ved sin Skjønhed og Veltalenhed eller bragte den til at forstumme ved den eller den dristige Daad. Man studsede; man veg tilside; man glemte, at Kvinden,

---

* *Latude*, der for en Fornærmelse mod Mad. Pompadour først længe sad i Bastillen, senere i det afskyelige Bicêtre, vilde gjennem en fordrukken Portner tilstille en eller anden Menneskeven et Bønskrift. Sendebudet tabte det paa Gaden; det blev fundet af en fattig Kræmmerske, *Mad. le Gros*. I tre Aar forfulgte denne med en mageløs Ihærdighed sit Maal, at befri Fangen, og erholdt, tror jeg, en Dydsbelønning efter sin Død. Hun skulde ikke opleve Bastillens Fald; men hun havde forberedt den ved at afsløre dens frygtelige Hemmeligheder og fylde Folkets Sind med Had og Rædsel for den.

den svage, ikke skulde være med; man gjorde Indrømmelser; hun blev politisk ansvarlig; hun kan dømmes og miste Hovedet saa godt som en Mand. Videre gik dog ikke Tidens Billighedsfølelse. *Olympia de Gouges* Ræsonnement, at naar hendes Kjøn turde bestige Skafottet, havde det ogsaa Ret til Tribunen, blev ikke hørt.

Men for at spille de ovennævnte Heltinders Rolle i en Revolution skal der en vis Kompleks af Egenskaber, der ikke egentlig danner den i almindelig Forstand velgjørende og elskværdige Kvindelighed. Flere af disse glimrende Heroiner havde allerede brudt med Samfundet, før de optog Kampen mod det, og havde maaske ikke meget mere at ofre end det Liv, de saa villig og modig tilbød Fædrelandet. Deres Optræden belyser kun Historiens Blad med Brandfaklens grelle Skjær. Vil vi kvæge vore Øine og vor Sjæl ved et mere roligt og varmende Lys maa vi dvæle ved Mødrene, der med Glæde ofrede det dyreste, de eiede, til Hustruerne, der har efterladt sig et Navn, Hustruerne til disse glimrende, geniale, daads- og blodberusede Mænd, ved hvis Side de spillede Engelens Rolle, Kjærlighedens, Menneskelighedens, Klogskabens og Billighedens.

Kvinderne opnaaede for sit eget personlige vedkommende intet gjennem Revolutionen. Den

Tak, de høstede for en heltemodig Deltagelse i den, var en Skjærpelse af uretfærdige Lovbestemmelser, der lod dem dobbelt føle Trykket bagefter.

Hvor blev der af Heltinderne? Neppe en eneste overlevede Revolutionen. De fleste af dem var saa lykkelige at dø paa Skafottet; andre blev Ofret for en utaknemmelig Mængdes mere raffinerede Mishandlinger. *Olympia de Gouges* blev en Dag overfaldt paa offentlig Gade. En raa Karl rev Huen af hende, saa at det tidlig graanende Haar løsnede. «Hvem vil have Olympias Hoved for femten Skilling?» raabte han til den omstimlende Mængde. «Jeg giver dig tredive for det, min Ven,» sagde hun blidt; og «Frasen» gjorde sin Virkning. En lignende, værre, endnu mere beskjæmmende Mishandling paadrog *Therorigne Mericourt* en Afsindighed, der først endte med hendes Liv. Den ulykkelige tilbragte fire og tyve Aar i Salpetrièren.

Der findes et kobberstukket Portræt af denne skjønne, prægtige Lütticherinde, der var den første, der fik Gitrene i Versailles til at falde, som fordreiede Hovederne paa de kongelige Regimenter, saa at de endte med at dele sine Patroner med Nationalgarden. Det er desværre først taget, efterat hun var bleven afsindig.

Hovedet er rundt og stort; de sorte, noget fremstaaende Øine har ikke mistet sin Glans, men minder endnu om den Lidenskab, den heftige Kjærlighed, for hvilken hun levede og døde. Ikke Kjærlighed til en Person, men Kjærlighed til Ideen, til Friheden.

Den stakkels Piges Øine er dog ikke forvildede; hendes Blik er fuldt af Bitterhed, Kummer og Bebreidelse; det udtrykker Bevidstheden om at være Offer for en Utaknemmelighed, der er for oprørende til at gives Ord.

Historien om den Englænder, der var saa grænsesløs ulykkelig, fordi han ikke var istand til at faa sin Hustru til at modsige sig i noget. Han udtømte sig, saa lang som Dagen var, i Planer, Luner og Modsigelser; han lagde de forunderligste Garn for at fange noget, der kunde ligne en levende Vilje hos hende; — forgjæves, han drog kun de døde Fiske af sin egen ind.

«Skal vi ikke gaa i Theatret iaften?»

«Jo, jeg vilde netop foreslaa dig det,» smilede hun.

«Men hvorhen — Operaen? Covent Garden? Drury Lane?»

«Hvilket ønsker du, *my dear?*»

«Nu, saa Operaen. Man giver *Tryllefløiten.*»

«Min Yndlingsopera!»

«Men det er jo sandt, vi tænkte ikke paa, at Lady B. har sin sidste Soiré iaften; vi kunde dog maaske vælge at gaa did?»

«Har hun det? Ja naturligvis, det tør vi slet ikke forsømme.»

En lang, fortvilet Trommen paa Bordet.

«Hvad tager du paa, min Engel?»

«Hvad synes du?»

«Hvor kan jeg træffe din Smag!»

«Nu, saa sig dog noget, du synes om!»

«Din Paradisfugl — —»

«Ja ikke sandt — —?»

«Klæder dig slet ikke —»

«Nei, du har Ret; jeg er ogsaa for blond til den.»

«Nu, saa tag Brillantsmykket med røde Fjære.»

«Du gjetter mine Tanker.»

Han kom og fandt hende paaklædt til Lady B—s Soiré, med Brillantsmykke og røde Fjære, og de gik ned, lod Kusken vende ved Døren og kom netop tidsnok for at opfange de tyve sidste Takter af Træ- og Straaharmonikavirtuosens Konsert.

De flyttede paa Landet i Kulde og til Staden i Heden; de drog over Kanalen og hele Verden rundt; men ingen Sceneomskiftning kunde bringe dette fuldkomne Eksemplar af «das Weib, wie es sein soll», dette Mønster paa egteskabelig *docilité, dépendence* og *soumission* ud af Ligevegten. Hun fulgte ham med den samme smilende Beredvillighed paa Paris's Boulevarder som i Kafferlandet, ved Tiberens og Arnos Bredder som ved de norske Lakseelve. Fortvilet skred han til Skilsmisse. Men se, det vilde hun ikke, og den henrykte Mand forlangte intet mere end for første Gang at nyde den Lyksalighed at være den eftergivende.

Venstre Haand akkurat konstrueret som den høire, kun ikke øvet som den. Den saa ofte udhævede aandelige Underlegenhed hos Kvinden, hvad om den ikke er andet end den uøvede Venstres Keitethed? Kjender I Kvindens Evner?

Den ene Tid skuer altid isoleret fornemt ned paa den foregaaende med dens Bornertheder, Forkjertheder og Latterligheder uden at tænke

paa, at den pleier adskillige saadanne selv, som det er den næste Fremtid forbeholdt at gjøre sig tilgode over. Denne gjør maaske ikke altfor subtile Distinktioner, men slaar det hele i Hartkorn under Benævnelsen Fortidsbarbari.

Naar vi — jeg mener vort unge, grønnende Samfunds Børn, vi Normænd, saa stolte af vore Fremskridt, vor stigende Velstand, vor Oplysning og vor Kunst — saa lidt nærmere til, præsterer maaske ogsaa vi adskilligt, der i en ikke meget fjern Fremtid vil komme til at figurere ved Siden af Stavnsbaandet, Gabestokken, Ulfeldtsstøtten og lignende Merkværdigheder. Det Argument, hvormed man har mødt Spørgsmaalet; hvorfor Kvinden, selv under Forudsætning af anerkjendt lige Dygtighed, dog med Hensyn til Lønning af hendes Arbeider sættes paa halv Sold, ja paa meget mindre — det Argument, at hun spiser mindre end Manden og i det hele er nøisommere (!), følgelig trænger til mindre, fortjener, synes mig, en saadan Plads og geraader saa godt som noget Ulfeldtsmonument en oplyst Samtid til «evig Spot, Skam og Skjendsel». Naar man læser et saadant Ræsonnement paa Prent, udtalt for ramme Alvor, ved man ikke, om man skal græde eller le. Nu, de Kvinder, som har nok at spise, vilde maaske le. Men de,

som har for lidet at spise — og der gives saadanne, I Kommuneforstandere og Nationaløkonomer, uagtet de ikke spiser saa meget som I, men saa har de maaske fire, fem at sørge for, som ikke mangler noget i dette Stykke, og uagtet de, sikkert ikke af Lyst, er «nøisomme» —, disse vil neppe finde sig stemte dertil; de kunde endog falde paa at drage Paralleler, der vilde tage sig ganske forunderlige ud. Konsekvent maatte hint Argument kunne gjælde Mændene indbyrdes. Vi hidsætter et Par saadanne Paralleler, hentede fra nogle af de merkværdigste, om end ikke ordret, saa dog Tanken korrekt gjengivende Resolutioner, faldne i Sager, der angaar Kvinder. Altsaa lad os blot sætte Mandsnavne istedet.

Hr. Professor B. har ved fortjenstfulde videnskabelige Arbeider visselig Krav paa Nationens Erkjendtlighed; men da han altid har levet paa den tarveligste Fod, hvortil endnu kommer, at hans Madlyst i den senere Tid paa Grund af svækket Helbred er betydelig taget af, kunde Pensionen passende nedsættes til etc.

Hr. Assessor B. er dertil en Mand med flersidige Livskrav, der dispenserer betydelig; han har endog skaffet sig et Navn som Gour-

mand. Vi anbefaler ham derfor fremfor den store Skare Ansøgere til nævnte Embede.

Om Hr. Literat C. C. vil vi udhæve følgende:

— Hans Fader var en af Rigsforsamlingens mere fremragende Mænd.

— Hans Broder maa regnes til en af Landets første Digtere.

— Han havde en Fætter, der har beklædt en hæderlig Post ved vort Universitet.

— «Dertil kommer, at han ved Digterverker, der hører til de mest fremragende i vor Literatur, har erhvervet sig grundet Krav paa Nationens Erkjendtlighed; vi anbefaler ham derfor til den af Regjeringen fastsatte Pension, 40 Spd.»

Ordret Uddrag af Forhandlingen med Omsætning af «*Elle et lui*».

Kvindelige Selvbiografier eksisterer af gode Grunde ikke i vor Literatur. De fragmentariske Optegnelser, der under Navn af «Erindringer» af og til er komne for Lyset, kan neppe gives dette Navn; de staar i ingen eller liden Sammenhæng med Nedskriverindens virkelige Liv. De henter Stoffet kun fra Udenverdenen, er jo ogsaa beregnede paa en ganske anden Virkning: kun at more og underholde. En anden Sag er det med den Slags Selvbiografi, jeg mener, hvis den forresten var tænkelig hos os; den vilde neppe byde

meget Stof til Morskab. Nei, elskede Publikum, du maatte ikke gjøre Regning derpaa, ikke paa mange interessante Bekjendtskaber, ikke paa nogen af disse allerkjæreste, pikante smaa Koteri- og Familieskandaler og Historier, hvorunder vi hidtil har tænkt os en Selvbiografi fra Damehaand. Det var Livets mindre kjendte Sider, vi da vilde afsløre for dig, visse Skyggepartier, hvorpaa Balladens Ord er ret anvendelige:

«Und der Mensch versuche die Götter nicht,
Und begehre nimmer und nimmer zu schauen,
Was sie gnädig bedecken mit Nacht und mit
Grauen.»

Og du begjærer det heller ikke. Tvertimod, du ønsker dig paa det alvorligste fritaget. Vær heller ikke bange. Der vil intet saadant komme for Lyset. Enhver Kvinde, der for Alvor tænkte paa at skrive sin Livshistorie — vi forudsætter naturligvis, at hun dertil havde Livets og Erfaringens Myndighed — vilde forfærdet vige tilbage; hun turde det ikke; nei, naar det kom til Stykket, vilde hun ikke vove det.

«Wir Frauen müssen immer leisten,» siger *Rahel.* «*La femme porte les poids de la vie,*» siger *Georges Sand.* Søgte vi nøie, vilde vi sikkert kunne opdrive et Udtryk for denne hidtil saa lidet paaagtede Sandhed i alle bekjendte levende

og døde Sprog. Hos os vilde den kunne omsættes saa: En Kvinde maa kunne tie. Der er nemlig paa enhver af dem lagt en stiltiende Forpligtelse til at taale, lide og bære *quand même* — og ikke ved noget Slags Retskrav at hemme og bringe i Ulave det engang ordnede; kun saaledes gaar det glat! Man vil naturligvis tage mig det meget forargelig op, naar jeg paastaar, at om det, man kalder Tro og Love, er der kun høist undtagelsesvis Tale ligeoverfor Kvinder, der ikke har en Mand til Rygstød. Men det er dog den nøgne Sandhed. I det Øieblik, hun talte, havde hun brudt Forpligtelsen, og hun traadte op som Angiverske. Lad hende engang forsøge at nedskrive uforbeholdent, usmykket sine Oplevelser fra Morgen til Aften i Form af Dagbog! — Hun kunde det ikke; nei, jeg paastaar, hun kunde det ikke uden at blotte et Dyb af Forurettelser og Smaamishandlinger, der intet Navn har, saalænge Tausheden dækker dem; hun indaander dem med Luften, saa lang som Dagen er; hun tæller dem ikke. Vogt dig for at kalde paa dem: de vaagner og kræver et Navn. Tør du give dem det? Et Medusahoved vilde ikke forstene mere end en fattig, enlig Kvindes rolig kolde, naturtro Skildring af sin daglige Strid for at komme gjennem Verden.

Jeg har hørt slige Bekjendelser; jeg har hørt dem utallige Gange. De har alle det tilfælles, at man synes, man ikke kan holde ud at høre dem tilende. Man har den kvælende Fornemmelse, som naar man bliver ved at skrælle en Løg: man maa holde op, inden man har naaet det inderste Lag.

I en Bog, jeg gav ud for nogle Aar siden, betitlet *I de lange Nætter,* forekommer nogle Skildringer af Hjemmet og Familien, hvori jeg selv uundgaaelig kom lidt med. Nogen Tid efter modtog jeg et anonymt Brev fra en Dame, et baade velskrevet og i andre Henseender merkeligt Brev. Det begynder med at fortælle, at hun længe havde havt Lyst til at læse Bogen, inden det endelig skede; men der var altid blevet hende sagt: Uf, læs den ikke; det er «kun Jeremiader og Tale om sig selv». Jeg kan ikke ønske mig et bedre Argument for mine Paastande end dette min ubekjendte Venindes ordret anførte Citat, og er hun endnu i de levendes Tal, da modtage hun herigjennem min Tak, med den Forsikring, at jeg véd at skatte det fordomsfri Blik, hvormed hun selv anskuer Tingen. Jeg maa saa meget mere gjøre dette, som hun synes at tilhøre en Retning af Religiøsitet, der finder det let og naturlig at

klæde den i Ord. Jeg respekterer denne Evne, denne lykkelige Evne, hvor jeg træffer den forenet med Fordomsfrihed og Frisindethed; jeg gjør dette af et oprigtigt Hjerte, uden at jeg selv kan slutte mig til denne Retning. Broen, der fører fra det indre Liv i Gud, der er frit, over til Ordiklædningens og Bekjendelsens, af Menneskehaand afstukne, strengt bevogtede Enemerker, har jeg ikke Mod til at overskride; den Smule Gjerning, der er lagt for mig, er allerede nok besværliggjort. Man komme imidlertid og overbevise mig om, at noget af, hvad jeg paa min sørgelige, trange Kvindebane, i al Ufuldkommenhed vistnok, har følt mig kaldet til at udtale, strider mod den Sandhedens og Retfærdighedens Aand, vi alle bekjender, saasandt vi kalder os Kristne, og jeg skal have sagt mit sidste Ord.

Men dette, hvorom der kunde siges meget, men helst siges lidet, fører kun bort fra Teksten. Jeg vil kun tilføie, at den ubekjendtes smukke, varme Brev kun altfor meget bestyrkede mig i mine Tanker om kvindelige Autobiografiers Stilling her hos os. Kan den lille Mundsmag af en Selvbekjendelse, jeg har givet i nogle af mine sidste Bøger, kan den endog virke afskrækkende, saa tænke man sig, hvordan et ordentligt Skrifte-

maal vilde blive modtaget! Himmelen bevare mig! Man kan være ganske rolig.

En umaadelig Fremtid ligger foran Kvinden, en Fremtid, der vil give Verden en anden Skikkelse. I Tider som disse, hvor Apokalypsen synes at have sluppet alle sine Rædsler løs, hvor man slider og rykker i ethvert Baand, der binder Menneskene til Lov og Tugt, vil det være klogt, om ikke andet, at sikre sig Kvindens gode, sunde, ubenyttede Kræfter. Hun kan ikke længere holde igjen indenfra; man trænger til hende ude; der er mange vigtige Poster at besætte.

Man trænger til hendes Tilgivelse; der er Forbrydelser at afsone; der er en Forbandelse at afvelte.

En umaadelig Fremtid ligger foran Kvinden. Hos os har man begyndt med at indrømme hende Ret til Arbeidet; Lønnen vil komme efter. Men den største Del hos os kræver det endnu, men kan intet Arbeide faa. Vort Land kan ikke

endnu sysselsætte sine Døtre. Tusende Kræfter benyttes ikke til noget, men spildes ynkelig, Champignon'en lig, som Bonden træder paa, da han ikke kjender dens Brug eller Værd.

I Mænd, se til eders Kvinder og spørg dem, hvorfor de er saa syge og mismodige. I Mænd herhjemme, der opbygger, restaurerer, præsterer saa meget, se til eders Kvinder, om I ikke kan hjælpe dem . . . .

Nei, naturligvis . . . I ser intet.

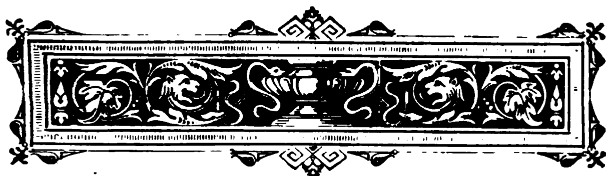

ERINDRINGER

OG

BEKJENDELSER

TREDIE DEL

Dyreskikkelser.

Jeg elsker Dyrene, er født op blandt dem og kunde, hvis jeg havde tænkt paa det, samlet tusend merkelige Træk om dem. Dyrene har Instinkter, som i Sandhed gjør vore Følelser tilskamme, og hvor man studsende maa spørge, om de dog ikke besjæles af Tanke og Bevidsthed. Lad os haabe, at det ikke er saa; vi lader dem lide altfor meget alligevel.

Hvad kan være mere rørende, end at Han-Heiloerne med den ømmeste Angst holder Vagt omkring Myren, hvor Magerne, hele Kolonier af Familier, ruger paa sine Reder? Nærmer sig da en Jæger, forsøger de ved en forstilt, langsomt flagrende Flugt at drage Opmerksomheden hen

paa sig. Hundreder af saadanne ømme Egtemænd falder da for disse Barbarers Skud.

Og Historien om den lille Bogfinke!

Man ved, at Gjøken lægger Eg i fremmed Mands Hus, uden at man just «bør hende saa høiligen hædre» derfor. En bekjendt Naturforsker blev opmerksom paa — det var allerede langt ud over Tiden, da den Art Smaafugle, der udklækker disse store, slugne Pleiebørn, havde forladt Egnen —, at en liden Finke, der havde sit Rede i et hult Træ, var bleven tilbage. Han saa den daglig flyve ud, søge efter Føde og bringe den til Reden. Det vakte tilsidst hans Nysgjerrighed; han ser efter og finder indesluttet i det hule Træ en ung Gjøk, der var bleven for stor til at slippe ud. Aabningen i Træet var groet sammen, og den kjærlige Pleiemoder vilde ikke forlade sin Fostersøn.

Vi havde en gammel Gasse hjemme, der kun holdt af sin ligesaa gamle Mage. Han brød sig slet ikke om de unge Gjæs, hvor fortryllende de end kunde te sig, hvor yndig snadrende de rakte sine hvide Halse ud mod ham. Slap man Flokken ud, og det hændte, at den gamle Gaas havde Forfald indenfor, stillede han sig udenfor Døren og skreg gudsjammerlig den hele Dag.

At Dyrene kan nære Venskab, er ganske vist. Vi havde to Kvier, der ved et saadant Venskab var knyttede til hinanden. Man saa dem altid sammen, naar de græssede, naar de gik hjem fra Hagen, paa Kveet, under Nattehvilen. Om Vinteren maatte man sætte dem ved Siden af hinanden i Baasen; ellers fik Budeien ikke Ro. De blev tilsidst slagtede sammen — Menneskenes Ømhjertethed!

En af de Heste, jeg red hjemme, *Sokken*, vilde ikke paa nogen Maade forbi en vis Busk paa Veien nær ved Hjemmet. Der var dog ikke det mindste iøinefaldende ved denne Busk, der kunde skræmme den. Hvergang vi nærmede os den, spidsede den Øren, stansede sky eller vendte om. Jeg maatte altid have nogen med, der kunde trække det modstræbende Dyr forbi, eller vente, til der kom nogen, der kunde yde mig denne Tjeneste. Hvad kunde der være passeret paa dette Sted, der fyldte det med Erindringens ubetvingelige Rædsel? En Dag, da der kjørtes Korn, brast den gamle Laavebro under Hestene; de styrtede ned, dog uden at komme til Skade. En ny Laavebro blev bygget; men ingen Magt kunde formaa disse samme Heste til at betræde denne; et helt Aar bagefter sad Skrækken dem i Blodet. Enkelte Mennesker har det som dem,

en ubetvingelig instinktmæssig Frygt for Steder, hvor de har lidt for meget, eller hvor noget er foregaaet, der har paatrykket dem et tragisk eller uhyggeligt Stempel; man flyr saadanne Steder for aldrig at betræde dem mere. Hvad er her dyrisk, hvad er menneskeligt?

Kalkunhønens Troskabsinstinkt under Rugningen, ikke at røre sig, er saa sterkt, at de ofte dør af Sult, selv om man sætter den rigeligste Føde lige for den; den tør ikke bukke sig. Det Aar, vi begyndte at opdrætte disse Dyr paa Gaarden, hændte det oftere, at de laa stendøde paa Reden, uagtet der paa det bedste var dækket op for dem, indtil en erfaren Nabofrue oplyste os om, at de maatte mades. Det er morsomme Dyr at se paa, Kalkunerne. En saadan Familie med sin briskende, til dobbelt Størrelse oppustede, altid vrede Hane i Midten, giver et grotesk fornøieligt Billede paa en menneskelig Husholdning efter det gode gamle Princip. Særlig minder de pertentlige, forskræmte, under sin dræbende Pligtfanatisme altid klynkende Høner sterkt om en vis Kvindeart, som vort Samfund ikke sjelden udvikler og fortrinsvis beskytter. Der gives Husmødre, der saa besynderlig ligner Kalkunhøner, at man gaar og venter paa, at de skal bryde ud

i Piou, Piou, Piou . . . De rører sig ikke, men foretrækker at klynke og dø paa Reden.

Hanheiloen.

O, Jæger, Jæger, se ikke did;
Paa mig tag Sigte, se hid, se hid!

Søg ikke der; du finder dem ei;
Følg mine Spor, jeg viser dig Vei.

Iaar de bor bag Lyngskoven hist;
Tro mig, tro mig; det er ganske vist!

De er ikke der . . . de flyttede bort;
Det Vinden kun er, som piber saa saart —

Det Vinden kun er, som piber saa saart.
O Jæger, du træder jo altfor haardt!

Men Jægeren smiler og lusker afsted;
Han kjender Knebet; han ved, hvad han ved.

Naar der indtræder store Festdage i Fugleverdenen: en af de høiere Storke feirer sit Guldbryllup, en eller flere Ugler promoveres til Doctores i et fremmed Videnskabsselskab, da indrømmes der alle Fugle Talefrihed, det vil sige, de taler da et Sprog, som ogsaa Menneskene

kan forstaa. En Kjødmeise oppe i Træet, hvorunder jeg sad igaaraftes, fortalte mig (det var netop en saadan Festdag; en gammel Lammegrib havde Jubilæum; han var bleven Storkors af den sorte og røde Ørn for militær Fortjeneste og udmerket Rovdygtighed — ogsaa dette fik jeg vide af Kjødmeisen), at Historien om Bogfinken og Gjøken havde endog vakt Opsigt blandt de bevingede; ja en af deres største dramatiske Forfattere havde benyttet den til et Drama i 11 Akter. Begivenheden, i sig selv ligesaa rørende som sindrig-poetisk, manglede kun noget mere Handling — fortalte Kjødmeisen —, saa at Forfatteren for den tragiske Løsnings Skyld havde været nødsaget til at give den en anden Udgang. I sidste Akt bliver den Føde, som den ømme Pleiemo'r bringer sin fængslede Fostersøn, snart ikke tilstrækkelig til denne, og han ender med at æde hende selv.

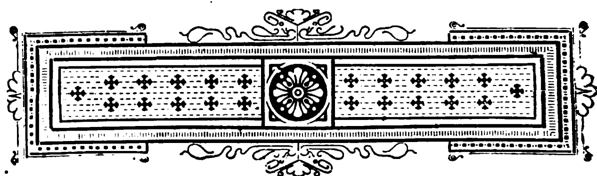
«Fy,» raabte jeg oprørt, «det er for umenneskeligt!»

«For menneskeligt, mener De vel?» sagde Kjødmeisen. «Det er ogsaa Kritikens Mening, der meget har dadlet denne Slutning.»

Jeg taug skamfuld.

I en af vore Byer, havde Gaardens Hund paadraget sig Husmoderens Vrede saaledes, at hun kastede en Skaal kogende Vand over den. Medens den hylende fór ned gjennem Gaderne, samlede der sig en hel Sværm af Egnens Hunde omkring den; med denne Forsterkning vendte den nu tilbage til Gaarden, hvor de posterede sig udenfor Madamens Vindu, alle istemmende rasende, udfordrende Hyl. Jeg vilde ikke raadet hende til at vise sig for denne Skare, der vist ikke havde mindre end en ordentlig Lynchjustits i Sinde.

Hvile.

Til Grevinde Hedevig Wedel Jarlsbergs
Minde 1873.

De flygter alle, som de kan bedst;
Snart høres ei Lyd;
En flygter mod Øst, en flygter mod Vest,
Og andre mod Syd.
Thi Vingerne bliver saa trætte.

Saa flyver og jeg fra Harm og Nød.
Hvorhen? — Kun væk.
Tom er Reden, min Mage er død,
Vingen har Knæk.
Ak, begge de ere saa trætte.

Jeg flyver og øiner kun Himmel og Hav
I det øde Rum.

Hist Hvælvet sig lukker, der lurer en Grav
Bag hvirvlende Skum.
De Vinger, de ere saa trætte.

Jeg flyder paa Bølgen, det flygtige Nu;
Den blid er og glat.
Da reiser den sig med fiendtligste Hu
For at sluge mig brat.
Og Vingerne ere saa trætte.

Paa Vinden bæres jeg lunt afsted —
En stakket Stund;
Men Stormen kommer og hvirvler mig ned
Mod den fraadende Grund.
Og Vingerne ere saa trætte.

Og redder jeg mig ved et lykkeligt Kast
Paa de takkede Skjær,
Saa stiger de Vande med lumskelig Hast
For at hente mig der.
Og Vingerne ere saa trætte.

Da saa jeg dit Skib, der stoltelig fór
For bugnende Seil,
Med flyvende Vimpler og Jubel ombord
Over Fjordenes Speil.
Dets Vinger vare ei trætte.

Du bolde Fører, se hid, se hid,
Kvivit, kvivit!

Du unde mig Ly kun en stakket Tid,
At jeg hviler mig lidt!
Thi Vingerne ere saa trætte.

«Du liden Sangfugl, flyv op, flyv op!
Men skynd dig, il!
Og hvil dig kun paa min Mastetop,
Saalænge du vil,
Naar Vingerne ere saa trætte.»

Tak, tak! Hvor skuer jeg viden omkring!
Hvor deiligt her er!
Det blæser saa svalt paa den knækkede Ving
Og de skjælvende Fjær!
De hviler, de Vinger saa trætte.

Det tø'r saa lindelig lidt efter lidt,
Det stivnede Bryst;
Til at bruge mit Neb — kvivit, kvivit!
Jeg faar saadan Lyst!
Ei Vingerne mer er saa trætte.

«Ei, hvil kun trygt den Dag saa lang
Fra din møifulde Vei!
I Glædens Røster bland kjæk din Sang,
Saa merkes det ei,
At Vingerne ere saa trætte.

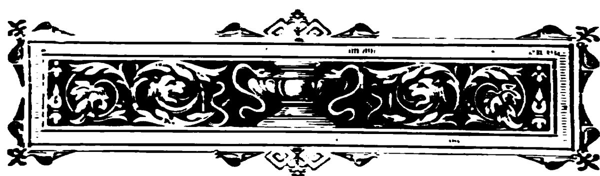
Naar Dagen synker med pludselig Magt,
Vær trøstig og glad!

Da lytter jeg paa min Nattevagt
Til dit ensomme Kvad.
Lad hvile de Vinger saa trætte!»

Du gode Fører! Nu sige du stop;
Nu prøver jeg selv;
Jeg hvilte saa sødt paa din Mastetop,
Farvel, farvel!
Ei Vingerne mer ere trætte.

Farvel, du gode! Signe dig Gud!
Jeg glemmer dig ei.
Nu flyver jeg trøstig i Rummet ud
Min dunkle Vei.
Men Vingerne — ere saa trætte.

Per Skytte og en gammel Kjærring.

Engang i Skoven stødte jeg paa
Den gamle Astrid; hun kunde spaa.

Med kroget Finger hun greb min Haand
Og varsled mig Skjæbnen med fremsynt Aand.

Hun talte om Palmer og fjerne Seil.
Vist ei, du gamle, nu ser du nok feil!

Om Ædelstene og røden Guld.
Du Heks! Nu staar du og lyver mig fuld.

Hun talte om Fjorde og Bjerge blaa.
Om dem, jeg spotted, kan trygt du spaa!

Hun talte om Leg med vilden Ørn,
Om Be tespænd med Graaben og Bjørn.

Ha, kom kun, kom, med den hele Flok!
Se, disse Næver magter den nok!

Hun talte om Trolde og Huldrens Magt,
Selv Fanden jeg trodser, husk, det er sagt!

Hun talte om saa fager en Mø,
For hende, sagde hun, vilde jeg dø.

Da blev jeg saa rar, jeg blikked' mod Jord;
Ei mere jeg mælte et eneste Ord.

To Ruiner.

Jeg var paa Prestegaarden i Vang,
Den Time aldrig jeg glemmer.
Tiders Række fik Liv paa én Gang
Og talte med tusende Stemmer.

Trindt om Egnen i Velstandsdragt
Vidner om Nutidsfliden,
Nær os gløder i fremmed Pragt
«Roser fra Klostertiden».

Hist Hamarruinen paa herjet Jord*
Reiser sig trøstesløs ene;
Den søger de Dverge i Syd og i Nord,
Der stjal dens viede Stene.

---

* Det gamle Hamar (*Hamar Kaupangr*), beliggende paa en frugtbar Odde mellem to Mjøsarme, var i Middel-

Men Kjæmpen vokser; naar Nat falder paa,
Da hører du, lytter du nøie,
I hvert et Vindstød Klokker at gaa
Og Lyd som af svingende Fløie,

Og et Veraab, der gaar gjennem Stormens Sus,
Mellem Vaabenbrag, Dunken paa Porte:
Synk, stolte *Hamar*, nu ned i Grus,
Din sidste Biskop er borte!*

Men synker Dagen i blikstille Luft,
Spores Lyd som af smeltende Sange.
Og Abild- og Kirsebærgaardes Duft
Aander sødt over Sø og Vange,

Og bærer et Bud fra hin Skjønhedens Tid —
O, mon vel tilbage den kommer? —
Da Troen kransed' sin brændende Id
Med Livets fagreste Blommer.

---

alderen en blomstrende By, særlig berømt for sine Frugthaver, med mange Kirker og Klostre og Sædet for en Række af Biskoper. Endnu valfartes der til Ruinen af den engang saa herlige Domkirke, der efter dens Plyndring og Ødelæggelse maatte afgive Materiale til en stor Del af de nærliggende Kirker.

* *Magnus Laurentii*, bortført paa Fredrik den førstes Bud, efterat hans Beskytter, Christian den anden, var fængslet, død i Antvorskov Kloster paa Sjælland 1542. Man læse A. Munchs Novelle: *Den sidste Biskop i Hamar*.

Lig Aandestemmer fra Birkens Top
Lyder den hviskende Susen;
Man synes . . . ha, da skræmmes man op
Af *Elverumbanens* Brusen. . . . .
. . . .
. . . .

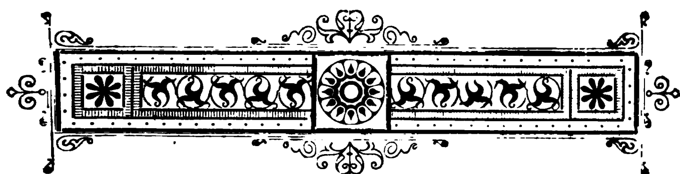
En Mægler i denne Dobbeltnatur
Ser vi en Skikkelse stillet,
Paa Fortids Styrke, Nutids Kultur,
Et sælsomt rørende Billed.

Det er den gamle Frue paa Vang,
Ømt hegnet og skjermet af sine;
Mildt skuer hun ud over Aartiers Gang,
En fredet Dômruine.

Det var den gamle Frue paa Vang;
Snart otti Vintre hun fylder.
At Tanken svulmed' og blev til en Sang,
Kun hendes Nærhed jeg skylder.

Jeg sender gamle *Fru Hanna* paa Vang
Den bedste Hilsen, jeg vidste;
Til sligt et Dagverk en Aften saa lang,
Guds hellige Fred til det sidste.

Den hjemvendte.

1852.

I disse Lunde,
Hvor Elven saa tyst sig snor,
Paa blommende Grunde
Man følge kan Alfers Spor.
I skyggede Lier
Gaar deres Stier,
Hvor kjølig Konvallen og Natskyggen gror.

Imellem Birke,
Med det lange, det lokkede Haar,
Over Græshøi ved Kirke,
Og dernede, hvor Myrbækken gaar;
Gjennem Dal, over Høi,
Gaar den hviskende Støi
Af det luftige Hærtog, Aar efter Aar.

Se Blaaklokken ringer;
Den ringer, men giver ei Klang.
Et Vift som af Vinger
Møder os her paa vor Gang.
Her Alfen har svævet,
Hvert Græsstraa har bævet;
Endnu staar de bøiede efter hans Sprang.

Her Hæggeblomstdusken
Har nylig faaet et Knæk.
Hvad glimter bag Busken?
Ak se, det er kun en Bæk!
Men tydelig seilet
Han her har og speilet
Sit Ansigt i Voven; men nu er han væk.

Et er dog forandret:
I Lunden ei findes mer den,
Som engang her vandred',
Hun, Alfernes kjæreste Ven,
Der lokke kunde
Af deres Munde
Ord, som de aldrig betror til Mænd.

Naar Duggen blinked',
Naar den snehvide Taage faldt,
Helst da de vinked'
Og have ved Navn hende kaldt.

Om det frydelige,
Det taarerige,
Om det underfulde har de hvisket og talt.

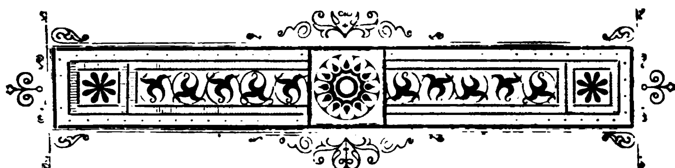
Mens Aarene svinde,
Udfolded' i gyldneste Skjær
Hvad Livet har inde
For hende sig mer og mer.
Hun hørte og saa
Alt, hvad der laa
Dybest paa Grunde, i Hjerter især.

Men ingen ustraffet
End lytted' til Alfers Røst;
Kun Smerte de skaffed'
Et tillidsfuldt Menneskebryst.
Dobbelt daaret,
Dobbelt saaret
Det krymper sig siden i Jordlivets Dyst.

Kummerfuld bøiet,
Hun sad her i Dalen igjen;
Ei mer da for Øiet
Liflige Syner gled hen.
Stum, uden Klage,
Kun pegte tilbage,
Erindringens Alf — den sidste Ven.

O daarlige Drømme,
Der higed' mod Liv og Sang!
O vaarlige Drømme,
Der sluktes i Verdens Gang!
Kommer og kvæger
Huldt og bevæger
Hjertet end én Gang til blideste Klang!

Til Tina Steenstrup.

Paa hendes Konfirmationsdag.

Den Ring, jeg dig har kaaret,
Min *Tina*, hav den kjær;
Thi den har tvende baaret,
Der stod mit Hjerte nær.*

To Tvillingsøstersjæle,
Dog ei ved Blodets Baand,
— Tvillingsøstersjæle
I Ynde, Godhed, Aand.

Og begge lige øvet
I Verdens falske Haab,
Og begge lige prøvet
I Smertens bitre Daab.

---

* Emilie Diriks, Ida Kjerulf.

For slige Sjæle synes
Vor Jord for barsk, for slem;
Og drog de ogsaa tidlig
Til deres rette Hjem.

Mig efterlod de Ringen
Som Minde om dem her.
Ak, jeg behøver ingen!
I Hjertet jeg dem bær.

En anden skal den have,
En, som med kjærlig Hu
Forener Snillets Gave;
Tag, *Tina,* tag den, du.

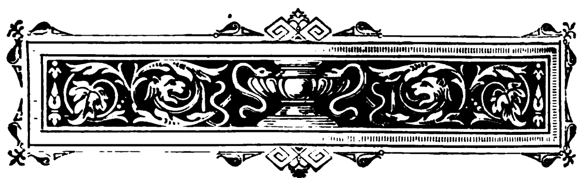
Indviet er af trende
Den nu i Fryd og Ve.
Bliv god som hine tvende,
Mer glad end alle tre.

Thi Aandens bedste Smykke
Og rigest Evne vil,
Ak, mindst dig bringe Lykke;
Vid, der maa andet til!

Den Talisman i Stilhed
Maa i dit Indre bo,
I Sindets Ro og Mildhed,
I Hjertets fromme Tro.

Min Gave kun et ringe
Symbol dig være vil;
Sit gode vil den bringe;
Læg selv det bedste til!

Urner og Cypresser.

Eilert *Sundt*, denne Mand, som man har taget fra et Folk for at skjænke til en Bygdemenighed, udhæver i sine Skildringer af Almuen, hvor forunderlig bundet Følelseslivet endnu ligger hos denne. Vore Bønder kjender ikke disse Ord og Tegn, hvori vi pleier at give vor Længsel, vor Kjærlighed og vort Haab Luft; de siger ikke mange Ord, de flyver ikke imøde, kysser ikke, trykker ikke i Haand. En noksaa afholdt Husbond kan være længe borte, maaske paa en farefuld Reise; men naar han kommer hjem, spænder han rolig fra ude paa Tunet først, og naar han saa træder ind ad Døren, vil Konen blive rolig siddende ved sin Rok, og et: «Naa faar du være velkommen at» er den høieste Grad

af Inderlighed, hun lægger i sin Hilsen; jeg ser, hvor rolig hun væder Traaden i det samme, og hvor langsomt Hjulet gaar rundt. Vore Bondenovellister har meget at lære af Eilert Sundt og af denne Rok.

Skulde denne Eiendommelighed alene ligge til Almuen? Denne Sky for at ytre de blidere Følelser, denne Sætten sin Ære i at synes koldere, end man er, mon vi ikke ogsaa hos den dannede kunde finde dette, endnu af lidt uoptøet Hedenold smagende Træk igjen? At det viser sig mindre fremtrædende hos Kvinde end hos Mand, ligger i Sagens Natur, idet hun ikke sjelden bliver sat i den Nødvendighed at skulle yde Fyldest baade for sig selv og andre; men hvor det optræder, enten det er hos Mand eller Kvinde, er det et Tegn paa et manglende Led i Dannelsen. Gutten lærer, naar han vokser til, snart at anse det for umandigt at vise Deltagelse og Smaaopmerksomheder ligeoverfor Mødre og Søstre. Det begynder med den falske Stolthed. Senere hen, naar Følelserne vaagner og selv trænger paa, kommer den falske Undseelse til og nærer denne Slags Stoicisme, indtil den har spundet en ugjennemtrængelig Skal om Stoikerens eget Hjerte, hvori det sidder ynkelig fangen. Vi har seet Familielykker gaa tilgrunde

under denne Stoicisme, seet, hvorledes en underlig Stivhed og Kulde kan ruge over de tilsyneladende heldigst organiserede Forbindelser. Da kan en Rystelse udenfra komme og vise os et sterkt Følelsesliv, skjult, kvalt derunder. Vi har seet Egtefolk, der et helt Liv igjennem behandlede hinanden med Kulde, falde sammen og tilsidst gaa efter hinanden i Graven af Sorg.

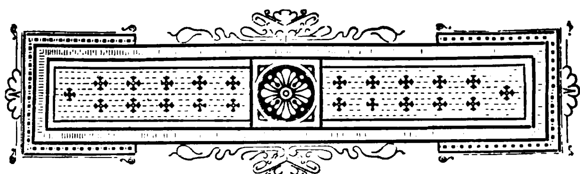
Jeg har engang kjendt en Mand, hvis Liv er ret skikket til at vække disse Betragtninger. Han var, ogsaa paa Grund af den Stilling, han indtog, kjendt af alle; men jeg tror neppe, nogen har kjendt ham rigtig. Allerede som ungt Menneske var der noget for brusque afvisende, hvad vi kalder mægtigt i hans Væsen og Optræden, der maaske ved Princip og Vane var bleven ham naturlig, men efterhaanden — thi Livet satte ham paa haarde Prøver — krævede Kunstens Hjælp for at gjennemføres. Det er sandt: har det virkelig været en Tilfredsstillelse for ham at bringe andre til at tro, at han var en tør, kold Natur, saa er det lykkes ham fuldstændig. Navnlig duperede han ganske den Kreds, hvori han fremmed traadte ind, og som hovedsagelig bestod af betydelige, fintdannede Kvinder. Det er underlig nok, at jeg, den tjerneststaaende, yngste og enfoldigste i denne Kreds, der aldrig vekslede

et Ord med ham, uagtet jeg meget ofte traf ham, allerede dengang dunkelt havde ham mistænkt. Denne Mand har havt en fin, øm, kjærligheds-tørstig Sjæl, der har vaandet sig under tusend Smerter i sit selvspundne Skal. Ulykkeligvis blev han gift med den interessanteste i Kredsen, en Kvinde, hvis hele Væsen, Hjerte, Aand krævede idelig at sysselsættes, krævede denne ømme Opmerksomhed, som han af alle mindst kunde yde hende. Da hun ikke fandt denne Anklang i sit intimeste Forhold, søgte hun den udadvendt. Det var her, paa selskabeligt Omraade og nærmest i en udsøgt Vennekreds, hun udviklede Talenter, der, baarne af en uimodstaaelig personlig Elskværdighed, en spillende Aandrighed, kun syntes at kræve en anden Scene end vór; i vort lille, endnu ubefæstede Samfund havde vi ikke rigtig Anvendelse for den Slags Begavelse endnu; ubehjælpelig stod man foran Fænomenet. Uvist er det, om hun selv i et lykkeligere Egteskab var bleven den stille, Huset kun omsluttende Hustru, hvori vi søger Idealet af en saadan. Hun var af Natur ikke anlagt til en enstonende, stille befrugtende Kilde. Springvandet lignede hun, naar det mest overgivent sender sine Straaler op i Veiret, speidende efter Solstraalerne, bøiende sig for hver Luftning, uberegneligt, drillende, duggende

alt omkring sig, saa langt det kan naa; men de betænksomme Forbivandrende stanser og mener hovedrystende, det er et vakkert Syn at se paa; men hjemme mellem Ertesengene og de gamle, krogede Æbletræer vilde det dog maaske ikke passe. Saa var denne Mands Hustru

Han elskede hende, den arme! Og i samme Grad, som hun uimodstaaelig tiltrak, beskjæftigede og oplivede alt, hvad der nærmede sig hende, stivnede han i sit Skal. Hun døde tidlig, af samme Grund som Springvandet stanser, naar Kilderne tørres fra neden og Kulden binder det ovenfra; som Blomsten dør, naar Jorden ikke er laget for den. Den hele dannede By fulgte hende til Graven. Der var en besynderlig Bevægelse at spore i Mængden ved den Leilighed. Folk, der neppe havde kjendt hende personlig, græd. Man følte dunkelt, at her bar man bort noget ualmindeligt, som man ikke havde havt mindste Brug for og dog ikke havde rigtig Hjerte til at sænke ned i Jorden.

Natalie Diriks.

5te Februar 1858.

Saa egen var hun, saa dyb, saa varm;
Hun tykte sig selv dog mest ringe og arm,
Naar hun øvede Kjærligheden.
Hun Fuglen ligned', der dølger sit Bryst,
Naar ømmest den til Ungernes Lyst
Med al sin Dun smykker Reden.

Ei skildres den stille, dragende Magt,
Der hende i Aasyn og Stemme var lagt,
Om Billed paa Billed vi høine.
Et Mundheld blev det tilsidst i vor Rund:
Vi trodser Kulden, vi varmer os kun
Ved vor *Natalies* Øine.

Og var hun ydmyg, og var hun god,
Al Aandens Idræt hun vel forstod
Og skjøttede stille i Tanken.
Der laa det, en herlig, rigtduftende Flór;
Kun Ordet hun mangled', det vingede Ord,
Der løfter det kjækt over Skranken.

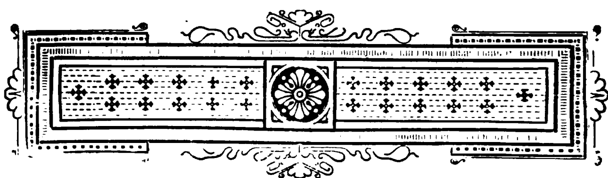
Hvor godt forstod dog den tause Mund
At løse vor Tale fra Hjertegrund,
Lokke Smil uden selv at smile!
Var hun tilstede, sad hun os kun nær,
Sært lykkelig følte sig da enhver;
Hvor lunt kunde Timerne ile!

For den, der lytted', dog mangen Gang
I vor stille Glæde der bæved' en Klang,
En Klang af en undertrykt Smerte.
Hvad var det? Vor Byrde? Den bar hun jo let;
O villig hun bar den! . . Kuns var hun træt,
Lidt Hvile selv hun begjærte.

Og Hvilen kom. Just en Aftenstund
Det sænkede sig, det dulmende Blund,
Paa det altid vaagende Øie.
O vaagn! o reis dig! straks raabte vi,
Med dig brister Kjeden, alt er da forbi;
Kom, del vor Bekymring, vor Møie!

Men her har en Engel skjermende
Stillet sig mod hver nærmende;
Den viger ei fra hendes Side.
Den hvisker om Fred, om en Hvile saa sød,
Den kalder det Liv, vi kalder det Død.
. . . Skal vi med Englen vel stride?

Josephine Welhaven,
født Bidoulac.

Den 7de December 1866.

Nei, nei, jeg sender ingen Krans til Graven.
Rig nok er Døden, Livet kun er armt,
Og Livet kun til vore Kranse trænger.
Ak, hun er død! . . . Hun savner dem ei længer;
Ei takker Øiet os, ei Hjertet varmt
Forlanger mer og fryder sig i Gaven;
Nei, nei, til Graven har jeg intet mer;
Lad andre smykke nu det kolde Ler!

Blomstfattigt Liv selv fattigt Offer spreder;
Med Armods fulde Stolthed dog jeg ved,
Hver Blomst, jeg kunde, af mit knappe Bed
Jeg gjerne brød til hende, jeg begræder;

Jeg gav dem, o for tusend rige Glæder,
Ja for hver Smerte selv, med angstfuldt Mod;
Jeg hented' dem fra steile, vilde Steder
Og bød dem, dugget af mit Hjerteblod.

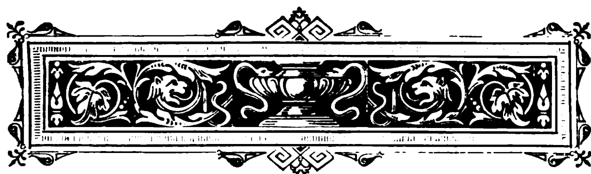
Og vidne vil jeg nu, det svandt som Drøm:
Høisindet var hun, kjendte ikke Plathed;
Igjennem Kvindelivets Tant og Mathed
Forfriskende hun gik, en mægtig Strøm.
Vi øste af den, bares af dens Vover,
Den speiled' Livet os i dybest Grund.
Blev fuldt den skattet? . . . Nei, vi murred' kun,
Naar i sin Force lidt den sprudled' over.

Men nu, ja nu vil alle gjøre Fyldest.
Naar saadant Liv, der blot det store gav,
Brat i vor Midte synker ned i Grav,
Paa Graven jo vi strør en Smule Hyldest.
Og dobbelt vil ved dette tause Skrin
Hin Savnets sene, golde Hyldning vækkes;
Med Savnets Kranse dobbelt vil det dækkes,
Saa tænkte jeg, ei bli'r der Plads til min.

O min Veninde? Var for rigt dig Livet?
Blev det beregnet ved din sidste Fest?
Ved den, som intet Høitidspræg belived',
Naturen selv var barsk, uvillig Gjest.

Men tusend ømme Tanker til det sidste
-- Mer værdt end Hymner, Blomster, Sørgeflag —
Har fulgt dig paa hin Sorgens mørke Dag
Og svøbt sig kjærlig om din nøgne Kiste.

Tre Kongemonumenter.

Stockholm, December 1865.

Et sandt Monument har Gustav III, denne fint organiserede, elskværdige, skadeligste af alle de svenske Konger, reist sig selv i det storartede Bygverk, der indtager hele den østre Side af Gustav Adolfs Plads. Der ligger en dybt tragisk Gjengjældelse deri, at dette Tempel, viet til hans Livs Guddomme, Nydelsen og Kunsten, skulde blive Scenen for hans Undergang. Et kongeligt Mausoleum!

Paa den største og smukkeste Plads staar *Karl* XIII's Statue, reist ham af den erkjendtlige *Karl Johan*. Nationen vil ikke rigtig anerkjende

den, og paa den Plads; der har været Tale om at flytte den. Med Urette synes mig; han fortjener baade Statuen og Pladsen. Er han ikke merkelig blot derved, at han var Slutstenen paa det gamle udlevede Regimente, paa denne Række af halvt tvilsomme, halvt aabenlyse Narre, der har spillet Mynt og Krone om et stakkels Folks Ro, Tilfredshed og surt erhvervede Velstand, saa er han det dog som den Grundvold, hvorpaa det nye Dynasti er bygget. Har han ikke befriet sit Folk fra — sig selv og adopteret *Karl Johan!* Hvem pleier at gjøre sligt, naar de selv ikke duer? Og det skulde en Nation ikke paaskjønne?

Endelig kom jeg da ud paa hin Plads, der saa længe var Maalet for min Vandring.

Vær hilset min Barndoms og Ungdoms Helt, vær hilset, som da du kom til os med store Løfter, saa store, saa vidunderlige, at vi maatte se dig Ansigt til Ansigt for at tro paa dem. Og da vi saa dig, troede vi paa dem . . . . . Vær hilset og takket for rig Opfyldelse!

Bøi dit Hoved, min Søn! Sving din Hat! Gud velsigne dig, *Karl Johan!*

Stockholm, Januar 1866.

Nu, mit Folk, hvad synes du om det? Det var noget for dig; det forstaar du dig paa. Riv dig nu for en Gangs Skyld rigtig ud af dine Folder, kloge, forretningstravle Christiania, ifør dig Festklæderne og Minerne og mød ham! . . . Jubler ham imøde, I unge, der endnu føler varmt og handler raskt; thi han er ung og varm som I, og raskt har han handlet! Thi se, de høifornemme Fagter varede ham for længe, og han tog den stive, modstræbende Broderhaand og lagde den i vor og krystede dem sammen, og siden det Haandtag føler vi os først som Brødre . . . Møder ham derfor, I unge, der føler varmt og handler raskt som han. Stanser, I Ungmøer, og smutter ikke hjertebankende tilside som før, da I saa hans høie, ridderlige Skikkelse komme eder imøde; stanser og vinker ham ogsaa I Landets Tak; thi hans Daad var Lysets, Enighedens og Forsoningens.

Jeg lytter, her jeg staar paa min Vagt paa denne Side Kjølen, lytter for at opfange Velkomstjubelen hist overfra . . . . Hvad? . . . Ikke? . . . Vinden bærer fra.

. . . .

. . . .

. . . .

Christiania 1868.

Idag skal han komme . . . . Jeg lytter igjen fra mit Skjul. Saa gaar min Hilsen ogsaa op i Jubelen . . . Hører noget; det er mat og svagt! . . . Veiret er tungt og graat.

. . . .

Christiania, Høsten 1872.

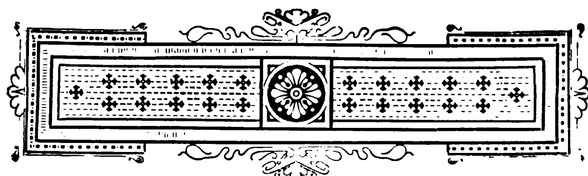
Idag skal han komme . . . . Nu hører jeg Røsterne; de stiger, de svulmer til et brusende Kor . . . Der blander sig kvalte Lyd deri! Det klinger næsten som Hulken og Graad!

Nei, Musik falder ind . . . Den stiger, den svulmer, til et brusende Kor . . . . Velkomsthymnen! . . . Grant hører jeg Solostemmernes Ord, de samme, og kun de samme: O kom, vi elsker dig, vi elsker dig høit, vi elsker dig! . . . Og Korene falder ind med Omkvædet, det vakre, gamle, høitidelige: O, kom du nu, skulde du bare høre! Vi elsker, vi elsker dig etc.

Kommer han da ikke?

Nei, han kommer ikke mere.

Engle og Drenge.

1869.

Der er et Afsnit i mit Liv, der nu forekommer mig som en Drøm, et forunderligt Eventyr, oplevet for længe, længe siden. Det var den Tid, da Børnene var smaa, da Engelen i dem endnu ikke ganske var gaaet op i Drengen. Der var fire af dem. Vi var først to til at dele Underne ved denne Tilstand — thi underfuldt er det at have Børn, saa almindeligt det end er —; og vi gjorde det mundtlig og skriftlig; utrætteligen øste vi af disse Kilder til Glæde, Moro og Bekymring. Da han, den ene, forstummede for evigt, blev ogsaa jeg stum. Stille voksede de smaa op omkring mig; men jeg havde ingen at tale med om dem, kunde ikke, havde jeg havt nogen.

Derfor ligger dette Livsafsnit saa oasemæssig afsluttet i mine Erindringer. Men Tanken paa denne Tid, da Børnene saa udelt tilhørte os, vender hyppigere og inderligere, klamrende sig om ethvert lille Træk, tilbage, — maaske ak, fordi der indtræder disse uundgaaelige Gjennemgange i Livet, hvor man med Smerte føler, at de mindre og mindre gjør det, og at dette inderligste Liv i Moderen maa ophøre.

Mødre, eder, kun eder, vil jeg fortælle nogle af disse Smaatræk, saa intetsigende, saa værdløse, frygter jeg, for en almindelig Læser, saa dyrebare for mig. I vil forstaa dem. Jeg maa desværre begynde med at gjøre eder vrede, ja jeg er belavet paa en fuldstændig væbnet Opstand, naar jeg paastaar, at elskværdigere, lydigere og mere rensindede Børn end vore er Forældre sjelden blevet benaadet med. Gud alene Æren! der gjorde Byrden, saa tidlig lagt paa de svageste Skuldre, forholdsvis let. Med Tak til ham maa jeg erkjende, at jeg oftere, mere skrigende har følt Savnet af den uerstattelige, ak saa tidlig bortgangne, naar Glæden skulde deles, end naar der var Grund til Bekymring og Misnøie. Og dog var disse Børn fulde af Liv, eiendommelig, om end ikke alle i udprægede Retninger, begavede.

Den ældste var et forunderlig blødt og rigt organiseret Gemyt, dyb og stille i Glæde og Sorg. Allerede som ganske liden røbede sig hos ham denne inderlige Glæde i og Sans for Naturen, der endnu er en af hans sterkeste Impulser, men som jo desværre hos os, saa har man forsikret mig, blot maa forblive et upraktisk Liebhaberi. Denne Glæde gav sig især tilkjende, naar han om Sommeren gjorde sine Ture op til Bestefaders Gaard. Hans Bestemoder havde blot oplevet at se ham som halvaarsgammelt Barn; det sidste venlige Smil, jeg saa paa hendes Ansigt, gjaldt ham. Jeg ser ham endnu staa i den dybe Eng i et Slags stille Henrykkelse, medens den hvide Hundekjæks og en Flor af Smørblomster slog op om hans lyse Hoved; hvor glædestraalende kunde han komme styrtende med en tarvelig Blomst eller nogle rigtig afskyelige Insekter i sin lille Daase. Nærmede vi os da efter endt Besøg Hjemmet i Byen, efter den Tids lange, besværlige Dagsreise, hvorunder han gjerne sad paafaldende taus og alvorlig, antog hans Ansigt et Udtryk af Skræk, der endte i Graad, naar vi naaede Gaden. Da kunde han græde lange Timer, ja langt paa Nat saart og stille uden at ville sige hvorfor. Hvor kunde han ogsaa det, den stakkels lille! Det var Byen,

der ubevidst trykkede ham, Byen med sine mange Trapper, sine trange Gader, sine dumme, altkluge Huse, sit Støv, sin Kvalm, kort hele sin Væmmelighed. Vi havde nok, vi voksne, med at verge os mod dette Indtryk, og det drev os ogsaa tilsidst til at søge en Bolig udenfor den. I Vaaren 1846 flyttede vi op til den førstbyggede Gaard i vor nuværende Homansby, lige bag Slotsparken, og her har vi levet vor lykkeligste Tid. Han var da fire Aar.

Der var Fest i Byen. Han stod ved Vinduet paa en Stol og betragtede et meget tarveligt Fyrverkeri, der afbrændtes paa Klingenberg. «Ser Gud paa det Fyrverkeriet og paa alle Lysene?» spurgte han. Vi havde fortalt ham, at Gud saa alt; det kunde ikke nytte at skjule noget for ham. Der var ingen Udvei. «Ja,» sagde jeg. Han stirrede endnu alvorligere, næsten høitidelig paa de romerske Lys, der steg, opløste sig i Stjerner og sank langsomt, og jeg saa dem glitre i hans uskyldige Øine.

«At vi endelig skal prostituere os ved slige Leiligheder ved vore Illuminationer!» sagdes der i Sideværelset. Jeg lukkede sagte Døren.

«Hvem liker du bedst, Smaapiger eller Smaagutter?» spurgte nogen ham. Med forundret Vegt: «Smaapiger, meget bedre!» (Naturligvis.) «Hvorfor

det?» Undselig: «Fordi de er saa pene.» Kan man naivere og simplere manifestere Sandheden af et Motiv, der har bevæget Verden, saalænge den har staaet!

«Mama! Papa! Ved du, hvad *Af* sier?» raabte han, styrtende ind, saa overlegent, hjertelig leende. «Af (hans yngre Broder) tan inte sie Taa! (K.); han sier Taate, naar han sta sie Taate (Kraake)!»

Vor Nabo havde to Smaapiger, som R. legede med, da han blev lidt ældre. Det kom undertiden paa hans stille Maade for Dagen, at han var sterkt indtaget i den ene. Hvorfor just i denne? De lignede hinanden meget, var begge smukke og artige. En Aften gik jeg med ham gjennem Parken, da jeg merkede, at R. altid sakkede bagefter, med Øinene rettede mod Stjernehimmelen. «Hvad ser du efter, R.?» «Efter Stjerneskud; da kan man ønske noget i det samme, saa gaar det i Opfyldelse. — Der er et!» jublede han. «Ønskede du da noget?» «Ja.» «Fortæl mig, hvad det var?» «Det var» . . . «Nu?» «Aa det var . . . jeg ønskede, at — . . . at jeg kunde faa M. S. til Kone, naar jeg bli'r stor.» «Nu, det var et smukt Ønske!» En Stund efter hørte jeg ham raabe: «Der var et igjen!» «Hvad ønskede du nu da?» Meget undselig: «Det samme.»

Gjenstanden for denne trofaste Hyldning er for længe siden gift. —

A. begyndte sin Bane i Verden med det traurigste Ansigt, jeg nogensinde har seet paa et Barn, og en Amperhed, der vedvarede, næsten til han blev to Aar. Det er bogstavelig sandt, at vi i den Tid neppe havde seet ham smile, og han sagde ikke andet end: Nei. Nei, sagde han til alle Ting. Han var dog ikke syg. Da forandrede han sig pludselig og blev et venligt og livligt Barn. Jeg husker endnu, at det første Tegn til denne heldige Forandring overraskede han os med ved sin Hjemkomst fra E., hvor han paa Grund af en liden Festdragt, som Bestefar lod sy til ham, var bleven et Par Uger efter os andre. Jeg ved ikke, om det var den blaa Fløielsbluse med Guldknapper, eller om en anden Oplevelse havde bevirket Omslaget; men allerede fra Vognen lyste os et straalende Ansigt imøde, og vi hilsedes med et livligt og med største Ivrighed gjentaget Udraab, som ingen kunde forstaa; men det lød som «Jetenjetbot! Jetenjetbot!» Først ved Barnepigens Hjælp fik vi det fortolket til et «Seet en Gjedebuk!» hvilket var hændt ham paa Veien. Ja, ja, ham var nu dette ligesaa overvældende som for os at se den nye Rigskeiser eller Khediven af Ægypten.

Det var ret en sød, indsmigrende liden Fyr; ømfindtligere, bevægeligere, med mangesidigere Krav end andre af sine Søskende, var han ogsaa lettere at tilfredsstille. Ved Siden af denne glade Evne til at finde sig tilrette i Livet udviklede sig en hel Del af disse i sig selv uinteressante, men saa uskatterlige Egenskaber: en stor Ordenssans, Flid og Udholdenhed, hvis største Fortrin igjen har været, at de har vist sig udholdende.

Det var en frygtelig Vinter, den i 1847. Den skrækkelige Morderengel Strubehosten svævede over vor By og krævede hver Dag sine Ofre, undertiden flere i én Familie. Den var dog allerede i Aftagende, og vi takkede Gud hver Dag, som naadig havde forskaanet os — eller ak, kanske vi ikke altid gjorde det! — da vi en sen Aften — Børnene var for længe siden tilsengs, og Collett og jeg vandrede, som vi gjerne pleiede, op og ned ad Gulvet — pludselig hørte den fæle, hule, rallende Lyd fra Barnekammeret, der forkynder Sygdommen. Det var altfor vist: vor A., dengang to Aar, havde faaet den.

Behøver jeg at skildre denne første Skræk, hvorledes to blegnende Ansigter stirrer paa hinanden, som om Øieblikket allerede var der, hvor man søger denne Trøst, den ene ikke kan give den anden! Mændene bliver mest forskrækkede,

det vil sige forstyrrede; Collett løb selv afsted til Byen for at varsle Lægen og hente en Portion af den Medicin, han vilde forordne. Jeg blev alene med det syge Barn. Han græd og hostede; det klang hulere og fælere for hvert Øieblik. Hans forstokkede Taushed var kommen igjen; der var umuligt at faa aflokket ham et Ord. Medicinen kom; men ingen Bønner kunde formaa ham til at tage den. O, hvilke Timer! Paa Knæ foran hans lille Seng bestræbte vi os forgjæves for at stagge hans Graad, der kun forværrede Hosten, som truede med at kvæle ham. Endelig faldt vi paa at nævne Bestefars Gaard og de Herligheder, der ventede ham, naar han til Sommeren skulde besøge ham. Da taug han. Han saa fra den ene til den anden, men sagde intet. Jeg fortalte ham om Kjørene, der skulde drives paa Fæhagen; allesammen skulde slippes, Dokka og Brandros, og Svartsi og Skoute, og Storemor og Lillemor — —

«Og Oten,» hviskede han.

«Nei, Oksen maa blive inde; for han vil ikke drikke, vil han vel?»

Han rystede paa Hovedet.

«Naar Oksen ikke vil drikke, saa bliver han syg og maa ikke komme ud hele Sommeren. Stakkars Oksen!»

En stum Bevægelse antydede atter, hvor urokkelig Oksens Forsæt var at vedblive sin Vægring.

«Oksen vilde gjerne drikke; men han kan ikke.»

«Tan han inte? Jo han tan!» og op reiste han sig og tog Skeen, som vi holdt beredt, og han tog Medicinen, og næste Morgen var Faren over.

Hans Samvittighedsfuldhed var meget stor; vi oplevede undertiden rørende Træk af den.

En Dag havde jeg for en Ubetydeligheds Skyld sat ham paa en Stol i en Krog af Spisestuen; det pleiede ikke at vare mange Minuter. For saa smaa er Ideen om Straffen den egentlige Straf; senere bliver de mindre sartfølende.

Man kaldte mig ud, og jeg glemte rent baade Gutten og Straffen. En god Time efter kommer jeg tilfældigvis ind i den tomme Stue og finder ham akkurat i samme Stilling, som jeg havde forladt ham. «Hvorfor sidder du der?» havde jeg nær sagt, men sagde det dog ikke; men aldrig er en mere træffende Bebreidelse gjort min Glemsomhed end denne stille, fromt resignerede lille Gut, som sad der og stirrede paa sine Sko.

Gude, vor Gude, kom op til os og bad os om R., dengang fire Aar, til en af Tableauerne i hin første Kunstnerforestilling, som endnu vil

være i friskt Minde. Vort hele fine Selskab havde her sluttet sig sammen og frembragte ogsaa noget, der maa regnes til det smukkeste og mest vellykkede, vi har seet hos os. Endnu husker jeg med Fornøielse det bevægede Liv, der rørte og tumlede sig ved disse Prøver inde paa Scenen, og hvor prægtig vore unge Skjønheder tog sig ud i de maleriske Dragter. Det var i *Lystringen* af Tidemand, at R. skulde figurere som den lille Dølegut, der helder sig ud over Baaden for at gribe efter Sivet. Men det vilde ikke rigtig gaa med ham; de mange Mennesker, det fantastiske ved Sceneriet, ængstede ham, og overtale ham turde vi ikke. A. var jo i Grunden bedre skikket; men han var jo for liden. Og dog netop derfor; han vilde slet ikke foruroliges af noget, blot føle sig lyksalig i sin lille Døledragt: silkebroderede Knæskindbukser, broget Vest, sølvspændte Sko og den røde Rundhue. Gude kom atter op for at tage ham i Øiesyn og mente, at det nok kunde gaa med ham, naar han blot kunde lære at holde Stillingen. Der blev anstillet nogle Prøver paa ikke at røre sig. «Se, lille A., se paa den Vase der og bliv ved at se paa den; men du maa slet ikke røre dig,» sagde hans Papa. Vi fulgte Gude ud i Entreen, samtalede endnu en Stund med

ham og kom først efter nogen Tid ind i Stuen. Der sad Gutten med en af Anstrengelse skjæv Mund og udspilede Fingre og stirrede saaledes paa Vasen, som om han vilde sluge den. Mere kunde man ikke forlange. Han gjorde ogsaa sine Sager saa upaaklagelig om Aftenen paa den store Forestilling, iagttog en saa beundringsværdig Ubevægelighed, at vi først senere kunde forstaa denne, da vi begav os over til Scenen for at hente ham. Vi fandt ham nemlig i samme Stilling, gribende efter Sivet, falden i den sødeste Søvn. —

O., den tredje i Rækken, var den livligste, kjækkeste Gut, man kunde se, altid i prægtigt Humør, varmt og heftig begjærende, men ikke trodsig forfølgende, hvad han ønskede. Som ældre har hans Væsen snarere antaget noget stille, tilbageholdent; men jeg tror paa Artens Uforgjængelighed, og at den Livfuldhed, der i saa høi Grad karakteriserede ham som Barn, vil vende tilbage, naar Tid og Anledning kommer. Han blev mest forkjælet af vor gode, flinke Sybilla, der i Løbet af fire Aar var Barnepige for tre af de smaa, og han var derfor frygtelig jaloux, da en yngre Broder ganske uden Tilladelse trængte ind paa hans Enemerker. Han blev ganske bleg, naar han saa Sybilla stelle

med den sidstkomne. «Jeg liter ham inte,» sagde han. De blev dog gode Venner, og den besindigere O. har mere end én Gang hjulpet den yngre Broder ud af Farer og Forlegenheder, som denne havde faaet et særligt Talent til idelig at udsætte sig for.

Apropos om Farer, man kommer ikke til at tænke rigtig over dette Punkt, saalænge man holdes i Aande ved de smaa. Men bagefter er det faldt mig ind, hvor utallig mange saadanne der dog lurer omkring dem, og hvilket Mirakel det maa ansees for, naar Børn slipper uskadt igjennem. Der hænder vel af og til Ulykkestilfælde; men det ubegribelige er, at de ikke hænder meget oftere.

Engang jeg kommer ind i Spisestuen i vor Leilighed i Maltheby, tredje Etage, ser jeg R. krøbet helt op i det aabne Vindu, ludende sig ud for at se efter noget nede i Gaarden. Jeg havde den Besindighed ikke at skrige, men listede mig bagpaa ham. Hans Fader overraskede ham dernæst i vor nye Bolig i Homansby, netop som han, fire Aar gammel, paa Knæ var ifærd med at tænde en ganske ordentlig Mine af brændbare Sager, han havde stablet op, — Krudtet dertil foræret ham af Arbeiderne udenfor!!

Hvor ofte det har hændt mig, at jeg kom *à propos*, som drevet af en varslende Følelse, naar Ildsfare kunde forebygges, husker jeg ikke mere. Engang fandt jeg Nr. 3 staaende paa Bordet, med sin lille Skjorte tændt af Lyset. Dog enhver Moder kjender nok af den Slags Overraskelser. Men jeg bliver ved: det er ubegribeligt, at der ikke oftere sker Ulykker. Fristes man ikke til at tage hin Bondekones Ord ganske bogstavelig, som saa rørende smukt sagde: «Ak, Frue, hvad skulde Guds Engle vel have bedre at gjøre end at vogte paa saadanne smaa? Gjorde de det ikke, saa maatte der ske Ulykke hver Time!» Og saa maa jeg igjen tænke, at naar det dog hænder, saa har Skytsengelen været forsømmelig, og han angrer det og græder bitterlig.

At Børn er lydige og lette at behandle, betyder for deres Vedkommende ikke altid saa meget; men det er en velsignet Egenskab for dem, der skal behandle Børn. Opdragelsen kan naturligvis have sin Del deri, men ogsaa kun en beskeden Del. Den kan ikkun veilede og befæste naturlige Anlæg, og hvor forskjellig kan disse arte sig hos Børn, opvoksede under samme Betingelser! Den samme Behandling kan maaske i to Søskende styrke Lydigheden, i den tredje

fremkalde Trods og Ulydighed. Opdragelsens vanskeligste Opgave bliver derfor Tillempningen, og maaske erholder man de bedste Vink hertil gjennem den Opdragelse, man selv har nydt eller døiet.

Det galeste, man kan gjøre, er vist, næst at tillade dem alt, at indsnævre Kredsen for det tilladte altfor meget for Børn, saa at de bevæger sig mellem lutter Fodangler af Forbud og Betingelser. Jeg har kjendt Forældre, der ikke fik andet gjort end at diktere og eksekvere Straffe. Der er en anden Art Strenghed: at tillade alt, hvad der fornuftigvis kan tillades, men hvor man forbyder noget, da ogsaa kræve Lydigheden ubønhørlig. Giver man da blot én Gang efter, taber man Spillet. Det er dette Princip, jeg har stræbt at gjennemføre ligeoverfor mine Børn. Jeg tror, at jeg i denne Forstand har været endog en meget streng Moder. En liden Scene deraf falder mig ind. Jeg boede en Sommer ude paa Klampenborg i en af Kottagerne. En Dag sad jeg foran det aabne Vindu og syede. Nedenfor havde en liden Sollicitant stillet sig, som syntes rigtig at have lagt an paa at rokke Ubevægelighedssystemet, som jeg gjerne vilde rose mig lidt af. Det var min lille O., med al sin sprudlende Livlighed saa artig, saa let at

styre. Hos ham fandt jeg et Træk mere udpræget end hos de andre og hos noget Barn, jeg har truffet paa. Respekt, Ærefrygt for, hvad han ikke forstod, eller som paa anden Maade løftede sig over hans barnlige Tilegnelsesevne, den kunde høist rørende præge sig i hans Stemme og hele Udtryk.

Men denne Gang havde Mama tre-fire Gange maattet sige: «Nei. Nei, du maa ikke trække Strømper og Sko af og vade ud i Søen med Fiskergutterne!» Kolera laa i Luften dengang. Stemmen taug kun en Stund for mere hjertesmeltende end før at begynde: «Aa Mama, aa bare denne ene Gang!» Tilsidst gik han stille derfra.

Da kom der en Dame, der havde siddet henne under Løvet, uden at jeg havde bemerket hende — jeg kjendte hende ikke —, hen mod min Dør og sagde: «Jeg beundrer Deres Fasthed; jeg har længe beundret den. Jeg kunde nu ikke modstaa saadanne Bønner, det ved jeg kun.»

Nei, det kunde hun nok sige. Jeg gamle ensomme sidder nu her og kan ikke begribe det selv. Jeg forstaar nu, at Besteforældre forkjæler Børn.

— — —

«Er Amor den mægtigste af Guderne, Mama?» spurgte O., der læste Mythologi til Lekse, idet han stillede sig ligeoverfor mig med Tommelfingeren mellem Bladene, hensynsfuldt afventende det Øieblik, da man kunde skjænke dette delikate Spørgsmaal fuld Opmerksomhed.

Det er umuligt at beskrive den lille vigtig alvorlige, kritisk tvilende og dog saa ærbødig indrømmende Mine, hvori det blev fremsat. Givet Udtryk vilde det lydt saa:

Kan det virkelig forholde sig saa, at denne lille, tilsyneladende saa uskyldige Gud skulde være mægtigere end alle de store, vældige Olympens Guder? Jeg vover naturligvis ikke at bestride det; jeg er endog villig til at indrømme, at Mythen kan indeholde en dybt skjult Verdenssandhed etc.

«Er han virkelig, Mama?»

Hvad skulde jeg svare! «Du maa spørge din Lærer,» sagde jeg. Han gik dengang paa Nissens Latin- og Realskole. —

Der er langt fra, at jeg vil vove noget, der giver sig ud for at være en Karakteristik af min yngste Søn, om jeg end nødes til at blive noget vidtløftigere. Har jeg ikke straks stillet ham udenfor den indledende Grundkarakteristik som ikke gjældende ham, betragte man det, som om det var skeet. Han lignede «sig sjøl» og ingen

anden. *Emil* blev han kaldt efter en afdød, mig dyrebar Veninde, der ogsaa var bleven høilig skattet af min Mand. Men Emil er et flaut Navn, kun i Lyden beslegtet med det fine, smukke *Emilie*; deri var vi begge enige og vilde endnu mere været det, havde vi vidst, hvor lidet det passede for den, som skulde bære det. Og deraf kom det, at vi, i det sidste hellige Øieblik, da Fadderne allerede sad stive og høitidelige og ventede, endnu var vaklende i Valget. Dog, *Emilie Diriks* skulde opkaldes; hun havde paa en Maade været vor Forenings Skytsengel. Den nydøbte præsenterede sig forresten ved Festbordet, da hans Skaal blev drukket, med en paafaldende stor, krum Næse, der stak op af Svøbet og vakte al den Anerkjendelse, den som Sjeldenhed i sin Art fortjente. Man skulde sige, at han med den ogsaa vilde «give os en Næse»; thi den Del af hans Person har tilligemed andre Eiendommeligheder dog senere fundet for godt at indordne sig under det almindeliges mere betryggende Love. Han var virkelig som lidet Barn saa besynderlig, at vi forskrækkede gik og saa paa hinanden uden at turde spørge, hvad vi tænkte om ham. Han var hverken uartig eller støiende; han var bare rar. Hans Tale, lige fra han kunde gjøre sig forstaaelig, bestod af lutter Spørgsmaal, mest

saadanne, som ingen kunde svare paa. Denne Spørgen hørte op, eftersom han med en vis dristig Foretagsomhed vidste selv at udvide Kredsen af sine Erfaringer; den gav da Plads for noget indesluttet, faamælt-lakonisk, der siden har været ham eiendommelig. Man skulde sige, at han som Boaslangen maatte fordøie i kold Ro. Han legede ikke som andre Børn; om han slog sig, saa det knagede, skreg han ikke; han fandt altid paa Ting, som de andre Søskende aldrig fandt paa. En af vore Naboer, en meget alvorlig, lidt pertentlig Mand, gik en Dag forbi vor Bolig; han ser en underlig, tæt Støvsky komme rullende som en Kugle langs ad Store Parkvei. Han kan ikke begribe det! Den kom nærmere, og ud af Skyen udviklede sig tvende vingeløse, komplet nøgne Smaaengle, min Hr. Søn, to Aar, og den omtrent lige gamle Pauline, Slotsportnerens Datter. Hans Lyst til at gjøre Udfarter kunde hverken Forbud eller Skaater holde i Tømme. Han var endnu ikke to Aar, da han forsøgte sin første større Udflugt fra vort Landsted ned til Byen for at bese sig — sandelig et godt og slet ikke greit Stykke Vei! En hæderlig Borger af Byen tog ham op i «Grænsen» og bragte ham, kun veiledet af en svag Gisning, hjem til os. Dette besynderlige Barn stod jeg alene med, da

det knapt var tre Aar; det forlangte sin Opdragelse af mig.

Allerede tidlig røbede sig en vis koldblodig, energisk Ro, hvormed han fulgte sine Tilbøieligheder, og en sand Upaavirkelighed, hvor noget ordnende og ledende vilde skride ind. Straf — i mit Hus indskrænkede sig denne kun til det passive Misnøie, og hvordan nu dette kunde ytre sig i Forestillinger og Formaninger — syntes han at agte saa meget som de Buler, han slog sig; i dette Stykke kan jeg heller ikke mindes ham uden i defekt Tilstand. Han svarede ikke; han forsvarede sig ikke; han taug. Han taug med en tankefuld Mine, som om han overveiede, hvordan denne Prøve paa min moderlige Veltalenhed tog sig ud, og hvad der ellers kunde være at bemerke ved den. Om Lydighed kunde der saaledes lidet være Tale. Disse hans Tilbøieligheder ytrede sig især i en ustyrlig Vandrelyst — ud maatte han, tillands eller tilvands —, i en Lyst til, hvor der gaves Leilighed, at gribe dygtig fat med Næverne og i en forholdsvis tilsvarende Dovenskab, hvor det gjaldt boglige Studier. Denne Drift til praktisk at gribe Livet an var i min Familie i det mindste noget særsynt. Dertil kom hans Sans for det tekniske, mekaniske. Saa man ham nogensinde siddende at beskjæftige

sig — thi sine Lekser lærte han altid staaende, det vil sige: naar han lærte dem —, saa var det for at tegne Maskiner og alskens Krimskrams og Linjer, som han indbildte sig førte til store Opdagelser. Matematiske Beregninger! Mekaniske Liebhaberier! Nei, jeg kan forsikre, at min Slegt skylder han ikke disse Anlæg; af mig har han ikke arvet dem, og aldrig har nogen kvidrende Havesanger med større Forundring seet en Gjøk vokse op i sin Rede, end jeg saa dette mit eget Barn ogsaa i Størrelse rage op over de andre.

De Tilbøieligheder og Naturanlæg, der sterkest raadede i ham, var heldigvis ikke ondartede. De fremkaldte Uro, men nærede den ikke. Han havde sin Force i den Slags Overraskelser bag det tilsyneladende strafværdige at trumfe noget godt, ialfald uskyldigt ud. Blev han da halve Dage borte, eller indfandt han sig ikke paa Skolen, saa havde han hjulpet en Skipper med at losse, eller arbeidet paa Jernstøberiet, eller roet for nogen — heri og i at haandtere Baad havde han meget tidlig opnaaet stor Færdighed, Gud ved hvorledes —, eller han havde gjort en Snartur ud til Drøbak, fire norske Mil ude i Fjorden, med et Prøveskib, hvis Maskiners Ufeilbarhed syntes at ligge ham ligesaa nær paa Hjertet som

Eieren. Hvad skulde man vel sige, naar man da, halvt betagen af Angst, halvt af Vrede, hørte ham komme syngende høit i Sky og med et saa grundtilfreds Ansigt, som om det var den naturligste Ting af Verden! Hvorledes kunde Skibet prøves uden ham! — En bekjendt af mig kaldte ham «naturwüchsig», og det udtrykker bedst hans Art, — et fortræffeligt Ord, som ikke lader sig oversætte. At skjøtte sin Person, det vil sige holde sig ordentlig klædt, naar han engang var bleven det, eller overhovedet være paaklædt forekom ham omtrent som noget ham uvedkommende. Han havde ogsaa en sand Genialitet i disse smaa Overraskelser, som I Mødre nok kjender, og i at vælge de for vor Forfængelighed mest saarende Øieblik til saadanne; jeg gjorde da i Sandhed en Figur som hin forfængelige Frue, der kom agende til Lystleiren, medens hendes lille, lidet præsentable Gut sprang frem fra sit Skjul. Det største Oprør, jeg har seet ham nogensinde komme i, var, da jeg havde udspundet et Anslag mod hans Hænder: at forsyne dem med Handsker, og mod hans Hoved: at anskaffe en Hat til det. Saaledes voksede han op, den forunderligste Skrue, nogen havde kjendt, en stor, sterk, kjernesund, lyshaaret, god-

modig Plug af en Gut, en sand Espen Askelad at se til.

Som en Merkelighed maa jeg endnu anføre, at han aldrig har havt en Barnesygdom; jeg kan ikke mindes, at han har ligget tilsengs en Dag.

Med den Figur, han saaledes gjorde, skulde man tro ham et taknemmeligt Emne for andres, især for Skole- og Legekameraters, Løier. Men nei, det blev besynderlig nok ikke Tilfældet. Han forekom det. En indadvendt poetisk Genialitet kunde i en Askelads Skikkelse som hans lettere været udsat; men Emil havde intet af denne. Var han begavet, var det i ganske anden, udadvendt Retning. Han forekom det, — ikke alene ved den stoiske Ufølsomhed, han satte mod ethvert Forsøg derpaa, men han mødte selv frem fuldkommen væbnet, ikke til Forsvar, men til Angreb. Der viste sig nemlig hos ham selv en Evne til sjelden skarpsindig at udfinde det egne og latterlige hos andre og altfor godt at gjengive det. Naar jeg kunde have ham med til en kunstnerisk Præstation, eller der kom et Par Fremmede af en mere fremtrædende Art til mig, og jeg troede ham, som holdt sig beskeden keitet henne i en Krog, barnlig imponeret af, hvad han saa og hørte, fik jeg andet at vide bagefter. Intet var gaaet ham forbi, og vel kunde

man studse ved at høre ham udpege Smaatræk og Egenheder hos Angjældende, der forudsatte et Bekjendtskab til dem, som han ikke lettelig kunde have. Han brugte ikke store Apparater til sine Forestillinger, en enkelt Gestus, et høist udtryksfuldt, af den urokkeligste Alvorlighed behersket Minespil var undertiden nok til at gjengive en hel Personlighed. Men for disse Miner har han ogsaa maattet bøde mangen Gang, især paa Skolen, naar de bragte hele Klassen i Latter.

Med Egenskaber som her antydet vil man begribe, at han gjorde sig lidet yndet af dem, der pligtmæssig tørt kom til at indtage et Oppositionsforhold til disse. For alle dem, der havde faaet den Opgave at skulle bringe noget saa modstræbende ind i den store Elting og give det Livets almindelige, brugbare Præg, var han visselig en Taalmodighedsprøve. Men Kamerater og alle, som han mere efter sit Sind kom i Berørelse med, holdt af ham. Simple Folk likte ham forunderlig godt. Denne koldblodige Ro og ubøielige Energi, hvormed han kun fulgte sin egen Vilje, hans Ufølsomhed for al Straf, hans besynderlige Alvor — han lo aldrig — var parret med en saadan inderlig Godmodighed og noget saa uimodstaaelig løierligt ved hans Person, at han kunde drive en til det

yderste; men det var umuligt længe at være vred. Jeg, der ligesom forenede alle Charger ligeoverfor ham, fik da ogsaa spore Dobbeltvirkningen. Le maatte jeg, ofte bedrøvet i Hjertet, med indbidt Latter skjende. Engang — han var dengang ni Aar — havde han sat min Taalmodighed paa for sterk Prøve, og jeg kom efter — umodent Overlæg til den Overbevisning, at han burde have Bank. Saadan lidt bare, en Trusel, en Mundsmag. Jeg var fuldkommen uøvet i Tingen og burde ikke saa let have indladt mig paa den; jeg vil derfor ligesaa godt straks sige, at Forsøget ganske mislykkedes. Vi beboede dengang en Leilighed ude ved Søen. I Baghuset fandtes et Slags Pakhus for alskens Skrab, Affald efter Haandverkere, kasserede Møbler; ogsaa Børnene pleiede at gjemme sit Gods derinde, Kjælker, Fiskestænger. Min Hensigt var slet ikke udtalt; men naar Mama taus og heftig tager en Søn ved Haanden og drager ham til et usedvanligt Sted, og der paa dette Sted findes usedvanlige Ting, og denne Søn har en ond Samvittighed, saa ved han sikkert, hvad det betyder. Det uheldige var, at der maatte søges. Jeg studsede straks ved at se Synderen give sig ligesaa ivrigt ifærd dermed som jeg. «Der er noget!» brød han ud; — «nei det duer ikke,» lagde han prø-

vende til. Ny Søgning. «Her er noget, det gaar an!» og han drog O.s Rørstok frem og præsenterede mig den, — man kunde ikke ønske sig med mere Forekommenhed og dertil det urokkeligste Alvor. Jeg behøver vel ikke at sige, hvad der blev af Forsættet.

En Aften bad et Par unge Mennesker ham med paa en Fisketur længer ud i Bugten. Han var prægtig at have med ved slige Anledninger, altid i godt Humør og rask til at hjælpe. Da det var temmelig sent allerede, fik han vel Tilladelse, men kun paa den skjærpede Betingelse, at han skulde forlange at sættes af, hvis man blev længe ude, og senest være hjemme inden Kl. 11. Klokken blev 11—12, men ingen Emil. Grund til nogen Frygt var her ikke; det var kjendte Folk, deiligt Veir. Det var en af vore himmelske Julinætter varm og klar; Søen laa speilblank i mat Guldskjær; — Øerne svam paa sit eget Billede. Jeg var slet ikke i Seng, men sad og stirrede ud eller vandrede omkring i de næsten dagslyse Værelser. Den første Time er man utaalmodig; den næste er man vred; saa kommer Bedrøvelsen, og man bliver ganske stille. Urolig var jeg egentlig ikke. Klokken omtrent 3 kom han. Jeg hørte ham allerede langt borte synge: «En nyfødt Sol i Østen gløder» med sin smukke,

ualmindelig sterke Stemme; — Gud ved, hvor der er blevet af den! Over saa meget andet, der skulde frem, er den glemt. Han kom lige fra et Morgenbad i Søen. Det er slet ikke morsomt for en Moder, naar man ikke er det mindste vred mere, at skulle være streng. Men jeg har ikke turdet slippe fra mig selv, saa fristende det mangen Gang kunde været. Jeg sagde ham ganske rolig, da der hverken fandtes eller han forsøgte Udflugter, at han fortjente Straf for Ulydighed, og den ventede ham; nu skulde han sove. Jeg skrev da, endnu inden jeg lagde mig for at forsøge selv at sove, nogle Linjer til hans Onkel, der undertiden i ekstraordinære Tilfælde, naar det gjaldt Gutterne, afgav en Slags høiere Instans, fortalte ham Sagen og henstillede til ham, hvad han fandt for godt at gjøre ved den. Emil spadserede ogsaa, efter endt Frokost, med en mønsterværdig Fatning afsted med sit Uriasbrev i Lommen, uagtet han anede, at en saa usedvanlig Forholdsregel som den skriftlig at henvende sig til Andenmand om ham nok kunde indeholde noget som en Anvisning paa en — Banksumma — disse stygge Banksedler! — Den blev dog ikke honoreret. Hvor var det ogsaa muligt for en kjærlig Onkel, der tilmed har sovet godt om Natten, naar han ser en Nevø træde

ind med et Ansigt, som om han vilde sige: «Goddag, Onkel, det glæder mig ret at se dig! — Du kan tro, jeg har havt en Tur inat! . . Det er sandt, her er et Brev fra Mama!»

Mødre, Enker! I, som med mig har delt Bekymringer for Sønner med Usedvanlighedens Præg, skuer ikke som jeg altid noget truende deri. De er ikke bekvemme for os, disse storslagne Karakterer; de tager for stor Plads, det er Tingen. Vi vil have Stilhed og Orden, vi stakkels forsagte, smaatindrettede, ængsteligblikkende; de bringer Uorden i vore smaa Dukkeskabsplaner og Beregninger, ligesom i vore Stuer. Ti Gange kan de til vor Fortvilelse gjøre dette, den ellevte lyser der maaske noget ud deraf, som kaster et Forjættelsens Skjær over dem alle, ja langt ind i Fremtiden. Jeg har oplevet slige Træk. Jeg vil fortælle eder et af dem.

Den Tid paa Vaaren, da Isen gaar op og brister i store Stykker langs Bryggerne, er, som I nok ved, en meget farlig Tid for Christiania-Gutter af alle Aldre. Det er saa uhyre fornøieligt at kunne hoppe fra den ene til den anden af disse Isøer, under den mulige Fare at falde nedi, hvilket de ogsaa jevnlig gjør. Emil, dengang otte Aar, havde ogsaa ganske rigtig en Dag ligget nede i Vaagen til under Armene, var lige derfra,

uden at sige noget derom, gaaet i Kirke (!), havde hørt en Præken og befandt sig vel efter. Ikke desmindre blev han paa det strengeste forbudt at gaa oftere ned til det farlige Sted. Mine ældre Gutter lovede at passe paa saa godt, som det var mulig. Nogle Dage efter ventede vi ham til Middagen; han udeblev længe, og jeg begyndte at blive angst. Han kom, netop som min omhyggelige, forstandige A. skikkede sig til at gaa ned paa Bryggen for at se efter ham.

«Nu har jeg trukket to op — — hvad Slags Suppe er det?» lød hans første Hilsen. Den lille Modtagelsesceremoni, jeg havde beredt mig paa, kom, som man kan begribe, ikke tilorde; — hvor kunde man her tænke paa en Bebreidelse!

Med stor Møie, medens vi endnu sad tilbords, fik vi en nødtørftig Forklaring over disse hans Ord. Han og en anden større Gut, som han nævnte, havde først i Forening trukket en liden Kamerat op; senere havde han, ganske alene, vist en omtrent paa hans egen Størrelse den samme Tjeneste; alle de andre var da allerede gaaet, og de var alene.

A. fór straks ned til Stedet for at erfare noget derom, og han fik ogsaa af Skildvagten den Oplysning, at han havde rigtignok seet dette sidste; men han «obsalverte» det først, i det samme

det skede, og Gutten var allerede oppe, inden han kunde naa derned.

Efterat Emil havde spist, syntes jeg, det kunde være interessant at faa vide lidt mere om denne Begivenhed. Der var ikke mindste Grund til at mistænke ham for Pralen deraf; men endnu tvilede jeg; det var muligt, at han ubevidst overdrev. Der udspandt sig da et Forhør, der har indprentet sig altfor tydelig i min Erindring, til at jeg ikke tør anføre det som næsten ordret:

«Du hjalp altsaa først A. med at faa B. op; men det vil ikke sige stort, naar A. hjalp til, der er baade større og sterkere end dig.»

«Ja meget større, det var ingen Sag!»

«Men du siger jo, at det sidste hændte, da I alle var gaaet fra Isen; hvor var du da?»

«Jeg stod paa Bryggen.»

«Hvad gjorde du der?»

«Jeg saa paa Skildvagten.» En uvilkaarlig Mine af noget vist opstrammet, forkjedet viste, at han nok her havde optaget en Studie.

«Men saa var der jo ikke flere igjen paa Isen?»

«Jo der var en eneste, en liden en.»

«Kjendte du ham?»

«Nei.»

«Og saa?»

«Og saa — — aa, det har jeg jo fortalt!»

«Fortæl det om igjen, saa er du snil Gut, og saa, hvordan gik det til?»

«Og saa vilde han hoppe fra det store Isflag hen paa det lille, og saa faldt han i. Kan jeg ikke gaa nu?»

«Nei ikke endnu; og saa?»

«Saa løb jeg ned og forsøgte at faa ham op.»

«Han skreg vel frygtelig?»

«Nei.»

«Han skreg ikke? Jo vist skreg han!»

«Nei han hiksede; ah, ah, ah sagde han.»

«Fik du ham saa op?»

«Nei ikke straks. Han trak saa i mig. Men saa la' jeg mig paa Maven og tog ham i Luggen, og han tog mig i Luggen, og saa fik jeg ham op.»

«Nu, og da du saa havde faaet ham op, da var han glad!»

«Da skreg han saa frygtelig! — —»

«Men saa fik du vel vide, hvad han hedte?»

«Nei, hvorfor det?»

«Og han ved ikke heller, hvem du var?»

«Nei, han satte afsted, skraalende op ad Gaden.» —

Det er ganske morsomt at tænke sig disse to Personligheder, den reddede og Redningsmanden, komplimenterende hinanden paa den

Maade. Ikke heller røbede denne sidste mindste Spor af Nysgjerrighed for at komme efter, hvis Liv han maaske har reddet. Det har aldrig faldt ham ind at efterspore det.

Han voksede op, og jeg havde i Beraad med Familien bestemt ham til den militære Stand. Da kom han, en Dag vi gik hjem sammen over Engene, og i saa rigelige, saa varme Ord, som jeg nogensinde har hørt af ham, med Taarer besvor han mig at opgive dette og lade ham gaa den Vei, hans Anlæg og Tilbøieligheder stemte bedst med: den praktisk tekniske. Civilingeniør vilde han blive. Det var dog ikke noget særdeles forfløient Indfald, det, vil man mene, ikke noget, der kunde vildlede en ung Indbildningskraft synderlig, den Udsigt engang i Tiden at kunne komponere Maskiner, bygge Broer og Jernbaner. Han kunde fundet paa noget værre. Ganske vist. Og dog gjorde Omstændighederne det tungt, ja farligt at gaa ind derpaa. Det gjaldt at kaste ham, saa lidet skikket dertil, saa lidet vant til at indordne sig, ud i det fremmede Liv, at oprykke ham fra Hjemmet, der lempende havde sluttet sig omkring ham. Det gjaldt at optage Handsken mod alle, mod Sedvanen, mod Forsigtigheden, at bebyrde sig med Ansvaret. Gaar det godt, har man ikke Æren deraf; gaar

det slet, faar man Skylden derfor. Hvad skal en Moder gjøre? Ubetinget at modsætte sig kan være lige saa galt som ubetinget at føie. Her maa den høieste raade, og han gjør det ved at give os et Klarsyn, en næsten overnaturlig Udholdenhed i Overveielsen.

Tre tunge, saadanne Overveielsens Maaneder gik, inden Beslutningen fattedes, og snart er ligesaa mange Uvishedens og Forventningens Aar gaaede hen. De maa dog nu ansees for at være endte. Han er vokset op til et manerligt Menneske paa — 69 Tommer, med et Par Eksaminer, der sikrer ham Fremgang paa den Bane, han har valgt, med Kjærlighed til sit Fag og med intet mindre end — Afsky for at bære Handsker.

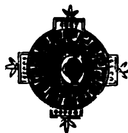

CAMILLA COLLETTS

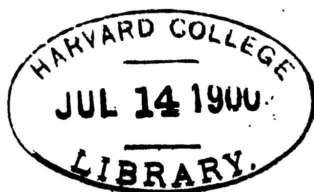
SKRIFTER

NY, FORØGET OG OMARBEIDET UDGAVE

VII

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN
ALB. CAMMERMEYERS FORLAG
1893

CENTRALTRYKKERIET, KRISTIANIA

ERINDRINGER

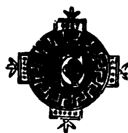
OG

BEKJENDELSER

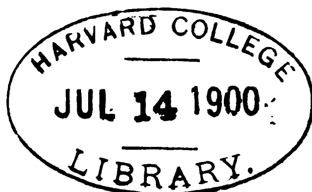
AF

CAMILLA COLLETT

FJERDE OG FEMTE DEL

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN
ALB. CAMMERMEYERS FORLAG
1893

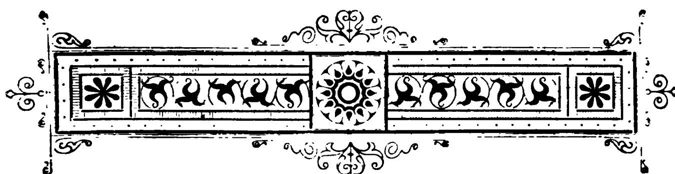

HARVARD COLLEGE
JUL 14 1900
LIBRARY.

ERINDRINGER

OG

BEKJENDELSER

FJERDE OG FEMTE DEL

Forord.

Snaksomme kalder I os? Giv os Lov til at tale, og vi ophører med at snakke.

Lide, taale, tie, naar det gjælder noget blot og bart personligt; lide, ikke taale, ikke tie, naar det gjælder Idéen.

Der møder os ikke sjelden et Fænomen i Livet, der nok kunde give Stof til Eftertanke; vi yder det kun ikke altid Opmerksomhed nok. Lad os kalde det et besynderligt Misforhold mellem en Tings Tilblivelse og de Midler, der hertil har medvirket. Det forekommer os ikke ret begribelig, at der til Opnaaelsen af et tilsyneladende harmløst, slet ikke usedvanligt Resultat skal sættes et saa tungvint, indviklet og bekosteligt Maskineri i Gang, og vi spørger os, om dette dog ikke kunde være naaet ad den simplere,

jevne Vei, og om det nu ogsaa opveier al den velsignede Møie og alle de Kræfter, der er anvendt derpaa.

Skulde de Ofre, hvormed vi synes for dyrt at have kjøbt et Øiemeds Opnaaelse, virkelig være spildt?

Jeg stillede dette Spørgsmaal til mig selv, da jeg endelig bestemte mig til paa egen Risiko at lade min sidstudkomne Bog trykke; og jeg havde stillet mig det mange Gange, inden det kom dertil. Der skulde en vis Overvindelse til at mønstre den Række af Erfaringer, som én for én knyttede sig til dette saa simple Foretagende at give en liden Bog ud, — Erfaringer, som ret gjennemgribende kunde lære, hvad det vil sige, naar en Forfatterinde ikke mere bæres af Lykkens og Forholdenes uberegnelige Redningsbjelke, men for Alvor skal vise, hvad hun selv duer til, — Erfaringer, som alvorlig har erindret om, hvad en Kvinde har at vente, naar hun vil noget, der ligger udenfor det store Interessentskab, hvori hun hidtil havde at indsætte hele sin Aands- og Sjælsformue, og hvad hun kan vente sig, naar hun selv personlig skal bære Fordringen frem . . . Dette store Interessentskab! — dette ærværdige, urgamle Samfundsbolag, der allerede for snart nittenhundrede Aar siden fik sin første

Grundrystelse, og som for Alvor igjen begynder at vise saa betænkelige Svaghedstegn!

Og spørger jeg — disse Erfaringer, hvad Svar giver da de?

Frisk Mod! siger de. Hvad vil du mere? Er vi ikke alle dine Vidner i en retfærdig Sag? Har vi ikke baaret disse Vidnesbyrd til dig, rigere, fyldigere, end du selv havde kunnet tænkt dig det muligt? Forslaar ikke én af os mere end alle dine blege Theorier tilsammen?

Og det er sandt, mere end én Gang har jeg været fristet til at tilintetgjøre disse Rester af en i det hele lidet opmuntret Forfattervirksomhed, og altid klang det: Frisk Mod! Er vi ikke dine bedste Vidner!

Det er ikke her Stedet nærmere at belyse disse mine Oplevelser, siden jeg Høsten 1871, med lettet Sind og med Bevidstheden om en ordnet Sag, forlod de hjemlige Strande for at søge en længselsfuldt attraaet Hvile i Rom. Ikke, hvad der drev mig ligestraks fra dette Fredens Asyl for at forfølge en Opgave, der lovede mig alt andet end en lykkelig Forfatters behagelige Forventninger og Triumfer. Dette tilhører en Række Bekjendelser, der maaske engang turde se Lyset, om jeg end ikke selv oplever det.

Den nævnte Bog, *Sidste Blaae*, anden og tredie Række, kom ud i December forrige Aar. Den havde regnet paa omtrent det Held, der pleier at hilse de af vore æsthetiske Frembringelser, der ikke kaster Refleksen af en fremmed Hyldning hjem til os, men beskedent spirer paa vor egen Grund. Det jevne, dæmrende Graalys, tænkte jeg, netop sterkt nok, til at en agtværdig Familiefader kunde finde Vei ind ad Bogladedøren og erhverve den for sit Julebord.

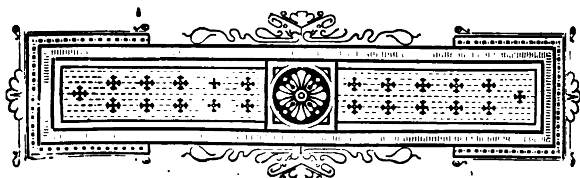
Der faldt intet saadant dæmrende Graalys over dette mit sidste Arbeide. Der har fra den Dag, det kom ud, til den nærværende ruget det kompletteste Mørke over det, et Mørke, hvori den, der gad lytte, blot vilde hørt enkelte Skrald, naar de saaledes til sig selv overladte Meninger stødte Hovederne sammen. Dette var en Slags Udmerkelse, som ialfald ikke times det middelmaadigste Gods herhjemme . . . Der er maaske mere ved det, end vi tror! tænkte jeg. Og da et pludseligt Lys fra to fremmede Sider strømmede ind, smukkere, varmere, mere kunstnerisk belysende, i Bælmørket, hvori det faldt, vaktes den samme Tanke, kun gladere: Der er noget ved det, der er bestemt noget ved det! Friskt Mod!

Det er i denne Stenning, den sidste lille Rest af *Erindringer og Bekjendelser*, denne Gang

støttet af et anseet Forlæggerfirma, bydes de velvillige Læsere.

Fra denne Side betragtet bliver der nogen Mening i det dunkle Spørgsmaal, der undertiden kan kvæle os, og det bliver tilslut kun Taksigelser, jeg har at bringe — Tak for alt, hvad der personlig maaske mindre «løftende« har mødt mig, dog kun for at aflægge desto uimodsigeligere Vidnesbyrd i en Sag, som jeg med Glæde ofrer min hele Sjæl og Resten af mine Kræfter.

Byen og Stranden.

I.

Christiania i Juli 1869.

Christiania kan rose sig af en Beliggenhed, som hører til de skjønneste i Verden. Men forsaavidt som Skjønhedsindtrykket beror paa en harmonisk Enhed, maa Byen selv vistnok slet ikke kaldes skjøn. Prægløs i sin Uregelmæssighed, da denne ikke knytter sig til noget historisk forbigangent, og haabløs, fordi Fremtiden visselig heller ikke vil godkjende den, men meget mere vil staa ærgerlig raadvild ligeoverfor denne første, saa regelløst opskudte Del af vor Hovedstad, som tilmed har gjort sig bred paa det bedste Terræn.

«En fuldstændig Regelmæssighed!» vil man sige, «hvor kjedelig, hvor trættende! Den vil vi

jo netop undgaa; se kun til Berlin, til Gøteborg!» Men om den Art, i sin yderste Konsekvens gjennemførte Regelrethed, der karakteriserer de nævnte Stæder, kan der hos os slet ikke blive Tale. Christiania vil aldrig staa i Fare for at forfalde i nogen saadan, aldrig i mindste Maade komme til at ligne Gøteborg eller Berlin. Vi taler om den Regelmæssighed, som det havde staaet i vor Magt at opnaa, men som nu maa ansees for ureddelig forskjertset, en nuanceret Ensartethed, en Enhed, der kan frembringes gjennem en sindrig Sammenstilling af det beslegtede, men ikke fuldkommen lige. En saadan Enhed skaber Gader og Perspektiver, hvilket sidste vi ikke har; vi har blot Brudstykker. Et rigt, med denne Enhed for Øie gjennemført Toilette kan saaledes give et fuldkommen harmonisk Indtryk, om det ikke strengt holder sig til en enkelt Farve. Tag derimod iblinde ti forskjellige brogede Stykker, sy dem sammen, fæst det over en gammel Underkjole, og vi faar lignelsesvis et svagt Begreb om den Maade, hvorpaa man har bygget og fremdeles bygger i vor Stad.

«*Ce grand village!*» kaldte for ikke ret mange Aar siden en fremmed Turist den. Det er haardt at døie; men det værste er, at vi fortjener noget af denne Spot.

Vi vil forsøge at skildre nogle af de Indtryk, der paatrænger sig os ved en Vandring gjennem Christiania By, fra man stiger i Land paa Bryggen, indtil man er sluppen vel ud af den, — Indtryk, der, idet de idelig veksler, dog samler sig i en eneste Grundfølelse, et vist priklende Mishag, en pinlig Stunden efter at hvile i noget. Lad os forbigaa det første Parti, der møder os, det ældre Christiania, Fjerde Christians ærværdige By; det maa tages for, hvad det er. Man hilser det, som Vraget af stakkels, gamle Bedstefar, vemodig, med al Pietet, medens man i Stilhed nærer Ønsker for, hvad der her maa ansees for det bedste og lykkeligste. Medens disse fromme Tanker endnu beskjæftiger os, støder vi pludselig paa et splinter-nyt Stykke By, saa smukt, saa helstøbt, som man nogensteds vil se det. Hvor kommer dette Stykke Europa fra? Hvem har bygget det? Hvo det end er, velsignet være denne! Tilfældet har bygget det, Ildebranden fra 58. Et af disse Kvartaler stiller et Par prægtige Bygninger op mod Torvet, som om de vilde vise dette Torv, med sin, under et umaadeligt Taarn sukkende lille Kirke, hvordan Byens Hovedplads burde være bebygget. Man vil fortælle, at den geniale Mand, der restaurerede Vor Frelsers Kirke, tegnede Modeller til dette Taarn under de stigende Faser

af sin ulykkelige Sindssygdom, og at Byens vise Raad fulgte ham i god Tro, høiere og høiere, indtil selv Byens vise Raad merkede Uraad og sagde Stop. Efter en Dobbeltrække større eller mindre Anfegtelser naar vi endelig op til det Parti af Karl Johans Gade, der har det egentlige Krav paa dette Navn, det, som vender ud mod Stortingspladsen. Vi staar her foran en ret imponerende Prøverad af smukke Bygninger. Her kan man sige, at Tilfældet igjen har villet det bedre end de kloge Mennesker. Rigdommen, som disse Huse tildels skylder sin Tilværelse, vil, selv hvor den bygger egoistisk, uden at tage Hensyn til andre, altid frembringe noget mere harmonisk end den beregnende Middelevne. Nogen paafaldende Mangel paa Symmetri forstyrrer derfor ikke Indtrykket af dette vakre Parti. Det er mere, end man kan sige om den anden Side, Storthingsgaden; her maa vi haabe alt af de voksende Trær.

Al Ære fortjener den, som byggede vort Universitet! Her foran det forundes det os endelig at hvile; her er Skjønhed og Harmoni! Ogsaa gamle *Linstow*, hvem vi skylder Slottet histoppe, fortjener vor Tak, en bedre end den, han fik i levende Live. Dengang det byggedes og endelig stod der, havde vi Ord nok til at dadle dette

Verk og forbitre den Livet, der havde fuldført det. En halv Menneskealder er gaaet hen siden, og hvad har vi egentlig skabt, som er saa meget bedre end dette?* Den er vakker, denne vor Kongsgaard i sin noble Simpelhed. Her fra dette Punkt, med Universitetsbygningerne til høire, Studenterlunden til venstre og Slottet med Parkens Bølgelinjer histoppe, modtager man et ret hovedstadlig stateligt Indtryk.

Man kan ogsaa trænge til et saadant, forinden man betræder Pladsen bag Universitetet. Denne Plads synes ved det anselige Rum, den indtager midt i Centrum, omgiven af Slotsparken mod Vest og et udadleligt Stykke af Universitetsgaden mod Øst, bestemt til at blive et Pragtparti. Mod Syd har vi da Universitetet, og endelig er der som Front mod dette, næst nogle groteske Brudstykker af St. Olafs Gade, stillet en Husrække frem, der har faaet det fyrstelige Navn: «Christian Augusts Gade». Vi vil ikke formene nogen, der er i Besiddelse af en Homøopatportion Fantasi, hvilkensomhelst Ideforbindelse, hvilketsomhelst Billede, der kunde vækkes ved Beskuelsen

* Arkitekt *Bulls* sjelden smukke, storartede Vestbanegaard var dengang endnu ikke til; om den kan man kun sige, at den er sin Rute, en af de skjønneste, der findes, værdig.

af dette mageløse Parti af vor By. Fra hvilket Element, hvilken Religion det end hentes, kan det forsvares. Heller ikke er det vor Skyld, naar denne hullede, hist og her stumpede Række bringer Tanken hen paa en slemt medtaget Tandgard, en af disse, som Tandlægen hovedrystende mumler om, at her er intet at gjøre, medens han fristende lader en skinnende ny Rad spille os i Øinene. Ak ja, de skinnende nye Rader, havde man blot dem!

Inden vi forlader den egentlige By, maa vi ikke forsømme at besøge et Parti af den, som paa en iøinefaldende mere heldig Maade har gjennemgaaet Tidens Forandringer. Alle ældre Folk vil mindes *Fæstningen,* da den endnu kun var en Rad kummerlige Smaahuse, overraget af en forholdsvis standsmæssig Træbarakke, der tjente Pladsmajoren til Bolig, næst en hvidkalket, tristbeliggende, lavere Stengaard, der beboedes af General *Aubert.* Gaar vi nu derop, vil vi straks merke paa det stille Velbehag, der fylder os, at her har en anden Aand raadet; en mere storsindet, en Skjønhedens, en Samdrægtighedens Aand har der ryddet det gamle og reist det nye.

Den første Erindring, jeg har om Fæstningen, skriver sig fra en Eftermiddag i Juli, da jeg med mine Forældre og smaa Søskende skulde opsøge

en der boende Onkel. Jeg var dengang fire Aar. Vi var netop stegne i Land efter en tre Uger lang Vikingefart fra Vestlandet, en Reise, som nu kræver omtrent et Døgn. Vi stod med et foran den gamle Fæstningsport, en lang, skummel Gjennemgang, beliggende et Snes Skridt ovenfor Frimurerlogen. Den saa ikke indbydende ud. Men min Ængstelse steg til Forfærdelse, da der ud af denne Port kom en lang Dobbeltrække af fæle Mænd, med gustne Ansigter, raslende Lænker om Ben og Arme og de besynderligste Bukser.

Lysere Minder knytter sig senere hen netop til hin hvide, lave, solberøvede Stengaard. Men var Huset selv trist, saa var der desto fornøieligere indenfor. Her voksede der op og færdedes en Dobbeltslegt af prægtige, sterkt anlagte, ikke egentlig stille begavede Individer af begge Kjøn, og Gaarden og den lille Have, der strakte sig midt ud paa den store Plads, gjenlød da desto gladere af et Liv, som ganske manglede Terrænet udenfor. Stilheden, som rugede over denne Plads, afbrødes dengang kun af hin sørgelige, taktmæssige Klirren, eller af Fæstningsgutternes Lege, disse sidste af og til oplivede ved en Æblekart eller noget andet spiseligt over Gjærdet. Derved etableredes et usynligt Forhold mellem Haven og dem udenfor, der dog, strengt holdt i

Ave, aldrig faldt besværligt. Det kunde blot hænde, at naar vi Kusiner sad i Lysthuset, enten forelæsende eller enlig fordybet i en Ingemann eller Clauren, at en bønlig Stemme, maaske midt i en rigtig rørende Scene, trængte gjennem Løvet: «Faar jeg en Pære da, Julia? — Et Æple da?»

En gammel Christianiabeboer maa blive underlig tilmode, naar han nu besøger Fæstningen. Han ser sig om paa Pladsen. Er det den samme? Hvor er Haven med den kjæmpestore Gravenstener, der beskyggede Trappen, Syringlysthuset, Sangene derindefra og de muntre, høirøstede Stemmer? Men alt det meskine og forfaldne, der før stødte Øiet, er ogsaa borte, og anselige, tildels storartede Bygninger, smukt grupperede og omgivne med Plantninger og Alleer, har reist sig istedet. Kun Pladsmajorens Træhus staar igjen midt i alt dette nye; placeret ved Siden af den prægtige Kommandantbolig, tager den sig ud omtrent som en Smøræske fra Hallingdal, opstillet i en Broncesamling.

Vemodigere er det at gaa rundt de nu temmelig ensomme Volde. Alt Liv synes herfra at være flygtet hen til Centrum, til de store Pladse. Der var en Tid, da disse Volde ikke var saa ensomme. Det var i Byens gemytlige Tid, da Folk spadserede, hvilket de nu ikke

mere gjør. Den selskabelige Promeneren eksisterer ikke mere; noget helt andet er det at spadsere for Motionens Skyld. Da vrimlede det deroppe af alle Klasser de smukke Sommeraftener. Man mødtes, der kurtiseredes, man saa «Dampskibet» komme. Nu ser man ikke efter «Dampskibet» mere! Dampen, den slemme Damp, har dampet bort baade Spadseringen og Gemytligheden og Kurtisen paa Voldene de smukke Sommeraftener!

Paa umindelige Tider havde jeg ikke seet noget til hine ulykkeligste Beboere af Fæstningen, da jeg forleden mødte en liden Trop af dem, anført af en Gevaldiger. Jeg undser mig ikke ved at tilstaa, at det rørte mig til Taarer at se, at Lænkerne var tagne bort . . . Det var endnu den glædeligste Forandring deroppe!

Og over dette nye «Fæstningen», disse Vidnesbyrd om en fremskridende Tids større Humanitet, Kultur og Skjønhedssans, rager gamle Akershus op, forundret og maaske ikke fuldt saa veltilfreds nedblikkende paa denne saa fremmede Omgivelse. Den drister sig til at ville gjælde formeget, denne Omgivelse, og det gamle Befalingsmandshus begynder at falde igjennem og se mindre imponerende ud. Man har ogsaa gjort alt for at betage denne Fortidslevning

(hvoraf vi har bevaret saa yderlig faa!) det eneste, som gav den en ydre Anseelse: Ældets Præg. Man har kalket gamle Akershus og givet det et Stykke nyt Tegltag paa — Ludvig XVI i den røde Jakobinerhue! Gammelt Barbari, hvoraf vi ofte maa taale Levninger, er slemt; men det nye er værre.

Parken er en stor, en herlig Prydelse for Kongeboligen og Byen og vil blive det mer og mer. Det maa beklages, at den skal vansires af det latterlige Snurrepiberi af et Vandspeil med tilhørende Øer, der er anbragte lige udenfor Slottets Vinduer. Dammer bliver ikke Parker, fordi der sættes Svaner deri.* Høilig savner vi derimod den Række Kjæmpepopler, der prydede Bakkeheldet langs Høien ligeoverfor. Disse herlige Træer overragede saa langt den øvrige Vegetation, at man kunde se dem et godt Stykke ude i Søen. Var det maaske derfor, fristes man til at spørge, at de ikke taaltes, men skulde hugges ned? En enkelt af disse Popler staar endnu igjen,

Enlig foragtet, med sørgende Top,
Der kan sine Landsmænd belære,

* Den ene af Svanerne er død, og Magen er igjen Dammen er bleven Enkeleilighed; bare man ikke ind skrænker den!

Hvor farligt det er at rage op,
Hvor alle lige skal være — —

Saa staar vi da i Homansby, vor berømmelige Homansby. Her skulde da Kunst og Smag række Haand til noget ret poetisk smukt. Og det er sandt, vi modtager ogsaa straks en Berørelse af noget usedvanligt, noget fra Hverdagslivet udsondret. Hvor er man? spørger man. Er man virkelig i «Christiania, Rigets Hovedstad, 70 000 Indbyggere, beliggende ved Bunden af Christianiatjorden?» — Man er saa underlig tilmode, saa fremmed. Man føler noget, der ligner den festlige Benauelse, hvormed man træder ind i en Balsal. Ja, ind paa et Bal, men paa et Maskebal. Det fuldstændigste Maskeoptog af menneskelige Boliger træder her op i sælsom broget Blanding. Alle Nationaliteter synes at have sat hverandre Stevne: Normanner og Gother, Tyrker og Chineser, Sarmater og Hanseater. Man vilde ikke undre sig synderlig, om man en vakker Fuldmaanenat saa alt dette sætte sig i Bevægelse, om man pludselig saa Fløimanden, den firskaarne lille Gothe, med samt den kjæmpemæssige hvide Pierrot ligeoverfor rokke frem mod sine respektive Vis à vis'er; den florentinske Skjønhed, fornemt afmaalt, som følte hun sig lidt for god til Selskabet, lette paa sig, altsammen

under nogle dystre Gjenfærdstoner af Purposen fra *Maria Stuart i Skotland.* Illusionen vil dog ikke længe vedligeholdes. Man opdager snart bag disse fremmede Larver vore egne velbekjendte Fysiognomier. Vi finder en Indredning, udstyret med al hjemlig Hensynsløshed for det bekvemme og for vore særegne klimatiske Forhold, smaa Værelser, en Overflødighed af Vinduer, beregnet paa at skaffe den letteste Indgang for Kulde om Vinteren, Heden om Sommeren og Sladderen hele Aaret rundt.

Men Homansbyen er alligevel noget, vi med en vis Tilfredsstillelse kan vise Fremmede. Ubilligt vilde det være ikke at yde dets Ophavsmænd den Anerkjendelse, som dette Anlæg i sin Helhed fortjener. De har dog været de første, der undfangede og realiserede Ideen til noget større og dristigere, sigtende til at afhjælpe et skrigende Savn, — Savn af, Skrig efter Luft og Guds fri Himmel for de mange i den kvalme By forkomne. Engang kan det maaske blive et fortryllende Sted, naar Naturen gjenvinder mere Magt og rigere omspinder det, paa én Gang sondrende og sammensmeltende. I Domino vil vi like Maskebyen bedre.

Hvad man skal sige om det sindsforvirrende Chaos af Huse, som heder Hægdehaugen, er

vanskelig at vide. Vi tier derfor og ønsker kun Beboerne Held til den daglige Forstandsøvelse at skulle finde sine egne Boliger.

II.

Det er en egen lyksalig Følelse, naar man endelig har Byen bag sig og man paa en vakker Sommerdag kan rulle ud i det fri. Den kan kun lignes ved Opvaagnelsen fra en af disse trykkende Drømme, hvori man kjæmper mod noget uopnaaeligt, noget forgjæves. Man danser, men med bundne Fødder; eller man synes, man er en Husmoder, der med uendelig Møie har hængt op tre Fag Gardiner, men se, saa er de alle hullede eller vrange, og man stræber at dølge det med Rosetter og alskens Smaakneb; eller man synes, at man er Medlem af *Selskabet for Christiania Bys Vel*, hvilket maa være en saare ubehagelig Drøm.

Det sidste Hus, der minder om By, er endelig tilbagelagt, og vi dreier om langs Fjorden. En ganske anden Aand vifter os her imøde, en veldædig, befriende, Skjønhedens. Vi føler, hvad en harmonisk Samvirken af Kunst og den herligste Natur vil sige; i denne Skjønhed afspeiler sig den bedste, ædleste Del af vor Udvikling. Rigere og rigere udfolder den sig for os, i Landskabet,

der vinker os forud, i de mange vakre Landsteder med sine Haver og Parkanlæg til Siderne. Den største Del af disse hævder fra gammel Tid et stort flot Rum, der tillader hvert især sin eiendommelige Beliggenhed; hist et i Skovtykningen, et andet paa Aasskrenten, et tredje lunt i det lille Dalføre, medens Villaerne til venstre, mere skjult bag de nedglidende Odder, grupperer sig om Søen. Det fulde Tilbage- og Overblik nyder vi først, naar vi har naaet *Oscarshal*.

Behøver vi at erindre om, hvilket Billede Sø og Land her i sjeldneste Forening stiller os for Øie? Hvilken Sjæl var sløv nok til ikke at gribes ved et Syn som dette, der ikke bar Indtrykket med sig som en altid manende Længsel? Vi kjender alle Udsigten fra Oscarshal. I friere, mægtigere Linjer, med sine kraftige Afskygninger af Løv og Barskove, høiner sig Landskabet til venstre, mod Baggrunden Slottet og et Par fjernere Taarne, nærmere ind overraget af den prægtige Villa, som en af vore, i mere end én Henseende første Rigmænd har bygget sig. «Herren hegne Huset» — er denne Boligs Indgangssprog, og «Herren hegne Huset!» sænker sig over det i mere end en stum Hilsen fra det fjerne.*

* For mindre orienterede Læsere: *Tho. Joh.s Heftyes* Bolig.

Eller skal vi lade Blikket fortabe sig ud over Fjorden med dens smilende Øer og blaanende Fjeldlinjer?

Men den egentlige Skjønhedskrans har den vidunderlige Egn tæt snoet om denne sin Fjord. Som Blomst ved Blomst bag Bladdækket kjeder sig her Villa til Villa, Anlæg til Anlæg, enhver af dem dog en eiendommelig, lukket liden Verden for sig.

Hvorfor fængsler dette Parti os mere idag end sedvanlig, medens vort Øie langsomt følger det fra Pynt til Pynt, fra Bugt til Bugt? . . . . Kjærlig paatrængende lister Tanken sig ind til disse Boliger, som havde den noget at melde, noget at varsle, maaske blot for at merke Indgangen med et: Herren hegne Huset! Ved et usynligt Fællesmerke tilhører de os alle, disse Boliger; denne Strand er vor.

Og vor Konges er den; vi har selv lagt denne Krans for hans Fødder, det bedste, det smukkeste, vi eiede.

Hist hæver sig *Framnes** fra Terrasse til Terrasse, hvor hver Busk, hver Blomst plantedes i Lykkens Dage for siden at pleies i Savnets og Erindringens. Hvilken Skjønhedsfylde har her

---

* Justissekretær *Colletts.*

udfoldet sig under saa kjærlige Geniers utrættelige Hænder! Enhver af disse Vekster og Plantninger, enhver Prydelse, som Kunstens Haand har sat der, har sin egen Historie -- Vogter, I Genier, vogter eders Have! . . . Og hint hvide Hus med sit Rosenparterre i Søkanten og Birkeskoven rundt om — Skjermer, I Birke, skjermer eders Helligdom! . . . . Og den Villa der, og den ude paa Odden, og den, der speiler sig i Bugten, hvilken er den smukkeste? — Og vi siger: Ingen er det, det hele er det smukkeste. Det kan ikke adskilles, ikke røres.

Ikke røres! — o Himmel!

Ikke røres! Man vækkes af et Slag, et Slag som af et koldt Jern.

Ja, som den kolde Skræk vækker Tanken, skal Jernet sætte sit første Merke i denne Strand. Saa siger man, det skal ske.

En Øiet, lige meget som al Følelse, al Fantasi saarende Linje skal, lig et Knivsnit gjennem et uskatterligt Maleri, drage sin brede, uudslettelige Fure hen over den!

Travlhed, høirøstet Liv, Glæde og alle selskabelige Fordele og Goder vil strømme ind over Sporet, og — skal vi endelig aftvinges Tilstaaelsen — den Dag vil ogsaa komme, da vi alle erkjender og velsigner disse Goder! Men

Poesien, Stilhedens drømmende Ynde, der hvilede over disse Bredder, der hviskede i Bladene, der lød til os i Fuglesangen og Bølgeskvulpet mod Stranden, vil være forstyrret fra det Øieblik, det første Lokomotiv bruser hen over dem.

Efter Opførelsen af «Et rigt Parti».

Kjøbenhavn 1871.

Ogsaa i Theatret, der maaske paa Grund af det særegne Forpligtelsesforhold, det staar i til Fortiden, har ondt for at holde Skridt med den ilende Nutid, ogsaa der merker vi, at det lider fremad, at vi staar ved et Vendepunkt i vore Samfundsanskuelser. Mellem de gamle velkjendte forældede, blidt inddyssende Underholdningsnummere vækkes vi pludselig ved Skuespil, der næsten forekommer os fremmede, saa sælsomt bekjendt taler de til os. Men det er jo en Gjenklang fra vor egen Sjæl! Det er vore Savn og Krav, der her har faaet Mæle, det er egne Tvil og Spørgsmaal, som vi neppe turde hviske til os selv — saa dristige forekom de os —, der her ganske høilydt prøves og optages til Doms!

Men vi mindes tillige om, at den gode gamle Tid er forbi, at den sorgløs passive Skuen til maa afløses af Handling. Vi bivaaner Prologen til Fremtidsforestillinger, hvori vi selv kommer til at overtage Rollerne.

De merkeligste af disse Skuespil har dreiet sig om de tvende Kjøns Stilling til hinanden, og navnlig om Kvindens Følelsesforhold til Manden, uafhængig af de Pligter, Samfundet paalægger hende. At dette Spørgsmaal er bleven vakt og har fundet Vei til Drøftelse, deri ligger allerede et merkeligt Tidens Tegn, og kunde det føre til, at disse en Kvindesjæls mægtigste Instinkter og Kræfter, befriede fra det unaturlige Tryk, hvorunder de hidtil har ført en forkrøblet Tilværelse, vandt Stemmeret i hendes Livs vigtigste Anliggende, føre til, at de anerkjendtes som en Magt, der efter Omstændighederne kan raade for Lykke eller Elendighed, Liv eller Død, saa vilde vi med det samme have naaet det høieste, som Nutidens Bestræbelser for at forbedre Kvindens Kaar turde haabe at opnaa. Det er Emancipationens Hovedpunkt, vi her staar ved, maaske uden selv at vide det; vi rører ved dens egentlige Livsnerve, og alle andre ydre Fordele, der kunde vindes, vilde dog kun tilsidst vise sig som Midler til at naa den større Vinding.

Mon de, der saa kjækt bringer Spørgsmaalet paa Bane, har tænkt rigtig over dets Betydning?

Naar vi nu mindes de gamle Romaner, vel endog, naar de falder os i Hænderne, af Kuriositet blader dem igjennem, studser vi over den plumpe, indre Usandhed, hvorpaa de er byggede. De ømme Følelser slaaes én Gang for alle fast i en ideal ophøiet, evig, soleklar Uforanderlighed, der kun udenfra, mindre ved nogen indre Nødvendighed, sættes i Bevægelse og drives til Handling. Derfor det umaadelige Apparat af vekslende Begivenheder, jo mere brogede, jo bedre. Vi undrer os over, hvorledes vi engang selv lod os hilde i denne Usandhed, — mindes, ikke uden en vis Rørelse — Savn? — hvorledes vi med god Tro fulgte det elskende Par gjennem disse utallige Farer og Hindringer, der optaarnede sig paa deres lange Vandring (ofte gjennem ti—tolv tykke Bind), indtil vi med usigelig Tilfredsstillelse ser dem lande i «Egteskabets trygge Havn». I Egteskabets trygge Havn! Ak, det er længe ikke nogen Hemmelighed, at denne Havn slet ikke er tryg, at der, hvor Parret begynder sin Enevandring, lurer maaske de allerværste Farer.

Franskmændene, og senere ogsaa Englænderne, kom ved sine mere komplicerede, udvik-

lede Forhold allerede meget tidligere til denne Opdagelse, og den vakte Egteskabsliteraturen. Os berørte denne omtrent som en kold Trækvind gjennem en kvalm Stue; vi skreg over fremmed Umoralitet og trøstede os farisæisk ved vore renere, tryggere Tilstande. Men Livet herhjemme er vel en lempelig sen, lidt pedantisk, men grundig Læremester; lidt efter lidt blev vi opmerksomme. Saa ganske trygt var her dog maaske alligevel ikke. Hvad om nogen ved en Panteleg var bleven dømt til, istedenfor at tælle Stjernerne, at tælle, hvor mange lykkelige Egteskaber han kjendte? Stødet var givet, alle fik Lyst til at tælle efter. Men det er jo forskrækkeligt, hvor faa! . . . . . Saa maa jo Ulykken findes i alle de andre! . . . Og hvor man mindst skulde tænkt det! . . . . Se nu det Par der, og det der, og det der: I Alder, Dannelse, Ydre synes de at være skabte for hinanden, respektable Mennesker — nok at leve af! — og dog, naar vi nu tænker efter, raader der en besynderlig Kulde og Tristhed inden deres Vægge. Tvilen om, at den egteskabelige Lykke, selv hvor den ikke truedes udenfra, var saa ganske fri for Farer, som vi fandt det saa beroligende at anse den for, voksede i Stilhed, og der løftede sig Stemmer.

Bjørnson var den første, som i en vidunderlig fin, gratiøs Digtning har bragt Sagen paa Scenen, det eneste Sted, hvor Folk er modtagelige og lader sig belære. Fru Thoresen er fulgt efter ham og skrev *Et rigt Parti.* At afgive nogen æsthetisk Dom om dette Stykke, derpaa tør jeg ikke indlade mig; men tør man anlægge Maalestokken for et Skuespils Værd efter den Interesse, hvormed man følger det, efter den Bevægelse, det formaar at sætte os i, selv om denne svinger mellem Tilfredsstillelse og — Skuffelse, saa vil mange anvise det en smuk Plads.

Forfatterinden overrasker straks Publikum ved at opstille som en Mulighed, at en Kvinde, selv indenfor Egteskabet, har noget at bortskjænke, som ikke bestemt staar indregistreret under en Hustrus lovbefalede Pligter. Hun ængster os med, at der pludselig kunde reise sig et Krav derpaa. Hun gjør dette smukt og overbevisende, saa at man føler, at det, hvorom der er Tale, er noget vigtigt, noget skjæbnesvangert. Dette er allerede meget kjækt, og man gjennemlever den hele første Akt, hvor Manden beiler til Hustruens Kjærlighed, med spændte Forventninger om de store, anklagende Sandheder, næste Akt vil bringe for en Dag, og det mægtige Skub fremad, der her er tiltænkt den

hele Kvindesag. Det gjør mig ondt at maatte sige, at heri bliver man skuffet. Men denne Skuffelse, som jeg føler mig kaldet til aabenhjertig at udtale, skal ikke i mindste Maade forringe den Fortjeneste, Forfatterinden har af at have bragt Sagen paa Bane.

Det synes kun, som om hun, forskrækket over sin egen Dristighed, er stanset paa Halvveien; thi anden Akt, der slutter Stykket, ender med en saa dyb Knæbøining for Magten og det engang hævdede, som et ordens- og fredselskende Publikum kun kan ønske det. Ja, det kan rolig gaa hjem og drikke sin Te; ingen samfundsopløsende Spøgelser skal forfølge det og forstyrre det i dets Nattesøvn. Hun har ikke vovet at føre den ulykkelige Forvikling i Skuespillet tilbage til den store almindelige, kun til den tilfældige Aarsag, har ikke havt Mod til at pege til Kilden: Kvindens, fra Hjertets og Følelsens Side saagodtsom fuldstændige Umyndighedstilstand; men Ansvaret veltes her, som det sker i Virkeligheden, naar noget ikke gaar greit, over paa det nærstaaende kvindelige Individ. Hun opgiver sin Klient og stiller sig paa Anklagerens Side. Og Anklageren, Samfundet, *la société*, eller som vi hjemme pleier at kalde det, Verden — kjært Barn har mange

Navne! — ligner i mange Stykker Gutten, der knækker Fuglens Vinger og bagefter vil have den til at flyve. Det faar undertiden pludselig det grusomme Indfald at kræve af en Kvinde, hvad det netop systematisk har stækket i hende, og — kommst du nicht willig, so brauch' ich Gewalt! — kan det ikke vindes med det gode, aftvinges, afskræmmes det med det onde, og heldigvis gives der, hvor det gjælder at faa en saadan opsætsig til at falde tilfode, et ligesaa rigt og sindrigt Udvalg af moralske Tvangsmidler, som Fortiden opfandt og bragte i Anvendelse i hine Torturredskaber, der nu — gid det maatte være et Forvarsel! — er gangne ind under Seværdigheder og Kuriositeter.

En ung Pige spørger i Regelen ikke, om hun elsker, men om hun kan gifte sig med den eller den, der netop af alle de Mænd, der er komne inden hendes Synskreds, begjærer hende tilegte. Samfundet, den gamle Seelenverkoperske, ser rolig til og smiler. Hun har ordnet det saa godt; der er ingen Risiko derved. Der er ingen Fare for, at den borgerlige Husholdning skal gaa istaa af Mangel paa Egteskaber. «Nu skynd dig! Svar!» driver man paa den unge Pige, og hun ser sig forvildet om i Kredsen og giver Svaret. Og i Sandhed, her indtræffer disse

tusende og atter tusende af Tilfælde, der maatte forekomme os som ligesaa mange Ubegribeligheder, naar de, desværre, kun ikke var altfor begribelige.*

O lad os ikke undersøge Motiverne! Forsøg ikke at læse i disse Sjæle! Mændene viser sig i dette Punkt merkværdig — nøisomme. De generes slet ikke af overdreven ætheriske Krav paa den udvalgtes Gjenkjærlighed, men synes i Regelen at slaa sig til Ro i en ret velsindet Planters brutaltilfredse Eiendomssikkerhed. I de allerfleste Tilfælde lunker Egteskabet stille hen, uden at noget andet Krav vækkes. Hvad for jammerlige Hemmeligheder det kan dølge, som hun tager med i Graven, ved ingen, da ingen bekymrer sig om at vide det.

* Ét Tilfælde mindes jeg. En ung, sjelden smuk og elskværdig Pige var under et Besøg sterkt bleven kurtiseret af Byens unge Mænd. Lige idet hun skulde forlade Stedet, var to af hendes Beundrere komne til den Beslutning at beile. Hendes fjerne Hjem var trist og ulykkeligt. Hun modtog det Tilbud, der først naaede hende, — og takkede. Nogle Timer efter kom der et Brev, der lidt forsinket var gaaet til en feil Adresse: til Litra A. istedenfor Litra B. i Gaden. Det var fra den Mand, hun hemmelig bar i Hjertet. Hun sendte ikke Afbud; — men det er jo ogsaa halvhundrede Aar siden! Dette blot ét Træk af hundrede!

I Fru Thoresens Stykke er det anderledes. *Edvard Grant* (det rige Parti) har heller ikke, da han formælede sig med *Julie*, spurgt hende, om hun elskede ham med den samme romantiske Kjærlighed som han hende. Han har maaske været for forelsket til at sanse rigtig at faa dette Punkt fuldstændig opklaret. I Egteskabet reiser Spørgsmaalet sig med al Lidenskabens Fordringsfuldhed og opskræmmende Magt. Hele første Akt dreier sig om hans Eventyrtogt for at vinde og tage det forsømte i Besiddelse. Vi følger med smertelig urolig Deltagelse den vakre, ridderlige Svend, der ikke agtende de Rædsler og Farer, der lurer omkring ham, sætter alt ind for at naa til den sovende Prinsesse, der vogter under sit Hoved den forheksede Skat. Og den forheksede Skat, det er det høieste, det sjeldneste, det kostbareste, det ufrivillige, det, som intet Menneske kan give sig selv eller byde en anden; til at hæve den skal der et viet Ord, og dette Ord — Kjærligheden kan maaske finde det, hvis noget i Verden kan det. Gjennem nye Forviklinger, hvor kun den burde bøde, som oprindelig forskjertsede Skatten, vilde han enten finde dette Ord (ligesom i *De Nygifte*), eller han vilde ikke fundet det, og Stykket maatte endt tragisk.

I det virkelige Liv har jeg oplevet en saadan tragisk Udgang. Det er mange Aar siden. Paa et Dampskib langs Kysten blev jeg opmerksom paa et ungt Par, som man fortalte var forlovede. Tro ikke, at en fjortenaarig ikke iagttager. Saa var mig den isnende Ro, der var udbredt over hende, og som stak saa besynderiig af mod hans rastløse Bevægelighed, især paafaldende. Havde jeg tænkt mig noget andet ved en Sfinks dengang end den fantastisk monstrøse ydre Skikkelse, vilde jeg fundet dens egentlige Idé udtalt i den unge Dames Ansigt og Holdning. Han syntes at lure paa et Øiekast af hende for at opfange et Ønske deri; men han mødte aldrig dette Øie. Naar han halv knælende svøbte en Kaabe om hende eller satte en Skammel under hendes Fødder, saa hun op til Dampskyerne, og søgte han at opfange et Blik ovenfra, sænkede det sig mod Skammelen. Hun var ret smuk, livsfrisk, blomstrende; han bød dertil en paafaldende og sørgelig Modsætning. Jeg kunde ikke glemme dette Par; men først nogle Aar efter hørte jeg deres Skjæbne omtale.

I deres Egteskab — thi ak, det frygtelige skede, de blev forenede! — vil Spørgsmaalet have reist sig mellem dem, — høilydt, eller stille myrdende; det sidste, tænker jeg; thi ingen

merkede noget, ingen havde noget at sige derpaa. Hun var en upaaklagelig Husmoder, og aldrig kunde den sagteste Daddel reises mod hendes kvindelige Opførsel. Kun vil hun have naaet en fuldstændig Øvelse i at undgaa hans Blikke; ligesom hun forgjæves, med stigende Fortvilelse vil have stræbt at beseire visse uvilkaarlige Gysninger, naar hun hørte ham nærme sig. Hun fødte ham Børn, den ulyksalige! En Sommeraften, efter et lidet, muntert Selskab hos dem, endte han sin Elendighed frivillig.

Julie, den unge Frue i Stykket, er en Kone, som tusende excellente andre, der uden at deres Hjerte er bleven adspurgt og faar Tid til at besinde sig, «frivillig» har valgt den Stilling, hvori de befinder sig. Hun optræder i første Akt som et glimrende Produkt af den Opdragelse, hun har nydt. Hun er en komplet Verdensdame, elsker Luksus og Fornøielse, og hun tør udfolde disse Egenskaber uden Skrupler: hun har gjort et «rigt Parti». Med alt dette forener hun noble Tendenser og Følelse af sin Værdighed; hun vil, trods de Fristelser, der omgiver hende, ikke svige sin Pligt; kort — hun yder samvittighedsfuldt alt, hvad Verden indtil Dato har forlangt af hende. Forfatterinden kunde med en Ironi, der ikke vilde forfeilet sin Virkning, gjerne gjort

hende lidt elskværdigere. Her skulde man følt, hvilken Magt vi vil have erkjendt og hyldet, i hvis Tempel vi staar: i Kjærlighedens, ikke i den selskabelig egteskabelige Mønsterværdigheds. Det er ikke den, Edvard Grant savner. Han vilde være lige ulykkelig, lige rasende, om Julie var Blidheden og Opofrelsen selv. Hvad hjalp det til, om hun ti Gange erklærede sig beredt til at følge ham i Skoven, naar han alligevel mistænker hende for, at hun heller kjører ud med Veninden? Det er ikke om hendes Underkastelse, han spørger; men han spørger, om hendes Hjerte banker ved Lyden af hans Trin, og om hun vilde kalde Livet ved Siden af den ruinerede Mand for et Paradis.

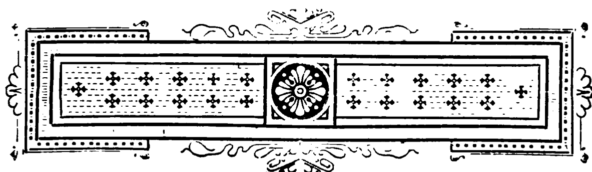
Med den sørgelige Opdagelse, at dette ikke er Tilfældet, slutter første Akt. Vi har fulgt den med spændt Interesse. Ligheden med *De Nygifte* træder her tydelig frem i Anlægget; men Udviklingen er derimod ganske forskjellig. I det sidste Stykke, den dybest og sandest tænkte Digtning, der nogensinde er kommet fra *Bjørnsons* Haand, vindes den unge Hustru gjennem Kjærlighedens stille forsagende, stille udholdende, sindsig besnærende Magt, der ytrer sig saa meget mere gribende efter en energisk, sand mandig Handling: den elskedes Udfrielse af Familie-

ømhedens Vold; han har magtet at løsrive hende fra Forældrene.

Ikke saa i *Et rigt Parti.* Straks i Begyndelsen af anden Akt mistænker man Forfatterinden for, at hun ikke mener det rigtig ærlig med sin egen Sag. Hun er misfornøiet med sin Heltinde, har egentlig den hele Tid været det; nu skal den stivsindede straffes. Med hvilken Haardhed væbnes nu denne Mand mod hende! En Haardhed, en Barskhed, der ikke smager af nogen Sjælsadel eller høi Dannelse. Den flaue Kurtisør skal endnu lægge sit Besyv af usminket Raahed til: man erindre den Scene, hvori han formelig overfuser hende, fordi hun ikke besvarer sin Mands Lidenskab. I Sandhed en underlig Bebreidelse i hans Mund! Skal dette vække en høisindet Kvinde til det Omslag, der tilsigtes? Er da det ufrivillige, det, som ikke noget Menneske raader for selv, er det da en Forbrydelse? Ja, svares der, det er brødefuldt af en Kvinde ikke at have den Slags Følelse parat, som man netop har Behov for; ja, det er utilgiveligt, naar hun ser, at Husets Værdighed, Orden og Lykke beror derpaa, og derfor skal hun tugtes. Og den stakkels Julie bliver ogsaa eksemplarisk tugtet. «Hvilken skrækkelig Vinter har jeg ikke gjennemgaaet!» siger hun, og vi tviler slet ikke

derpaa. Hun skræmmes og trues og knuges og bøies gjennem Kulde og Spot, troløse Venner og en Mand, som er bleven «Damernes Idol». Han har ikke fundet det Kjærlighedens hemmelighedsfulde Ord, der skal hviskes over den slumrende Prinsesse; hun rystes ublidt op, reiser sig forvildet, og — vi kan ikke verge os mod den Tvil: tager Doktor Grant saa virkelig Skatten i Eie?

Strikketøisbetragtninger.

Idet jeg stod i Begreb med i denne Række af Erindringer og Bekjendelser at optage enkelte af nogle forhen i vore Blade aftrykte Stykker, var jeg sterkt i Tvil, om denne Redningsiver skulde udstrækkes til «Strikketøisbetragtninger», en liden Opsats, der har staaet i *Den Constitutionelle.* Den skriver sig helt fra Aarene 40 og betegner saa at sige mit første frygtsomme Trin paa Forfatterbanen.

Ved at gjennemlæse den fandt jeg den imidlertid, særlig naar man tager Hensyn til et saa langt tilbagelagt Tidspunkt, saa betegnende for den Sag, som det er blevet mig en Livsopgave efter bedste Evne at belyse, at jeg ikke betænkte mig paa at indlemme den i nærværende Samling.

En liden Bekjendelse bliver jeg nødt til her at forudskikke. De deri udtalte Anskuelser af vore selskabelige Tilstande og disses Bærere omfatter, som enhver Læser ogsaa let vil forstaa, noget ganske tilfældigt. Det Fortrin, der her ydes det «strikkende» Kjøn paa det andets Bekostning, smager temmelig sterkt af det gamle: Nei, da var det noget andet i min Tid! og grunder sig derfor paa «Betragtninger», der i Løbet af de mellemliggende Aar maatte lide betydelige Modifikationer. Det er mindre paa Virkningerne af et Onde i deres mangfoldige Brydninger, vi skal rette vort Blik og vor Anklage, end paa Ondet selv, den store Grundaarsag; skulde vi begynde Sammenligningen fra Virkningens Side, kom vist «vi strikkende» sørgelig tilkort. Og kan det være anderledes! Den Part i Sagen, der vindicerede Midlerne til en friere, fuldkomnere, mere harmonisk Udvikling, vil — det falder af sig selv — ogsaa fortrinsvis præstere Frugterne deraf. Det er derfor ikke saa meget besynderligt, at Mand almindeligvis taget og ikke alene i den Dannelse, der ligger paa Aandens Omraade, staar over Kvinde, og at selve Feilene arter sig fordrageligere hos den første end hos den sidste . . . . Maaske vor bitreste Anklage! . . . .

Det er kun min Overbevisning, og denne maa jeg fastholde som et Udgangspunkt for hele min Opfatning af Kvindesagen, at en Overlegenhed, der skal holde sig oppe paa Randen af et Misforhold, altid staar i Fare for at udarte, og at den i alle uædlere Naturer uundgaaelig vil udarte.

1843.

Det er underligt, at det nutildags, hvor der skrives om alt og ingenting, dog aldrig falder nogen ind at skrive noget om vore Herrer. Hver tredje Nat skyder der Føljetoner op i vore Blade, saa spraglede og giftige som Fluesop (skjønt Fluerne just ikke altid dør deraf), — og man kunde dog saa let ogsaa slumpe ind paa dette Stof. Man skriver om Meinertz og om Münchhausen, om Elefanten og om gamle Schmahr, om Midler mod tyndt Haar og mod tynde Kaar; men det er endnu ikke om vore Herrer; — om skjønne Udsigter og lange Udsigter, om fremmede Notabiliteter og andre Notabiliteter, om Byens Se- og Merkværdigheder; men det er endnu slet ikke om vore Herrer; — om Smaating og Storting, om Repræsentanter og om Fanter, om Hermann og Hanswurster, om Per og Paal; —

men det er altsammen endnu ikke egentlig om vore Herrer. Vore Herrer! Jordens førstefødte, Himmelens begunstigede, Løverne her i vor nordlige Zone! Det var et Thema! Underligt, siger jeg, at der ingen skriver om dem? Nei, visselig ikke underligt; thi hvem skulde vel falde paa det? At tiltro dem selv den Upartiskhed, der hører dertil, vilde næsten være for meget at vente, og hvor skulde de desuden faa Tid til at forlade Scenen for at tage Betragterens Griffel? Thi hos os er den bestøvlede Del af Menneskeslegten de eneste handlende. Men Damerne? Ja, Damerne har god Tid og hører slet ikke til de handlende. Fra den Side kan man imidlertid være ganske rolig; jeg kjender dem godt. De ender alle sine Breve eller Billetter om Tak for sidst eller Laan af et nyt Kravemønster med den klassiske Frase: «For Guds Skyld vis ikke dette til nogen.» Akkurat saa ender ogsaa mine. Og nu at se disse smaa undselige, dagsky Tanker offentliggjorte! O en eneste saadan trykt Linje maatte paa Forfatterinden øve noget som en Medusa-lignende Virkning; hun vilde forstenes over sit eget Verk, førend hun endnu kunde stenes af de andre. Man har vel hørt om et Slags Amfibier, af hvis Stumhed visse Smerter er istand til at udpresse Lyd; men jeg har ikke

Begreb om en saadan Nød, der kunde bringe de norske Damer til at tale, og endnu er ikke Nøden saa stor; den er blot meget stor. Den Lamhed, hvormed norsk Opdragelse og Fordom fra Fødselen af slaar dem, vil allerede forebygge enhver saadan Fremtræden, om ikke vore meskine Forhold tilbørlig afskrækkede derfra. Thi denne ravnekrogsmæssige Nærhed, vi alle lever i, vilde gjøre ethvert Forfatterskab til et komplet Martyrskab; det kan allerede være slemt nok for de skrivende Mænd. I kan derfor være trygge, I vore Herskere og Herrer! . . . . Damerne skal ikke gribe ind i eders Magt. Vover en at dem end her at udtale sine stumme Tanker, saa skal disse dog ikke forurolige eder; de skal kun surre eder et Øieblik om Ørene, lig en Sværm forbiflyvende Myg. Men trods disse Hindringer, der betager os Mælet, beholder vi dog Evnen til at se. En kvindelig Sjæl, der er dannet og modtagelig, vil opfatte disse Fænomener omkring sig finere og rigtigere end en Mand, og en saadan skjærpet Opfatningsevne er ingenlunde saa sjelden, som man maaske tror; og hvad der hos enkelte ytrer sig som en bevidst Erkjendelse, rører sig i Massen som noget ubevidst, dunkelt, man blot behøver at appellere til.

At Spindesidens Dom over Sverdsiden er ugunstig, kan jeg ikke fragaa. Man vil forstaa, at jeg her egentlig kun taler om Hovedstaden; imidlertid, ser det saaledes ud med det grønne Træ, hvorledes er det saa vel med det tørre? At denne Dom ogsaa har Grund til at være ugunstig, er altfor sandt. Hvor betegnende er allerede den lille Omstændighed, at ingen gider ytre dette Misnøie for nogen af sine Kontraparter ... En slem Anklage; thi denne Sky er ingen Feighed, men en naturlig Frygt for intet at kunne udrette, næst en Frygt for lave Fortolkninger, for Hentydninger til krænket Forfængelighed, Tørst efter Hyldest etc., som slige Klager maa være belavede paa at møde.

Det er vor store Anke, at vore Herskere er sin Magt saa lidet værdige, saa lidet voksne. Jeg ved nok, at de pukker paa sine Kundskaber og Dygtighed, paa vor Uvidenhed. Ak, hvilket daarligt Bevis! Her maa vi just klage. Da Jupiter delte Verden saa ulige mellem Kjønnene, gav han dog ikke Mændene Broderlodden uden Forpligtelser. De skulde meddele os Resultaterne af dette sterkere aandige Liv, som efter Forholdene blot er tilgjængelige for dem; vi tør selv ikke søge dem. Er vi uvidende, er det deres Skyld. Men de er selv endnu ikke vaagnede til

nogen høiere Bevidsthed og har ikke tilegnet sig Dannelsens Frugter, om man end maa tilstaa, at de tildels besidder Dannelsen selv; og derfor har de endnu saa saare lidet at meddele os. Og saa ovenikjøbet, at de skulde være os for gode! Jeg finder meget mere, at Damerne gjør bedre Fyldest for sig, saalænge man dog er enig om, at Hjertets Dannelse er den Andel til den almindelige Kultur, som vi skal yde. Hvad hjælper deres juridiske og militære Dygtighed? Den er i det høieste sterk nok til at gjøre dem til negative, ligegyldige Figurer i ethvert Møde; noget positivt Gode, nogen friere, aandigere, sterkere Tone formaar de ikke at gjennemføre. Det er en vis Agtelse for det skjønne, jeg savner hos dem.

Jeg hørte forleden et Udtryk af en ung Pige, der uagtet sin naive Simpelhed dog forekom mig meget tragisk; hun sagde: «Jeg synes, Herrerne er saa gruelig leie.» Gud bevares! det er ikke mine Ord; men jeg siger dog af Hjertet, at jeg vilde holde det for en Ulykke nu at være ung. Man maa være ung med de unge; men *nos jeunes hommes* er ikke unge, det er, de synes at mangle alle Ungdommens Egenskaber og fornemmelig den, der er Grundvolden for alle andre: Begeistring. Kvindelig

Skjønhed og Værd har gjennem alle Tider været Prøvestenen for mandlig Kultur og Udvikling. Lige fra Hottentotterne, der driver sine Kvinder for Plogen, indtil den fine Europæer, der ligger for deres Fødder, hvor mange tusende Modifikationer og Trappetrin af aandig og gemytlig Udvikling! Det er vanskeligt at vide, hvad for en Anskuelse der gjælder hos os; men meget Værd kan den ikke have, da den aldeles mangler Varme. Der ligger overhovedet til vor hele Nation endnu en temmelig kras, ubearbeidet Anskuelse af det skjønne, det elskværdige. Denne Sarthed i Opfatning, der ikke nøier sig med det blotte overfladiske, med denne gribelige, slaaende, letfattelige Skjønhed, men som Bien lig af de uanselige Blomster ogsaa forstaar at udfinde den rige Sødme, — den kan blot være en Frugt af en høiere Kultur, og paa den kan vi endnu vente en god Stund. Hvor har jeg blandt fremmede studset over dette fine Blik! Hvor mine norske Øine ofte intet saa, kunde de henrives, fordi de vidste at udfinde det usynlige, der kan have mere Værd end Skjønheden selv. Derfor har deres Sprog Modifikationer og Benævnelser af det indtagende, som vi ikke kjender. Blandt de unge Fashionables hos os gjælder blot et Udtryk, der er forstaaeligt, og det er: «Hun er s'gu vakker.»

Ynde, Tække, Forstand, Lune kommer ikke i Betragtning, bliver aldrig eftersøgt eller i fjerneste Maade paaskjønnet, hvis man tilfældigvis opdager noget deraf. Denne Anskuelsesmaade er trøstesløs; og dog er det saa; de saakaldte Vaagekoner ved de festlige Sammenkomster vil ligesaavel som andre aarvaagne Tilskuere kunne belægge Sagen med Attester, — forudsat, at de ingen smukke Døtre har. Ballerne er netop Skuepladsen for disse Betragtninger; thi Ballerne er netop den eneste Scene, hvor de arme Damer betyder noget, hvor de kan vinde nogen Krans til at smykke sin Ungdom med. Eier de ingen af de Egenskaber, der gjør dem gjældende her, vil de aldrig ved noget andet Værd paaskjønnes. Jeg kjender mange af denne Art, der fortjente anderledes at vurderes; de lever et Liv som Perlen i Muslingen; ingen kjender, ingen spørger efter dem, og naar de viser sig ude, ved mangen Kavaller ikke, om det er værdt at være høflig mod dem.

Det er let at begribe, hvorledes denne Negativitet, denne Mangel paa Begeistring hos det saakaldte sterke Kjøn virker i alle Retninger. Derfor er alle Sammenkomster uinteressante, træge og uden Betydning. Hvilken Masse af Vid og Kundskaber roullerer ikke i en fransk

Konversations Strømme! Hvor mange Ideer vækkes ikke under en saadan Meningsudskiften, hvor mangen Anskuelse bliver ikke klarere, hvor styrkes og vederkvæges ikke Sindet under denne Sjælegymnastik! Og hvor megen Næring tilstrømmer ikke det huslige Liv gjennem en saadan besjælet Selskabelighed. Ak, denne ubevidste Glæde over hinanden mangler os. Jeg har ofte ret seet Sandheden af disse Ord levende for mig; hvor der skulde være Liv og Glæde, var der Alvor og Plumphed, og hvor der skulde være Aand og Interesse, var der Tomhed og Kulde. Jeg gaar gjerne paa et Bal, ikke for at danse selv, nei, jeg er alt for længe siden optagen i det hæderlige Vaagekonelaug; et Par Aar er gaaet hen, siden jeg gjorde det tarpeiiske Spring til Borgerinde og Matrone; gaar jeg nu paa Bal, er det for at se paa de andre. I Lycéet sidder jeg hver Gang i min graa Silkekjole paa min gamle Plads nede ved Enden af Salen og gjør mine Observationer. Der er nogle af de unge Fruer og Jomfruer, der er saa smukke, at det er en Lyst at se; der er nogle, som ikke er det, men som jeg gjerne ser alligevel; der er et Par, jeg finder deilige. Ak, smiler ikke saa medlidende, Messieurs! Mit Hjerte kan banke høit ved Synet af kvindelig Skjønhed; men kan I,

hvis Fag det af Naturen er, ikke røres derved, da kalder jeg det hottentotsk! «Vi røres derved,» vil I sige. *De grace!* forskaaner os i det mindste for Udtrykket deraf; denne betænksomme, nøkterne Vragertone er endnu værre end eders Kulde; — vi forstaar langt bedre at vurdere vore Medsøstres Fortrin i denne Henseende. Sverdsiden, eller som den nutildags heller burde hede: Pennekniv-siden, ser fortrædelig ud midt under Glæden; den lader til at kjede sig; man skulde egentlig tro, den dansede for Motionens Skyld; noget af den ungdommelige Munterhed, af den naive Unbefangenhed, af det jublende Livsmod, der griber andre, fordi det selv er saa fuldt af Haab, kort alle disse Ungdommens bedste Merker ser man aldrig.

Og i andre Møder, i Selskaberne, hvilken Tomhed, hvilken hemmelig Kval! Selv under de heldigste Omstændigheder vil man føle den usynlige Mangel, ligesom Banquos Geist, at være tilstede. Der er i alle Kredse en tom Plads for denne uhyggelige Aand; det er Tonen i dem, der er saa lidet vederkvægende, saa fatal for ethvert dybere Gemyt. Man forstaar ikke at finde dette fælles Element, hvori begge Parter kan mødes. Tonen bliver da usikker og famlende og Underholdningen kold og mat. Er der

kun faa tilstede, gaar det gjerne saa, at den mandlige Part alene tilegner sig Konversationen.. Under dette har Damerne Tid til at tænke over Komiteindstillinger og Befordringer; men efterhaanden taber de Modet; de tør ikke stille sig paa den Plads i Selskabet, som de burde; thi de risikerer altid at blive stødt ud af sin Stilling igjen. For dem gjælder det med Resignation at stille sit Lys under en Skjeppe. Ved dette Misforhold gaar al egentlig Duft af Underholdningen forloren, ethvert dybere, ædlere, finere Stof bliver tilbagetrængt.

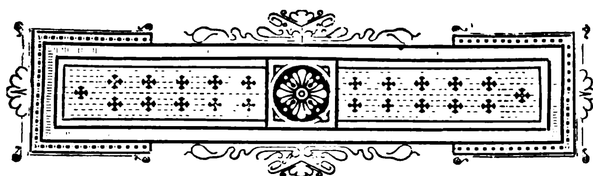
Der gaar et Sagn om, at de selskabelige Møder ikke altid har været saa traurige; der var en Tid, da man glædede sig over at se hinanden. Det var i de gode gamle Lycédage. Jeg ved ikke, om det var, fordi jeg selv var ung dengang; — nei de andre, mange af de andre, var det ogsaa. Kavallererne var ridderlige, omendskjønt med et vist rørende Anstrøg af norsk Ubehjælpelighed. Denne Ridderlighed havde i Sandhed meget lidet tilfælles med vore Dages; den bestod mere i et ridderligt Sind; meget faa af dem bar hvide Handsker, og man kjendte ikke dengang Chapeau-bas under Armen. Men de interesserede sig for Damerne, og Damerne lønnede dem derfor med dette nedslagne Blik, disse ubevægelige for-

ræderske Træk og ved at træde i sine Kjoler af glad Forlegenhed og Skræk, naar de gjennem de tætte Rækker gik nedad den lille Trappe i Salen. Hin Tids unge Riddere er nu blevne alvorlige Mænd, hvoraf mange er Norges Stolthed og Hæder; men under den forretningstravle, familiefaderlige Mine vil man endnu se Spor af hine gamle Dage, og disse Spor er mere værd end al Nutidens halvblaserte, halvklodsede Courtoisie.

. . . Blaserte Nordmænd? . . . Norsk Blaserthed? Ak, man synes ligesaa godt at kunne tale om sentimentale Plankekjørere. Og dog gives der en norsk Blaserthed, — ikke den europæiske, der kommer af en Udtømmelse af alle Livsnydelsens Kilder; vor er endnu traurigere; den kommer af en overvættes theoretisk Nydelse, hvorved Fantasien udmattes, fordi vort Liv ikke har noget tilsvarende. Vort Norge er raat og armt, — det kan ikke nytte at dølge det for os selv, omendskjønt vi ivrer og ærgrer os, naar fremmede fortæller os det, eller vi læser det i fremmede Reisebeskrivelser. Og i de fremmede Reisebeskrivelser staar det, at Vinteren er lang, Kunsten arm og Vertshusene slette. Men ak, dette er ikke Sagen, skjønt de slette Vertshuse kan være slemme nok . . . . Vor indre Kval og Nød og vore Savn, hvem beskriver dem? Jeg

ved det nok . . . I denne Tanke løser sig alt forsonende; vi tør ikke anklage hverandre. Naturen, vor alvorlige, traurige Moder, vugger os store og sterke ved Savn; hun nærer os med sine Taarer og indaander os tidlig denne Melankoli, denne Martyrresignation, hvorved vi senere er istand til at taale de bitreste Fornegtelser. Stakkels Herrer og Damer! Al Tidens Ve og Strid føler vi med; men dens Velsignelse, Kampens Frugt, naar ikke til os.

Brevveksling (1856)

med en ung Digter, foranlediget ved en Klage over Dunkelhed i hans Digtning. (Med Forf.s Tilladelse.)

Digteren.

Digt er som Legeme i Aandens Sfære,
Og Legemet har sammensat Indretning,
Og noget ved man, noget end er Gjetning;
Men alt, som hører Livet til, maa være.

Men andres Sag det er med Kniv at skjære
Og lægge bar Skelettets Tankesætning
Og Nervers Net og Fluidets Fortætning
I faste Dele, hvis saa mer de lære.

Mon den, der digter, er sig selv kun Gaade.
Er det ei saa, at Knuden selv har Traade,
Som kunne følges, om man skuer nøie?

Ak, har han ikke lagt det nok for Øie?
Skal man da krybe om til alle andre?
Er det ei saa, at man til ham skal vandre?

Svar.

„Simple, comme tout qui est vrai,
touchant, comme tout qui est simple."

Vel, Digt er Legeme i Aandens Rige;
Men Aandens Liv for Mængden halvt er fremmed;
Vil derfor Sløret hæve du, der hemmed',
Maa Ordet tolke klart, hvad den vil sige;

Maa Formen, Ordets Kunst, saa gjennemsigtig
Som renest Glar, al Tankens Geist omfatte,
Den er det givne kun, det forudsatte,
Der agtes ikkun paa, er den ei rigtig.

Dog, det er Skolelærdom, Theorier,
Som tusend Gange bedre selv du kjender,
Og den Slags Vaaben kan jeg ikke føre.

Hvad jeg forstaar, forstaar jeg ved mit Øre;
Min Smule Kløgt mig Følelsen tilvender;
Men Følelsen er sky; den heller tier.

Ei mestre, tjene maa Ideen Sproget,
Saa meget ved jeg. Skal vi holde inde
Midt i vor Flugt for Tankens Traad at finde
Og tabe atter, bli'r det for os broget.

Men i din egen Flugt du sligt foragter,
Og spottende du be'r os «Kniv at føre».
Nu vel, nu vel, det faar vi ogsaa gjøre,
Naar ei paa andet Vis vi Tingen magter!

Af den, der gi'r en Smaus, kan man forlange,
Naar Retterne udsøgte er og mange,
At omsorgsfuldt og festlig der anrettes

Som Ræven bød sin Gjest af flade Skaaler,
Saa fult din Rigdoms Væld du os tilmaaler;
Hvis Skyld er det, at Tranen ikke mættes?

Digteren.

Ret har De i at minde mig om Tranen;
Thi der er nok af lange Neb blandt andet;
Hvis kun for dem min flade Skaal var blandet,
Da har jeg indbudt Spotten og Chikanen.

Anrette for Forvænthed og Uvanen?
Ja, tap paa lange Flasker bare Vandet;
Da er det Vin; den vokser jo i Landet! —
Gud naade os for Smagen og for Ganen!

Men vist for Tranen duer vel Skaalen ikke;
Men den kan være god for en og anden;
Sæt, om der dog en tørstig Smaafugl var!

En hugget Skaal jeg engang skuet har;
Tre fromme Duer siddende om Randen;
En drikker, en har drukket, en vil drikke.

Svar.

Hvortil den skarpe Sondren, hvi saa bitter?
Hvad Grund vel her til at fortrække Minen?
Vi dadler Karret jo kun, ikke Vinen,
Ei Blomsterhaven selv, men kun dens Gitter.

Den sande Digtersjæl maa ligne Himlen,
Der sender mild sin Regn til Eng og Agre,
Til alle ligt, de fede som de magre,
Til Rosens Kalk saavelsom Neldevrimlen.

Hver Fugl dens Gjest, den regner ei saa nøie,
Om Nebbene er korte eller lange;
At alle mættes, har den kun for Øie.

Men det er Tranerne, du ei kan døie;
Og sandt det er, af Traner er der mange,
Mens Duerne kan tælles uden Møie.

«En drikker, en har drukket, en vil drikke.»
Hvor det er smukt! Men at den lille Flok,
Der samles her om Skaalen, er dig nok,
Det tror du selv, — tilgiv, jeg tror det ikke.

Men sæt endog, kun Duerne du kvæger,
Lad Tranens Slegt af «Flaskerne» sig made.
Hvor mange blandt de smaa vil du tillade
I fulde Drag at læskes af dit Bæger?

Tag, hvem du vil, søg blandt de faa, vi kjende,
Den bedste, som du ved, tag med, tag hende;
Og trøster de sig fuldt at løse Gaaden,

Ei Drikken skue blot, men rigtig naa den,
Ja, kan du dertil blot opdrive trende,
Saa gjør jeg Bod og vil min Synd bekjende.

Digteren.

Ei engang tre? Nei, her er Skaalen, sku!
Den ene i Erindring mest sig hæver;
Den anden fremad mest med Haabet svæver;
Den tredje griber mest det korte Nu.

Hver af dem fatter sit af Digtets Hu.
Den, som forener dem — og dybest lever,
Vil fatte alt, selv om en Mislyd bæver,
Og glemme den; — og det bør ogsaa du!

Ja, Himlen lader regne over alle
Og lader Sol for alle skinne atter; —
Er det tilpas for alle Agerklatter?

Hør Raabet: Skin nu! nei, nu Regn lad falde!
Det regner ei, just naar paa Regn de kalde;
Det skinner ei, fordi just Skin man skatter.

Jeg kan dem ei, enhver sig selv maa mætte;
Jeg vil kun rive op af døsig Slummer
Ved Glædens glade Raab, ved Skrig af Kummer,
Du Evighed — ved alt, kun til det rette.

Men om jeg vraged' denne brede, tætte
Fordommens Hverdagsglans, som alt formummer,
Som æder Tanken her og hist fordummer,
Var det saa stor en Anstødssten til Trætte?

Og hvis mod Sprogets seige Skrivebrug
Jeg stødte her og der, var det mod Klipper?
Det skurrer under Skroget lidt og slipper.

Jeg bøier ikke af; med fyldt hver Dug
Jeg sætter til, — vistnok med fattig Evne,
Men didhen dog, didhen, hvor jeg vil stævne.

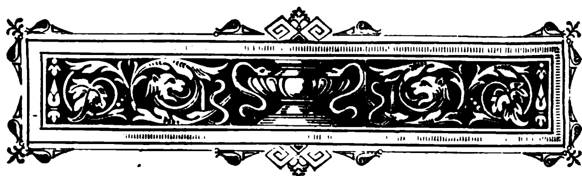
Svar.

Nu vel! og Stævnet ei vil jeg forsømme,
Jeg følger med i denne Fart paa Vandet.
Se Himlen er med Guld og Purpur blandet,
Mens stille vi for Aftenbrisen svømme!

Men Seilet svulmer . . . Brat af vore Drømme
Vi vækkes maaske ved et Stød . . . Forvunden
Er Skrækken snart, kun Stemningen er svunden,
Med Vift af Glemsel, svalende og ømme.

Men Sjælen svulmer . . . Lad da Farten stande,
Til Fårers Dyst, hvor Kursen maaske slipper,
Naar i din Tankes Havn kun trygt vi lande:

Thi heller da, hen mellem Skjær og Klipper,
Med dig, mens Skummet flyver, Baaden vipper,
End gaa med Aarens Takt i døde Vande.

Til Caroline Kaltenborn.

Med en Børste.

I den Bygd, hvor jeg er født og baaren
Og vokste op som Pileskud om Vaaren,
Til Nutids fine, slebne Leveskikke
Synderligen der man kjendte ikke.
Og hvad nu angik Ydre, Toilet,
Tog man sig Sagen overmaade let.
Om Solen barkebruned' Kinden,
Om Haaret fløi lidt vildt for Vinden,
Kjolen fik en Flenge, Forklædet en Plet, —
Hvad gjorde det!
Og skulde man til Stas mig præsentere,
Maaske for en, maaske for flere,
Man spurgte ikke: Er den lille pyntet? pen?
Men: Er hun ren?

(Thi skulde nogen Luksus ved os klæbe,
Var det maaske en ødsel Brug af Sæbe!)
— Hver Lørdagsaften tog vi varme Bade,
Kjendte ogsaa Fin- og Redekamme,
Men ikke — vel maa vi os skamme! —
Ikke Kosmetik, ei Brugen af Pomade.
Ei heller anede vi Kautschuksko-Tilværelsen,
Men fandt os alle noksaa vel ved Bærelsen
Af noget, som benævntes Sælskindssokker.
Endvidere som Skjørt en strikket, ulden Sæk,
Der vilde voldt en Nutidsdame Skræk,
Og som i Datidssprog man kaldte: Klokker.
— Da saa jeg dig.
Vendepunktet blev det Syn for mig!
Du tyktes Idealet mig, du søde,
Af hine fine, ynderige Vaner,
Hvis store Magt i Livet straks man aner,
Naar i Chaussure, Tournure etc. de os møde
Og lige langt fra skrabet Pyntløshed som Flitter
Uimodstaaelig just ved Eksemplet smitter.
Caroline, vid, du var den første,
Som lærte mig at elske Brug af Børste!
Og fandt deri jeg straks saa stort Behag,
At jeg med Glæde børsted' ogsaa andre.
Mig syntes det saa jevn, saa simpel Sag
Hint Pligtens Bud bogstavelig at lyde,
Hvorhelst det trænges, villig Tjenest yde,

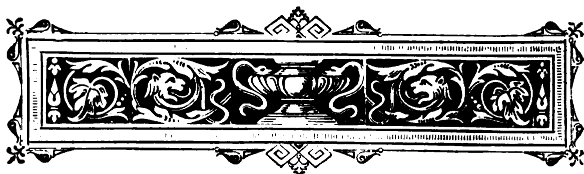
Og tog saa Tingen først i Ro og Mag.
Men ak, for snart kun kom det for en Dag,
At andre deri fandt ei samme Smag.
Maaske lidt mer Afveksling byde?
Det gjælder maaske kun Methoden at forandre:
Jeg børstede paa langs, jeg børstede paa tvers,
I Prosa børsted' jeg, jeg børstede paa Vers!
Og ved du saa, hvad Navn
Man gav slig Iver varm for Næstens Gavn?
Man kaldte det at skumle og at klandre!
Her Recensenter var det ei alene,
Men brave, respektable Folk, der mene:
Hvo, som vil Tidens Seder rettest male,
Bør lukke Øiet for det mislige, det gale,
At mangen Digterfærd spoleret blev fra først
Ved denne slemme Hang til at meddele Børst.
«Hvor gjerne vilde,» siger her en Borger,
«Man ikke til sin Aftenpibe hjemme,
Naar man til Ro har bragt de viltre Glutter,
Forsøge Dagens Stræv og Hverdagslivets Sorger
I et oprigtigt Digterverk at glemme!
(Thi — mellem os — hvor høit jeg skatter Mutter,
Er hun af dem just ikke, min Laurenze,
Der Poesi som daglig Skjænk kredense!)
En liden Smag deraf for Aand og Sind
Man trænger ofte dog, før Dagen slutter!»
«Ja sikkerlig,» her falder Koret ind,

«Hvo trænger ikke deraf sin Portion?
Men her, just her i Kunstens Region,
Vi mødes af hin gjængse, saa fatale,
Nymodens Vragen af det ideale
Og denne Lyst at vrænge ud det gale.
Hvi blotte saadan Livets sande Sider?
Er det ei nok i disse slemme Tider,
At virkelig enhver derunder lider?
Skal vi nu ogsaa døie sligt
I Digt?
Hvortil slig Grundighed, den megen Drøftning?
Til Løftning trænger vi, til Løftning,
Løftning!» —
Finalen saa paa Solo og paa Kor
Danner altid Kredsens Bestemor.
«Ak, hvi saa vrede Ord?
Hvad nytter det, at man paa Tiden stikler!»
Mens stille rokkende hun Garnet vikler,
Hun lægger til dog, med et lidet Suk:
«Et andet var det dog, da jeg var ung og smuk!
Ak, Clauren, Tromlitz, Tieck, o Caroline Pichler!»
. . . . Alt dette slog mig.
Var det hint gaadefulde noget,
Det, som man kalder logiske deri,
Der, stakkels Kvindehjerner jo for broget,
Berørte min med et Slags skjult Magi?

Var det Logikens Magt, der saa betog mig?
Af dette vrange, mislige og. gale,
Som kortelig kan nævnes det fatale,
Har Mængden altsaa nok, for lidt af Poesi.
Og Mængden kræver kun, hvad mest den trænger.
Naar følgelig Begrebet: «Brug af Børste»
Unegteligen mer henhører under første
End under nævnte sidste Kategori,
Lad se! ... ja da, da trænges Børsten ikke længer;
Men hvad man trænger mest er Poesi.
Ak, ak! hvad hjalp Logik, hvad hjalp den hele Lære!
Hvad hjalp slig surt tilkjæmpet Filosofi!
At ét det er, et godt Forsæt at nære,
Et ganske andet er, at vi
Formaar at lade Børstning være! ....
Man gjør sig sterk, Beslutningen man fatter,
Og næste Øieblik er Fristelsen der atter.
Og ak! jeg ser det kun for vel,
Ei mindst den Frister er, der stikker i os selv; —
Hvad siger jeg! nei just den allerstørste!
Naar selv til dig, en af mit Hjertes første,
Der tro forblev mig ved saa mangt Forlis,
Naar selv til dig som Kjærlighedsbevis
Jeg stikke maa en Børste,
— Da ængstes jeg, da er det galt bestilt,
Naar Børstelysten ytrer sig saa vildt;

Og lystrer hverken Hjertet eller Hodet,
Da maa den være gaa't i Blodet
Og hvert et Haab om Bedring ansees spildt!
Nu, her er Børsten!... Bliv ei vred for Sendelsen,
Skal jeg maaske? . . . Nei, nei, du kjender selv
Anvendelsen.

Bloksbjerg.

(Brudstykke af en Brevveksling med min Fætter.)

Min Fætters Landsted, for ikke ret mange Aar siden et nøgent Skalbjerg, nu en af de skjønneste Villaer nær Christiania, førte virkelig oprindelig Navnet *Bloksbjerg* og skal i den gamle Matrikul endnu nævnes saa.

Den smukke, terrasseformig nedstigende Have havde faaet en besynderlig Tilvekst i et indplantet, unaturlig høit opskudt, sygelig udseende Birketræ, hvortil endnu kom en Klippeblok, hvis ene Side viste noget, som lignede et Ansigtsprofil; og som det gaar, at vi Mennesker altid sætter Pris paa en Ting i samme Forhold, som den har voldt os Ofre og Besvær, saa omfattende Eieren disse Gjenstande med særlig Kjærlighed. Dette

gav Anledning til smaa skjemtsomme Kontroverser mellem os, der tilsidst fra vor, det vil sige Damernes Side, fik Udtryk i følgende lille Sang. Det er en Spøg, nedskreven i godt Humør; maatte man læse og dømme den i et lignende!

Ode.

Veltalenhedens Dis, o Musa blid og skjøn!
Dig jeg paakalder, høre du min Bøn!
Thi særlig naar det gjælder Tale
Og noget ret omstændelig at male,
Jeg stoler mere paa dit Kjøn
End paa hin kolde, tause, hovne Laurbærgud,
Der selv mod egne Dyrkere, naar det ham stikker,
Foragteligen skikker
En eller flere Pile ud,
Naar han — man har Eksempler og derpaa —
Ei foretrækker dem — at flaa
Og derfor fortrinsvis, som ingen anden,
Til Skytsgud egner netop sig for Manden,
Mens du, o milde Dis! mer huldrig bøier Øre
Imod et Kjøn, der sært den Lod mon friste
Ifølge allernyeste Doktortheori

At bære paa en mer fortrykket Hjernekiste,
Med mindre Indhold indeni
End det, hvortil de lærde Herrer selv mon høre.
Staa du, huldsalige Gudinde,
Tranghjernedes Beskytterinde,
Staa du mig bi!
Lyt huldrig til, hvad her jeg har isinde,
Læg al din Svadas Magt deri!
Suffler mig, inspirer mig, der min Sang
Saa høit et Maal har sat sig denne Gang:
Det Aandens stolte Verk,
Det Vidne om en Vilje, seig og sterk,
Der trodsende en gold Natur
Et Eden skabte af den vilde Ur, —
I rene Ord:
Den merkelige Plet, hvor du, min Fætter, bor,
Dit Bloksbjerg, dit Paulun, dit Sommerhjem,
Just dette vilde jeg forsøge —
Hvorvel dets Ros det neppe kan forøge —
I nogle svage Træk at trylle frem.

* * *

Nu gjælder det — hvad skal vel først jeg sige?
Ved alle Muser, det er ei saa lige!
Naar her med én Ting man begynder,

Mod andre ti maaske man sig forsynder;
Her har jo alting Fortrinsret!
Skal jeg det Skue,
Man nyder fra Altan og Stue,
Skal Synet jeg i Dalen først berømme,
Hvori Naturen synes ret at tømme
Paa én Gang ud sit hele Skjønhedsvæld,
Hvor Jord og Himmel, Skov og Sø og Fjeld
I huld Forening smelter kun til ét?
Et Syn, der seet i en vis Belysning,
Og helst til visse Tider,
Naar Dagen rinder, eller Dagen lider,
Os fylder med en mer end jordisk Gysning!
Skal jeg fortælle, at saa sært det daarer,
At aldrig kjed man deraf bliver,
Hvor sælsomt snart det kuer, snart opliver
Og tvinge kan den lystigste til Taarer?
Mens omvendt de, der lidet kjender Glæde,
Dem netop vil man se
Sig ofte høist besynderlig at te;
Istedenfor at klynke, sukke, græde
Man ser dem hoppe, springe, skrige, synge, le! —
At dette Syn, der mestrer saa vor Vilje,
Der gjøre kan en Vismand selv perpleks,
Imedens uforbederlige Dumme
Bli'r vise, Tause taler, Vrøvlere forstumme,
At denne Herlighed afspeiler sin Refleks

I Øiet af en lykkelig Familie?
Hvad heller skal jeg skildre Huset,
Der hæver sig paa Sokler, smale, tynde,
Med saadan slank og luftig Ynde
Høit over Skovens Kroner op af Gruset? —
Nei. Over dette flygtig kun jeg glider;
Det hermed gaar just som med Paradiset,
Af alle Tunger fuldelig alt priset;
Og derfor, sandt at sige, ei jeg gider
Udbasune det, hvorom al Verden ved
Saa fuldelig Besked.
Skal noget jeg berømme,
Da heller Ting, som alle just forsømme,
Hvorom med fuld og fast Forvisning
Man paastaa tør, for nogen Slags Lovprisning
De ingensinde Gjenstand var,
Som Følge af den Lov, at alt det sjeldne har
Sin egen, ei af Mængden fattet Poesi.
Jeg mener her Fremtoninger og Verker,
Maaske det heder bedre Mindesmerker,
Saa sælsomme, saa yderst rare,
At kuns for et Geni,
Der styres af en yppig, lidt bisar Fantasi,
Sit egentlige Værd de aabenbare.

* * *

Naar hist til venstre over Havens Vænge
Man Blikket sender ned mod nære By,
Da ser man først, man søger ikke længe,
En sælsom Gjenstand pege høit mod Sky.
Dens Top omkredses kun af Himlens Lerke,
For Sømænd trøstefuldt den som et Merke
Forkynder Landets Nærhed langt paa Hav;
Thi Landet er der sikkert,
Naar gjennem Kikkert
Man Toppen øiner kun af *Bloksbjergs* Stav.
Naar af en saadan Virkning fjernt den er,
Man tænke sig da Synet ganske nær!
Det andet Fænomen,
Der ogsaa findes skal i Form af Sten,
Man spørger ikke om, man ænser ikke,
Naar Staven fængsler vore Blikke.
Tilhører den Naturens Rige?
Hvad heller Kunstens? . . Ingen kan det sige!
For flygtigt Øie har den svage lille Top,
Naar løftet næsten unaturlig op
I Skyers vilde Zone
Den svaier paa det tynde, himmelhøie Skaft,
En Lighed fjern med en al Saft og Kraft
Berøvet, høist forkommen Birkekrone.
De lærde taber sig i alskens Gisning;
Men ingen fast Forvisning
Har videnskabeligen endnu bragt for Dagen

Et ganske sikkert Resultat af Sagen.
Vi netop her citere kan en Mand
Just fra «Das grosse Vaterland»,
Geologen, Mineralogen Globenpeiner,
Den velbekjendte Reuss-Greiss-Lobensteiner —
Han i sit sidste Verk er af den Mening,
At den ifra en Middelfase af vor Klode,
Sandsynligst fra den tertiære Periode,
Er en Forstening:
«Af Toppens høist merkværdige Forgrening
Man slutte tør, det været har et Træ,
Hvorunder hin Tids kolossale Fæ:
Giraffer, Iktyosaurer, Mastodonter,
Glyfodonter, Præadamiter, Mammuthsdyr og Dronter,
Har søgt, men neppe fundet Læ.
Kuns de har Stammen saadan kunnet ribbe,
Mens en af hine Kjæmpegribbe,
Hvoraf forstenet nu man viser Kroppen,
Har herjet Toppen» . . .
En anden Lærd, Old- og Historiegransker,
Vil paastaa — nei, o nei, jeg kun forvansker!
Ja nærer derfor desto større Frygt,
Som samme Mand, et Lys i sin Nation,
Har med sit Foredrag i et af hine Møder,
Hvis Alvor man med Vin og Sang forsøder,
Vakt uhørt Sensation.

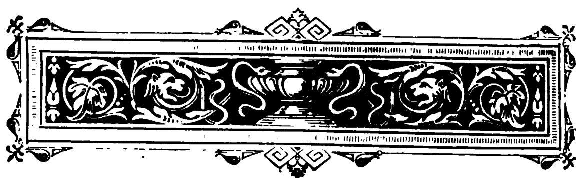
Naar sligt en Damehaand skal referere,
Hvo turde derpaa stole ganske trygt,
At ei der siges andet eller mere?
Jeg derfor vil med al den Ærefrygt,
Vi alle skylder Videnskabens Resultater
(Skjønt ellers ingen Elsker af Citater),
Ham ordret efter Bladet her citere:
»Det merkelige Træ, der nu for Tiden
(Om Stenen agter jeg at tale siden),
Det merkelige Træ, hvorom saa varmt der skrives,
Saa meget tales og saa meget kives,
Hint Fænomen, der, som enhver bekjendt,
I vel en halv Snes Aar omtrent
Har fra sin Plads i nordisk fjerne Have,
Al Gisning spottende, bragt hvert System aflave,
Hin Fund er simpelthen et Monument, —
Et Monument, der synlig reistes der til Ære
For Bloksbjergs ældste, mest berømte Herre.
Paa Skaftet vil man sikre Merker finde,
At paa naturlig Vis det ei til Stedet flyttedes,
Men som Befordringsmiddel afbenyttedes
Maaske af en og anden Yndlingssultaninde,
Den dristigste, den første over Taget,
Den ivrigste, den sidste udi Laget.
At dømme efter visse Spor
Jeg endog tror —
Paa denne Hypothes man dog ei lide,

Jeg ved, at andre Fagmænd den bestride —
Det muligt, at hin Herres egen Oldemor
Paa denne Ganger over Høien fór.
Hvorom nu alting er, her blev det sat
En rigtig lystig Jonsoksnat,
Og for tilgavns at eviggjøre Scenen
I Bakken hist man reiste Stenen,
Der viser i Profil til Hvermands Skræk
Livagtig end hin Rytterindes Træk.
Og her, hvor Træet, Stenen troner,
En Myte siger, maa de evig staa,
De kunne ikke flyttes, ei forgaa,
Til Skræk for alle Generationer!
Thi Sagen, ærede Kolleger! er jo den:
Da Hvermand ønsker dem «til Bloksbjerg» hen,
Hvor de, som vi jo vide, netop sig befinde,
Saa flytter de sig ingensinde;
De staar, den Sag er soleklar,
Jo netop, hvor man hen dem ønsket har!
Dog vel at merke: kun i Ro og Mag,
Indtil en Mand en vakker Dag
(Der lægges til, en Mand med Aand og Smag)
I Stenen, Træet finder just Behag.
Naar nogen ret i dem forelsket bliver,
Da, lyder Sagnet, løses Kogleriet,
Der har til evig Skræmsel ind dem viet,
Og Spøgeriet fluks sig giver.

Thi, som enhver nu vist vil ret forstaa:
Det første Ønske, gjort for deres Vel,
Slaar netop dem ihjel;
Den første Røst, der nogensinde ikke
Paa Bloksbjerg ønsker dem, vil fluksen bort dem skikke,
Og Træet, Stenen maa — forgaa.»*

* Ikke ret længe efter var disse Kuriositeter ikke mere at se, og dette skjønne Sted har sikkert ikke tabt derved.

En gammel Sag og en gammel Landevei.

I et ældre Hefte af *Historisk Tidsskrift* findes optaget et hidtil ukjendt Bidrag til en gammel Historie, en politisk Begivenhed, der af let forstaaelige Grunde mere end de fleste saadanne har indpræget sig i Almenbevidstheden. Det vil kunne læses med Interesse af enhver, der har Sans for det tragiske i Menneskeskjæbner, selv hvor dette paa en mindre gribende Maade træder i Scene end her. Kun de store Verdensbegivenheder synes at have Magt til at udfolde saadanne Momenter, saa fuldstændig dramatiske, saa kunstnerisk afrundede, at de synes intet at levne for Digtningen.

Paa Nedskriverinden frembragte Læsningen af dette Anhang til den gamle Historie et Dobbelt-

indtryk. Det vakte en Fornemmelse af noget fjernt, himmelvidt forskjelligt, der pludselig rykkede nær, en Følelse, ikke ulig den, der gjennemfarer os, naar vi ved at rode om paa et Pulterkammer uforvarende kommer til at støde til det støvede Gjemme af et for længe siden kasseret og forglemt Yndlingsinstrument, og en kjendt Lyd næsten smertelig naar vort Øre.

Den nævnte Artikel er at finde i Tidskriftets sjette Binds første Hefte og indeholder en Beretning om Dronning *Caroline Mathildes* Fængsling Natten til den 17de Januar 1772. Meddeleren, Hr. Rigsarkivar *Birkeland,* giver i en Indledning den Oplysning, at den oprindelig tyske Original, som han, maaske paa Grund af et altfor originalt Tysk, leverer i Oversættelse, skriver sig fra et Øienvidne, en af de mere underordnede Rollehavende i det sørgelige Drama, en Infanteriløitnant *C. F. v. Beck,* og at det maa være dennes egen Haandskrift. Han lægger imidlertid tid, at hvis man skal tro *Jfr. Biehl,* der i nogle tidligere Optegnelser i samme Tidsskrift omtaler nævnte *v. Beck* paa en lidet hædrende Maade, har man Grund til at mistænke hans Troværdighed . . . «Imidlertid tør det antages, at han mere kan feile i det, han fortier, end i det, han fortæller.»

Det kan synes dristigt af mig, der visselig ikke hører til de dertil kaldede, der ganske maa skyde sig ind under en ligeoverfor den Slags Spørgsmaal almindelig indrømmet, ja for smuk og rigtig erkjendt feminin Umyndighed, — det kan synes dristigt, naar det gjælder slige Ting som historiske Kjendsgjerninger, at ville give et Ord med i Laget, og det i Form af — et Indlæg, en Bevisførelse. Men man har jo Historien om den blinde Høne og Kornet at holde sig til. Og et saadant, den blinde Tilfældigheds Korn er det ogsaa kun, jeg har at bringe. Jeg har en ganske tilfældig Grund til at paastaa, at ovenberørte Tvil om Hr. *v. Becks* Troværdighed er beføiet. Det gjælder ialfald ét Punkt i hans Beretning. Hvor han nemlig opgiver de Personer, der udvalgtes til at udføre Foretagendet, er han ikke nøiagtig. Han fortæller, hvorledes de sammensvorne, efterat de alle havde fornyet Løftet og indtaget «endnu et Glas Punsch», samledes i Enkedronningens Værelse, og at de, med denne og hendes Søn Prins *Frederik* i Spidsen, begav sig ned i Kongens Sovegemak. Da de havde faaet denne til at underskrive, hvad de vilde, forlod en Del af dem Gemakket for under General *Eichstädt* og Oberst *Koller* at foretage forskjellige Arrestationer i Slottet, deriblandt

Greverne *Struensees* og *Brandts*. Nogle andre blev tilbage for at afvente det rigtige Øieblik, d. v. s. naar alt var blevet roligt, til Dronningens Fængsling. Disse navngiver han at være: Grev *Rantzau-Ascheberg*, Kaptein *Pingel*, Løitnant *Oldenburg* og ham selv, *von Beck*.

Det er denne sidste Del af Beretningen, som ikke kan være fuldkommen korrekt. Er Antallet paa de Personer, der foretog Dronningens Fængsling, rigtig opgivet — og Hr. *v. Beck* betoner et Par Gange, at de var kun fire —, saa maa han have gjort sig skyldig i en Navneforveksling; staar disse Navne derimod virkelig indetsede paa hint tvetydige Blad i den danske Stats Historie, er Tallet feilagtigt; thi der var endnu en Officer med, en norsk Løitnant ved Navn *Bay*, som Hr. v. B. slet ikke nævner, og en saadan Fortielse kunde nok kaste en Skygge af Tvil paa Troværdigheden ogsaa af det, som han fortæller. Denne «største Ærbødighed», hvormed disse Herrer, efter Referentens Forsikring, behandlede den ulykkelige Dronning, bliver saaledes noget tvilsom, selv om ikke *Jfr. Biehl* i nogle merkelig kraftige Noter havde kastet et Lys over denne Scene.

Det maatte være en let Sag for enhver, som kunde ønske det, at skaffe sig Vished for min

Paastand, at der virkelig var en norsk Løitnant *Bay* med hin mindeværdige Nat. Jeg har desuden seet det anført paa et Par Steder som en tør Kjendsgjerning — hvor, kan jeg ikke ret mindes; men hver Gang vakte det hin dumpe Strengelyd fra noget for længe siden skrinlagt, hver Gang vakte det Erindringen om en liden Begivenhed fra min tidlige Ungdom. Den skal, idet jeg meddeler den her, ikke gjælde for nogen historisk Dokumentation, der desuden vilde være ganske overflødig. Desværre ser jeg mig ikke istand til at fremlægge det egentlige Aktstykke, hvorom det her dreier sig; — Kornet fundet, blev ogsaa sluppet. Det havde unegtelig været ganske interessant at sammenligne det med den Beckske Beretning; men at dette Aktstykke upaatvilelig har været egte, vil imidlertid den endnu levende Familie af hin Løitnant Bay vist med Fornøielse kunne bekræfte.*

Det er mange Aar siden. Vi havde dengang ikke Jernbaner. Ruten fra Christiania op til mit Hjem, Eidsvold, var som alle Landeveie

* *Bastian Bay*, død som General mod Slutningen af Aarhundredet, fortæller mig en Slegtning af ham.

fra gammel Tid anlagt i de merkværdigste Bugtninger og Omveie; — man skulde næsten tro, for at indvinde saa mange og halsbrækkende Bakker som mulig. Dampen bruger nu kun tre Timer for at bringe et Vogntog op til Stedet; dengang krævede den samme Vei ti, tolv, indtil femten Timer, alt efter Omstændighederne, Aarstidernes Vilkaar eller Antallet og Beskaffenheden af de altid paaregnelige Reisehændelser. Det var umulig at beregne, naar man vilde naa Maalet. Et nogenlunde taaleligt Hvilested, hvor man kunde sove sin Træthed og Forstemthed ud, fandtes ikke. Det var en skrækkelig Rute, stenet og bakket, hvor der ikke var bundløst Sand, og den gik igjennem Egne, der kunde kaldes rigt afvekslende i Styghed. Det var en skrækkelig Rute, uberegnelig som en Egoists Kjærlighed og lang og trøstesløs som et forspildt Liv.

En af de værste Plager var Tømmerfærdselen. Dette var dog kun om Vinteren; Almuen kjørte dengang selv sine Planker til Byen, og uendelige Rækker af disse Læs, der indtog selv en hel Mastelængde, kunde da hvert Øieblik sperre den reisende Veien. Værre var det endnu, naar de tomme Slæder vendte tilbage og man fik en saadan Karavane Graafrakker paa Siden af sig, undertiden i Rækker paa tyve til tredive Slæder.

Kvindelige Reisende var da ofte meget ilde farne. Plump eller næsvis Tiltale var de egentlig ikke udsatte for. Graafrakkerne havde visselig ogsaa sine Begreber om «Levemaade». Kun følte de sig i sin Ret, naar de under Brølet: «Halv Vei!» trængte denne hjælpeløsere Halvdel af den veifarende Menneskehed hen paa Grøftekanten eller efter Omstændighederne ned i Grøften. Hvor skulde ogsaa Bordkjørerne komme til en anden Opfattelse af et kritisk Spørgsmaal? Man maa være billig.*

Saa var det Skydsbefordringen. En langagtig, med et Tverbret forsynet Kasse paa to Hjul, der modtog den dobbelte Rystelse af Hestens Stød og den stenede Vei, det var Kjøretøiet. Om denne sidste Slags Befordring og de Scener, den gav Anledning til, kunde der være

* Hvo, der kunde have Lyst til at lære denne ilde renommerede, nu heldigvis saagodtsom forsvundne Afart af vor Oplandsalmue at kjende, bør læse Asbjørnsens *Plankekjørerne*, der findes i hans Huldreeventyr. Vi ser dem her under Hvilen paa et af Skifterne, hvor de ved Flasken og «Kortleiken» er blevne gemytlige og fortæller hverandre Historier om Fanden. Denne Personlighed, som de ved hvert andet Ord fører i Munden, træder her handlende op. «Hvor Fanden kan jeg vite det,» sa'e Fanden til Gutten etc., kan jeg huske forekommer deri og kan tjene som en ganske betegnende Prøve.

meget at fortælle, frygtede jeg bare ikke for at fjerne mig for langt fra Hovedthemaet, denne alvorsfulde, Ærefrygt-paabydende Sag (tænk en Statssag!), hvori jeg har paataget mig at føre et Vidne. Men det er det rustne Søm i Muren, det gjælder at tage Sigte paa og ikke lade sig hilde i de grønne Ranker. Saa meget kun: ikke ret mange af hin Tids Reisende, hvis Skjæbne det var jevnlig at befare dette Veistrøg, vil kunne rose sig af ikke en og anden Gang at have maattet tage til Skydskjærren. Det timedes ogsaa Nedskriverinden heraf, og det netop høist uheldigt, engang da hun skulde føre en dyrebar, men i hine Veies Romantik slet ikke indviet Veninde fra Hovedstaden med sig til Hjemmet. Vi havde leiet en pen liden Enspændervogn fra Byen, som allerede gik itu i den ottende Bakke. Forskrækkede over den Udsigt at blive liggende underveis, greb vi til Skydsbefordringsmidlet. Ved Hjælp af dette vilde vi naa til en vis Station, der paa den Rute var bekjendt for at eie en Gig. Begyndelsen var noksaa lovende. Min Veninde og jeg indtog med det mest pralende Mod Brettet i Midten, som om det gjaldt, at nu skulde vi rigtig vise, hvad disse efter hin Tids Begreber lidt forfinede og upatriotisk forkvaklede Damer duede til! Hun havde en stor Buket med

Blomster at verge for; jeg skulde styre, og den bitte lille Skydsgut, der var anbragt i en Fordybning bagved, havde blot den Opgave at bruge Svøben. Den brugte han ogsaa jevnlig nok, men altid paa den Maade, at vi fik Slagene.

Saa meget erindrer jeg kun, at endnu inden vi havde tilbagelagt en Fjerdedel af Veien, var Modet betydelig sunket, og inden vi naaede halvveis, havde vi stiltiende gjort reciprokt Testamente, og det saaledes, at den af os, der muligens levende naaede til Stationen, skulde være Universalarving til den andens Smaaeffekter, Nipssager, Skripturer og Ideer, disse sidste allerede dengang af vore respektive Omgivelser skattede som fuldkommen værdløse for alle andre. Jeg husker endnu, at den stille Fortvilelse afløstes tilsidst af en fuldkommen Jo-galere-jo-bedre-Lystighed, og at vi kom vandrende til Stationen.

Skydskjærren tilhører nu Fortiden ligesom Tømmerkjørselen og saa meget andet fra hin Tid. Hvad den første angaar, har jeg blot villet antyde, at ethvert Befordringsmiddel var at regne for misundelsesværdigt mod den, og navnlig var en Kaleschevogn, der tillige kunde beskytte mod Veirets Eventualiteter, en ren Luksus. Vi var saa lykkelige i min Familie at eie en saadan. Den var forsynet med Ruf og var allerede af en

vis Alder, da den kom i vor Besiddelse. Den gjorde altid Tjeneste ved de store aarlige Byture. Dagen før den skulde i Ilden blev den grundig «efterseet», det vil sige, den blev forsynet med ét eller flere Jernbeslag; derved opnaaede den tilsidst en Tyngde, som jeg ikke tror, noget bekjendt menneskeligt Befordringsmiddel har overgaaet den i, det skulde da være de gamles Broncetriumfvogne, med hvilke den dog forresten ikke havde fjerneste Lighed. Trods det, at den gik saaledes nyarmeret hjemmefra, kan jeg ikke mindes, at vi nogensinde har naaet Byen, uden at noget gik istykker paa den. Naar det ikke var altfor galt, lod vi gjerne, som om vi intet merkede. Den veltede sjelden; men hændte det, skede det, besynderlig nok, altid paa samme Sted, et bestemt Punkt af Veien, naar vi havde naaet ned ad den frygtelig bratte Gjelleraas — — hvor Slæderne om Vinteren altid havde en Tilbøielighed til at ville forbi Hesten —, heldigvis ganske nær ved en Smed. Der brød den stille sammen, som om den vilde sige: Jeg har gjort mit mulige, mere kan hverken Guder eller Mennesker forlange. F a r e tænkte vi, merkelig nok, ikke paa under disse Byfarter; Bevidstheden om Fare kommer maaske under tryggere Tilstande,

hvor Sjælen skrumper ind og bliver modtageligere for Frygten.

Dette var Vognen. Det Individ, som betroedes at kjøre den paa disse Veie, *Lars*, var Gaardens paalideligste Mand. Han var en skikkelig, gammelagtig Fyr og hele Aaret rundt strengt ædruelig undtagen de Gange, han skulde kjøre os til Byen; da gjorde han, jeg kan sige til vor Lykke, en moderat Undtagelse. I normal Tilstand havde han en bestemt Tilbøielighed til at se enhver Ting fra en fortvilet Side. Han skred til det simpleste Foretagende med en Mine, som om han tidsnok kunde overbevise sig selv og andre om, at det vilde aldrig i Evighed gaa. Han lignede Wallenstein deri, at ingen havde nogensinde seet ham le. Min Mand satte stor Pris paa ham. Han kunde ikke glemme det Syn, vi engang havde havt: Lars i langsomste Skridtgang og med et haabløst sagtfærdigt: Pr! Pr! Pr! forfølge en med Karjol forspændt Hest, der i fuldt Løb tog Veien mod den smale Stalddør, og derpaa med en Mine, som om han havde vundet et Veddemaal, samle Stykkerne af Karjolen op igjen. Havde han sig derimod en ganske liden Rus, blev han venlig, villig og flink til at beseire enhver Hindring. Vi kunde beregne, at dette for os saa lykkelige Stadium naaede han

omtrent midtveis. Sagen var da, om han formaaede at holde sig paa dette «svævende Standpunkt», indtil vi havde naaet Maalet.

Naar vi nu fra Jernbanekupeernes magelige Sæder ser Egnen flyve os forbi, eller vi betragter de nette, pyntelige Stationer med deres Vrimmel af dannede, velklædte Reisende, staar den gamle Vei, hvoraf vi hist og her endnu kan skimte en Fure opad en steil Aasryg eller paa Bunden af en øde Dal, for os som et Eventyr, vi engang for længe siden har hørt fortælle.

Ja, som et Eventyr, — dog ikke et Eventyr af *Tusend og én Nat.* Nei, som en af disse groteske Digtninger, Folkeaanden har spundet ud af vor korte, nordiske Sommerglæde og vor lange, lange, tunge Vintertrængsel. Kobolde og Dverge driver sit Spil, Troldmor nikker ind ved Rokken; men Hvidbjørnen tager Prinsessen paa Ryggen, og afsted gaar det over «Land og Strand, gjennem Sø og dyben Dal». . . . . Da skimtes der et Lys langt borte i Skoven; der bor Bjørnens ældste Søster, og der skal Prinsessen stige af og hvile, men kun et Minut . . . . Men Bjørnen stamper udenfor af Utaalmodighed, og afsted gaar det igjen til det næste fjerntblinkende Lys . . . Men først hos den tredje Søster fristes Prinsessen til at blive en Tusendedel over Minutet,

og da . . . væk er Hvidbjørnen; og det var en Prins! — — Men er det saa, at der gaar en Følelsens Lyspunktlinje igjennem alt dette, en Sorg, en Glæde, der flytter Bjerge, en Higen, en Længsel, der i Inderlighed og troldovervindende Magt overgaar Virkeligheden, og som meddeler selv de raaeste, formløseste af disse Digtninger dennes fuldeste, varmeste Liv, — Læser —, naar jeg nu fra Jernbanekupeernes magelige Sæder ligegyldig ser Egnen flyve mig forbi, ved jeg, at Eventyret har jeg selv oplevet.

En Bytur, en af de allerførste, staar saa lys og skjær for Erindringen. Jeg reiste ikke alene. *Wilhelmine*, min eneste jevnaldrende Veninde i Bygden, var med. Vi havde leget Fremmede som smaa; vi syede de deiligste Fantasidragter, hvori vi gik Julebuk; vi spilte hele Afskedsscenen af *Hakon Jarl*, — hun *Hakon* — thi hun var størst —, jeg *Thora*. Og nu skulde vi reise sammen i det første voksne Besøg til Byen. Vi var sytten og atten Aar. Ingen af os havde endnu oplevet noget. Byen, det var Livet, det var Verden; Byen, det var Skjæbnen. Det var en herlig frisk Vinterdag, da vi drog ud fra vore Hjem. Det frosne Snedække over Træer og Marker glitrede i Solen; langs Veiene kastede Snefonnerne og Gjærdestavene asurblaa Skygger.

Vi havde indrettet os et Sæde paa Kufferten foran; thi vi maatte sidde vis-à-vis for at kunne se hinanden, hvor glade vi var. Jeg glemmer heller ikke hendes ellers saa rolige, saa regelrette, sydlig smukke Ansigt, hvor det straalede! Vi sang næsten hele Veien: Romancerne af *Fridthjof*, «Mit fulde Glas og Sangens raske Toner, uskyldig Skjemt og Munterhed» og «Ensom er jeg» . . . alle disse, husker jeg, sang vi. Og Bjelderne klang melodisk dertil, Sneen brummede og knirkede under Meierne, Hundreder af Slæder slingrede os forbi, vor egen Slæde slingrede, og Lars . . stod bag paa, blid og fortrøstningsfuld. De gamle Graner syntes forstenede af tver Forundring, da vi jog forbi; saadanne Ansigter havde de aldrig før seet paa den Vei; men Maanen kom tidligere op, end den pleiede, og fulgte os i fuldt Løb hele Skoven igjennem. Gjennem hver liden Aabning tittede den frem: Hvor skal I hen? Hvor skal I hen? Til Byen, til Byen! Vi veltede kun en eneste Gang. Alt var saa herligt paa denne Tur; selv de uhyggelige Skifter forekom os tillokkende og interessante.

Disse Skifter, disse Hvilesteder er det især, der nu staar saa afskrækkende i min Erindring. Jeg ved ikke, hvad der kostede mest Overvindelse, enten naar Turen gik indover, og man havde

mest Lyst til at flyve, eller naar den gik opover, og man med et Hjerte saa tungt af Afsked, at man syntes ikke at kunne flytte sig, maatte stige ind i disse Huler. Og saa efter Hvilen, som naturligvis ingen var, de lange Bakker opad, altid opad og saa henover de dræbende lange, ensformige Sletter henimod Maalet! Og Maalet, der vinkede, var en Ensomhed, der maaske i seks Maaneder skulde omspænde en, en Ensomhed, hvis fortærende Magt man nu har ondt ved at fatte, naar man tænker, at dette mit Hjem kun laa en Dagsreise fra Christiania og i en af vore skjønneste Egne.

En saadan lang, trist Ensomhedens Høstsæson havde lidt en uventet Afbrydelse. Jeg havde faaet en Indbydelse til at bivaane et Bal, som *Studenterforbundet* vilde give, det forstaar sig i den artigste Form, som et Ønske, man paa Grund af Afstanden neppe kunde vente etc. For dem, der ikke kjender til det, eller maaske har glemt det, vil jeg kun bringe i Erindring, at saaledes kaldte sig en Fraktion af vor akademiske Ungdom, der i hine Dages stridbare Gjæring havde løsrevet sig fra det gamle «Sam-

fund» og dannet en særskilt Forening. Det nye Forbund imponerede dengang ikke lidet, baade paa Grund af Nyheden og det ophøiede Program, det havde stillet sig, og fordi det virkelig talte en stor Del af vore ypperste unge Mænd i sine Rækker: *Schweigaard, Welhaven, Birch-Reichenwald, Stang, Jonas Collett, P. A. Munch* og mange flere. «Samfundet» havde aldrig indladt sig paa at give Fester, hvori Damer kunde deltage. Et Bal, annonceret af det nye Forbund, af hvilket vi ikke ventede mindre end en Totalgjenfødelse af hele vort halvt forældet stive, halvt lidt udisciplineret ferske Selskabsliv, det skulde gives i Byens smukkeste Lokale — *Welhaven* havde skrevet sin «Balvise» paa Melodien: «I Østen sølvblaa Dagen smiler», — det havde noget at betyde! Og nu en Indbydelse til en Dame, der efter Navnet paa det strengeste maatte regnes til Modpartiet, en Indbydelse, hvortil der endnu knyttede sig den overvældende Udsigt at skulle aabne Ballet med en af Formændene, det var noget uhørt i vore hjemlandske Montecchi- og Capuletti-Tilstande, noget, der varslede om mildere, mindre barbariske Tider! Det var noget mere endnu end en personlig Udmerkelse; der laa en Hyldning deri af det over al Strid, alle Partier ophøiede uantast-

bare, det evig neutrale, det evig passive, «das ewig Weibliche», som Tyskerne saa smukt kalder det. En Indbydelse, udstedt fra den fiendtlige Leir, modtagen og sanktioneret i Hovedkvarteret af vor, — det var en Begivenhed, der forkyndte store, samfundsomveltende Ting!

Men hvorledes man nu end tog det, personlig eller ikke, det var umuligt ikke at finde sig smigret deraf. Veiens Længde og Besværlighed turde heller ikke komme i Betragtning mod den Udsigt at skulle danse Fandango eller Kotillon paa et Forbundsbal om Aftenen. At der maatte knytte sig et længere Besøg derinde til Anledningen, blev ogsaa af strenge Vedkommende fundet billigt og bevilget som noget, der faldt af sig selv. Jeg forlod Hjemmet Kl. 4 om Morgenen. Solen smilede vel ikke «sølvblaa i Østen»; men aldrig har den gamle Familievogn baaret lysere Syner og Drømme hen over de øde, bundløse Sandmoer end hin mørke, regnfulde Novemberdag. Ak, den naaede ikke engang til Smeden! Kun til Toppen af Fjeldet, der sank den sammen, heldigvis saa nær Skiftet deroppe, at den kunde slæbe sig did. Klokken var da 5 om Eftermiddagen, og vi befandt os to norske Mil fra Ballokalet, der efter den mest sangvinske Beregning ikke kunde tilbagelægges paa mindre

end fire-fem Timer. Stedet var ikke Skydsstation, Skaden redningsløs. Vi skulde slaa os til Ro paa Skiftet indtil næste Dag!

Hvorledes man slaar sig til Ro og tilbringer de første Timer under Omstændigheder som disse, er ikke saa let at gjøre Rede for, som det kunde synes. Det rimeligste er, at man strækker sig hen og lukker Øinene i dump Hengivelse . . . . Eller man gaar op i en rastløs Uro; man klamrer sig til ethvert forhaandenværende Indtryk som Ekornet til Sprinklerne i Buret; man tæller Skridt og Vindusruder; man holder Øie med en Flues Flugt. Jeg tror, Situationen maa have øvet den sidste Slags Virkning paa mig. Den lille Gjestestue med sin blaamalede Skjænk, Loddeuret i Krogen — saa skingrende Minutslag har jeg aldrig hørt i mit Liv! — en Sofa med rudet Værkensbetræk, der saa ud, som om en ond Fe havde udtalt den Forbandelse over den, at den først skulde vaagne af sin Forstenethed, naar det faldt noget Menneske ind at sætte sig paa den, Skilderierne paa Væggen, — alt staar endnu for mig i en sand irriterende Klarhed. Blandt de sidste mindes jeg især et, en koloreret Haandtegning. Den hang mellem tvende Wintherske Stentryk af navnkundige Landsmænd og forestillede en uniformeret Mand til Hest med en

Trompet for Munden. Kunstneren havde med en vistnok velment Bestræbelse for at komme vor Fantasi imøde skrevet nedenunder:

En Trompeter.

Jeg ved ikke, hvorfor denne Underskrift især irriterede mig! En Bog, selv den flaueste, den tørreste, vilde været en Velgjerning; — kun maatte det ikke være lyriske Digte.

Jeg havde søgt et Toiletskrin frem, som blot brugtes paa større Reiser. Idet jeg stod og viklede det ud af de Papirer, hvori det omhyggelig var indsvøbt, mindedes jeg paa en drillende Maade om, at det ikke havde været udpakket, siden jeg sidst var i Byen. Jeg havde der besøgt Oberst *Hals*, en Familie, der var mig tidligere bekjendt fra Landet. Det yderste Papir, som jeg straks tog til Indtægt, indeholdt en rubriceret Mandtalsliste. Det næste lovede noget mere. Det viste sig at være et Brev. Et af hine monstrøse, pergamentagtige, firkantede Ark, fra Tider, da man var mindre kræsen med et Brevs Udstyr, end man nu er. Papiret graaligt; den noget rokokosnirklede Skrift havde en rustgul Farve. Et eneste Øiekast paa dette Brev vilde have sat en Samler og Pergamentstøver i stille Henrykkelse.

Datoen slog mig:

Kjøbenhavn den 18de January 1772.

Det var underskrevet *Bay* med et Par Forbogstaver, som jeg ikke husker. Udskriften lød paa en «Høivelbaarne Hr. *Hals*».

Bay! Hals! Ja disse to Familier er jo beslegtede! Til en saadan Slegtning var det skrevet lige efter Katastrofen. Det havde maaske ikke været aabnet, siden det satte — hvor underligt det dog er at tænke! — en Bedstefaders eller Grandonkels Nakkepisk i den livligste Bevægelse. Hændelsesvis havde det forvildet sig hen i en Fold af Familieporteføljen, hvor det var blevet glemt; ved et ligesaa uberegneligt Tilfælde blev det nu, efter næsten sytti Aars Forløb, draget frem for Lyset igjen og af en intet anende, omhyggelig Venindehaand svøbt om et Reiseskrin, forat det ikke skal tage Skade af Fugtighed, og Vognen skal netop gaa itu under saadanne Omstændigheder, forat det kan blive opdaget og læst.

Dette gamle Manifest indeholdt en Meddelelse om, at dets Ophavsmand havde været med at tage Dronning *Caroline Mathilde* til Fange den foregaaende Nat og en temmelig detaljeret Beskrivelse af den hele Scene. Tonen i det likte jeg ikke. Han skildrer med ubehagelige Farver Dronningens Fortvilelse og afmægtige Vrede, der blandt andet gav sig Luft i det bekjendte

Ørefigen, og det til ham, idet han søgte at hindre hende fra noget, enten det var at aabne et Vindu eller at trænge gjennem en Dør. Det var første Gang, jeg hørte noget om det; derfor gjorde det saadant et Indtryk paa mig, og jeg vil ikke dølge, at det fordunklede noget af den romantisk-englelige Glorie, der havde omstraalet den smukke Dronning og hendes Sag. Ak, nu dømmer jeg mildere, nu, da jeg har levet saa længe og selv har erfaret, hvilke Prøver et Menneske kan sættes paa, Prøver og Fristelser, som man ikke kan tænke sig mulige, naar man er tyve Aar . . . . Stakkels Dronning! Hvem af os dine ringere stillede Søstre tør sige, at vi vilde modstaaet Fristelsen, havde vi hin Nat været i dit Sted?

Det var et ganske merkeligt Dokument, ikke sandt! Ja, det syntes jeg ogsaa, da jeg efter endt Læsning stod ved Vinduet, hørte det suse i Granerne udenfor, medens et svagt dæmrende Maaneskin begyndte at oplyse Veien, der snoede sig gjennem Fjeldkløften, og tænkte: Nu er Klokken 8. Ja, det var virkelig interessant, dette pludselige Indblik i et af de mest dramatiske Momenter i den danske Statsrevolution. Alt stod saa levende for mig! Brevet var som skrevet igaar! Det var høist interessant!

Velsignede Træthed! Sunde, trygge, hellige Ungdomssøvn! Du føieligste og lydigste af alle de veldædige Kræfter, der gaves os for at hindre Sjælens for vidtspændte Fjære fra at springe og mildt bøie dem tilbage til ny Anspændelse! Du milde Aand, mindre Hersker end gammeltrofast, godfjottet Tjener! — til dig kan vi sige som forkjælede Børn: Pak dig! nu er du i Veien; thi jeg er glad, og vi kan sige: Kom, kom, jeg trænger til dig, jeg vil glemme, ikke vide af noget. Og du kommer og lægger din ene Haand paa vort brændende Hoved og den anden paa det bankende Hjerte, og — vi ved ikke af nogen Ting mere! Det var denne velsignede Magt, jeg paakaldte hin Aften paa Skiftet, og det var den, jeg skylder en noksaa god Nat, og at du, min deltagende Læserinde — jeg skulde havt hvid broderet Molls paa og blaa Krans! — ikke skal have altfor ondt af mig.

Naar man nu holder det nævnte gamle Brev sammen med de *Biehlsk-Beckske* Optegnelser, stedes man i et besynderligt Dilemma. De paagjældende Herrer gjør begge Fordring paa at have modtaget det titberørte Ørefigen. Baade

den danske og den norske Deltager i Foretagendet synes begge at betragte det som et Hæderstegn, noget nær som et Ridderslag efter en med Ære fuldført Dont. De havde gjort, hvad de kunde. De havde værdig udfyldt sin Plads ved Siden af de andre Herrer i den fælles store Opgave: at hindre en fortvilet Kvinde fra at slippe ud og faa den i Tale, der havde underskrevet hendes Undergang. Naaede hun til ham, Kongen, Gemalen, saa kunde en ædelmodig Tilgivelse have forplumret alt. Moralitetens Sag, der repræsenteredes af denne Konge-Gemal, denne saa «dybt forurettede Egtefælle», vilde lide et Nederlag, det velanbragte Skub, der skulde bringe den fremskridtssyge Statsmaskine tilbage i det sikre, gamle Spor, vilde ganske forfeiles, og hverken de Herrer Løitnanter vilde blive Kapteiner eller Kapteinen Major.*

Hvo der nu af disse Prætendenter til det historiske Ørefigen virkelig har modtaget det, vogter jeg mig vel for at udtale nogen Mening om. Jeg vil ikke for nogen Pris have mig mistænkt for smaalig Nationalpartiskhed. Hvad derfor enten den omtvistede Trofæ er bleven tildelt den norske Deltager i den Skikkelse, han paa-

---

* Forfremmelsen fulgte Dagen efter.

staar at have modtaget den, eller den i Form af en «Ruskning i Haartoppen» af *Jfr. Biehl* vindiceres for hendes Landsmand, er det mig kjært at kunne forsikre, at jeg finder dem begge lige fortjente dertil og maa kun beklage, at her har været nogen Anledning til Tvist.

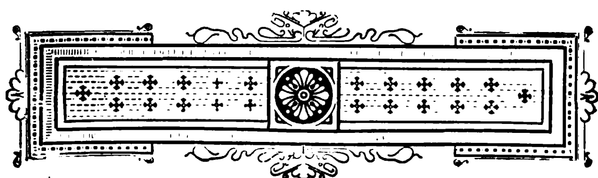
Jeg har kun en Tilstaaelse tilbage at gjøre den velvillige Læser. Det merkelige gamle Brev glædede mig slet ikke hin Aften, da jeg fandt det. I det hele taget forstod jeg mig ikke rigtig paa det eller tillagde det den Værdi, som det vist har havt. Vel gjemte jeg det mellem nogle andre Rariteter; men det kom dog senere i en andens Eie. Denne, der bedre forstod at sætte Pris paa det, var Broder *Henrik*. Det er ikke umuligt, at det endnu kan findes mellem hans efterladte Papirer. Han fik baade det og et Efeublad fra Wilhelm Tells Kapel og en gul Silketraad af det Tronhynde, hvorpaa Keiser Sigismund havde siddet under Kirkeforsamlingen i Kostnitz, begge Dele foræret mig af en reisende Fætter, der selv har nappet Traaden ud af Hyndet. Ak, jeg forstod kun lidet at vurdere saadanne Ting dengang! Et Brev fra min Sjæls Veninde og Fortrolige i Christiania, hvori hun melder mig lidt om den sidste Sæsons Stadsomveltning, en Blomst gjemt fra en Sommertur

til Malmøen, en usynlig Linje i Dagens Belletristik, som jeg kun forstod at tyde, var mig dyrebarere end al Verdens historiske Dokumenter og Relikvier.

Jeg har senere engang gjenseet den gamle Kaleschevogn. Som den stod der i Krogen af et fremmed Vognskjul, kun paa to Baghjul, bedækket med Smuds og Skrammer, mindede den om de gamle knælende Stenfigurer paa Gravmæler. Med Vemod maatte jeg tænke paa, hvad vi begge havde gjennemgaaet sammen.

Brevet fra Løitnant Bay har jeg ikke senere forsøgt at komme paa Spor efter.

Fra et hjemligt Standpunkt.

Christiania i Juli 1870.

Det sidste Aars mere end sedvanlig livlige og vekslende offentlige Forhandlinger har nu fundet en mild Afslutning ved Sommerens Komme. Den Del af Samfundets Medlemmer, hvem disse ene og alene kan siges at angaa, den sterkere Del, har nu faaet en sikkert for mange velkommen Tid til at tænke over, eller til slet ikke at tænke, eller ialfald sende de af Politikens Hvirvelvinde omkringpiskede Tanker, Overveielser og Planer ud i andre fredeligere Retninger. Medens alle disse Dagens Stridsspørgsmaal beskjæftigede dem, var det ikke at vente, at de skulde kunne strække sin Interesse til noget udenfor, der ikke selv opfordrede dertil. Fraregnet den flygtige Nysgjerrighed, hvor-

med man, som noget, der ikke angik os, iagttog visse fremmede Kulturbevægelser i sine enkelte Brydninger mod vort Land, er det neppe for Alvor faldt nogen ind at tænke paa: Hvad mon der i Grunden rører sig bag Muren, der skiller Kvinderne fra os Mænd og — lykkeligvis for dem — fra Deltagelse i alt dette Røre? Tør vi vente, at der hersker en fuldkommen Fred og Tilfredshed, siden man slet intet hører?

Hvis vi Kvinder skulde besvare et saadant Spørgsmaal med et ubetinget Ja eller Nei, vilde vi komme i den besynderligste Forlegenhed. Det kommer an paa! maatte Svaret blive. Kunde en fuldkommen upartisk vekselvis gjennem et Par skarpe Briller og Prins Agibs underfulde Kikkert skue fra vore egne Tilstande ud over den øvrige Verden eller blot stille sig paa Høiden af Kjølen og sammenlignende blikke til høire og venstre, vilde han sige ubetinget: Ja; der hersker hos os en dyb Fred, en sand misundelsesværdig Tilfredshed, en Fred, der synes hverken truet af fantastiske Krav paa den ene Side eller samfundsrystende Indrømmelser paa den anden. Men ingen kan forlange, at vi skal se Tingen uden fra vort eget Standpunkt, og da bliver Svaret benegtende: ogsaa her findes Spor af Bevægelser. (Til foreløbig Beroligelse vil vi tilføie: de bærer

ingensomhelst betænkelige Merker.) Vi tør ikke sige, at det gjærer; men det bobler op hist og her, af og til, som en Gryde, der er løftet af, og saa synker det ned igjen til den Tilstand af elskværdig Ligegladhed og lunken Passivitet, vi nu engang er vant til at betragte som den naturlige, følgelig den hensigtsmæssigste og bedste.

Det er ikke for at modarbeide denne Anskuelse, at jeg paa egne og Medsøstres Vegne benytter dette sommerlige Havblik til at lade en af disse stille Anker faa Ord. Den skal kun hæve sig saa langt over Muren, at den kan blive hørt; den attraar intet udenfor den; nei, jeg beder enhver, der straks tænker paa noget ondt, paa Dommerbestallinger, Rytterstøvler, Stemmeret og slige Skræmsler, frygt ikke! Den har intet utilladeligt isinde, den skal ikke engang med en Tøddel kunne forarge den allerede før saa oprørte Modstanderinde af *J. Stuart Mill*, der i den streng ortodokse Kvindeligheds Navn har udslynget en saa tilintetgjørende Protest mod ham i *Morgenbladet*. Den Anke, jeg har at forebringe, søger kun opnaaet en Vinding for den Sfære, hvori den hører hjemme: at faa et gammelt og, som det synes os, ubilligt Misbrug afskaffet. Sagen har, som gjerne enhver saadan, en almindelig og en personlig Side. Jeg vil begynde med

at fremstille den i sin Almindelighed; maatte det kun lykkes mig saa indtrængende, som denne selv kræver det.

Præcis hver sjette Uge indtræffer der i ethvert Hus en Begivenhed, som uagtet saaledes paa det nøiagtigste forudseet aldrig undlader at virke paa dets kvindelige Beboere som en Overraskelse. Denne Begivenhed er Skorstensfeiernes Besøg, en huslig Rystelse, som i formindsket Maalestok byder mange Lighedspunkter med den Virkning, Vesuvs eller et andet ildsprudende Bjergs Udbrud øver paa de nærmestboende: de samme uhyggelige Forventninger, utilstrækkelige Præservativer, Sod og Askeregn og Ødelæggelsens Vederstyggelighed bagefter.

Begivenheden falder i to naturlige Afsnit: Forberedelsens, der gjerne foregaar om Aftenen, naar Meldingen er modtagen, og selve Udbruddet, der sker tidlig om Morgenen. Spørg enhver Husmoder, der er stolt af den Renlighed, som hører en finere Dannelse til, hvorledes hun bliver tilmode ved det Budskab: Feierne kommer imorgen! — og selv de sindigste af dem vil ikke kunne negte, at det aftvinger dem Udraab, der næsten klinger som uf, huf! Man maatte ogsaa selv være en Jernovn for at kunne forblive ufølsom ved at rives op af sin sødeste Morgensøvn,

idet en Horde sorte Djævle styrter ind i Huset, trænger ind i dets allerhelligste Vraaer og uden mindste Respekt for flunkende nye, hvide Gardiner eller det Kunstverk af en Kakkelovnsskjerm, der maaske netop ved sidste høitidelige Festanledning blev skjænket Huset, med en Ringeagt for Brüsselertepper, som om det var et Logulv, de traadte paa, fuldbringer sin Mørkhedsgjerning, efterladende sig i det nys saa lune, af Søvnen fredede Rum Træk, Kulde, Smuds i selve Luften, man indaander, og en fnysende Tjenestepige, der ikke ved, hvor hun først skal tage fat.

Denne Skik, der er en Følge af vore ligesaa ødsle som usunde og urenlige Jernovne, er blot bleven taalt med Taalmodighed, fordi den er saa gammel, eller, kunde man maaske ligesaa godt sige, den er bleven saa gammel, fordi den hidtil er taalt. Jeg udsætter mig desværre her for at støde den ærede Modstanderinde af Stuart Mill i en af hendes vegtigste Bevisførelser, den nemlig, at naar en Tilstand har kunnet vedligeholde sig gjennem hele Tidsrækker uforandret, maa den være Himmelens Vilje; følgelig god og rigtig; men det maa siges: vi nærer Tvil om, denne Skik er god og rigtig, med andre Ord, vi finder Feierinstitutionen, hvor ærværdig den er, barbarisk og utidsmæssig. Der er derfor vistnok Grund til at

haabe, at den engang vil vige af sig selv, den vil som saa mangen anden ved Vanen hævdet Misbrug ikke kunne modstaa Tidens altopstøvende og rasktbortfeiende Magt.

I Mænd, gaar Tiden, den altopstøvende, i Forkjøbet og yder os i Lempe den forlangte Indrømmelse: Befrielse fra Feieraaget! I finder denne Sag ubetydelig, maaske saa ubetydelig, at det ikke er Umagen værd at rette paa den; men for os er den betydelig nok, og — den kan have Følger, denne i Eders Øine ubetydelige Sag. Hvad om den drev os Damer til den Yderlighed at ville noget enstemmig? Om den gav os Mod til at paatale noget, Smag for at paatale det, — saa at sige Blod paa Tand? Hvad, I Mænd, om den gav den første upaaagtede Impuls til en Kvindereisning her hos os? Jeg beder endnu en Gang: Nærer ingen Ængstelse, endnu har det ingen Fare; hin nidkjære Bekjæmperinde af Stuart Mill har til Overflod forsikret os, at paa hendes Enemerker — og vi har Grund til at tro, at disse er meget vidtstrakte — er alting trygt; i det hele tør vi sige: her er sikkert, fuldkommen samfundsbetryggende roligt. Det spæde Fremtidsno'r, Emancipationen, som Tiden hemmelighedsfuldt indhyllet nedlægger for hver Nations Dør og derefter kimer paa og gaar, overladende til

hvem af disse, der tør binde an med det og vove Opfostringen, — denne betænkelige Affødning af den moderne Civilisation vil ikke finde noget Ly hos os. Vi skal se, vor lille Nation kommer her til at give de mindre forsigtige europæiske et Eksempel paa klog Fastholden ved det engang givne og prøvede, — en Sindighed, en Fasthed, der maaske først vil finde en sympathetisk Tilslutning hos Nationerne hinsides Gibraltar Jeg gaar blot ud fra, at en saare ringe Aarsag har store Virkninger; jeg advarer. Og er det saa, som oftere udhævet, at det første Tegn til en Bevægelse, til at ville noget, kræve noget maa udgaa fra vor egen Midte, hvis det skal have nogen Betydning, siger jeg blot: den største Bevægelse, jeg har fornummet blandt Landsmandinder, den største Enstemmighed har dreiet sig om den Sag, jeg her har bragt paa Bane. Lad Stuart Mill og Bright og Michel og andre store Emancipatører opløfte sin Røst over sorte Misbrug af Kvindernes Menneskerettigheder, vi ved kun ét sort Misbrug, vi finder os besværede af: Feierne paa vore Gulvtepper; skulde noget kunne frembringe et almindeligt Udbrud, maatte det være det. Den Dag, dette sker, og Mændene, forbausede over vor første Kvindedemonstration skrider til at afskaffe Jernkakkelovnene, den Dag.

er der skeet et Tegn, og hvem tør indestaa for, hvad der kan følge?

Efter denne Udtalelse behøver jeg ikke at gjentage for en velvillig Læser, at jeg intet ondt har isinde; jeg peger kun hen til Muligheder. At jeg bryder Tausheden og lader en stakkels enlig Røst klinge, kommer af en personlig Grund, jeg har — mere end de fleste andre — til at hade den her paaankede Institution og ønske, at den kunde hæves. Til de periodisk huslige Begivenheder, den giver Anledning, ligesom til enhver af lignende Art, knytter der sig nemlig en ganske særegen, jeg kan sige kompliceret Lidelse. Jeg hører til en ulykkelig amfibialsk Klasse kvindelige Væsener, der under sin heldigvis yderst sjeldne Forekomst her i vort Land paa en Maade er anviste forskjellige Elementer at leve i, men som, naar det kommer til Stykket, negtes Hjemfødsretten i noget. Er de stillede i Ilden, saa viser man dem hen til den platte Jord, og søger de et Fodfæste der, saa betydes det dem, at de egentlig hører hjemme i Luften. Frygtede jeg ikke for at overskride de strengt afstukne Grænser for en Læsers Tid og Taalmodighed, og kunde jeg ovenikjøbet haabe at anslaa en eneste Medlidenhedsstreng, vilde jeg i saa faa Træk som mulig søge at gjøre dette forstaaeligere.

Den gamle Allegori om Feer, der bringer sine Gaver til et Barns Vugge, vilde her fundet en træffende Anvendelse, hvis ikke Virkeligheden var kommen Mythen i Forkjøbet.

Min gamle Barnepige har nemlig høit og dyrt forsikret, at saadant virkelig passerede, og det netop den Dag, der var Fadderstas. Nogle velsindede Feer havde just bragt en usedvanlig Rigdom af lutter saadanne Egenskaber, der lovede at gjøre den nye Verdensborgerinde til et ret eksemplarisk Medlem af det Samfund, hvori hun blev stillet. Her var den sikreste Udsigt til at vinde den stille Upaaagtethedens og Ubemerkethedens Krans, der vinkede hende paa hendes Gang gjennem Livet, denne nationale *mention honorable* for negativ Kvindelighed og fuldkommen ulastelig Almindelighed, der vilde betegnet hvert Skridt paa denne Bane. Her kunde man allerede beregne, hvorledes denne Anerkjendelse vilde faa sit høieste Udtryk i Vidnesbyrdet for «stille, bramfri Vandel» paa hendes Gravsten. Den gamle Lisbeth vilde mindes, at Vuggen formelig knagede under Vegten af disse lykkelige Gaver, da den sidste Fe kom farende. Hvad der kan have fortørnet hende, ved jeg ikke; men hendes Miner huede slet ikke Lisbeth; især var det hende mistænkelig, at hendes Vuggegave var

svøbt i et hemmelighedsfuldt — Papir. Er det intet godt? vovede hun at spørge. O visselig, svarede Feen med et besynderligt Smil; kun vil denne Gave have den Evne at gjøre alle nyttige Fortrin usynlige.

Denne Forudsigelse skulde paa en frygtelig Maade gaa i Opfyldelse. Min gamle Barnepige ved endog at lægge til, at fra det Øieblik, det ominøse Papir blev lagt paa Vuggen, var de andre Gaver ikke til at se, og da den trofaste Sjæl endelig forventningsfuld skred til at aabne dette, fandt hun, at det indeholdt — ingenting.

Men enhver tage nu dette for Allegori eller Virkelighed; Sandheden er, at jeg er født med gode naturlige Anlæg for det praktiske i Livet, hvad enten man tager dette som enkelte Færdigheder eller en Evne i det hele til at udfylde en Plads i vort Samfund. En af de første Prøver — man tilgive mig denne lille Fortabelse —, jeg mindes aflagt i denne Retning, var en stor Færdighed, jeg havde opnaaet i at vende Pandekagerne i Luften i en liden Pande, jeg havde faaet til min Fødselsdag. Jeg var ikke otte Aar dengang. Jeg opbevarer endnu en Institutpræmie for Tyksøm og Strikning, og jeg kunde opregne flere saadanne Færdigheder og Egenskaber, hvis Beskedenheden ikke forbød mig det her; men

alle var de beregnede paa, alle uddannede i og for «det skjulte, stille Liv i Hjemmets Helligdom»

Men hvad hjælper det, naar hint ubarm hjertige Fatum vil, at Anlæg som disse ikke anerkjendes, ikke sees, ikke troes paa! Hvad hjælper det, naar jeg af bekjendte og ubekjendte Venner og Ikkevenner paa Forhaand fradømmes al Sans for Livets brugbare Side, som om det var en naturstridig Umulighed, at jeg kunde eie dem? Og medens denne Misforstaaelse hos Ligestillede og gode Venner simpelthen ytrer sig i en forstokket Uformuenhed i at rime denne Sans sammen med mit øvrige ulykkelige Jeg — næst en venskabelig Lyst til at give overflødige Raad —, har jeg ligeoverfor Individer, der kommer i en mere umiddelbar Berørelse med hine miskjendte Evner, eller rettere de Krav, disse Evner selv stiller — Tyender, Furnissører af alle Arter, formelig Kampe at bestaa; de tager det mere fra en utilladelig Side; de synes at gaa ud fra, at kan man her ikke være fri for at præstere en Ting ordentlig, hvor skulde man saa være det?

Nu tænke man sig Feiersagen. Vi staar ved den første Afdeling: Forberedelsens, der foretages om Aftenen efter Meldingen. Med en Samvittighedsfuldhed, som kunde gjøre en hinduisk Selvplager Ære, har jeg Skridt for Skridt

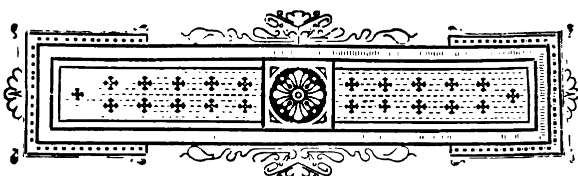
fuldført Forstyrrelsens Verk. Ethvert Møbel er rykket fra sin Plads eller formummet, alting graat eller hvidt tilhyllet, Stuen, nys det lune Tempel for en eller anden stille Beskjæftigelse, griner mig spøgelsesagtig, tom og fremmed imøde. Jeg ræddes for at komme til at se mig selv i Speilet — unyttig Frygt! Lagenet er jo hængt over det. Glad er jeg endda, om *Anne, Randine* eller *Sørine* kun ved Miner har voteret mig sin Ikkebilligelse af mine Bestræbelser, der i hendes Øine kun gjælder for «Utidighed», et Ord, som mest betegnende kan oversættes til upraktisk Praktiskhed. Anne, Sørine eller Randine vil altid ligeoverfor denne Maade at føre Kampen paa iagttage en tvilende Holdning. Hun er en født Hader af defensive Forholdsregler; hun elsker aaben Krig; hun vil se Fienden i Øinene. Hun vil heller tørre Sodregnet af selve Møblerne end bøie sig for det Skjønhedsinstinkt omhyggelig at dække disse til. Hun tror ikke paa en Aandens usynlige Betvingelse af Materien, hun tror paa sin Støvekost.

Har man saa en Dag gjennemgaaet den her skildrede Skjærsild saa grundig som nogen, sidder man maaske samme Aften i en Kreds af Damer. Talen falder blandt andet paa Feierne. Almindelig Samstemmighed. Naar vi er saa enige i, at

dette er et for længe taalt Misbrug, ytrer jeg: «Kan vi da ikke samle os til en høilydt Udtalelse deraf?» — Taushed.

«De bør altid omhyggelig tildække Deres Møbler ved den Leilighed,» tager en af dem tilorde med et eget Smil. «Ja,» lægger min Naboerske beskyttende til, «helst om Aftenen; Pigen gjør det bedst.»

Fra et mindre hjemligt Standpunkt.

Stockholm i Juni 1873.

I Frederika Bremers egenhændig nedskrevne Livsoptegnelser findes et Afsnit, der for den Sag, hun saa mægtig har givet Fremstødet i sit Land, er af en særlig Interesse: det Afsnit, der omfatter hendes Barndomsliv, hendes Opfostring i Hjemmet. Der er adskilligt i disse Skildringer, som en falsk Pietet nok kunde hefte sig ved og fordømme; men det er netop dette, vi maa skatte som det allerværdifuldeste, det, vi ikke noksom kan takke hende for. Den sandhedskjærlige Uforfærdethed, hvormed hun afslører disse Hjemmets Tilstande, kan ikke forarge; den anklager ikke, den beretter kun Fakta, og den virkelige Fromhed og dybe Retfærdsfølelse, der var denne

ualmindelige Sjæl egen, staar altid kjærlig, mildt fortolkende ved Siden.

I gribende Træk opruller Nedskriverinden for os Billedet af et Familiehjem i den gamle, strenge Stil. Der ruger Skygger over dette Hjem, trods de Menneskers Fortræffelighed, der bor derinde. I disse Skygger vokser Frederika med sine Søstre op. Der sparedes ikke paa noget, der kunde bidrage til deres Uddannelse, undtagen Glæde. Det hele Forsagelsessystem, der maatte lægges til Grund for kvindelig Opdragelse, skulde den have rigtig Art, træder os her i al sin Pinlighed imøde; det faar næsten noget morderisk ved sig, naar man tænker sig det bragt i Anvendelse paa Barnealderens stakkels uskyldige, primitive Livsbegjær. Jo flere Spægelser man kunde faa anbragt, jo flere smaa Tantalusindøvelser indflettet i en saadan opvoksende, sin Bestemmelse sig i Møde rustende Datters daglige Liv, des fuldkomnere skattedes Opdragelsesverket, des heldigere lovede det at falde ud. Trykket sporedes naturligvis ikke lige sterkt i alle Familier. Men i dem alle, fornemme og ringe, i Rigdommens og Tarvelighedens Hjem, sigtede Bestræbelserne dog kun til ét Maal: kunstig at forhøie det kvindelige og frembringe den størst mulige Modsætning i hende til Manden. Disse

Bestræbelser naaede saa at sige sit Blomstringspunkt i den nu næsten utrolig klingende Kjendsgjerning, at Døtre maatte ikke spise sig mætte for at blive rigtig «ætheriske». Det var det, som vederfores vor Frederika.*

Men dette sidste saa høist betegnende Træk af den kvindelige Familieopdragelse, gik det ikke som et uhyggeligt Vardøger** foran den, der i det hele blev hende til Del? Stod det ikke i fuldkommen Samklang med den aandelige Diæt, hvorpaa hun sattes, og hvorigjennem hun moralsk og sjælelig skulde udvikle sig til sin «høie Kaldelse»? Jo, desværre, det maa siges. Den minder altfor meget, denne aandelige Bespisning om de «små tallriker kall mjölk» og det «torre knäckebröd», som den stakkels Frederika med sine Søstre maatte tage tiltakke med, naar de andre gjorde sig tilgode ved det med alskens varme Retter rigelig besatte Taffel. Vi kan

---

* Vi har hørt et saadant — intet mindre end «ætherisk» — Offer for en fordums Opdragelseskunst fortælle, at ingen Lækkerbidsken kunde smage hende bedre end de Stykker Brød, dyppede i Sausen af den Steg, hun ikke maatte faa inde, som Husholdersken hemmelig kunde stikke til hende. At lide saa meget til ingen Nytte!

** Den spøgelsesagtige Lyd af Trin, der skal gaa forud for visse Individers virkelige Komme.

ikke undlade at knytte nogle Betragtninger til dette Emne, undskyldende os med, at det er den høitskattede svenske Forfatterinde selv, der giver Anledningen dertil.

Hun fortæller nemlig i et af Brevene, der findes i samme «Minnesuppteckninger», at hun havde havt en liden Ordstrid med en Ven angaaende en Prædiken, som de paa en Mariæbebudelsesdag havde hørt sammen. Nævnte Prædiken havde netop dreiet sig om Kvindens «høie Kaldelse», til hvis Udøvelse der da hørte: «hjertelig og ren Fromhed, fordringsfri og uforstilt Blufærdighed, vis og blid Sagtmodighed, alt forsagende og alt udholdende Kjærlighed» etc. etc. Særlig fremhævedes, at det var hendes skjønne Opgave selvfornegtende at vige tilbage, hvor hun selv blev Gjenstand for opbrusende Heftighed, «da der for hende ikke gives nogen Livsstilling, hvor det modsatte kunde undskyldes»(!). «Det eneste Middel for en Kvinde til at seire er at lempe sig ubetinget efter andres Meninger, uden Forkjærlighed for egne,» og, «selv om disse i Virkeligheden var de rigtigste, tålig förbida stunden at göra dem gällande.»

Denne Tale vakte allerede dengang — det er nær et halvt Aarhundrede siden — hos vor Frede-

rika «välsignad hufvudbry».* Gode, fortræffelige Frederika, hvad vilde du sagt, om du nu havde levet — vi forudsætter, at din kjække, kraftige Aand havde magtet at gjennembryde det fromme Taageslør, der vilde skjule den lidt for os dine sidste Leveaar (maaske en Eftervirkning af for mange «tallriker kall mjölk» og for meget aandeligt «knäckebröd»); hvad vilde du sagt, om du nu havde hørt denne Tale Ord til andet? Og vi kan den Dag i Dag høre den Ord til andet.

Men ak, vi maa savne dit Vidnesbyrd, varme, oprigtige Sjæl! Du har redelig udført din Bane-

* Hun skrev endog et anonymt Brev til hin Prædikant, hvori hun fremsatte den Bøn, at «kvinnan i sin «ädle stille kallelse» skulle få ett modstycke genom skildrandet af mannen, såsom han bör vara i sina husliga forhållanden, udfört med samma strenghet och kraft, så att mannen icke» (af den ensidige Moralprædiken) «skulle kunne finne ursäkt för sin kallsinnighet för religionen, och mangen despotisk anda icke skulle kunne ur den hemta bevis för kvinnans skyldighet att vara mannens ödmjuka tjenerinna, och att undergifvet bära alle de hjertafrätande sorger, som han genom sina fel och sitt uppförende dagligen kunne forvolla henne, och med rätt enda fordre kärlige uppofringer» — — kort, hendes Bøn gik ud paa, om man ikke «snart finge se et offentligt religionstal till männen, svarande mod det til kvinnan» . . . . . Behøver vi at tilføie, at hun ikke oplevede at se dette Ønske opfyldt?

bryderopgave hernede; mere kan man ikke forlange af et Menneskeliv.

Men lad os tænke os et andet Vidne! . . . Et fuldstændig af alle Fordomme og Hensyn uhildet Vidne. En Maanebeboer f. Eks. eller et andet eksterjordglobiansk Væsen. Lad os tænke os, at det lige var dalet ned paa vor Klode, og at det, sluppet ind i en Kirke, var bleven en opmerksom Tilhører til en saadan Mariabebudelsestale! Vi tænker os, hvorlunde det først vilde mættet sin Nysgjerrighed i Beskuelsen af de til begge Sider rangerede Specimina af Slegten, antagende som noget, der faldt af sig selv, at de begge var lige fornemme. Vi tænker os dernæst, hvor rørt det vilde lyttet til Opstillingen af disse vakre Egenskaber, disse saa mildt klingende Bud; det vilde skattet sig lykkeligt ved at have truffet paa en Planet, hvor saadanne Kjærlighedens og Fredens Grundprinciper hyldedes. Men hvad vilde dette Vidne tænkt ved at høre samtlige disse Bud, der alle gaar ud paa en Opgivelse af Selvet, — Bud, der kun vinder Kjærlighedens Betydning og Frihed ved en fuldt udstrakt Gjensidighed, hvad vilde det tænkt ved at se det udelukkende appliceret paa den ene Part, den til venstre, medens den til høire selvfølgelig dergjennem fritoges? Naar det saa disse saaledes

begunstigede høre til med en Ro, som om her var Tale om lovformelig dem tilsikrede Sportler, der var at hæve naarsomhelst; de stod sikkert nok. Det vilde tænkt, dette Vidne, at det befandt sig mellem Vasaller og Ufrie, mellem Herrer og Slavinder. Nei, saaledes kunde det neppe forholde sig. Det havde dog seet disse formodede Slavinder nyde visse Friheder, endog bydes først ind ad Dørene . . . . . Er maaske da Kløften, der adskiller disse tvende, af ethisk Natur? Deler disse unegtelig lidt større og mere overlegent optrædende Væsener, der stilles i en saadan Ustraffelighedens Høide over sin Medskabning, dog maaske ikke de samme Livsopgaver og Vilkaar, hører de til en anden, en høiere Art? . . . Ja, saa maa det være! De indtager et Trin af moralsk og aandelig Fuldkommenhed, som den ringere Skabning kun gjennem Selvforsagelsens pinligste Indøvelser kunde haabe at nærme sig til! . . . . Det maa være det, som man kalder: Engle.

Saa vilde Vidnet tænkt.

Hvor vilde en saadan upartisk skuende og dømmende Iagttager af vore Tilstande ikke studset, naar han snart nok havde bragt i Erfaring, at det slet ikke var Engle! Naar det med fuldkommen Paalidelighed var opgaaet for ham, at det var

Væsener af akkurat samme ufuldkomne Stof, der kuns lidt grovere organiseret og begjærligere udrustet altid stod færdige til at drage Fordel af og misbruge de vakre Egenskaber, der gjordes Modparten til Pligt! — der, saalænge Verden har staaet, har draget Fordel af dem og misbrugt dem!

Endvidere af samme Prædiken: «Om Manden ikke med samme Liv omfatter de himmelske Sandheder» (med andre Ord mangler Religion), vil det dog i de fleste Tilfælder kun findes beklageligt, medens en Kvinde, der ikke føler, at Religionen er Sjæl i hendes Sjæl, er en baade uforklarlig og vederstyggelig Afvigelse fra den «guddommelige Anordning».

Det kan man kalde at løfte Anathemet truende til én Side og meddele Absolutionen grundig til den anden!

Men nu prædikes det igjen andensteds ganske aabenlyst, at kun Manden er til for Guds Skyld, men Kvinden for Mandens.* Manden, som strengt taget ikke behøver at leve noget Liv i Gud, er dog til for Guds Skyld, medens Kvinden, hvem man gjør Religiøsitet, d. v. s. Gudsbevidstheden og Hengivelsen, til et Pligtbud, kun skal være til for den Skabning,

* Monod: *La femme.*

der kan undvære den! Rim dette sammen, hvo som kan! Thi det kan dog neppe være Meningen, at hun alene for hans Skyld burde se at komme paa en god Fod med Guddommen, altsaa være et Slags himmelsk Døroplukkerske, ved hvis Hjælp han, naar det skortede paa eget Betyg, nok kunde slippe ind? Er dette ikke ganske katholsk, saa kunde man dog let blive lidt «katholsk i Hovedet» derover.

Ja, en saadan luftig Udsending fra lykkeligere Verdener end vor kunde have kuriøse Ting at fortælle, naar han kom hjem. Kan man drage Lys af Skygger og Visdom af Uretfærdighed og Misbrug, saa vilde han kunne gjort et honorabelt Udbytte. Vi ser, hvordan man vilde flokke sig om Beretteren af saa meget forunderligt. Vi hører ham ordentlig. Hvordan han har kogt Eg i Kilder paa Island og i en Pariserkafé i 30 Graders Varme spist frossen Marmelade! Hvordan han i et vist Samfund af Klodebeboere — og netop i et, som han maatte tilstaa særlig havde formaaet at fængsle hans Opmerksomhed — havde hørt den Sats gjort gjældende, at den fysiske Styrke afgiver ogsaa en sikker Norm for den aandelige; følgelig er den bestemt til at herske! Om denne Theori fandt en Bekræftelse i nogle endnu større og sterkere Væsener med stribede

Ansigter, fra hvilke de alle ifølge en af de nyeste Opdagelser skulde nedstamme, kunde han ikke sige; men efter hans Erfaringer holdt den ikke Stik. Den største Skabning, han havde havt Anledning til at se, en Fugl, der med et eneste Vingeslag kunde slaa et Menneske ihjel, var netop en af de allerdummeste. Han vilde fortalt, hvorledes han i Myriader af levende Væseners Husholdninger og Smaastater havde med en vis Tilfredsstillelse seet det modsatte Princip hyldet. Her tilvandt Styrken sig ikke Prærogativer; men den paalagde Forpligtelser. O, han vilde fortalt om Heiloerne* saa rørende, at Taarer vilde trillet fra disse stjerneklare, til Graad og Vemod saa lidet vante Øine, hvorledes Hannerne holdt Hundevagten udenfor og lod sig skyde ned, medens Familiemødrene laa i Barselseng i de lune Reder mellem Lyngen . . . Om Gaardhanen, hvor stolt og udfordrende han ragede op, men naar han finder et rigtig lækkert Stykke, ømt kalder paa sine — Fruentimmer, og deler det med dem! . . . Han mindedes med Beundring en liden Stat, hvori det eneste Femininum, der fandtes, var ophøiet til Eneherskerinde, medens alle Maskulinerne var Arbeidere! . . Hun havde

* «Ljungpipare».; Brokfugle.

slet intet andet at gjøre end at tage imod Hyldningen, sole sig og lægge nogle tusend Skokke Eg om Maaneden. Og alle disse var dog mønsterværdige Samfund, hvori Fred og Orden syntes at have opslaaet sine Pauluner. Der fandtes kun paa denne underlige Planet et eneste saadant, et — af hvis Midte, indrømme maatte han det, han unegtelig havde hentet sine interessanteste Erfaringer —, der hertil dannede en paafaldende Undtagelse, og det var netop det, hvori Styrkens og Størrelsens Autoritet var bleven proklameret og gjort gjældende. Her beholdt Hanerne de bedste Stykker for sig og overlod sine — Fruentimmer Smulerne. Her er «Ljungpiparne» klogere: de forbeholder sig selv det trygge Skjul og overlader Reden til Morderne.* Her var de groveste allesammen Herrer og de fineste reducerede til Arbeidsbier. Og denne eiendommelige Afart af Klodens Beboere — Beretteren maatte atter gjentage det, som mest havde sysselsat ham og givet ham rigest Stof til Betragtning og Belæring — kalder sig — han havde endog ondt for at udtale Ordet:

S — k — a — b — nin — gens Ypperste.

* Se den franske Lovgivning, der kun straffer Sedeligheds-brud i Kvinden, medens den endog udtrykkelig forbyder at efterspore Forføreren.

«Selvfornegtende at vige tilbage, hvor hun selv er Gjenstand for opbrusende Heftighed, for hende gives der ingen Livsstilling, hvori det modsatte kunde undskyldes; lempe sig ubetinget efter andres Meninger og, selv om hendes egne er de rigtigste, tåligt förbida stunden at göra dem gällande» . . .

Ja, velærværdige, det klinger vakkert, det dufter af lutter Fred og Velsignelse paa Jorden! Ja, skulde man ikke tro, at de Væsener, vi stakkels, usle Kvinder fik den Ære at dele Livets Borgerret, med, kun mangler Vingerne for at rangere med Erkeengle! . . . Ikke tro, at vi har «tabt den Ros, vi skal have», ikke «for Gud», men for dem!

Lad os skrifte Sandheden. Vi har kjendt slige Mænd, der syntes at forene, hvad der var skjønnest og ædlest baade hos Mand og Kvinde. Men de beviser intet for Sagen selv; de fører kun et Vidnesbyrd om det renest menneskelige idet de præsterer det høieste, der kan naaes: med den nobleste Brug af Magten negte sig Misbruget. Vi kjender en ulige større Del, som ogsaa kaldes fuldkomne, Mænd, hvis Fortræffelighed aldrig har været omtvistet, der ligesaa naturlig, man kan næsten sige uskyldig, udbytter sine Kvinders Viljesformue og Selv-

bestemmelsesret, som Bien udsuger den nærmeste Blomsterklase. Hvor kunde den tænke, at en saadan Klase er skabt til andet end at udsuges? ... Har aldrig hørt det summe om andet! ...

Nu, vil man sige, ingen klager jo her! ... Det er jo lutter lykkelige Familieforhold. Ja vist! Ja vist! ... Men vi maa gaa konsekvent tilverks. Vi maa hele Stigen ned, velærværdige! .... Vær saa god, dybere og dybere. Her er slet ikke behageligt! Lad os stanse ved den fattige Hustru, som Nabokonerne fandt, mere et Kadaver, bedækket med Saar, end et levende Menneske, liggende maalløs sammenkrøben i en Vraa af hendes, desværre noget afsides liggende Bolig. Lad os her beundre «den vise og blide Sagtmodighed, den Hengivelse under opbrusende Heftighed», der gik saa vidt, at hun havde søgt at skjule sin Elendighed for Naboerne, indtil hendes usle Legeme var blevet til Hakkemad! Manden, en Arbeidsmand, havde den Vane, naar han kom hjem, eftersom hans Fortjeneste havde været, og han var i Humør til, at tilføie Konen en Mishandling. Efter Omstændighederne slog han da et eller to Ribben ind, eller hun slap med et blaat Øie.*

* Se en nordisk Politiforhandling fra 1866. Vi kan meddele hundreder af den Sort, hvori Hustruerne først ind-

Men her er altfor uhyggeligt, ikke sandt? Slige Træk hører dog Gudskelov til de sjeldneste Undtagelser. Vi maa se at komme os lidt igjen. Lad os se lidt ind ad denne Bolig. Her ser tarveligt ud; men det er dog ikke den dybeste Nød, der her møder os. Gulvet er skjævt, men hvidskuret; paa Kommoden staar et pent Syskrin, og over den hænger en broderet Navnedug i Glas og Ramme. Men Eierinden staar ude i Gaarden og skyller Tøi i det iskolde Aprilspringvand; det ene Kind er falmet og blegt, det andet mørkerødt, ligesom unaturlig ophidset. Ingen har dog rørt ved det; det fortæller kun sin halve Part af Lidelsen ved Siden af den graa Græmmelse. Hun var en noksaa vel opdragen Borgerdatter, der havde «lidt til bedste», da hun blev gift med en Mand af samme Stand. Dette «lidt til bedste» ansaa han naturligvis, da Tilladelsen er given, som sit, og en vakker Dag drog han, uden Afsked, over til Amerika dermed. Hun var stræbsom og ferm og begyndte paa en liden Forretning, der lykkedes over Forventning. Efter et Par Aar kom Manden tilbage. Han hvilede sig godt ud hos den tilgivende Hustru,

gaar med Klage over Mishandling, men, naar det kommer til Stykket, selv tager Anklagen tilbage, ofte af Frygt for sine Plagere, oftere af Skaansel.

plyndrede Reden anden Gang og forsvandt, denne Gang for ikke mere at vende tilbage.*

Kunde de, der ivrer for Kvindens fuldstændige Opgivelse af sig selv — vi vil tro, at de ved ikke selv, hvilket Ansvar de paadrager sig —, bevise os de gode Virkninger, det har øvet paa dem, der modtager og tilegner sig Ofret, bevise os det gjennem Verdensudviklingen og Erfaringen, saa vil vi tie. Men det sørgelige — det sørgeligste — er, at disse ubestikkelige Vidner vidner det modsatte. Manden drager kuns den plumpe øieblikkelige Fordel af at stille sin anden Halvdel lavere end sig selv: Drankerens Tilfredsstillelse, der langsomt tømmer sine egne Livskilder.

Ganske anderledes nedbrydende stiller Misforholdets Følger sig, ser vi dem fra Historiens overskuelige Standpunkt.

Vi behøver ikke at rode ældgamle Byer og Stater op af Gruset, ikke heller ty til Fidschiinsulanere og Rødhuder, der bruger Kvinderne som Lastdyr, for at hente Beviserne. De Instinkter, der driver disse stakkels uciviliserede dertil, er, nærmere beseet, ikke slettere, end hvad der bevæger andre Nationer til Misbrug af Magten. Det er nu deres Maade at nyde Herskerdømmets Sødheder paa. I slige belæssede

* Meddelt os af en af Christianias mere ansete Mænd.

Kvindeskikkelser ser de sin Mandsoverlegenhed, ligesom Skalperækkerne under Taget maa fortælle dem om deres Seiervindinger ude. Men Virkningen af Kvindens Nedværdigelse er det, som demoraliserer, er det, som bringer Stater og Byer til at synke for aldrig at reise sig. Virkningen deraf er det, som ogsaa mere og mere gjør disse Vilde til Dyr, og som sikrere end Ildvandet og de hvides Klapjagter paa dem vil lade Racerne dø ud; — Virkningen deraf, forkynder den sig ikke i mere end ét truende Tidens Tegn?

Nei, lad os kun holde os til vore civiliserede Samfund. Tviler man paa, at Kvindens Underordnethed og Mandens Strafløshed ogsaa her, og fornemmelig her, har havt en nedbrydende Virkning, saa se man sig blot omkring, eller man lytte til, hvad vor Tids skarpsindigste Tænkere og Menneskevenner siger derom. «Det flygtigste Skue under dette Dække,» siger en fransk Skribent,* «røber os en moralsk Opløsning, som den ikke kan have været større i hine forbandede, af Guds Straffedom trufne Stæder» . . . . . Tviler man paa det, da kaste man et Øie paa Kriminalstatistikerne og Annalerne og betragte den rædselsfulde Overvegt af Forbrydelser paa den

* Ernest Legouvée: *La femme en France.*

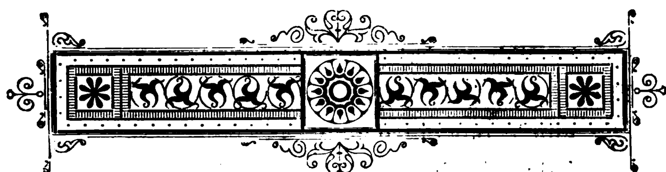
sterkeres Side, Forbrydelser, hvoraf den overveiende Del, forøvet mod Kvinder, vil vise sig netop fremkaldte ved disses egen moralske Modstandsløshed. Eller spørg Hospitalerne og Sindssygeanstalterne. Til hvilket Kjøn hører de, som egne Synder sender de fleste af did, og hvilket tæller de fleste Ofre for andres Forsyndelser? . . . Sammenlign og puk saa paa den sterkeres Overvegt! Ja visselig, paa disse Tavler, i disse Celler kan vi søge den! Tviler man derpaa, da se man blot til den rastløs vilde Jagen udad, hvori Manden af vor Tid søger at undfly den indre Fallit og døve Strafløshedens og Utøilethedens hele Usalighed! . . Hvordan han gjennem vanvittige Foretagender og Bestræbelser søger den Livets Modstandskraft, han ikke mere kan finde i sine naturligste, inderligste, helligste Forhold; thi selv har han sønderbrudt den, sønderbrudt den i den eneste Skabning, der var værdig at maale sig med ham, — en Kraft, der ikke, som man nu i saa mange tusende Aar har villet reducere den til, bestaar i viljesløvt at bære og taale det slette hos ham og for ham, men i at opildne til det gode, — en Modstandskraft, der alene kan adle hans Kamp og hans Stræben og gjøre det vundne til en Vinding.

ERINDRINGER

OG

BEKJENDELSER

FEMTE DEL.

Tilegnelse

til Caroline Kaltenborn.

I dine nye, vaarlige Gemakker
Dig rigest Blomsterflor helst burde møde;
Dog Blomsten, som sig præsenterer her,
Er, som desværre nok du ser,
Ei rig, men meget mer end fattig Stakker;
Den stoler paa, du venlige, du søde,
Hos dig kan Viljen trygt paa Evnen bøde.
Det Hverv, den fik, er derfor ikke ringe,
Den skal en Mængde Hilsener dig bringe,
Og tusend Ønsker for — selv ved du hvad;
Dog først og fremst for, at din nye Bolig
Maa virke jevnt og trolig
Til dig at gjøre rigtig frisk og glad.
Den dernæst skal — nu maa du ikke grue,

Om her lidt egoistisk vi
Fortaber os igjen deri —
Dig minde om din gamle Vinterstue,
Hvori du selv dig maaske følte trist
Og lidet styrket, endnu mindre læget,
Men vi desmere — tro mig kun forvist! —
Os altid fandt forunderligen kvæget.
Os syntes den et Fredens stille Ly,
Naar efter Dagens Strid,
Bedøved' af dens tomme Larm og Splid,
Et Øieblik vi kunde did ind ty . . .
Ak, kunde du se ind paa Hjertegrunde
Hos dem, du kalder glade, friske, sunde,
Ak, ak, jeg siger ikke mer! . . .
Men tro mig kun, saa lidende du er,
Hvis Misgunst i din Sjæl blot tænkes kunde,
Ei mange af dem vilde du misunde!
Hvor megen Ufred, hvilken evig Jagén,
Hvor megen lønlig Smerte, høilydt Klagen!
— Nei, sid kun rolig bag din lukte Rude,
Saa barsk en Vind der raader nu derude! —
Og drøm om Engle, se paa Rosenskyen,
Naar høit paa Æthrens Blaa den seiler over Byen,
Og tænk kun du, den iler til et Møde
Paa Bjerget hist, hvor hine Skyer gløde —,
Saa drømte ogsaa jeg engang i Tiden,
Ak, det er længe, længe siden —

For os den skynder over By,
Som kunde ogsaa den et Stenkast træffe,
Som hørte efter sig den alle Hunde bjeffe.
Nu gjaldt det kun for den at fly! at fly!
Og lytter du, naar du ved Vindvet sidder,
Til Fuglens søde Kvidder,
Saa tro kun du, at den sin Mages Ømhed priser;
For os den synger kun om Politik,
Hvad heller om en Bjørnsonsk Polemik,
Der prentet stod i Gaarsdagens Aviser . . .
— Nei, drøm kun rolig bag din lukte Rude;
Saa barsk en Vind der raader nu derude! —
Paa Mildhed skorter det, paa Kjærlighed,
Og Frugten deraf: Sindets, Hjertets Fred . . .
O min Veninde!
Du snart den eneste, der blev tilbage
Fra hine fjerne, minderige Dage, —
Dage, præged' med et andet Storhedsmerke,
Da Kampen gik imellem Aander sterke,
Og store Hjerter knustes uden Klage . . . .
I hin Tids dunkelt glødende Erindringsskjær
Saa lys og mild som altid staar du der,
Selv var du Rosenskyen, sorgfri Lerke!
Og endnu søger vi det jo derinde
I disse trange Rum, hvor du, Veninde!
Selv lidende, som du der ofte var,
Os andre, o saa tidt, husvalet har!

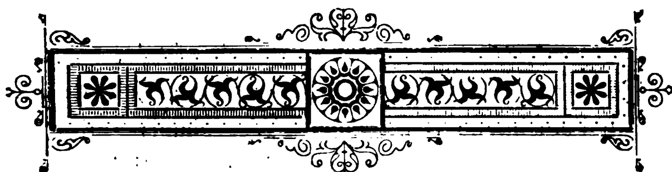
En stille Festlighed, en Yndens Poesi,
Dit Væsens egen Magt omsvæved os deri;
Og var til ordknapt Alvor end vi stemte,
Saa hændte det som oftest dog, at vi,
Naar saadan Stemning kun drog lidt forbi,
I Spøg og Latter alle Sorger glemte.

. . . .

. . . .

Dog herved vil jeg ikke længer dvæle.
Naar man i Ord skal feire slige Minder,
Det fineste, det bedste ved dem svinder;
Men kunde Blomstens Alf ret fange Mæle,
— Se ogsaa den vil lidt paa Ho'det lude:
Saa barsk en Vind der raader jo derude! —
I Alfesprog og sindrigt Alfedigt
Den skulde bedre skille sig ved sligt.
Ja, kunde hver af dens Smaaklokker tale,
Da vilde de, som allerbedst de kunde,
Just paa din Vinterstues dunkle, triste Grunde
Dig lutter lyse Fremtidssyner male
Og dufte dig med Solens varme Skin
Vaar, Sundhed, Freidighed i Hjertet ind.

Til bedre Forstaaelse.

I.

Det hører næsten til det fatalistisk uundgaaelige at se alt, hvad der knytter sig til *Henrik Wergeland* og dem, der har nydt den farlige Berømmelse at være hans Slegtninger, gjengivet med Farver og Omrids, der mere er hentede fra en imaginær Verden end fra den virkelige. Det lader sig maaske tildels forklare, hvor det gjælder hans Fader, naar man erindrer, at han var en Mand, der begyndte sin Bane med sterkt fremtrædende politiske Handlinger og navnlig med et i høi Grad eggende Skrift, og at han, efter at have kastet dette Stridsæble ind i Nationen, pludselig forsvandt fra Scenen for at tilbringe sit hele øvrige Liv i afsondret Ensomhed. Om en

saadan Mand, der har været omtalt af alle, men kjendt af yderst faa, var det at vente, selv om han ikke havde været Henrik Wergelands Fader, at der vilde dannet sig fantastiske Forestillinger, der, efterhaanden stivnede ligesom Lavaen, lod sig udforme til hvilketsomhelst efter Publikums Smag og Behov tillempet Billede. Det er paa denne Maade, Mythefigurerne er blevne til. Hvor disse mythiske Tildigtninger, som Slegten er udsat for, har været af en uskyldig Natur, det vil sige, kuns har berørt Angjældendes ydre Forhold, har man ikke fundet det nødvendigt at træde op med nogen Tilrettevisning, men nøiet sig med at tænke, hvor ønskværdigt det vilde været, om vedkommende havde øst af mere paalidelige Kilder.

En anden Sag er det, naar den Slags Personalier spiller ind paa det indre Omraade og, ikke nøiende sig med at styrke gamle Vildfarelser, byder endnu rigeligt Stof til nye. Dette maa siges at være Tilfældet med flere Skrifter og Døgnartikler, der i den senere Tid er dukkede frem som Gjengangere for længe siden tilbagelagte Stadier i vor Historie. Et Par af disse skriver sig direkte fra Stridsepokerne i samme og bærer Partilidenskabens hele Præg. Det er især til en bedre Forstaaelse hos saadanne uden-

forstaaende, der, paa Forhaand lidet indviede i vore Forhold og savnende den Belæring, de kunde have draget af roligere, mere upartiske Kilder, mest er udsatte for at vildledes, at jeg vilde ønske at kunne bidrage noget. Jeg erkjender villig, at jeg staar paa uvant Grund, og at den fuldtorienteredes mere forstandsskarpe, vegtigere Bevisførelser ikke staar til min Raadighed. Men Hjertet har ogsaa sine, og jeg vil lade Hjertet tale.

Jeg vil begynde med en af de mildeste af disse Efterdønninger fra Stridens Dage, en Bladartikel fra en vegtig Haand, der udhæver Henrik Wergelands Forhold til Skandinavismen. Opfatningen heraf faar i og for sig staa ved sit Værd; ved denne skulde jeg ikke have rørt; men naar Forfatteren paastaar, at Henrik W. har suget sit første Had til Danmark og Skandinavismen af de Anskuelser, den Tone, der raadede i hans Fædrenehjem, og understøtter denne Paastand med et rigt Udvalg af — Familiemyther, saa tør det ikke forblive uimodsagt.

Vor Moder, *Alette Dorothea*, var ikke Holstenerinde, end sige Slesvigholstenerinde. Hun er født i Norge af tvende udenlandske Slegter (Tyskere, Skotlændere), men som dog i flere Generationer havde været bosatte her i Landet. Tre af hendes Brødre blev danske Embedsmænd og

var døde længe før Opstanden i Slesvig. Ikke om nogen af disse mine Onkler har vi hørt, at de var misfornøiede med Regjeringen. Vor Moder har aldrig med sin Fod været i Holsten, men vel i sin første Ungdem opholdt sig et Par Aar i Kjøbenhavn, og dette Besøg hørte til hendes festligste, lyseste Erindringer, hvoraf hun undertiden meddelte os Børn noget. Hun kan altsaa ikke regnes til deres Tal, der har forplumret Skandinavismens klare, endnu sparsomt rindende Kilde, men maa gjøre fuld Paastand paa at betragtes som det uskyldige Lam i Fabelen, der drikker nedenfor Anklageren. Hvad nu Tonen i Henriks Hjem angaar, da raadede der intet mindre end en uvenlig Tone mod Danmark. Dette var dog og blev for os, som dengang for enhver kultiveret Norsk, det forjættede Land for al Kunst og Herlighed. Dansk Literatur læstes og vurderedes, enhver dannet Dansk var velkommen i vort Hus.

Kan Antiskandinavisme og Had til Danmark med Føie tilregnes Henrik Wergeland? Dette er igjen et andet Spørgsmaal. Hvad vil Danskehadet her sige? Har der selv hos Henrik W., der er bleven Legemliggjørelsen af dette nu mere og mere apokryfiske Begreb, virkelig ligget en af Princip udsprungen, gjennem Fordomme næret

Uvilje mod vort gamle Broderland? Jeg tør med Bestemthed paastaa: Nei. Han maatte jo erkjende Danmarks Overlegenhed over os i saa mange Stykker, og jo mere han gjorde det, jo mere maatte han som Norskhedsivrer frygte den, af samme Grund som en skinsyg Kvinde frygter den elskværdigste Medbeilerinde mest. Det gjaldt dengang at samle os, at søge frem af vort eget Kaos, hvad vi selv havde at raade over; det gjaldt at frede om disse spæde Spirer til et eget selvstændigt, nationalt Liv. At bevare dette mod fremmed Paavirkning og omhyggelig stænge for al saadan, — det var jo Norskhedsiverens Grundprincip, der i al sin Ensidighed maatte kaldes smukt og respektabelt. Overdrivelserne, Udskeielserne paa begge Sider kom først, da Striden udartede. «For og imod Danmark» (det vil sige Udlandet), der havde været et Motiv i den, sank da ned til at blive et Partiløsen, en Parole, som man tilskreg hinanden i muligst barske, skurrende Toner. Under disse Omstændigheder kunde der vel endnu ikke være Tale om Skandinavisme i den Forstand, vi nu kjender Ordet. Selv ikke i den ivrigste «Danomans» Hjerne kunde Ideen om en saadan Tilslutning til Danmark dengang opstige, end sige i Henriks. Hvortil han var kommen, hvis Gud havde forundt ham at

leve, kan man jo ikke vide. De første skandinaviske Bevægelser rørte sig neppe før i de sidste Par Aar af hans Liv, hvor han da var ude af Stand til at følge dem. Kun Fader skulde se denne Idé udvikle sig; han oplevede Begyndelsen til den slesvigske Krig, der gav den sit sterkeste Opsving. Hvad Anskuelse han har havt om den, finder jeg opbevaret i mere end én Ytring; jeg vil anføre en af dem.

«Hvad har vækket den skandinaviske Aand i Danmark? Det slesvigholstenske Utyske? Nei, sig heller Beundringen af vor Unions Skjønhed og Troen paa Nordens Konsolidering. Derfor bruser den danske Ungdom med Dampkraft denne Forening imøde. Min Skaal er: Unionen for evig! men intet Kalmar.» *(Tanker og Bekjendelser af N. Wergeland,* Side 113.)

II.

Det Sagn, at Henrik skulde lukket sine Øine aldeles forladt og venneløs, trænger ligeledes til en nærmere Belysning.* Henrik døde ikke forladt og venneløs. Da han laa paa sit sidste Leie,

* Med sær Vegt udhævet i Hr. *Orla Lehmanns* Skrift: *Norge og Nordmændene.*

var Nationens Hjerte vaagnet for ham, lig en Moders, der glemmer, at denne Søn gjorde hende det nok lidt broget undertiden; men naar han ligger der, føler hun pludselig, hvad han var . . . og ak, hvordan hang denne Søn ved hende . . . Da kappedes høie og lave, kjendte og ukjendte med at vise ham Deltagelse, og aldrig har den sidste Bevidnelse deraf ytret sig fuldere, varmere og mere festlig storartet, end da man bar ham til Graven.

Derfor tør det ingenlunde negtes, at Krænkelser af en egen Art har forbitret Henriks sidste Leveaar, og hvem vover at afgjøre, hvorvidt de blev, hvad man kalder Pind til hans Kiste? «Han blev stungen i sin egen Leir», har nogen sagt, og vist er det, at det Frafald, han skulde opleve blandt sine egne Bekjendere, og de Angreb, der fra denne Kant rettedes mod ham, dybere har saaret ham end hans Fienders forenede Rasen. Jeg, hans Søster, mindes den saarede Kjæmpe, sidste Gang han besøgte os. Han, der altid var det høirøstede Liv i vort Hjem, sad der saa forunderlig taus og stur; det faldt mig først ind engang ved Bordet. Saa kom den næste syttende Mai; han havde i nogen Tid ikke været rask, hedte det, og jeg vilde netop gaa op og se til ham, da jeg til min Forfærdelse møder ham paa

Slotsbakken: afmagret, bleg som Døden; men med Syttendemais-Blikke fór han nedover. Veiret var ualmindelig barskt. Det var hans sidste Udflugt; Dagen efter sank han ned paa sit lange Sygeleie for aldrig at reise sig mere.

Han, en frafalden fra sin Sag! Enhver, der har faaet det ringeste Indblik i denne Natur — og laa den ikke aaben som et Barns! —, vil forstaa, at noget mere ugrundet kunde ikke siges om ham. Hans Politik var altid mere et Vehikel for hans poetiske Udstrømninger end et paa Virkeligheden baseret bevidst System; hans Digtertrang gjorde ham ogsaa til Politiker. I Tidens stormende Bevægelser forfulgte han alle de Idealer, der foresvævede ham, ubekymret om, hvordan de i Døgnbevidstheden enedes med hinanden. Afspeilede sig deri ubevidst dog store Fremtidssyner? Hans politiske Bekjendelse kan man nemt henføre til tre Hovedtheses: Norge er det herligste Land, Friheden det største Klenodie og *Carl Johan* den første blandt Fyrster. Disse Begreber: Fædreland, Frihed og Konge havde i hin Tids endnu lidt ustø, famlende Bevidsthed ikke naaet til den Forsoning, som vi nu kan skatte os lykkelige ved at se betrygget. Det var kommet for overvældende over os. Efter det gamle bestefaderlig-landsfaderlige Respekts-

og Afhængighedsforhold havde vi paa én Gang faaet en Konstitution og en Konge, en virkelig Konge, der, udrustet med alle en Helts, Fyrstens og Mandens daarende Egenskaber, lyslevende traadte op mellem os, selv uimodstaaelig, iversyg beilende til vor Kjærlighed. Vi blev pludselig unge igjen; men i Rusen af denne vor Gjenfødelse gik der ligesom en dunkel Manelse om at være paa vor Post. De gamle trykkende Nattedrømme spøgte endnu i Hjernerne, og havde blot Carl Johan været lidt mindre imponerende — han var af dem, der lig Kongerne i Eventyret altid gik i Krone og Scepter —, vilde vi maaske lettere overvundet disse Benauelser. Saa begyndte vi med forsigtig at holde disse Magter, Fyrste og Frihed, ud fra hinanden; de havde sine særskilte Fester; vi vovede ikke at bænke dem under én Baldakin; og denne Mistro fandt jo, som vi alle ved, sit sterkeste, mest fanatiske Udtryk i det Parti, hvortil Henrik selv hørte.

Kun han nærede ingen saadan Mistro. I hans Sangerbarm var der Plads nok for begge. Der skulde de dele lige Hylding, samme altid strømmende Begeistring; — og havde man ladet ham i Fred, vilde han vogtet denne paradisiske Enighed til sin sidste Stund.

Man vil nu have ondt for at begribe, at den hele Allarm foranledigedes af en aarlig Understøttelse, Carl Johan nogle Aar før Henriks Død bevilgede denne «til at fremme hans Bestræbelser for Almuens Oplysning». Han havde sat, hvad han kunde, af egne Midler paa disse Bestræbelser; Forfatterhonorarer var dengang gudsjammerlige, Digtergager bevilgedes ikke, og — hans Ansøgning om Prestekald var bleven afslaaet.

Negtes kan det ikke, at Henrik med al sin Veneration for Carl Johan voldte ham Uro og Bekymring; men ligesaa vist er det, at ingen Generøsitet fra dennes Side vilde kunne forhindret det, men at saalænge de aandede sammen i denne Verden, maatte han forvoldt ham den. Carl Johan saa altid med en vis Ængstelse til vore Syttendemai'er, hvori Henrik, som vi nok mindes, rigtig sprudlede over. Den paa vor Grund endnu lidt usikre Sydlænding, vant til sin egen let eksploderende Nation, og hvad et pludseligt Frihedstændstof kan afstedkomme i en saadan, lagde en Betydning i vor lidt trodsig juvenilske Glædesfeiren af Dagen, som Erfaringen har vist var fuldkommen ugrundet. Naar et Folk har faaet det bedste, som kan opnaaes, naar saa at sige Lykkens Juvel er drattet det ned i Skjødet, hvad skulde det saa ville mere?

Men Carl Johan forstod denne Natur; menneskeligere, mere storsindet end Henriks egne Landsmænd viste sig derfor han; ja det geraader baade hans Aand og hans Hjerte til Ære, at han faderlig tilgav og vidste at skatte, hvad der var stort hos den anden. Men den stakkels Digter, der sit hele Liv havde besunget Carl Johan, blev fra det Øieblik, han af denne altid splendide Monark modtog en Gave, stemplet som Smigrer, Forræder, Renegat og Gud ved hvad altsammen!

Fremmede, der gjennem det tørre Faktum, at saa er det hændt, skal sætte sig ind i Sagen, vil have ondt for at finde en fornuftig Sammenhæng deri. De vil spørge, hvori da det Forræderi bestod, der var saa frygteligt, at det kunde fælde en Kjæmpe? Det er snart nok fortalt i hine Skrifter, at saa er det skeet, at én Nationens Mand er død, forladt og forkjetret; en anden har sit hele Liv været det. Men det næste Spørgsmaal, hvordan slige Anklager kunde reise sig, hvad Værd de kan tillægges, har man gjort sig meget mindre Uleilighed med at forklare.

Men vi selv vil forstaa det nu, forstaa at stille alt paa sin rette Plads. Skulde Tiden endnu ikke være kommen til at give Sandheden og Menneskeligheden Ret? Vil vi forstaa den Fanatisme,

hvori hine Misdomme engang havde sit Udspring, og erkjende den for, hvad den var: en af disse Sygelighedskriser, der betegner Gjennemgangsalderen hos ethvert Folk; da ser man Syner og Spøgelser overalt, og navnlig hører alt, hvad der har Skin af «*Protection*», til de mest afskrækkende.

Nu, Gudskelov, Kriserne er længe siden forbi. Vore kjære Landsmænd nærer ingen overdreven Sky mere for at modtage Tegn paa den Slags Yndest. Ingen falder paa at stemple en saadan begunstiget som mistænkelig Patriot. Stakkels Henrik! Min stakkels Fader! For tidlig kom I frem paa vor Scene; I burde afventet en Tid, da det tillodes Fyrsterne at være Mennesker og ethvert Individ at føle menneskeligt for dem!

Men Miskjendelsen og dens Bitterhed har ikke fulgt Henrik til Graven. Den blev træt forinden; det varede for længe. Nei, heller ikke Bitterheden holdt ud. Derom vidner de Sange, han skrev paa det sidste, de smukkeste, der nogensinde er flydt fra hans Pen; derom vidner — og behøves der mere! — hans egne Ord, ogsaa nogle af de sidste, han nedskrev:

«Den haardeste Dom, Mennesker kan fælde over et Menneske, den, at han har solgt sin Sjæl, har man taget tilbage. Man har opdaget den

blodige Pande, jeg har faaet ved at følge Principet «beint fram», og man har svalet den med Laurer og Blommer.»

III.

(1869.)

«Med Stene lønner Nationerne helst sine Talsmænd og Velgjørere, en Sten i Haanden til Brød, en Sten paa Hjertet til Sorg og en Sten paa Graven til Tak.»

(N. Wergeland: *Tanker og Bekjendelser.*)

Ja, idag* maa jeg mindes dette Udsagn af ham. Mit Folk, du har været haard mod min Slegt, mod dem, der har været saa ulykkelige at rage op i den. Du har ikke glemt Stenen paa Hjertet til Sorg; Stenen paa Graven til Tak har vi endnu ikke seet. Og ikke skulde jeg, der et helt langt Liv har maattet se mine Nærmeste bøie sig under denne Skjæbne, dristet mig til at gaa i Rette med dig; thi du har i det mindste ladet Grave i Fred; og derfor har jeg tiet, o mit Folk! saalænge du lod Gravene i Fred og ikke tillod, at de krænkedes.

* Efter Læsningen af et *Morgenblad*, hvori et Nummer af *Bidrag til Christiania Bys Historie.*

Det er ogsaa skeet, det sker jevnlig i den senere Tid, og taus og følesløs tillader du, at det sker.

Jeg har engang før forsøgt at stemme mine svage Hænder mod saadan Krænkelse.

Nogle Dage efter, at Bogen *I de lange Nætter*, hvori jeg havde sat min Fader et vemodigt Minde, var kommen ud, blev Fabelen om det enorme aarlige Gratiale, han skulde have draget fra en vis Kant, debiteret i en af vore offentlige Blade. Nu, at modtage Tegn paa landsfaderlig Yndest i den Form er, tænker jeg, en ærlig Sag. Men hos os behøvede det ikke at dreie sig om en Gave af næsten meningsløs Størrelse for at egge Misundelsen og vække Udtydninger, der angriber Angjældendes Karakter og offentlige Moral.

Jeg opsøgte straks den rigtige Sammenhæng heraf ved Kilderne, det vil sige hos de endnu gjenlevende af hine Mænd, der i sin Tid havde havt med slige Sager at gjøre, fremlagde dem for den Mand, der havde fremsat Usandheden, og forlangte, at han skulde tilbagekalde den. Det skede. Hans Erklæring vil findes i *Norsk illustreret Nyhedsblad* for 1863. Det aarlige Gratiale paa 1000 Spd. reduceredes her til 200 Spd., der i Form af Gage fulgte med en Titel som Hofprædikant.

Dermed troede jeg at have beseiret den Vildfarelse; den var nedsænket for alle Tider; der var sat en Stage gjennem den: «dybt ned i Jorden, da spøger den ei mer.» . . .

Nei, jeg tog Feil. Efter seks Aars Forløb rippes den paany op. Den staar der at læse i vort første, mest udbredte Blad, og ikke én Stemme har løftet sig mod den. Dog, hvad er dette mod, hvad der upaatalt gaar hen i andre Skrifter, der i den senere Tid saa rigelig har hjemsøgt os?

Min Nation, hvad ondt har denne Mand i Grunden gjort? Besind dig; skulde han ikke snarere have gjort dig noget godt? Vilde du ønsket, at han ikke skulde levet?

Jeg vil sige dig, at han ikke alene var ubestikkelig hæderlig i hvert sit Pulsslag; men han var en stor Karakter. O hvilket Hjerte! hvilken Taushed! hvilken Kraft til at taale! Og tror du, at Datterens Partiskhed kun taler her, saa spørg den By, hvori han tilbragte en Række lykkelige Ungdomsaar, afholdt og agtet af alle, den By, han forlod daadskraftig higende for at gaa sin fjerne Vanskjæbne imøde;* spørg den Menighed, for hvem han i 31 Aar har virket, spørg alle,

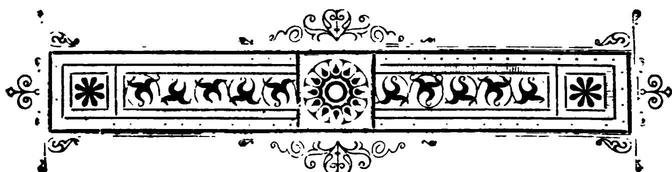
* Min Fader blev i 1817 forflyttet fra sit Kateketembede i Christianssand til Eidsvold Sognekald.

der kom ham nær, om han fortjente denne Vanskjæbne, der blev ham tildel; thi den var at dø Miskjendelsens og Glemselens langsomme Død, som faa i hans Land har fristet den.

Men jeg forstaar det nu. Hver Tid har sin Syndeskyld; især ved store Begivenheder bobler Lidenskaberne op og sætter Skum; da er det bekvemt at have nogle ved Haanden, i hvis Bæger man kan tømme dette Skum og holde sin egen Drik klar; med andre Ord: man trænger til Syndebukke. Dunkelt har jeg følt dette, naar jeg har tænkt paa hint Tidsafsnit i vor Historie, og veiet min Faders Andel deri og Tak derfor mod mange andres, hvis Deltagelse i Arbeidet var tvilsommere, men som sikrere forstod at tilvende sig Lønnen. Men klarest er dette gaaet op for mig ved at læse tvende nye Bidrag til hin Tid. De er udkomne i Trykken, disse Bidrag, i Form af bekjendte Mænds Dagbogsoptegnelser. Jeg vil intet anføre af disse to Skrifter, der synes at være en indgaaet Veddestrid mellem respektable Evner paa den ene Side og oppustet Middelmaadighed paa den anden i at overbyde hinanden i Selvros og smaalig, sladdersyg Partiiver. De sladrer slemt af Skole disse; de sladrer meget slemt af Skole og blotter sin egen Rede.

Ja vist var min Far skikket til at være Syndebukken for saadanne Lidenskaber som dem, der her giver sig Luft! — Løsreven fra den Vennekreds, der hidtil beskyttende havde sluttet sig om ham, kom han til det fremmede Sted, Hovedleiren for de politiske Bevægelser, der endnu dengang talte sine talrigste Repræsentanter blandt hans Modstandere. Han var genial uberegnet; hans Væsen passede ikke i Dagens Kram, og han var ædelmodig. Man turde ikke angribe den mægtigste af hans Parti; det gik ud over ham. Han kom kun for med det samme at forsvinde fra Skuepladsen og tog siden ingen Del; men han bar den Skjæbne med sig, at en Opinion, sammenklusset i Gjæringens Tid af Fordomme og Partihad, blev den gjældende for et helt langt, uplettet Liv; en taknemmelig Samtid ridsede den Ord for Ord i hans vordende Gravsten og satte den for den levendes Dør.

Til Ole Bull
med en Bog.

(1856.)

En sælsom Lod blev Kunstnerens herneden:
Sin bedste Vuggeskjænk skal bort han give,
Med eget Liv skal andre han belive,
Med alle dele Fundet fra sit Eden.

Selv kan han Mængdens Art ei rigtig fatte,
Lidt fremmed føler han sig allevegne,
Og medens andre fraadser i hans Skatte,
Halv sky de spørger ham, halv overlegne:

Hvi blev du ikke, du, lig vore egne?
Hvi blev du ei med al din Poesi
Saa sindig kold, saa verdslig klog som vi?

Og for hver Blomst, han bød, en Tidsel hente,
Lidt Malurt for hver Drik, han skjænked' i,
Mon det ei Kunstnerlønnen, han kan vente?

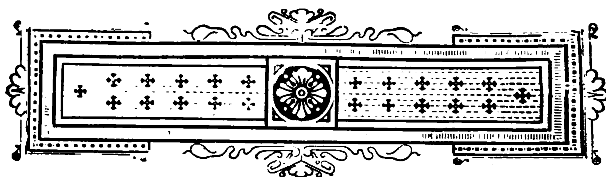
O nei, en bedre har han dog *in mente:*
Faldt i én viet Sjæl hans Funke kun,
En Sjæl blandt hundred, tabt er ei hans Fund;
Men hundredfold den der sig skal forrente.

Og hvor dit Smil blev af, begreb du ikke?*
Det bandt du, Ole Bull! jo til din Bue,
Og blot du rører den, ser vi det lue
Paany i tusend Sjæle, tusend Blikke.

Tag Bogen her, min første Kunstnermøie,
En Skygge af min Ungdoms Skyggeglæde,
Den sidste Taare, som jeg kunde græde -- —

Dog føler ogsaa jeg en Kunstners Lyst,
Hvergang den røre kan et fremmed Bryst,
En øm beslegtet Sjæl tilgavns fornøie.

* Allusion til en Ytring af Kunstneren.

Til Halfdan Kjerulf

med to oversatte Digte.

(1865.)

Forkomne, bly og bange
To fattige smaa Sange
Bønfalder klageligt
Dig, Toners høie Mester,
Om nogle stakkels Rester
Af Klæder eller sligt.

De fødtes i en Zone,
Hvor alt er Lys og Tone;
Forgjæves stræber de
At «elske dette Landet»,
Hvor ligesom forbandet
Al Sang maa dø i Sne.

«Hos mig de søger Redning?
Af mig de tigger Klædning?
O nei, jeg ber for mig!
Jeg kjender slige Sange;
Mig altfor mange Gange
De plaged' morderlig.

Forgjæves til derinde
Jeg lytter for at finde
Hin Digtningens Idé,
Der stille skjult skal rinde,
Snart røbe sig, snart svinde
Som Vaarbæk under Sne.

Hvor findes saa en Tanke
Hvortil Musik sig ranke
Kan et Øieblik i Ro?
Der løfte kan, ei tynge,
At kjærlig sammenslynge
Til ét sig begge to?»

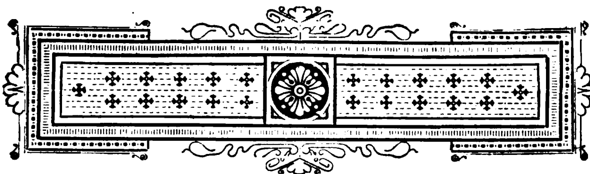
Saa syntes jeg at høre
Grant lyde for mit Øre
Dit vegtige Sprog;
Dog mildt en liden Stemme
Mig hvisked', ei at glemme,
At dog maaske, at dog . . !

Maaske mod al Forvisning
Den hele mørke Gisning
Var kun et Selvbedrag.
Hvad om den strenge Mester
Just møder disse Gjester
Med skaanende Behag?

Hvad om de endog magte
At træffe tyst og sagte
En Streng i hans Bryst?
Det trange Bryst, der rummer
En Verden dog af Kummer,
Af Skjønhed og af Lyst.

Selv om ei saadant hænder,
Jeg Sangene dog sender
Til dit, til Sangens Hjem.
Iklædes de ei Toner,
Det trøster og forsoner
Blot der at vide dem.

Til J. S. Welhaven.

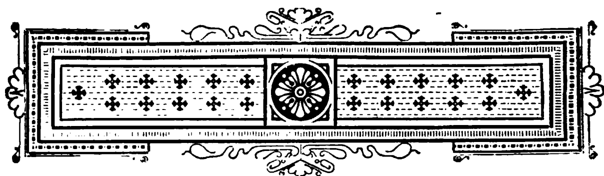
12te Novbr. 1868.

Mens Ungdomssindet bryder lange Dvale
Og bær sin Jubel frem i Ord og Sange,
Skal Blomster hilse dig — ak tusend Gange,
Fra dem, der ei saa høit og lydt maa tale.

Sendt er de kun fra nogle faa Veninder,
Er fattige som Tiden selv, og dog
De tolke skal i Blomsters stumme Sprog:
De rækkes dig af alle Landets Kvinder.

Og hvad af Hylding dybest, renest, Kvinde
Dig bød helt fra din Banes Morgenskjær,
Den stille Sympathi, der ingensinde

Har svigtet paa dens urofulde Stade:
I samlet Fylde bringer vi den her,
Svøbt vemodsfuldt i Aarets sidste Blade.

Afsked til de unge paa J.

Hvad, jeg stakkels gamle Mutter,
Skulde jeg vel ogsaa der
Mellem lutter unge Glutter
Smykke mig med laante Fjær.
Smykke mig med Ungdoms Blommer,
Juble med i eders Kor.
Ak forlængst er Livets Sommer
Sluttet for mig gamle Mor.

Og da hele Masketoget
Bruste ind som Hvirvelvind,
Blev det ogsaa mig for broget;
Skjælvende jeg rokked' ind.
Hvad skal jeg vel blandt de glade?
Juble med i deres Kor?
Ak, forlængst al Maskerade
Slutted' for mig gamle Mor.

Har af jer, I søde Børen,
Jeg en flygtig Glæde laant,
Fører Vognen nu for Døren,
Brat mig til min rette Dont:
Rygter flenge, strikke Hoser
I de gamles triste Kor.
Ak, forlængst jo Livets Roser
Visned' for mig gamle Mor!

Ømt Farvel jeg først til Hvermand
Siger i den hele Kreds,
To Marier, saa til Herman,
Betzy, Karen, Fanny — Frets;
Skal jeg angre, at jeg atter
Blanded' mig i eders Kor? —
Leve Ungdom, Liv og Latter!
Glemmer ei mig gamle Mor.

Bryllupssang.

Paa Livets dunkle Sø,
Bag skumbedækte Vove,
Der vinker os en Ø.
Den synes huldt med Borg og Tind
Med solbelyste Skove
En Fredens Havn at love
Hver Sjæl, som tyr derind.

Saa mangt et sorgløst Par
Tidt stævner did iblinde,
Naar kuns lidt Bør de har;
Men komne Øen rigtig nær,
De lyse Syner svinde:
Hint Eden lukkes inde
Af Klippemur med vilde Skjær.

Kun den kan Landet naa,
Der med sit bedste Eie
Tør gjennem Bølgen gaa —!
Den Skat, som han maa bære,
Det er den hjertenskjære,
Om Skib og Gods forgaa,
Om Skib og Gods og alt forgaa.

En døende.

Som Taage synker i denne Stund
Alt, hvad jeg her maatte lide;
Ét husker jeg dog, et eneste kun;
Det var min bitreste Kvide.
Nu stiger den fra sin Fængselsgrund,
Lydt skrige den vil fra blegnende Mund;
. . Alle skal faa den at vide.

Nei, nei, var stum du de lange Aar,
Vær stum min Sorg til det sidste!
Holdt ud du i Hjertets feireste Vaar,
Hold ud, ret snart vil det briste! —
Stil, rolig, min Skat! min bitre Fryd,
Min Straf, min Stolthed, mit Hjertes Pryd; —
Jeg tager dig med i min Kiste.

Nei, nei, ikke der, hernede paa Jord
Fornegtet, forhaanet og ringe,
Du levne tilbage ei Navn eller Spor;
Løft, løft dig, min Sorg, paa din Vinge!
Guds Engle dig kjender, som du kjender dem;
Med Fryd for den evige bærer de frem
Det bedste, jeg har at bringe.

I Kirken.

«Af Høiheden oprunden er».

(1856.)

Forgjæves er det; denne Gang
Jeg magter ei at vige.
Lyt til . . . forvist den gamle Sang
Har noget os at sige!

Den lyder ved hin Livets Akt,
Der Livets Drømme kroner;
Der vier ind den ømme Pagt
Dens høitidsfulde Toner.

Se, derfor maa for hver en Gang,
Vi den tilsammen høre,
En hellig Hu, en sælsom Trang
Os mod hinanden føre.

Da smelter Sindet; pustet væk
Er da den lange Vaande;
Aarrækkers Taushed, kvalte Skræk,
Flyr for dens sterke Aande.

Hvor bruser den! Min Kind bli'r hed,
Bag Sløret jeg mig skjermer;
Jeg ser det ei; men dog jeg ved,
At du dig sagte nærmer.

Og bange glad og høitidsfro
Vi Side staar ved Side . . .
Betyder det, at nu vi to
Skal op til Alt'ret skride?

Betyder det, at nu forsand
Skal Savnets Vunde lukkes,
Skal Nagets Ulmen, Længslers Brand
I salig Glæde slukkes?

Hvad længe skilt var, skal et Ord
Nu evig knytte sammen;
Glad studse skal den hele Jord
Og Engle juble: Amen! . . .

At lige freidig, lige glad,
I Lykken som i Nøden,
Skal Døden først os skille ad;
Nei, ikke heller Døden . . . ?

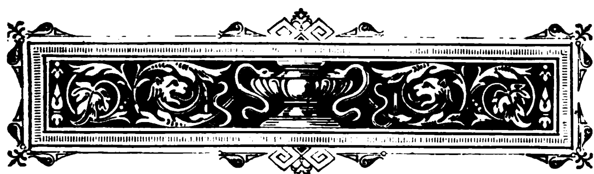
Ak nei. I Salmens Røst har Gud
Os kun et Varsel stillet,
At først maa rigtig sones ud,
Hvad her paa Jord os skilled'.

Først nærme maa sig lempelig
Led, som skal sammenføies;
Hvad der er brudt, maa reise sig;
Hvad der er haardt, maa bøies.

Alt, hvad der ei har Lysets Magt,
Din Lykke, min Elende,
Maa være ham som Offer bragt
I Taarer uden Ende.

Først da vor Høitidssang vi faa,
Og Engle skal den kvæde,
Og hisset skal vort Bryllup staa
I evig Bryllupsglæde.

Novemberrose.

Sene Rose, født i barskest Maaned,
Fagre Sommerbarn, af Frosten skaanet,
Paa sidste Spirekraft, os levnet her,
Vemodsfuldt et Billede du er!
Paa Rest af Ynde, falmet Kind end bær,
Paa sidste Skjønhedsglimt, mens Haaret graaned',
Fagre Rose, født i barskest Maaned,
Sidste Rose, du et Billed' er.

Paa hvert et Sind, der end en Drøm kan gjemme,
Der ungdomsblindt endnu kan tro og se,
Der smerterigt kan mindes, mildt kan glemme,
Kan rives hen, slaa Gjekken løs og le! . . .
Paa hvert et Haab, der kvalt i bitre Dage,
Hver Higen varm, der knust imellem Skjær
En Gnist af Livsensmod beholdt tilbage,
Sene Rose, du et Billed er!

Hvor staar du der, som var du sendt at bære
Fra Lysets Egne os et Vink, et Bud!
Som blev du skaanet kun for os at lære
Den store Hemlighed: at holde ud.
Igjennem Somrens Brand, Novembers Isnen
At holde ud og redde Livets Skat,
Igjennem Dagens hede, tørre Visnen
Lære os: at blomstre over Nat!

Farvel da, Rose! Spildt var ei dit Liv!
Visne maa du nu, som alt det skabte.
Men smukt du varsled' om et andet Bliv;
Der reises skal engang af alt det tabte.
Visn, Rose, kun . . Dit Billed' har jeg gjemt!
Hvad du kan give, ærlig har du ydet:
Din Duft du bød, vort Øie har du frydet,
Og Tanken høstlig skygget, vaarlig stemt.

Indhold

af

Erindringer og Bekjendelser.

I—V.

Side.

